MIRCEA ELIADE

Romanul adolescentului miop
Prefață *Dan C. Mihăilescu*

.
EDITURA cartexX <iOOO București, 2002

Construcția de sine și geniul pubertății

Textul ediției de față este reprodus după: *Mircea Eliade, Romanul adolescentului miop,* Editura Minerva, București, 1989.
Au fost operate modificări privind ortografia aprobată de Academia Română.
Portretul lui Mircea Eliade, reprodus pe coperta I, ne-a fost pus la dispoziție, cu deosebită amabilitate, de către dl. Sorin Alexandrescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.
ISBN 973-8202-44-2
Tipărit Olimp Printing Services

Prefață

Mircea Eliade este cea mai puternică, mai tenace și mai captivantă energie uutoconstructivă din cultura română. Sigur, multe au fost personalitățile care au avut din copilărie conștiința propriei valori și viziunea împlinirii lor sociale, profesionale, politice etc. însă nimeni nu s-a mai forjat și cizelat cu atâta luciditate și insistență, cu atâta siguranță și sistemă. Iar asta iară - aparent - eforturi teribile, oricât ar părea de „inumane" tentativele de privare de somn, de claustrare și înfrângere a instinctelor și ispitelor.

La un capăt de biografie, elevul de 15 ani care umple sute de pagini cu întâmplări și cazuistică adolescentină, conștient că demiurgul din el este dator să însuflețească literar lumea și că, undeva, într-o „Academie din Apus", o „sală imensă, plină de lume, a venit să asiste la încoronarea mea"'. La celălalt capăt, savantul respectat

1. Mircea Eliade avea 23 de ani când C. Noica (mai tânăr cu doi ani) scria despre acest „caz sufletesc înzestrat cu o posibilitate de creație în afară de ordinea comună". Eliade, scria Noica în *Vremea* din 5 decembrie 1929 „e un om care a trăit, care trăiește, care lovește ideile, pentru a suferi de replica lor brutală, care se agasează spiritual, zdruncinându-și și menținându-și totuși un echilibru, prăbușindu-se și crescând. Niciodată un cuget de aici n-a simțit mai aproape minunea experienței plurale și indisciplinate. I-a plăcut să se joace ideal, să se distrugă prin chin, să încerce și să se aventureze. A înțeles cel mai bine dintre noi

de o întreagă comunitate științifică internațională', fermentul profesional dotat din plin cu acele calități coagulante, de focalizator al energiilor din jur. Liantul unei generații și nu doar simbolul ei. Stimul vital de împlinire și afirmare pentru tot ce va să zică imensa voință de creație a tineretului interbelic [2].

Tradiția exegetică îl situează pe Mircea Eliade - pe bună dreptate - în suita Cantemir-Hasdeu-Eminescu-Iorga-Blaga, fiecare dintre aceștia însemnând mereu altceva, potrivit perspectivei de valoare: istorică, estetică, politică, didactică, spirituală. Pentru unii, Eliade este marele istoric al religiilor, pentru care literatura a fost un capriciu, o nostalgie, un „gagne-pain" efemer. Pentru alții, dimpotrivă, opera savantului a fost doar masca oficială a literaturii, când nu chiar a „doctrinarului". Unii încearcă să vadă dincolo de sinteza științifică și universul epic o filozofie a culturii, o antropologie, în vreme ce pentru alții Eliade rămâne un diletant în toate, important ca instanță formativă pentru tânăra generație dintre războaie și atât! Mai sunt și cei pentru care eseistul și gazetarul din *Oceanografie, Fragmentarium, Insula lui Euthanasius* are, într-un fel, o bătaie mai lungă decât romancierul și istoricul religiilor!

acest resort spiritual: aventura." (în voi. *Semnele Minervei, Publicistică,* I, 1927, 1929, ediție de Marin Diaconu, editura Humanitas, 1994, p. 462)

1. Dintre multele exemple de verdicte superlative, prsfer să citez acum relația Eliade-C.G.Jung făcută de Gilbert Durând: „Comme Jung de-couvre la *terra incognito* des archetypes qui animent la psyche in-dividuelle, l'ouvre d'Eliade met au jour la terre si occultee par la de-myhologisation trop chere pozitivisme [...] Eliade comme Jung est â la tete de cette lente mais sure entreprise de remythologisation..." *(Eliade ou l'anthropologie profonde,* în voi. omagial *Mircea Eliade,* ed. de l'Herne, 1978, p. 39).

2. Pentru imensul, stufosul dosar al generației '27 și pentru ce a însemnat „activismul din disperare" al membrilor acesteia, v. grupajul respectiv din Mircea Vulcănescu, *Către știința spiritualității românești,* din *Dimensiunea românească a existenței,* ediție de Marin Diaconu și Zaharia Balica, voi. III, 1996, pp. 5-55.

în sfârșit, între omul absolut[1] și omul „fără destin"[2] există o întreagă ierarhie de polarități. Ei bine, pentru toate cheia o constituie *Romanul adolescentului miop.* Aici (vorba lui Eminescu: „Viitorul și trecutul/sunt a filei două fețe/vede-n capăt începutul/cine știe să le-nvețe"), aici se află în starea cea

mai pură şi mai limpede exprimată suma de contrarii-în-armonie care compun personalitatea lui Eliade, definind-o totodată ca însumare exponenţială a generaţiei '27[3].
Dacă pentru detaliile istorico-literare, strict editoriale, tânărul nostru cititor are a consulta obligatoriu capitolul *Primul roman* din monografia lui Mircea Handoca[4], pentru circumstanţele elaborării

1. „Nu sunt două săptămâni de când a apărut cartea acelui tânăr prodigios de luciditate în care ne place, celor mai mulţi dintre noi, să recunoaştem pe şeful spiritual al generaţiei noastre. Vorbesc de *întoarcerea din rai* a lui Mircea Eliade. E un roman al ratării generaţiei această carte! Al irosirii ei fără sens, rară finalitate, incapabilă până şi să se sinucidă" (Mircea Vulcănescu, loc.cit, p. 35).
2. Formula „Eliade - omul fără destin" îi aparţine lui Emil Cioran, într-un text acid şi nedrept, apărut în *Vremea,* din 1 octombrie 1933 (v. voi. *Singurătate şi desîin,* ed. Humanitas, 1991, p. 240 ş.u.): „Mobilitatea excesivă a omului fără destin nu se poate sesiza mai bine decât în maniera lui de a gândi prin alţii, în raport cu gândurile altora...". Articolul, avea să mărturisească peste ani Cioran, se datora tulburării pricinuite de suferinţa erotică a Soranei Topa (v. cap. *Eliade* în Cioran, *Exerciţii de admiraţie, Eseuri şi portret,* trad. Emanoil Marcu, ed. Humanitas, 1993, p. 115 ş.u., de unde se cuvin extrase, acum, rândurile despre dualitatea lui Eliade, „atras deopotrivă de esenţă şi accident, de atemporal şi cotidian, de mistică şi de literatură. Această dualitate nu produce la el nici o sfâşiere: este natura şi şansa lui să poată trăi simultan sau rând pe rând la niveluri spirituale diferite, să poată, fără dramă, să studieze extazul şi să urmărească anecdoticul").
3. Ca să nu repet ceea ce am scris, nu o dată, în ultimii ani, despre acest subiect îmi îngădui să fac trimitere la capitolul II („La şcoala generaţiei '27") din volumul subsemnatului, *Scriitorincul,* editura Dacia, 2001.
4. Mircea Handoca, *Mircea Eliade.Câteva ipostaze ale unei personalităţi proteice,* editura Minerva, 1992, pp. 230-248.

cărţii esenţiale rămân, bineînţeles, capitolele IV şi V („Tentaţiile unui tânăr miop" şi „Navigare necesse est...") din *Memoriile* autorului ': „în toamna acelui an, 1921, intram în clasa a V-a. Terminasem gimnaziul şi începeam cursul superior [...] Convins că voi studia la Universitate ştiinţele fizico-chimice, alesesem realul. Dar nu mi-a trebuit mult ca să-nţeleg că mă-nşelasem, că alesesem greşit..." Acolo sunt descrise mansarda bibliomanului, complexele puberului, experienţele fizice de autopenitenţă întru cunoaştere, rolul jurnalului ca oglindă a fantasmelor compensatorii, creuzet al realităţii şi athanor de nelinişti, „umilinţa şi ura" generate de palmele primite de la profesorul de matematică Vanciu, ca şi prieteniile cu „eroii" romanului: Dinu Sighireanu („băiat frumos, brun, cu ochii verzi, după care suspinau multe fete"), Radu Bossie („miop ca şi mine, destul de urât, cu buze imense, cu un nas mare şi borcănat, dar avea un umor şi un farmec fără pereche"), Haig Acterian („de o frumuseţe leneşă, orientală"), Petre Viforeanu („înalt, mândru, ironic, izbutind să fie premiant fără pedanterie"), J.V. Vojen („bălai, rivaliza în frumuseţe, eleganţă şi succese feminine cu Dinu Sighireanu"), întâlnirile-cenaclu de la Mircea Moşuna-Sion, descoperirea (decisivă) a lui Giovanni Papini[2], experienţa bordelurilor din Dudeşti, în tovărăşia lui Mircea Mărculescu („ţăndărică") alături de care cunoaşte „îndeaproape viaţa evreilor săraci" ş.a.m.d.

1. Mircea Eliade, *Memorii (1907-l960)* ediţie de Mircea Handoca, Editura Humanitas, 1991, p. 66 ş.u.
2. „O asemenea întâlnire - decisivă şi pentru mine şi pentru soarta *Romanului adolescentului miop* - a fost *Un om sfârşit* al lui Giovanni Papini. Citisem, ca atâţia din colegii mei, *L 'Histoire du Christ,* dar nu mă cucerise. Dimpotrivă, *Un om sfârşit* a căzut ca un trăznet. Nu-mi putusem închipui până atunci că pot semăna atât de mult cu altcineva. Mă regăseam aproape pe de-a-ntregul în copilăria şi adolescenţa lui Papini. Ca şi el, eram urât, foarte miop, devorat de o curiozitate precoce şi fără margini, voiam să citesc tot, visând că pot scrie despre toate. Ca şi el, iubeam singurătatea şi mă înţelegeam numai cu prietenii inteligenţi sau erudiţi" (v. continuarea afinităţilor în *Memorii,* ed.cit., voi. I, p. 92).

„Romanul unui om sucit"

Mai este oare cazul să spun cât de etern valabile şi de general răspândite în lume sunt mai toate simptomele adolescenţei elia-deşti şi ce formă vitalizantă are acest roman pentru cititorul copleşit de sfintele furii, complexe şi disperări... acneice de aici ?!?
în plus, tot în pomenitele capitole din *Memorii,* găsim câteva mărturisiri esenţiale pentru ce ne interesează acum: „Mă simţeam superior tuturor colegilor mei, măcar pentru enormul efort pe care-l cheltuiam pentru a-mi lărgi şi adânci cultura [...] Dar eram mai mult decât atât. Mă aflam în plină criză de pubertate, mă descopeream în fiecare dimineaţă mai urât, mai stângaci, descopeream, mai ales la întâlnirile cu fete de vârsta mea, cât sunt de timid şi de neatrăgător, în comparaţie cu unii din prietenii mei. Criza aceasta a mers agravându-se până la sfârşitul liceului. Propabil că datorită ei n-am mai ajuns să termin romanul. La un moment dat, am simţit că nu mai pot scrie decât la persoana I, că orice fel de literatură, în afară de cea direct sau indirect autobiografică, n-avea nici un sens. Aşa am început *Romanul adolescentului miop* [...] Pe timpul când luam parte asiduu şi entuziast, la întrunirile

societății noastre, începusem deja să-mi iau în serios urâțenia şi - în bună parte, închipuita - solitudine. Eram singurul care veneam Ia «Muza» în uniforma de liceu, toți ceilalți purtau de mult costume «civile». Singurul care nu încercam să-mi camuflez părul tuns, ci, dimpotrivă, mă tun-deam cu maşina numărul zero [...] în plus, aveam o mare scădere: nu ştiam să dansez [...] Dar mă complăceam din ce în ce mai mult în această situație care mi se părea că face parte din destinul meu de adolescent excepțional. Mi se părea că toate eşecurile mondene, întocmai ca şi umilințele pe care le înduram la liceu, aveau menirea să mă izoleze de lume, să mă păstreze exclusiv pentru «opera» pe care eram chemat s-o scriu, operă pe care trebuia să o inaugureze *Romanul adolescentului miop".* în fine, „am devenit cercetaş la timp. Aplecarea mea spre «aventură», satisfăcută atâția ani pe maidane şi în pivnițele Universității alături de haimanale şi vagabonzi,
îşi găsise acum o ieşire care îi îngăduia să se disciplineze şi să se adâncească...'".
„Romanul unui om sucit" - aşa se intitula inițial romanul de față. Topirea Jurnalului în roman este cea mai stimulativă şi mai fermecătoare „lecție" de extras din aceste pagini. Chiar dacă astăzi tânărul de 15-l8 ani navighează pe Internet prin Cyber spații şi realități virtuale, experiența edificării de sine prin alchimia realității în jurnalul personal rămâne una de disciplinare fundamentală.
„Durerea adolescentului miop" („sunt şi eu ca toți ceilalți: adolescent sentimental şi visător. Zadarnic încerc să mă ascund. Sunt ridicol. Sunt melancolic. Deci sunt stupid. Sunt lipsit de voință, de virilitate, de personalitate" etc), jurămintele pentru sine („trebuie să muncesc mult şi să sufăr"; „mi-am făgăduit năprasnic că voi desface sălbatec pulpele celor mai frumoase femei"), „tristețea celui care înțelege", aşteptarea „cu pumnii strânşi, între cărți" a bătăliei cu viața, apoi puseul egofil, inevitabil („ei ,mă so-cotesc creat pentru a asculta confesiuni. N-au înțeles niciodată cât de puțin mă interesează sufletele lor"; „cel care e ispitit de amintiri se dovedeşte sensibil. Cel care se înfrânge, 'senin, depăşeşte sensi-bilitatea de elită"), trânta cu credința/necredința („presimt că întreaga mea viață lăuntrică se va dărui. Cui? Nu pot să mă gândesc la biserică. Nu sunt un mistic şi nici un ateu satanic, cinic, disperat. Cum aş putea ajunge atunci la Isus?"), tipicele viziuni răzbunător compensatoare („mă închipuiam mort"; „m-am gândit mult dacă trebuie să plec, să fug pentru totdeauna"; „m-am închipuit trist, disprețuit de prieteni, batjocorit de rude şi duşmani şi am înțeles că

1. Şi tot de acolo: „începuseră crizele de melancolie [...] Mult timp, condiția singurătății mele mă apărase ca o platoşă lăuntrică împotriva tuturor eşecurilor şi umilințelor. Şi, dintr-o dată, singurătatea care mi se părea predestinată mă apăra ca o lespede de mormânt. Aş fi încercat orice ca s-o sparg..." (loc.cit., p. 81 ş.u.) în sfârşit, pentru comparații şi nuanțări, a se vedea, alături de destăinuirile din *Memorii* şi cap. *Mansarda* din cartea de convorbiri cu Claude-Henri Roquet, *Proba labirintului,* trad. Doina Cornea, ed. Dacia, 1990, p. 19 ş.u.)

numai aşa am să pot scrie titlul *Romanul adolescentului miop* care mă va face celebru într-o noapte, şi bogat..."; „cândva voi păşi pe străzi cu strălucirea biruinței oglindită în ochi..."), febrila, permanenta oscilație eliadescă între supremația livrescului şi triumful senzorialității („ascentismul meu fu în curând înfrânt. Mă resemnai să accept fiziologia [...] Niciodată nu voi izbuti să mă cunosc aşa cum îmi cunosc biblioteca") - nimic nu lipseşte din acest Manual de sinceritate. O panoplie a sincerității ce slujeşte perfect ca *exercițiu de identificare* pentru generația confruntată astăzi cu confesiunile lui Mircea Cărtărescu şi H.R.Patapievici.
„înțelegeam că ursita sensibilității e suferința, că cea a creierului e neputința, că ursita cărnii e dorința întreruptă numai de dezgust şi niciodată potolită. înțelegeam toate acestea şi mă bucuram că nu le bănuieşte nimeni. Primăveri înapoia mea, primăveri înainte. Şi iată că acum nu mă mai tem de ele. Şi scriu aici, nebănuit de nimeni, într-un caiet pe care îl ascund. Şi nimeni nu poate să afle dacă sunt trist. Şi nu sunt trist, nici de toamnă, nici de povestea cu amintiri".
Iar dacă nu vă recunoaşteți în personaj, nu vă iluzionați: însăşi de-limitarea, ne-recunoaşterea, este o lecție perfectă de autocu-noaştere"
Dan C. Mihăilescu

TABEL CRONOLOGIC

1907,9 martie - Se naşte, la Bucureşti, Mircea, fiul Ioanei şi al lui Gheor-ghe Ieremia (ofițer). Din admirație pentru Ion Heliade Rădulescu îşi va schimba numele în „Eliade".
1913-l917 - Şcoala primară o face la Bucureşti.
1917-l925 - Urmează cursurile liceului „Spiru Haret" din Bucureşti.
1921 - Debutează cu proza fantastică *Cum am descoperit piatra fiilo-sofală* la *Ziarul ştiințelor populare şi al călătoriilor.* Tot aici va publica şi ciclul *Convorbiri entomologice.*
1924-l925 - Lucrează la proza autobiografică *Romanul adolescentului miop,* lucrare rămasă neterminată.

1925 - Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1928.
1926 - Fondează *Revista universitară,* dar, după o recenzie negativă la o lucrare a lui N. Iorga, revista va fi oprită.
1928-l932 - Primeşte o bursă de studii şi pleacă la Calcutta (India).
1928 - Obţine licenţa în filozofie cu lucrarea *Contribuţii la filosofia Renaşterii.*
1929 - Definitivează romanul *Isabel şi apele diavolului.*
1932 - Publică lucrarea de eseuri *Solilocvii.*
1933 - întors în ţară, va fi numit asistent la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii din Bucureşti, unde va iniţia un curs despre *Problema răului în filozofia indiană.*
I se tipăreşte romanul *Maitreyi,* inspirat din propria experienţă din India.
Obţine doctoratul în filozofie, primind titlul *magna cum laudae,* cu teza *Istoria comparată a tehnicilor Yoga.*
1934 - I se tipăresc romanele *întoarcerea din rai* şi *Lumina ce se stinge* şi eseurile *India, Alchimia asiatică* şi *Oceanografie.*
13
1935 - Publică romanele *Şantier* şi *Huliganii* (în două volume).
1936 - Apare romanul *Domnişoara Christina.* Primeşte premiul Societăţii Scriitorilor Români.
1937 - Tipăreşte romanul *Şarpele.*
Editura Fundaţiilor Regale publică *Scrieri literare, morale şi politice* de B.P.Hasdeu, lucrare îngrijită de Mircea Eliade.
1938 - I se publică romanul *Nunta în cer.*
1939 - Publică eseul *Fragmentariurn^* Editează revista *Zalmoxis.*
1940 - Este numit ataşat cultural la Londra.
Scrie nuvelele *Secretul doctorului Honigberger* şi *Nopţi la Se-rampore.* 194l-l943 - Este consilier cultural la Lisabona.
1942 - îi apare volumul *Mitul reintegrării.*
1943 - Publică eseul *Insula lui Euthanasius.* 1945 - Se stabileşte la Paris.
1946-l948 - Susţine, la L'ecole Pratique des Hautes Etudes, un curs liber cu tema istoria religiilor.
1948 - I se tipăreşte lucrarea *Techniques du Yoga.*
1949 - Publică *Trăite d'histoire des religions* şi *Le Mythe de l'eternel retour.*
1950 - Apare, la Paris, traducerea romanului *Maitreyi* sub titlul *La Nuit bengali.*
1951 - I se publică *Le Chamanisme et Ies Techniques archai ques de l'Extase.*
1952 - Editează, la Paris, lucrarea *Images et symboles.* Scrie nuvela fantastică *12.000 capete de vite.*
1954 - Publică volumul *Le Yoga. Immortalite et liberte.*
1956-l957 - Este invitat la Universitatea din Chicago, Illinois, ca *visiting professor* de istoria religiilor; ulterior devine profesor titular şi coordonator al catedrei de istoria religiilor. 1959 - Scrie nuvela fantastică *La ţigănci.*
1961 - împreună cu Ernst Jiinger înfiinţează, la Stuttgart, revista *Antaios.* 1963 - Vede lumina tiparului volumul de proză *Nuvele.* 1966 - Publică volumul *Amintiri, I (Mansarda)* .
Devine Doctor Honoris Causa la Universitatea din Yale.
Membru al Academiei Americane de Arte şi Ştiinţe.
1968 - Apare nuvela *Pe strada Măntuleasa.*
1969 - Este Doctor Honoris Causa la Universitatea din La Plata, Argentina.
1970 - Publică *Noaptea de Sânziene* (lucrare în două volume).
Este membru corespondent al Academiei Britanice.
Este Doctor Honoris Causa a! Universităţii din Loyola, Chicago. Apare, la Paris, lucrarea *De Zalmoxis ă Gengis-Khan.* 1973 - Membru corespondent al Academiei Austriece de Ştiinţă.
1975 - Doctor Honoris Causa al Universităţii din Lancasterf Este membru al Academiei Belgiene.
1976 - Doctor Honoris Causa al Universităţii Sorbona din Paris. 1976-l978 - Lucrează la monumentala *Histoire des croyances et des idees religieuses.*
1977 - Publică, la Paris, *In curte la Dionis.*
1978-l979 - Scrie şi publică nuvela fantastică *Tinereţe fără tinereţe.* 1980 - Tipăreşte, la Paris, nuvela *Nouăsprezece trandafiri.*
1984 - Primeşte, la Sorbona, Cordonul Legiunii de Onoare.
1985 - Catedra de istoria religiilor de la Universitatea din Chicago, condusă de Mircea Eliade, îi va purta numele.
Primeşte titlul Doctor Honoris Causa al Universităţii din Washington. -
1986, 22 aprilie - Se stinge din viaţă Mircea Eliade, la Chicago.

R.M.
14
Volumul I 1924-l925

PARTEA I

/. TREBUIE SA SCRIU UN ROMAN

Pentru că am rămas singur, m-am hotărât să încep chiar azi *Romanul adolescentului miop.* Voi lucra în fiecare după-amiază. Nu am nevoie de inspirație; trebuie să scriu, doar, viața mea, iar viața mi-o cunosc, şi la roman mă gândesc de mult. Dinu ştie; păstrez caiete din clasa a IV-a, când aveam pistrui ca un ovrei şi învățam chimie într-un laborator instalat în firida sobei. De câte ori mi se părea că trebuie să fiu întristat, scriam în *Jurnalul* meu. Şi acel *Jurnal* de acum doi ani avea un „subiect": trebuia să se vădească într-însul viața unui adolescent suferind de neînțelegerea celorlalți. Dar adevărul era altul: *Jurnalul* mă măgulea şi îmi alina dorul meu de răzbunare; răzbunare dreaptă împotriva celor care nu mă înțelegeau, credeam eu.

Romanul îl voi scrie altfel. Eroul sunt eu, fireşte. Mă tem, însă, că viața mea - stinsă între copii şi cărți - nu va interesa cititorii. Pentru mine, tot ceea ce nu am avut, tot ceea ce am dorit din mansardă, în înserări calde şi tulburătoare, prețuieşte mai mult decât anii tovarăşilor mei risipiți în jocuri, în sărbători de familie şi idile. Dar cititorii?... înțeleg şi eu că toată durerea unui adolescent miop nu va mişca nici un suflet dacă acest adolescent nu se va îndrăgosti şi nu va suferi. De aceea, m-am şi gândit la un personaj pe care la început îl numisem Olga. I-am povestit lui Dinu tot ceea ce ar trebui să aibă loc prin prezența acestei fete. Dinu m-a întrerupt şi m-a rugat: dacă într-adevăr îi sunt prieten, să schimb numele eroinei în Laura.

M-am tulburat mult la început, pentru că nu ştiam *cum să fie* fata care va străbate sufletul adolescentului miop. Eu n-am cunoscut decât pe fetele cizmarului vecin, care în nici un caz nu pot trece într-un roman. Cea mai mare, Măria, era slabă şi rea; îşi teroriza frații, fura caise verzi şi țipa alergând după tramvaie. Cealaltă, Puica, era grasă şi mur-

17

dară. Nici una, nici alta nu puteau seduce un adolescent. Aceasta, nimeni n-o putea înțelege mai bine ca mine. Dinu mi-a mărturisit că mă poate ajuta. A cunoscut atâtea fete, îmi spune. Dar cum aş putea scrie eu un roman cu o eroină cunoscută de Dinu? M-am hotărât să mă gândesc, în timp ce voi scrie, la vară-mea. De câteva săptămâni, de câte ori o întâlnesc, îi pun întrebări. Am vestit şi pe Dinu că vară-mea se află sub observație.

- Dacă vrei să scrii un roman, m-a sfătuit ea, să-l faci pe erou frumos şi bun. Şi să-l cheme Silviu.

Când i-am spus titlul şi subiectul romanului, nu i-a plăcut. Să fie doi eroi, unul frumos şi altul urât, vrea ea. Iar titlul: *Dragoste de copil* sau *Flori de primăvară,* sau *La şaptesprezece ani.* în zadar mi-au fost explicațiile: „Vally dragă, acesta e un roman cerebral, cu drame interioare" etc. în zadar. Şi atunci i-am ascultat mărturisirile. Mi-au folosit, căci am învățat vocabularul fetelor. Şi am cunoscut câte ceva din visurile, nostalgiile şi tulburările ei. Parcă aş fi ascultat mărturisiri auzite de mult. îmi aminteam că vară-mea nu se deosebeşte mult de eroinele din romane sau de acele pe care un suflet puțin exaltat şi le închipuie. Dar pot eu şti că aceasta e vară-mea, aceasta care mi se dezvăluie la răstimpuri, antrenată de confesiuni?

Ştiu despre ea că visează să cunoască o prietenă mică şi bună, care să aibă moşie, iar la moşie un frate brun şi curajos. El le-ar întovărăşi prin pădure, le-ar învăța să vâneze şi le-ar spune „tu". îmi mărturiseşte că i-ar plăcea să fie într-o noapte conacul călcat de hoți. Ea ar apuca revolverele şi ar apărea în salon tocmai în clipa când fratele prietenei ar fi sugrumat de un țigan. Ar mântui viața fratelui şi l-ar îngriji într-un dormitor alb, cu măsuța acoperită de sticluțe colorate. Părinții s-ar arăta recunoscători şi i-ar lăsa singuri, zâmbind.

Vară-mea se opreşte. Nu vrea să-mi spună dacă ea s-ar roşi sau şi-ar trage sfios mâna când fratele prietenei i-ar şopti, apropiindu-se: te iubesc!... Ştiu eu ce mai gândeşte vară-mea asupra băiatului brun şi convalescent, vegheat de o soră mică şi o prietenă frumoasă?...

Dar romanul trebuie scris. Mi-a spus şi Dinu: „Cine va mai cuteza atunci să te lase corigent?" Se gândeşte, poate, cu bucurie la însemnătatea lui în roman. M-a rugat să se numească tot Dinu, şi să-l fac melancolic, încolo, pot scrie orice despre el. Stăruie chiar să scriu tot ce cred eu despre el. „Dar pe cine ar putea interesa aceasta?" gândesc eu, ca un adevărat autor de romane.

îmi merge tot mai rău, de la o vreme, cu şcoala. Singura nădejde a rămas romanul care va apare în vitrine la toamnă. Corigent tot voi rămâne, dar pentru cea din urmă oară. Profesorii se vor teme de mine, mă vor respecta şi se vor împotrivi în cancelarie când Vanciu va hotărî să mă lase corigent la matematică, iar Faradopol la germană.

Nu am avut deloc noroc săptămâna aceasta; şi se apropie sfârşitul ultimului trimestru. Luni am dat extemporal la franceză, din „gramatică". Trollo dă, de şase ani, extemporale numai din „gramatică". Şi, fireşte, nu am învățat nimic de şase ani. Am să iau şi de data aceasta „insuficient", cum am luat ieri la germană, când Faradopol mi-a cerut să-i povestesc *pe nemțeşte* primul act din *Nathan der Weise.* Din clasa a Ii-a ne cere să povestim pe *nemțeşte.* Dar dacă nu ne-a învățat niciodată nemțeasca?...

Azi-dimineață pornisem melancolic spre şcoală. înfrunziseră toți castanii şi era senin, iar eu nu aveam nici o problemă scrisă. Mă gândeam: ar trebui să fug în Cişmigiu. Dar geanta m-ar fi umilit. Şi apoi, mi-ar fi fost tot

timpul teamă să nu fiu văzut de vreun profesor. Mă întristam aflând cât sunt, încă, de slab, de timid, de nehotărât. M-ar fi desfătat să am voința furtunoasă şi să fug, să lucrez în porturi, să dorm în bărci, să cutreier țări. Dar eu mă mulțumeam să visez o izbândă târzie şi să sfârşesc caietele *Jurnalului.* Păşeam îngândurat către şcoală. Dinu m-a ajuns din urmă şi m-a strigat: doctore! Aceasta, pentru că sunt miop şi citesc cărți cu coperte cenuşii. El era fericit; îl ascultase Vanciu şi rupsese un „suficient". Pe astăzi aveam patru probleme:
- ...Grele şi încurcate.
Atunci am schimbat vorba. I-am spus că romanul meu va avea patru sute de pagini şi că va fi primul dintr-o serie ce se va numi *Dacia Felix.* Eu ştiu că n-am să scriu niciodată această serie. Pentru că trebuia, totuşi, să uit problemele grele, i-am mărturisit că cel de-al doilea volum se va petrece într-un salon de coiffeur. Dinu a râs.
- Are să-ți vină greu, pentru că tu n-ai fost niciodată bărbier. Mai bine situează volumul al doilea într-o şcoală de fete.
Aici am protestat eu. I-am amintit că nu cunosc nici o elevă, afară de cele câteva din societatea noastră „Muza". Vară-mea, unicul izvor de inspirație, a urmat câțiva ani la călugărițe, dar se arată plictisită de câte ori o întreb asupra vieții din pension.
Am acceptat, totuşi, să public la sfârşitul *Romanului adolescentului miop* un apel către elevele din cursul superior, prin care aş putea obține „jurnale", confesiuni şi amănunte. Cu acest material cules „sur le vif aş putea compune volumul al doilea.
Intrând în curtea liceului, a trebuit să uităm *Romanul* şi să ne grăbim, ca să nu fim zăriți de pedagogul cel nou. Am alergat pe coridor, am sărit treptele patru câte patru. în clasă, mi-am luat locul din banca I, iar Dinu s-a strecurat, liniştit, în fund.
18
19
Eu nu am noroc. Alții au noroc şi la fete, şi la cărți, şi la şcoală. Eu am renunțat bucuros la jocul cu fete şi la jocul de cărți numai ca să am noroc la şcoală. Dar nu am.
Când sfârşisem de copiat de la un vecin cea dintâi şi cea mai uşoară dintre cele patru probleme grele, intră Vanciu. Mie îmi piere tot curajul când îi zăresc catalogul cu scoarțe negre şi *en-tete* alb. Vanciu saluta demn şi îngăduitor, sigur de evidenta lui superioritate şi de nenorocul nostru. De câte ori nu mi-am jurat eu, privindu-l cum intră, că voi studia pătimaş matematica numai ca să-i pot împotrivi aceeaşi privire senină şi sigură... în gând - dacă sunt ascultat - îmi bat joc de pântecul pe care încearcă să şi-l ascundă sub croiala vestei. Am aflat de mult că Vanciu e un Don Juan. Dacă aş fi femeie şi l-aş avea tot profesor de matematică, sunt sigur că nu i-aş putea rezista. Mă stăpâneşte cu glasul, cu calmul, cu ochii şi cu dezlegările problemelor. Mi-e ciudă că nu m-a pălmuit niciodată, ca să-l pot urî. îmi spune numai „cap de lemn" de câte ori greşesc semnele algebrice; şi „cap sec" de câte ori mă intimidez la tablă, fascinat de un desen geometric căruia trebuie să-i găsesc rost, valoare şi dezlegare. Am făcut rugăciunea, şi eu mi-am dat seama că mă rugam, nu ştiu cui. Mă rugam ca Vanciu să întoarcă foaia catalogului şi să asculte colegii de la sfârşitul alfabetului; sau să fie chemat la minister; sau să intre servitorul şi să-i aducă o veste neaşteptată, iar noi să avem întreaga oră liberă. Poate mă rugam şi altceva.
Fireşte, m-a chemat cel dintâi la tablă, cu toate că nu eram singurul neascultat din clasă. Am păşit demn, cu caietul, cu creta şi buretele. Nu voiam ca ceilalți să afle că mi-e teamă de Vanciu. De altfel, cum mă apropii de tablă, mă liniştesc. Panica piere din senin. Privesc calm ochii profesorului şi, când şi-i pleacă în caiet, zâmbesc îngăduitor celor din bănci.
- Câte probleme am avut?
- Patru.
- Unde sunt?
- N-am putut să le fac pe toate, răspund eu umilit şi cântărind disprețul privirilor lui Vanciu.
- Fă-o atunci pe prima. Ştii enunțul?...
Nu-l ştiam. Dar am făcut semn că-l ştiu. Vanciu şi-a întors scaunul către mine, şi-a încrucişat brațele şi aştepta. A înțeles, şi a început să-mi dicteze:
- „într-un cerc de rază R, zona născută de un arc, când cercul se învârteşte în jurul unui diametru care trece printr-o extremitate a arcului, are ca bază un cerc, a cărui suprafață este egală cu sfertul zonei. Să se calculeze înălțimea *x* a zonei."
20
Nu ştiam de unde să încep. Nu pricepeam nimic şi nici nu mă puteam gândi la problemă. îmi fixasem privirea pe cele câteva cifre scrise la colțul tăbliei şi începui a-mi frământa figura, ca să creadă Vanciu că-mi frământ mintea. în timpul acesta, eu gândeam: „Ei, al dracului!" şi apoi pocneam din dinți. Era tot ce puteam face. Vanciu mă socotise multă vreme imbecil şi mă menajase. Poate a aflat, însă, că mă prefac, că nu învăț niciodată şi, de atunci, nu se mai lăsa înduioşat de nătângia mea. Totuşi, bâlbâielile, zăpăcelile şi mimica simulată la tablă nu rămân fără efect; Vanciu îmi dă întotdeauna ajutor.
- Ei, nu merge?
- Avem un cerc...
îmi adusei aminte că şi în caiet făcusem unul, plimbând creionul pe marginea unui capac de călimară. începui a

construi cercul, şi ştergeam mereu, ca să mai treacă din timp. Dar totul era zadarnic, pentru că nu ştiam problema.
-De ce nu îi'eţi, mă?
- în\<" , domnule Vanciu, dar mă zăpăcesc... -Cine îm^ă bine....
- Eu învăţ, domnule Vanciu...
- Nu mă întrerupe!... Cine învaţă bine, nu se zăpăceşte...
- Ştiu, domnule Vanciu...
- Spune atunci.
- Ştiu, dar să vedeţi...
- Repetă enunţul.
Pauză lungă, în care timp băieţii îşi ţineau răsuflarea.
-La loc!...
M-am aşezat în bancă, uşurat. în carnetul albăstrui, la ziua de 15 mai, Vanciu s-a iscălit sub un magistral şi dureros de citeţ „insuficient". Eu m-am prefăcut că urmăresc cu atenţie şi curiozitate calculele vecinului meu de catalog, un italian roşcat şi miop, care se încăpăţânează să nu poarte ochelari. Acela îşi ştia lecţia. Explica, explica, iar Vanciu îi striga la răstimpuri, exasperat:
- Lucrează, domnule!...
După ce a ieşit Vanciu, băieţii m-au înconjurat şi m-au întrebat, bucurându-se:
- Ce te faci, tipule?
Le-am răspuns că puţin îmi pasă, pentru că *eu sunt eu,* iar ei, simpli elevi dintr-a şasea reală. De câte ori sunt umilit, mă arăt superior şi nu mă feresc de a le dovedi celorlalţi întregul meu dispreţ. Eu înţeleg că această reacţiune e copilărească, dar nu o pot îndepărta. Când mă liniştesc, mă mustru.
21
M-am întors acasă împreună cu Dinu, şi, pe drum, am plănuit capitole din roman. Nici nu voiam să mă gândesc la noul „insuficient", pe care mâine va trebui să-l arăt mamei. Socoteam amândoi că singura mea nădejde nu rămâne decât *Romanul adolescentului miop,* şi că trebuie să mă apuc numaidecât de lucru.
Acum însă, după ce am scris atâtea pagini în caietul meu, nu mai am curajul să încep cel dintâi capitol. Se apropie seara, mâine am lecţii grele, iar pe masă am lăsat la jumătate *Bouvard et Pecuchet.*

II. GLORIA LUI ROBERT

Robert mi-a mărturisit, odată, că D'Annunzio îi seamănă. A citit *L'enfant de volupte* şi *Le Feu,* dar pronunţă // *Piacere, II Fuoco.* Mă vizitează în mansardă şi îmi vorbeşte melancolic de neghiobia noastră şi de gloria sa. Ascultându-l, mă gândesc la personajul pe care îi voi crea eu din Robert. Câteodată zâmbesc: întrevăd un Robert împlinit, schimbat, transfigurat. El mă suspectează.
- Ce ai, doctore?
Trebuie să născocesc răspunsuri isteţe. Robert bănuieşte de mult că îi ascund păreri asupra-i. El mă admiră şi mă dispreţuieşte, în acelaşi timp. Mi se plânge de slăbiciunile lui, care îl împiedică să ajungă glorios.
- Dacă am glorie, femeile şi banii vin de la sine...
Robert se înflăcărează când vorbeşte de femei. Ursuz, cum îmi place să mă port cu el, l-am surprins de multe ori că le cunoaşte din cărţi şi din filme. Poate e încă virgin. E un adolescent fără sprâncene, cu buze de ţărancă tânără, cu bărbie lustruită, cu obrajii moi şi frunte îngustă. Eu spun tuturor că Robert e un băiat frumos.
Dar nu scriu, încă, în caietele menite romanului. Nu mă sileşte nimeni să amănunţesc portretul prietenului meu. Vreau să mă ocup acum de Robert, pentru că el va fi un personaj de seamă în romanul meu, şi trebuie să chibzuiesc conflictul pe care îl va dezlănţui.
Conflict, între cine? Iată ceea ce mă împiedică să încep primul capitol. Nu mi-arn hotărât intriga. Eroul sunt eu; aceasta e tot ce ştiu. Romanul va cuprinde crizele şi sfârşitul adolescenţei mele, fireşte. Mă voi zugrăvi şi analiza alături de aţâţi prieteni şi tovarăşi de şcoală. Dar *subiectul* romanului meu trebuie să-l inventez. Şi pentru că nu cunosc subiect fără eroine, trebuie neapărat să introduc pe vară-mea. Am încercat. N-am putut scrie nici o pagină. Mi se părea că trebuie să scriu ca într-un-roman: atent, înflorit, exagerat. Am înţeles că mă depărtez de ceea ce puteam spune eu, că repetam scene citite în cărţi. Şi atunci amânam iar capitolul.
Care ar putea fi subiectul romanului? Dragostea mea către eroina din vilegiatură, nu. Eu n-am iubit; nici unul dmtre prietenii mei nu a iubit, aşa cum se află în romane. Nu ştiu dacă ar putea interesa un fapt sufletesc pe care autorul însuşi nu-l cunoaşte. Şi apoi, eu nu cred că dragostea e ceea ce se poate surprinde mai interesant în adolescenţă. Nu cunosc decât adolescenţa noastră. Dar, oare, nu *trebuie* să scriu numai despre ea? Eu am cunoscut crize mai interesante. Şi o parte din prietenii mei le-au cunoscut. Trebuie să caut un eveniment în jurul căruia să se întâlnească toţi eroii romanului. Aş fi fericit să găsesc un conflict. A-tunci, planul de lucru ar fi simplu. M-aş mulţumi să prezint, rând pe rând, personajele, nici unul întrecând şaptesprezece ani. Aş lămuri, apoi, conflictul. Romanul s-ar continua şi sfârşi din propriile lui necesităţi. Când...
Dar toate acestea sunt pălăvrăgeli inutile. Eu nu am găsit nimic *firesc,* trăit, care ar putea preface romanul meu într-un roman cu subiect. Prietenii îmi spun că voi scrie un roman de moravuri şcolăreşti. O lume ignorată, viciată şi neînţeleasă în literatură. Dar eu nu pot descrie. Fără să vreau, modific, exagerez. Şi apoi, romanul

trebuie publicat, înainte de toate, pentru promovarea mea în clasa a şaptea. Trebuie să fie o o-glindă a sufletului meu, fără a fi un roman psihologic; pentru că nu-l vreau falsificat de analize. Nu am să-l scriu nici sub formă de *Jurnal.* Atunci aş uita mereu că scriu pentru cititori străini, m-aş ocupa prea mult de amănunte intime şi n-aş avea succes. N-aş avea singurul lucru pe care îl caut.
După ce am încheiat ultima frază, m-am oprit. E adevărat că aceasta caut? Nu ştiu, nu ştiu. Sunt atâtea lucruri de spus, şi nu am tragere de inimă să le scriu. în orice caz, adevărul asupra mea şi asupra altora l-aş spune în caietele *Jurnalului,* iar nu într-un roman pe care îl vor citi aţâţi necunoscuţi, în faţa cărora nu trebuie să apar cu toate slăbiciunile mele...
Nu gândesc întotdeauna astfel. Dar mie îmi place să mă contrazic. Din pricina aceasta nu recitesc bucuros memoriile vechi.
Dar am pierdut iar firul. Adevărul e că *Romanul adolescentului miop* va fi o serie de scene, de impresii, de portrete şi de concluzii asupra mediului şcolăresc şi sufletului adolescenţilor. Dar aceasta pare pedant şi rece. Mai ales „concluziile". Sunt sigur că romanul meu nu va cuprinde concluzii; pentru că eu însumi nu mi-am găsit până acum. Dar seria aceasta de scene, cine o va povesti? Să renunţ la idila eroului meu?
...Am plecat de la Robert, de aceasta sunt sigur. Dacă l-aş sili pe el, în roman, să iubească o fată pe care o iubeşte şi Dinu?... E stupid. Nu i-am văzut niciodată iubind. Flirturile lor nu-mi dezvăluiesc nimic,

pentru că nu-i prefac. Iar am alunecat în discuţii critice. Romanul meu va fi scris fără discuţii, fără explicaţii date în jurul oricărui fapt.
Exerciţiile în jurul capitolului I n-au avut rezultat. Voi încerca să scriu pregătiri de roman şi să clasific material - asupra mea şi asupra celorlalţi - chiar în *Jurnalul* acesta. Voi avea grijă, însă, ca atunci când imaginaţia se aţâţă şi transfigurează realitatea, s-o încurajez, s-o ajut, iar nu s-o potolesc, ca mai înainte. Mă voi gândi dacă trebuie atunci să adaog foi noi, în care să precizez: „Acest pasaj e neadevărat; altfel s-au petrecut faptele". în orice caz, pregătiri pentru roman, încercări de a schiţa anumite capitole - ce vor fi acolo povestite la persoana a treia -trebuiesc începute sistematic. Robert, de la care am plecat în aceste pagini, e un prilej.
Cu prietenul meu Jean Victor Robert am încercat, în Săptămâna Patimilor, cea dintâi aventură. Prietenii mă cred timid printre fete. Eu sufăr din pricina miopiei şi a urâţeniei mele. Aş suferi mai mult dacă aş fi respins. Iar eu vreau să înving întotdeauna. De aceea mă arăt retras, dispreţuitor. Nădăjduiesc într-un timp când munca mă va înălţa destul ca să atrag privirile. Suferinţele mele - până atunci - nu le va cunoaşte nimeni.
Dar toate acestea n-au ce căuta alături de o aventură erotică. Să iau seama, şi să nu le strecor şi în roman.
îndemnat de Robert şi de Perri, aducând şi pe Dinu, am întâlnit în acea după-amiază patru fete în Parcul Carol. în Parcul Carol se întâlnesc perechile de liceeni, aceasta se ştie. De aceea, eu m-am împotrivit mult. Mă stânjeneau privirile străinilor. Parcul era prea populat, chiar cu perechi. Iar noi - cu şepci de liceeni, lângă ele, cu uniformă - eram de-a dreptul suspecţi. Totuşi, acela a rămas locul de întâlnire. .
Robert le cunoscuse. El mărturiseşte că fetele îi dădeau târcoale şi atunci, resemnat, le-a vorbit. Perri ne şopteşte că le-au „agăţat" amândoi într-o seară, pe bulevard. Robert era stânjenit şi le vorbea despre literatura franceză. Fetele au rămas fermecate.
Le-am întâlnit lângă Arene, pe o alee dosnică, zâmbind şi roşind. Ni s-au prezentat din vârful buzelor. Cu toate încercările de a se dovedi nevinovate, la prima aventură, lăsau aceeaşi impresie de ucenice dintr-un atelier de croitorie. Erau simplu îmbrăcate, cu obrajii pudraţi, cu părul atent presat, cu buzele timid înroşite. Am auzit acele adorabile fraze de început, cu ironii stupide, râs încurajator, cu gesturi. Fetele se arătau măgulite de tovărăşia noastră. Mergeam împreună, două fete şi doi băieţi. Nu ascultam decât pe Robert, care încerca să aprindă discuţia asupra iubirii şi femeii. Perri cocheta o vulgaritate impresionantă. Dinu
vorbea rar, privind în ochi, fumând, aşteptând să farmece. Eu tăceam, cu un smoc aspru de păr roşu pe frunte.
E inutil să reproduc aici conversaţia. într-o jumătate de ceas, gheaţa se rupsese. Ne-am distanţat, perechi, perechi. Eu rămăsesem cu sora fetei care îi plăcuse lui Robert. O brună cu pălărie albă, cu obrajii albi şi ochii negri. De câte ori o priveam, mă tulbura gândul că am mai văzut-o în toate grupurile de fete, în toate liceele, la toate serbările. Era cea mai mică din grup şi, poate, cea mai cuminte. Eu am vrut să-mi dovedesc că am curaj. îmi spuneam: „Sunt laş dacă până ce număr zece nu îi trec braţul sub braţul meu." Fata s-a înroşit mult, mult. Eu eram palid, întunecat. Vorbeam, vorbeam. îmi ajungeau pe buze toate anecdotele erotice, toate cuvintele cu două înţelesuri. Fata care nu surprindea întotdeauna sensul tăinuit se pierduse. Eu păşeam apăsat, strângându-i braţul, înfiorat de tremurul trupului, de aburii părului, de buzele ei.
îmi spuneam: *trebuie s-o sărut!* Număram până la zece. Nu îndrăzneam. Mă încruntam, roşu, zăpăcit, umilit. Fata cuteza să vorbească, îmi porunceam. Şi ea se scutura sub buzele mele reci, strivite pe obraji, pe păr, pe umărul de stofă decolorată.
Dar voiam prea mult şi făptuiam prea repede. Era încă zi deplină. Se zăreau şi se auzeau celelalte perechi. Eu mi-am silit tovarăşa să se aşeze cu mine, lângă un brad pipernicit. S-a aşezat mai mult târâtă. Nu vorbea nimic. Se împotrivea cu ochii, cu mâinile. Eu gândeam cine ştie ce act nebunesc. Şi fata se înspăimânta. Când i-am sărutat buzele, s-a ridicat ca un arc, şi-a scuturat rochia şi mi-a spus, lăcrămând, că pleacă să-şi caute sora. Eu mi-am

pierdut într-o clipă dorința stupidă de a mă dovedi necioplit, incult, brutal. M-am apropiat de ea şi am mustrat-o că s-a lăsat sărutată de mine. Nu ştiu de ce eram îndemnat să mint. Mințeam spunându-i că am voit să aflu dacă e „cinstită" sau dacă seamănă surorii sale. Am început să-i învinuiesc sora de atâtea lucruri care o ruşinau, iar pe mine mă alinau. Vorbeam aspru, cu ură, rău, împotriva surorii, - pe care atunci o cunoscusem -, mărturisind că ştiu multe lucruri compromițătoare asupra-i. Fata aproape plângea. Eu stăruiam. Spuneam că trebuie să ajungă din nou „fată morală". îmi plăcea s-o chinui stupid.
Ne-am întâlnit toate perechile la cealaltă parte a Arenelor. Fetele se sărutaseră, se îmbrățişaseră cu prietenii mei. Jean Victor era fericit. Dinu își făgăduise, poate, să revină. Ochii tuturor s-au oprit asupră-ne. Eu livid, ea plânsă. Cine ştie dacă nu ne invidiau...
Eram furios pe mine. Nu înțelegeam de ce vorbisem lucruri străine sufletului meu şi, apoi, de ce o chinuisem absurd, exagerând un rigorism moral care îmi era străin şi antipatic. Nu lămuream nimic. Faptul mi se părea o amintire de coşmar.
24
25
Povestind lui Robert, la întoarcere, aventura, el n-a ştiut ce să creadă. Meditând, însă, mi-a răspuns că a fost ceva „interesant", dar nu prea mult. Trebuia să fiu mai brutal, să merg mai departe. E curios cum n-a priceput că eram îndurerat de cele ce se întâmplase.
De atunci, nu-l mai întovărăşesc în întâlniri cu fetele. El răspândeşte zvonul că mă tem. Poate că zvonul nu e cu totul în afară de adevăr.
Iată că am vorbit, până acum, prea puțin de acest prieten, care va fi un personaj de seamă în roman. Poate, nici nu-l cunosc. Robert citeşte ceea ce îl îndemn eu şi vorbeşte mult asupra cărților citite. Dar pe mine - poate dintr-o invidie nemărturisită - mă supără oratoria lui fără miez. Mă supără Robert, pentru că e sentimental, e mărginit şi încrezut. Pentru că acest caiet e *Jurnalul* meu, trebuie să mă întreb: eu nu sunt tot atât de încrezut? Să nu mă tem de răspuns. Ştiu că mă socotesc deasupra tuturor celorlalți. Dar aceasta o ascund în mine, şi în roman nu se va trăda. Robert îmi spune că ceea ce îl păstrează vieții e gloria. Eu mă prefac că nu înțeleg. Şi prietenul meu îmi vorbeşte de D'Annunzio. II invidiez pe acest italian cu cărți frumoase şi femei frumoase în amintiri. Dar eu nu mă grăbesc. înainte de a pofti asemenea lucruri mari, trebuie să muncesc mult şi să sufăr. De aceea îmi disprețuiesc eu prietenul: pentru că aşteaptă gloria fără să muncească. Robert nu e un geniu, aceasta o ştiu. E numai un băiat frumos ca o fată, care iubeşte teatrul şi plănuieşte să scrie piese în trei acte. într-una din ele am şi eu un rol principal. Mă va închipui în mansarda mea, în bluză aspră rusească, aşa cum port eu vara, cu ochelari şi cu zâmbet încruntat. Voi fi un soi de „raisonneur". Aş vrea mult să ştiu ce crede Robert despre mine; nu ceea ce îmi spune, ci ceea ce crede. Ştiu că mă disprețuieşte mult, pentru că, spune el, nu cunosc viața. Eu stau între cărți. El îşi pierde timpul sau citeşte romane. El spune că „trăieşte". El e complicat, pentru că a cunoscut mai multe fete ca mine şi se plimbă duminica la Şosea. Eu sunt simplu, pentru că socotesc toate aceste copilării inutile, piedici în drumul aspru pe care trebuie să păşesc.
Când ne adunăm, prieteni mulți, Robert ne vorbeşte despre gloria lui. Eu îl întreb, bănuitor, dacă munceşte cu adevărat ca s-o ajungă. El ne spune că citeşte pe Balzac, pe Ibsen şi pe Victor Eftimiu. Noi toți îl tulburăm cu glume rele, pentru că tuturor Robert ne e simpatic şi an-] tipatic în acelaşi timp.
Aceasta e deosebirea între mine şi el: că unul visează o fericire şi o aşteaptă, iar altul se chinuie s-o ajungă, fără să se gândească asupra ei. Iată o frază stupidă, care nu trebuie ştearsă; ca să îmi aduc aminte mai târziu cât de simplu se fac deosebirile la şaptesprezece ani.
26
în romanul meu, Robert va trebui să făptuiască, să vorbească, şi astfel să fie cunoscut cititorilor. E gol şi suficient. Eu am fost ispitit să-i vorbesc despre rolul însemnat pe care îl va avea în cartea adolescenței noastre. Robert asculta cu înfrigurare. I-am spus că îi voi exagera păcatele, îl voi ridiculiza, îi voi culege naivitățile şi neghiobiile împărtăşite prietenilor timp de atâția ani şi le voi aşeza toate în roman. Am întârziat împreună până după miezul nopții. Robert mi s-a plâns că nu-i sunt prieten, că mă arăt mincinos scriind în roman numai lucruri rele despre el.
- Şi cum mă va chema?
- Jean Victor Robert.
A protestat. Mi-a strigat că îi voi compromite cariera şi gloria. Că dacă i-am aflat atâtea taine şi sluțenii, prietenia noastră cere ca ele să rămână între noi.
- Scriu un roman de moravuri şi un roman psihologic, mințeam eu. Trebuie să cuprindă fapte reale şi personaje reale,
- Atunci de ce nu-mi pui şi părțile bune?
- Pentru că autorul romanului are nevoie de un personaj ridicol.
- Şi de ce să fiu eu acela?
- Pentru că Robert, în roman, se dovedeşte ridicol.
Ne-am despărțit aproape supărați. Meditând, Robert s-a convins, poate, că nu voi scrie niciodată un roman în care el să fie zugrăvit ridicol. De atunci, încearcă să pară schimbat, superior, modificat de lecturi când vorbeşte

cu mine. Păşeşte în mansardă abătut, aşa cum spuneam eu odată că trebuie să fie orice adolescent neliniştit. îmi vorbeşte de *Brand,* pe care îl citise de la mine. Se încordează să pară erou nordic.
Ar fi interesant de notat toate măştile pe care Robert şi le-a pus faţă de mine, în câteva săptămâni, ca să-mi schimb părerile şi să nu mai fac din el un erou ridicol de roman.
Eu mă prefac convins de schimbare. Băieţii sunt uimiţi; cred că e o farsă la mijloc. Robert se simte atât de bine cu ultimele „personaje" pe care le imită, încât începe să creadă el însuşi în ele. Faptul acesta trebuie meditat. Robert, dintr-o insinuare a mea, a ajuns să se creadă *altul.* Mi-e teamă că lucrurile vor merge prea departe. In vacanţe, singur la Târgo-vişte, eu cred că îşi va reveni. Va uita pe Brand, pe Andrea Sperelli şi va ajunge iarăşi adolescentul mărginit şi frumos, care tânjea gloria.
Iată-mă încheind fără rost atâtea pagini din *Jurnal.* în roman va trebui să pregătesc mai dinainte finalurile.
27

///. JURNAL DE CLASĂ
întotdeauna mi-a plăcut să păstrez un *Jurnal* regulat şi complet. Caietul acesta l-am început în ziua când m-am hotărât să lucrez la *Romanul adolescentului miop.* Dar am luat obiceiul să scriu prea mult. Note scurte, însemnări din clasă, impresii continuu să adun în *Jurnalul* intim. Şi iată că şi acest caiet se sfârşeşte. Am să transcriu tot aici o parte din însemnările mărunte, mai ales cele care îmi pot sluji drept material pentru roman.
îmi plac şi le recitesc de câte ori am vreme, pentru că sunt vii şi preţioase pentru mine. Fireşte, în roman, toate le voi schimba, le voi exagera. Altminteri, nu le va citi nimeni.
*
O zi de la sfârşitul lui mai. Pe Caleia îl asculta Noisil la istorie. Ca întotdeauna, Caleia nu ştie nimic. îndrugă la răstimpuri cele ce-i suflă din spate Tolihroniade. (Tolihroniade suflă ca să i se sufle.) E vorba de expediţia lui Marco Polo.
- Pe unde au luat-o?
Caleia se gândeşte. Ca să câştige timp, întreabă şi el:
- Pe unde au luat-o? -Da.
- Au luat-o pe la Capul Bunei-Speranţe.
- Atunci nu-i spunea aşa.
- Voiţi să vă spun cum îi spunea atunci? -Da.
Tace. Tolihroniade şopteşte, mereu mai tare. A auzit.
- îi spunea Capul Furtunilor.
- Şi apoi pe unde au luat-o?
- In Brazilia.
Râsete. Caleia îşi priveşte vecinii cu ură şi dispreţ.
- Şi unde au ajuns? -In Brazilia.
- Şi ce-au găsit acolo?
- Pământurile indice.
- Şi altceva?
- Altceva ce voiţi să mai găsească?
*
Pake va rămâne repetent. în clasa a doua a fost premiant, în clasa a patra lua menţiune la matematică. Acum, va rămâne repetent. Pake e tot
28
atât de senin, şi mănâncă tot atât de mult, şi se bâlbâie ca şi mai înainte. El răspunde, când e întrebat ce se va face repetent: „Punga mea şi patru bani!" Dacă cineva îşi îngăduie, însă, vreo glumă, Pake îl boxează precipitat şi voios.
- Tot o glumă; *chacun ă sa maniere,* obişnuieşte să spună.
Poate repetenţia nu i-ar fi atât de sigură dacă Pake n-ar fi fost surprins de Vanciu la bodegă, într-o recreaţie, cu câteva *sandwich-uri* şi o litră de ţuică în faţă. A fost chemat în cancelarie. A spus că *sandwich*-urile erau ale lui, dar ţuica era a unui domn care plecase fără s-o bea toată. A încercat să facă chiar portretul domnului. Vanciu îl lăsa să vorbească, îi aminti, la sfârşit, că el a plătit şi litra de ţuică. A fost eliminat pe o săptămână şi i s-a scăzut nota la purtare de la „suficient" la „insuficient'", ceea ce ne-a îngrijorat numai pe noi şi pe părinţi. Pake continuă să fumeze în recreaţii şi să strecoare în ghiozdan o sticluţă cu coniac, pe care o soarbe înjurând şi lovindu-şi prieteneşte prietenii.
Deşi va rămâne repetent, Pake n-a renunţat la munţii Făgăraşului, nici la tabăra din Dumbrava Sibiului. Dacă nu vom găsi tovarăşi pentru Făgăraş, vom pleca noi doi, singuri, ca în timpurile bune ale prieteniei noastre.
*
Oră de muzică. Poate ultima oră de muzică de anul acesta. Maestrul a venit cu un teanc de note muzicale, o nouă romanţă a sa, *Crinul,* şi-a venit să le vândă. Vorbeşte încet şi trist.
- Domnilor, nu de altceva, dar am dat o mie cinci sute de lei la tipărit şi vreau să-mi scot banii. N-am nevoie de

câştig... O bucată costă şase lei.
Zâmbeşte. Băieţii dau câte şase lei şi râd de autorul *Crinului.* Au cerut să le-o cânte. Maestrul s-a aşezat la orgă şi o cânta trist, clătinându-se pe scaun. O melodie banală, pe care am mai auzit-o, nu ştiu unde. După ce a repetat-o de câteva ori, orga a încetat să mai scârţâie şi maestrul s-a ridicat. Aplauze frenetice şi râsete. Profesorul zâmbeşte. Apoi roagă pe baritoni să iasă afară din bănci şi să repete cu el corurile pentru serbarea de sfârşitul anului. Şi adaugă, tot atât de liniştit:
- Domnilor, dacă nu faceţi tăcere, chem pe d-l director! Dar nu-l crede nimeni. N-au ieşit decât trei baritoni.
- Unde sunt baritonii? N-auziţi, domnilor? Să iasă baritonii afară din bănci. Mai avem câteva zile şi vine serbarea.
- Las' să vie, glăsuieşte unul din fund.
- Care-i obraznicul?
- E scris pe-al nostru steag!
- Nu vă astâmpăraţi?
- Unde-s doi, puterea creşte.
- ...şi înfloreşte...
29
- ...ca un măr, ca un păr...
- Vă dau afară! ;
- Dai, n-ai!
- încetaţi odată, măgarilor!
- *Tu l 'as voulu Dandin!*
- Chem pe d-l director.
- Nechematului i se ia darul.
- Banca din fund, vă scad nota la purtare!
- De ce vă supăraţi, d-le Boloveanu?
- De ce vă purtaţi sever cu noi, d-le Boloveanu?
- Profesorul îi ca un părinte...
- ...iar glasul lui e divin.
- Zexe!
S-au adunat şase baritoni care se sprijină unul de altul şi se prefac că-şi scapă partiturile pe jos. Unul din ei „a cerut voie afară". Şi pentru că n-a obţinut, pretinde că nu poate cânta, că e „o adevărată barbarie şi abuz de putere, ceea ce se petrece la liceul acesta!". Boloveanu cânta înainte la orgă, numărându-şi din ochi baritonii. *Fosil* încearcă să se strecoare afară. *Fosil* nu e simpatizat, pentru că e şchiop, pârăşte băieţii, e zgârcit, învaţă bine, copiază la teze, cunoaşte chimie şi - pe deasupra - mai e şi evreu. Băieţii îl strigă din bănci cu glas tare, ca să audă maestrul.
- Unde te duci Părtinişeanu?
- Unde fugi, *Fosilo?* Nu ştii că d-l profesor nu lasă pe nimeni afară?
- Stai la loc, *Fosilo!*
- De ce nu respecţi ordinele d-lui profesor?
Părtinişeanu, roşu, se târăşte în bancă. Aşteaptă. Caleia, care stă în spatele lui, citeşte *Le petit parisien;* îi trage o palmă peste ceafă. Palma a răsunat, baritonii şi-au întors, cântând, capetele.
Fireşte, după oră, *Fosil* a reclamat pedagogului. Caleia va face o oră de arest.
*
Aguletti a plâns astăzi la ora de chimie şi a pomenit numele tatălui său mort, ca să nu-i pună Toivinovici „insuficient". Scena m-a făcut să roşesc jenat, să-mi frâng mâinile de enervare. Simţeam că mă copleşeşte o revoltă nelămurită şi milă pentru Aguletti, şi ciudă pe el, şi compătimire pentru profesor.
Fănică regretă că nu se poate preface atât de bine. Aguletti s-a prefăcut şi a minţit. Aş minţi şi eu bucuros, dacă aş putea; dar de ce să vorbească despre tatăl lui, mort?
Cred că întreaga clasă a încercat sentimentul acela stânjenitor, penibil.
30
Aş vrea să-l cunosc pe Dinu bine, bine de tot, pentru romanul meu. Nu-mi ajunge să ştiu că e frumos, bun şi inteligent. Bănuiesc că ceva din sufletul lui ne scapă amândurora. De ce arată Dinu tot mai puţină tragere de inimă pentru chimie? Am învăţat-o amândoi, la el, într-un laborator adunat pe lăvicioarele unei odăiţe din subsol. Anul acesta aproape a uitat formule de temelie. Nu-l mai „pasionează", cum spun eu. Nu mai munceşte. Citeşte literatură puţină, se plimbă şi doarme mult. Niciodată Dinu n-a fost prea harnic, nici prea ordonat. Dar acum s-a schimbat mult. Poate să fie o simplă criză. Dar eu, câteodată, singur, mă întreb: dacă *acesta* e adevăratul Dinu, şi toată pasiunea lui ştiinţifică de un an şi jumătate n-a fost decât o iluzie? Dacă însuşi el s-a înşelat atât timp, şi acum se întoarce în sine?
Nu ştiu, încă, ce rol va juca în roman.
*

Pe Robert îl dor ochii din pricina cititului şi a formolului cu care s-au stropit clasele duminică. S-a frecat mult şi acum îi sunt ochii roşii şi lăcrimează. Stă cu batista la ochi, încruntat. Sunt sigur că se închipuie personaj din Ibsen, urmărit de chinuri sufleteşti şi trupeşti. Umblă printre băieți, ca ei să-l vadă cum suferă şi să-l compătimească. Când îl întreabă vreun profesor de ce stă cu batista la ochi, e fericit şi răspunde în aşa fel, încât orice om inteligent să poată înțelege că cititul e pricina durerii lui de ochi.
Mie mi-a spus ieri:
- Nici nu ştii cât mă dor ochii. Aseară arn citit până la două.
Eu m-am prefăcut mirat că citeşte atât de puțin şi l-am mințit că nu mă culc niciodată înainte de trei.
*
Teză la matematică. Problema, ca de obicei, foarte uşoară. Cum însă eu nu ştiam nimic - pentru că nu învățasem nimic întreg anul -, priveam şi nu pricepeam. începea să-mi pară rău de neştiința mea. Cât de puțin aş fi citit, şi tot o rezolvam. în jur, băieții lucrau aprins. Numai Mălu-reanu şi Colonaş priveau caietul cu aceeaşi statornicie interogativă ca şi mine. Noi trei suntem cei mai proşti la matematică din toată clasa.
A început să mă necăjească faptul că nu puteam face nimic. M-am apucat atunci să înşir calcule fără nici o legătură cu subiectul. Problema era de trigonometrie, iar eu din trigonometrie nu cunosc decât cazurile de rezolvare a triunghiurilor dreptunghe. Am scris ce cunoşteam: altminteri, cu foaia albă, aş fi căpătat „rău".
Pe trimestrul întâi, ca să-l întărât pe Vanciu şi să mă răzbun că zâmbea întotdeauna când eram la tablă, sigur de ignoranța mea, am închis caietul de teză şi am început să scriu pe o foaie scoasă din geantă. Scriam ca să mă vadă Vanciu şi să se supere că nu ştie ce scriu, de ce scriu
31
şi cum am curajul să scriu. Vanciu se uita la mine, şi se uita uimit. în acelaşi timp, eu mă bucuram că am prilejul să mă analizez şi să-mi însemn sufletul din ceasul acela pe hârtie. Am vârât la urmă fițuica în buzunar - unde s-a adunat un teanc întreg.
...Dacă iau media „insuficient" şi pe trimestrul acesta, nu-mi mai
rămâne nici o nădejde.
*
Notiță din 2 iunie, când am văzut că colegii din față sunt trişti, nu vorbesc şi stau pe gânduri.
Iată ceea ce se petrece în sufletele noastre, acum la apropierea sfârşitului de an: ne copleşeşte melancolia. Suntem obosiți, dezgustați de şcoală, sleiți de căldură şi ne întristăm, totuşi, când se apropie sfârşitul anului. Ne arătăm mulțumiți şi râdem, şi vorbim, dar în suflete păstrăm toți un început de nostalgie. Se înțelege lesne aceasta. Poate ne gândim la plăcerile verii şi ne întristăm amintindu-ne că vom fi *singuri.* Despărțirea ne alungă bucuriile.
Suntem atât de legați între noi, după şase ani de clasă? Sau poate e altceva? Poate ne întristăm că vacanțele nu ne aduc cele ce închipuisem noi, încă de pe la Paşti, că vor aduce. Toți socotim cele dintâi zile de vacanță un rai. Şi nu e aşa. Ne obişnuim, în ultimele săptămâni de şcoală, puțin câte puțin, cu plăcerile libertății. Şi, când se vesteşte vacanța, căutăm zadarnic marea şi nesfârşita voluptate. Eu n-am găsit-o. E drept, mulți dintre noi par veseli şi zgomotoşi, dar aceasta nu dovedeşte
nimic pentru mine. De atâtea ori mă pot preface...
*
Astăzi, Fănică a căpătat „bine" la chimie. S-a întors în bancă istovit, desfigurat; îi tremura glasul, când s-a scuzat că nu are carnetul de note. După plecarea lui Toivinovici, a sărutat tabla şi a dăruit băieților o sută de lei pentru cornuri şi ciocolată. Ceea ce, pentru zgârcenia lui Fănică, e mai mult decât o nebunie. Cu „binele" luat la oral şi-a asigurat media. Fănică e terorizat de chimie. Cred că citeşte de zece, cincisprezece ori fiecare lecție; şi o uită de cum e chemat la tablă. Se emoționează ca în fața inspectorului. Se face roşu, se bâlbâie, frământă buretele cu creta la un loc. Urăşte pe Toivinovici şi se înspăimântă de câte ori se deschide uşa, în ora de chimie. La extemporale năduşeşte, se clatină în bancă, se trădează dacă încearcă să afle un amănunt de la vecin, se zăpăceşte, varsă călimara, transcrie de trei ori problema. înainte cu câteva zile de teză, pierde pofta de mâncare. în ajun, învață până după miezul nopții şi se deşteaptă în friguri. Ajunge la liceu slăbit, uluit, epuizat. Când intră Toivinovici, Fănică înlemneşte cu ochii la el. Se dezmorțeşte când strigă absenții. Apoi ajunge nervos, nerăbdător, se frământă în bancă, se chinu-ie până ce Toivinovici citeşte problemele sau enunță subiectele de teză.
32
Când sună clopotul şi nu şi-a sfârşit lucrarea, Fănică îşi pierde cumpătul, încearcă să scrie precipitat o concluzie, oricare. în tot timpul orei a scris „literatură" în jurul subiectului ca să umple pagini şi să convingă pe Toivinovici că a învățat. De obicei, concluziile sunt părțile lui cele mai bune, pentru că nu sunt expuse „literar".
Fănică poartă în permanență piramidoane în buzunarul de sus al tunicii. Băieții îl îndrăgesc, pentru că e inteligent şi sperios. Râde în toate orele, afară de chimie şi matematică. Cunoaşte cele mai abile formule de introducere când trebuie să ceară scuze profesorilor. Nimeni nu ştie, însă, de ce i se spune „Cocoş".

IV. ÎNTRE DONJUANI

Astă-seară au venit la mine Robert şi cu Dinu şi au hotărât să ne plimbăm în Cişmigiu. Robert purta pantaloni

albi şi pantofi cu fundă. Dinu, haină deschisă, cordon de antilopă şi tabacheră de argint. Amândoi, fără şepci şi fără pălării. Jean Victor Robert - care se socoteşte geniu - îşi ține dreapta la frunte de câte ori e nevoit să stea pe scaun. Dinu - despre care fetele spun că e „drăguț şi ironic" - caută să se vădească cinic, Don Juan şi paradoxal. Eu mi-amîncheiat tunica şi am coborât în stradă. Robert a oftat şi Dinu mi-a oferit țigări. Robert oftează pentru că e geniu. Mi-a mărturisit într-o noapte că geniile sunt nefericite.
- De ce?
Robert m-a mângâiat, blând şi imens.
- Tu nu pricepi asta...
Pentru Robert, eu sunt „doctorul". Am toate simptomele: urâțenie, miopie precoce şi desfiguratoare, preocupări erudite. Robert, însă, care e geniu, mă consolează:
- Fiecare cu ursita lui, doctore...
Dinu e bănuitor şi nedrept. Se îndoieşte de Robert. Aceasta pentru că e tot atât de frumos ca el şi - deşi zvoneşte peste tot că nu se teme de Robert - îl necăjeşte concurența. Rivalitatea lor s-a accentuat la o nuntă, când partenera lui Robert, o blondă bacalaureată din Târgovişte, a sfârşit prin a dărui lui Dinu un trandafir de la pieptul rochii. Dinu păstrează trandafirul într-un sipet cu scrisori şi flacoane colorate. Dar Robert zâmbeşte genial de câte ori aude de întâmplarea aceasta.
- Copilării...
Pe bulevard, urmăresc cu ochii fetele şi doamnele. Fiecare se trudeşte să pară mai îndrăzneț.
33
- Frumos corp, afirmă Dinu, cu ton de specialist încercat.
- Nu-mi plac picioarele, glăsuieşte Robert, cu dispreț. Dinu se înroşeşte în întuneric, renunțând, fireşte, la arbitrajul meu.
- Ai mai văzut-o pe Sylvia?
Atacă Robert; Sylvia e o frumoasă şi veche „simpatie" de a lui Dinu, pe care îl întâlnea în aceeaşi familie, de două ori pe an: la Sfântul Dumitru şi a treia zi de Paşti. De câteva luni, Sylvia a fost fermecată de Robert. Dinu afectează că idila lor e distractivă:
- S-a urâțit groaznic în ultimul timp.
- Ți se pare? întreabă, perfid, Robert.
- Şi apoi, Sylvia a fost totdeauna o fată vulgară...
Prevestind furtuna, închei analiza Sylviei cu o întrebare stupidă. Hotărăsc, apoi, să ne odihnim.
- Hai mai bine după fete...
Eu găsesc propunerea compromițătoare, şi Robert se aşază, fericit că nu i-am acceptat-o.
Dinu fumează visător. Robert se pregăteşte să ofteze. Eu aştept. Ştiu ce are să se petreacă. Din pricina celor şaptesprezece ani, a nopții de vară şi a muzicii militare, cei doi vor deveni melancolici. Va pieri rivalitatea. Şi vor începe acele insipide mărturisiri, şoptite cu ochi înlăcră-mați, unor prieteni dezarmați şi receptivi.
Dinu e mai zgârcit în confesiuni. Robert, însă, e fecund şi obsedant. Ochii se închid. Robert devine absent şi imaginează. îşi imaginează un suflet torturat şi satanic. Dinu, modest, spune că el seamănă cu Anatole France: sceptic şi epicureu.
în noaptea aceasta eram hotărât să lupt, până la urmă, împotriva unei discuții ce amenința să ajungă spovedanie. Robert nu mă privea.
- Ce nefericit eşti tu, doctore...
Mă măgulea perspectiva de a se vorbi despre mine. Noi toți căutam aceasta, şi căutam să alimentăm discuția şi s-o prelungim cât mai mult. Dar acum era o primejdie.
- Dar nu sunt nefericit deloc...
- Zadarnic te ascunzi, ritma Robert, profund. Dinu asculta, aşteptând revanşa.
- Cum poți trăi tu fără iubire, fără femeie, fără aventuri, continuă Robert cu ochii în coroana teiului.
- Uite că trăiesc, constatai eu, umil.
- Şi asta numeşti tu viață, tinerețe?...
Când Robert vorbeşte despre viață şi despre „iubire", ritmează frazele, ca în drame.
- Să nu cunoşti atâtea voluptăți ale vârstei... voluptatea de a stăpâni femeia, de a o călca în picioare, lovindu-i potirul plin al dragostei...
- Care potir? mă prefăcui a nu pricepe eu, presimțind primejdia de a-l asculta pe Robert psalmodiind un sfert de ceas.
- Nici asta nu pricepi, doctore?...
- Dacă nu vorbeşti clar...
- Să te îmbeți în aroma trupurilor suave, să păşeşti pe sub alei, braț la braț cu sclava ta...
Mă uitam la Dinu şi mă întrebam de ce nu atacă. Sentimental înfrigurat, Robert se dezgolise. „Ironia" lui Dinu putea fi ațâțată.
- Femeia... Nimeni nu o cunoaşte... să te culci în paturi albe, feciorelnice.
Dinu izbucni.

- Bine, mă Robert, până când o să-ți răbdăm noi fanteziile?
- Nu-s fantezii, iubite, vorbi prezumțios Robert, e reala realitate...
- Ai avut tu vreo fecioară?
- N-am spus că am avut fecioare. Am spus „paturi feciorelnice"...
- Ce numeşti tu „feciorelnic"? intervenii şi eu, paie peste foc.
- Ia lasă-mă, doctore, cu filologia ta...
- Nu-i vorba de filologie, mă prefăcui eu necăjit, ci de fecioare.
- Nu mă pricepeți...
Robert e nefericit că noi nu îl pricepem. De câte ori nu ştie ce să răspundă, oftează: nu-l pricepem.
- Ştii că mi-a scris Măria...
Amândoi, şi eu şi Dinu, suntem siguri că nu i-a scris.
- Ce-ți spune?
- Mă plictiseşte, dragă, cu declarațiile.
- I-am spus că n-o mai iubesc. Nu e *genul* meu...
Robert se culcă iar pe bancă, cu privirile în tei. Gândeşte. Muzica a încetat. Trec perechi pe sub alei, şi Dinu le urmăreşte cu ochii. început de vară, cu ispite. Mă simt şi eu tulburat, dar lupt. Nu vreau să sucomb melancoliei şi să le mărturisesc şi eu mai mult sau mai puțin realizate idile de vilegiatură.
- Nu te-am văzut niciodată cu femei pe stradă, atacă prin surprindere Dinu.
- Eu na umblu cu *amantele* mele pe stradă...
A urmat după aceasta o pauză. îl simțeam pe Dinu neliniştit. Desigur că era ispitit să se destăinuiască. Am ajuns un foarte bun observator. Pot recunoaşte repede pe cei chinuiți de această nevoie lăuntrică. Mie mi s-au destăinuit foarte mulți prieteni. Ei mă socotesc creat pentru a asculta confesiuni. N-au înțeles niciodată cât de puțin mă interesează sufletele

lor. Pentru că destăinuirile nu sunt sincere. Fiecare încearcă să apară în fața celuilalt mai original: să-l facă să-l admire sau să-l compătimească.
Şi cu toate acestea, şi eu încerc la răstimpuri nevoia de a-mi deschide sufletul. Dar mă înfrâng. Şi nu vorbesc niciodată, nimănui, despre cele ce bănuiesc că se petrec înlăuntrul sufletului meu. Pe mine mă supără confesiunile. Sunt o slăbiciune. Eu nu înțeleg cum un bărbat poate avea nevoie de sprijinul altuia. Chiar cel mai bun prieten e un duşman în ceasurile grele. Atunci, trebuie să rămâi singur. Trebuie să izbândeşti sau să fii înfrânt, singur.
Iar eu nu mă pot destăinui prietenilor. Prietenii şi-au făcut părerea lor despre mine: doctor. Eu - după acele prea puține lucruri pe care le ştiu - cred altfel. Dacă m-aş dezvălui, însă, prietenilor, mi s-ar spune că „pozez". „Poza" înseamnă pentru băieți tot ceea ce se deosebeşte de ei...
înțelegând inevitabilul, îl întrebai pe Dinu care a fost prima lui femeie.
- Cum, încă nu ți-am spus? se ridică fericit. Ba mi-o spusese, şi de nenumărate ori.
- Am auzit-o de mult, dar nu mai mi-aduc aminte. Şi apoi, să audă şi Robert...
- Da, da: mă interesează.
Eu ochii cum Robert se aşază la pândă.
Ascultasem aventura aceasta şi notasem o sumă de versiuni. Dinu avusese, până acum, şaptesprezece femei. Ştiam şi cum le cheamă, şi ce păr au, şi alte multe amănunte. Dar, îndeosebi, versiunile primei femei mă interesau. Pentru că existau felurite şi nostime versiuni. Una din ele mărturisea că prima femeie era roşcată, văduvă şi locuia pe aceeaşi stradă cu el; alta că, dimpotrivă, avea părul negru-corb, era căsătorită şi foarte bogată. Nu numai atât. Circulă şi subspecii, precum şi varietăți de versiuni. Aşa. de pildă, tot prima lui femeie avea odată părul negru, era văduvă şi locuia pe aceeaşi stradă cu el; sau era roşcată, căsătorită şi bogată; sau locuia pe o stradă cu el etc.
Dinu începu pe un ton degajat. El - era în clasa a treia, băiat frumos, ochii negri, buze roşii, tunică croită pe şolduri - se întorcea odată de la şcoală. Când, fără veste, dintr-un gang ieşi o servitoare stânjenită şi-l apucă de mână. Nici nu avu timp să-şi dea seama ce face, când se trezi într-un dormitor. în dormitor era un pat, iar în pat o fată cu părul arămiu, foarte luxos învestmântată.
- Fată? iscodi curios Robert.
- Părea numai, răspunse prudent celălalt.
Eu nu spuneam nimic. Dar atunci, Robert se hotărî şi se întoarse spre mine.
- Nu ți se pare, doctore, că aventura lui Dinu aduce oarecum cu *Păcatul* lui Caragiale?

Mie mi se pare că „aduce" îndestul. Dar am răspuns naiv:
- De unde vrei tu să cunoască prima femeie a lui Dinu *Păcatul* lui Caragiale?
S-a auzit, timp de cinci minute, muzica militară de pe malul celălalt al lacului.
- Ai citit *Păcat?* îl întrebă Robert.

- Nu-mi mai aduc aminte...
Am plecat târziu din Cişmigiu. Acum, când scriu, nu se mai aude nici un tramvai electric pe bulevard. Nu mi-e somn. Mi-e cald. Şi nu sunt mulţumit.
...Eu ştiu ce se petrece cu mine: sunt un sentimental. Zadarnic încerc să mă ascund. Sunt sentimental ca orice alt adolescent. Pentru că, altminteri, n-aş fi acum întristat. N-am nici un motiv să fiu întristat.
Eu am înţeles de ce nu sunt mulţumit. Pentru că nu „mi-am deschis sufletul" prietern'or. Sunt şi eu ca toţi ceilalţi. Am s; eu nevoie de prieteni. Zadarnic mă minţeam. Şi eu, ca toţi ceilalţi.
Vreau adevăiul, până la capăt. Vreau să fiu sincer.
Parcă eu nu ştiu? Nu ştiu că sunt sentimental şi slab, şi lipsit de voinţă? Nu visez şi eu fecioare blonde, cu care să mă plimb prin parc, sub lună, sau pe lac, într-o luntre albă? Nu mă visez săvârşind fapte eroice şi culegând laurii o dată cu sărutările frumoaselor necunoscute care...?
Dar toate acestea sunt lucruri triste şi stupide. Eu nu mă îndrept scriindu-le în caiet. Şi nici nu le pot scrie. Sunt caraghioase.
Ar trebui să fac altceva. Ar trebui să-mi caut frânghia şi să mă biciuiesc. Pentru că sunt imbecil. Pentru că îmi pierd timpul rătăcind prin Cişmigiu şi mi-l pierd acum visând Margarete iluminate, cu ochii înălţaţi spre cer, cu mâinile încrucişate pe piept.
Mai mult. Sunt cel mai nătâng dintre toţi, orişicât m-aş ascunde. Sunt atât de nătâng, încât nici nu mă revoltă noaptea aceasta pierdută, şi slăbiciunea sufletului meu, şi ruina voinţei mele, şi pustiul minţii mele. Şi scriu aici, în loc să mă biciuiesc şi să mă purific. Sunt dezgustat de tot, chiar şi de durere. Căutam durerea trupului. Acum... Şi nici nu mi-e somn. Şi nici nu pot citi. Ceea ce înseamnă că sunt imbecil.

V. UN PRIETEN

Prietenul meu Marcu e înalt, uscat, cu ochii mari şi bulbucaţi, părul creţ, mâinile lungi, picioarele lungi. Stă în banca din fund şi citeşte romane franţuzeşti. Băieţii îl cred prost şi îi spun, din pricina lungimii nasului, „Ţăndărică"; iar pentru că e evreu, îl mai strigă şi „Marcălă". Marcu nu se supără nici de o poreclă, nici de cealaltă. Vine în fiecare dimineaţă cu romanul în ghiozdan şi-l citeşte liniştit, în fund. Dacă e zgomot, se încruntă şi citeşte. Dacă băieţii sar pe bănci, îşi îndeasă degetele în urechi şi citeşte. Dacă luptele se dau chiar în banca lui, se mută în altă bancă şi citeşte.
Citeşte romanul.
Citeşte şi când profesorii se găsesc în clasă. Atunci îşi reazemă cartea de spinarea colegului din faţă. Citeşte şi când explică profesorii, pentru că Marcu crede că profesorii sunt, fără excepţie, nerozi, iar explicaţiile lor vătămătoare unui creier sănătos. îi spune câteodată vreun vecin:
- Marcule, e aproape de tine.
Adică sunt ascultaţi vecinii lui de catalog. Marcu îşi ridică necăjit de pe carte ochii bulbucaţi. Se interesează de lecţia din ziua aceea. Cere câteodată şi lămuriri. Dacă poate să-l „ducă" pe profesor, nu se dă în lături. Numai să nu-l ţină mult timp la lecţie, pentru că romanul trebuie citit. Când, însă, se aşteaptă să-l asculte la chimie, nu se tulbură. Ştie că în orice caz va lua „insuficient". «
- Ionescu Corneliu, Ionescu Stelian, Mălureanu Marcu... Un băiat îl înghionteşte:
- Ieşi, Marcule, că te-a strigat.
Şi Marcu se opreşte lângă tablă, cu mâinile încrucişate. Când îi vine **landul** şi Toivinovici îl întreabă, răspunde liniştit:
- Nu ştiu, domnule.
- Dar prepararea în industrie a acidului sulfuric o ştii?
- Nu ştiu, domnule.
Toivinovici întreabă pe primii doi, care au „tocit" toată săptămâna. Le turuie gura şi umplu tabla cu formule.
- Destul. Marcu, poţi să-mi scrii formula dezvoltată a acidului pen-tafosforic?
- Nu ştiu, domnule.
- La loc, Marcu.
Se întoarce zâmbind, izbindu-se cu mâinile lungi de pupitre, în bancă, se supără pe vecini:

- De ce mi-aţi închis cartea?
Odată l-a prins Noisil citind în timpul orei. Explica fazele războiului de o sută de ani şi se plimba de la un capăt la altul al clasei. îl zăreşte pe Marcu citind cu patimă volumul I din *Roşu şi negru,* pe care i-l împrumutasem eu. Fără veste, îi pune mâna pe umăr.
- Nu se face lectură la ora de istorie. Ştii ce-am spus până acum? Marcu nu ştia nimic, şi Noisil îl elimină pe trei zile.
- Cartea s-o dăruiţi bibliotecii liceului, hotărî Noisil, adresându-se cestorului.
Iar eu îmi aminteam cu durere că era cartea mea.
Când a venit Marcu iar la şcoală, ne-a mărturisit că cei de acasă n-au aflat nimic, pentru că el pleca dimineaţa cu ghiozdanul şi citea romane în Cişmigiu până auzea sunând fabricile.

- Să-i dea Dumnezeu sănătate lui Noisil, că numai -datorită lui am putut sfârşi *Les Miserables.*
La teze copiază. Scoate cartea sau fiţuicile, sau îi suflă vecinul. Pare calm şi nu se gândeşte la cele ce s-ar întâmpla de va avea nenorocul să-l prindă. Profesorii îl cred neghiob şi incult. Când iese la tablă, se înroşeşte şi spune banalităţi sau se bâlbâie, sau nu spune nimic. Lucrul acesta a silit pe băieţi să-l clasifice drept un iremediabil prost. Unii, mai cu scrupule în clasificări, se întreabă cum, după atâta lectură, nu poate Marcu scoate ceva mai mult la lecţie decât bâlbâială lui ignorantă sau tăcerea şi mai ignorantă.
- Pentru că dispreţuieşte şcoala şi profesorii, strig eu, luându-i apărarea.
Pentru că ştiu că Marcu, când nu mai e silit să-şi spună lecţia, vorbeşte foarte frumos şi foarte original. Ne-am făcut prieteni când ne-am întors într-o seară de la liceu împreună. Eu osândeam romanul lui Mar-gueritte *La garconne,* iar el îi luă apărarea.
îl ştiam până atunci cum îl ştiau şi ceilalţi. Dar mi-am dat repede seama că mă înşelasem. Am început să ne împrumutăm cărţi. El era entuziasmat de Balzac şi m-a convertit şi pe mine. Citeam numai Bal-zac, tot ce ne cădea în mână. Ajunseserăm erudiţi în *Comedia umană* şi ne întreceam unul pe altul în cunoaşterea personajelor, amănuntelor şi curiozităţilor balzaciene. Când epuizam stocul, porneam prin librării şi prin anticarii să ni-l împrospătăm.
Am răspândit amândoi pe Balzac în clasă. Unul dintre primii adepţi a fost Robert. îl chinuiam dându-i să citească cele mai proaste romane, Şi Robert le găsea admirabile. Când bănuia ironia, ne mărturisea îndo-indu-se:

- Drept să vă spun, nu l-am găsit pe *L 'enfant maudii* genial. E bine, dar nu prea...
Băieţii îl numesc comunist, anarhist, şi Marcu nu se supără, pentru că el i-a silit să-l numească astfel. Venea la şcoală cu broşuri de propagandă socialistă, cu cărţulii de Engels şi Kautsky, cu *Capitalul* lui Marx. Odată a adus în geantă două cărţi franţuzeşti, cu scoarţele roşii: *L 'unique* al lui Stirner şi un volum gros de Kropotkin. Marcu spunea că sunt foarte interesante, dar băieţii - informaţi de el - au aflat că volumele sunt anarhiste şi l-au privit cu teamă. Nu îl urăsc, dar îl dispreţuiesc toţi, cu deosebire aristocraţii care pomenesc de primejdiosul „iad bolşevic". Marcu n-a mărturisit niciodată serios că e adept al anarhismului. A spus numai că e interesant şi ne-a explicat, când l-am rugat, teoriile anarhiste. Dacă vrea, însă, să necăjească pe aristocraţi, se declara ucenic făţiş al lui Kropotkin şi Bakunin.
Aristocraţii susţin că el e adept permanent al anarhismului şi al comunismului, dar că nu se arată, de frică. Dacă cineva spune aristocraţilor că anarhiştii şi comuniştii nu se pot împăca, ei răspund că toate acestea sunt vorbe. Marcu încredinţează pe feciorii de moşieri că în puţin timp li se vor expropria din nou moşiile. Când l-am întrebat de unde ştie aceasta, Marcu mi-a răspuns că toate sunt scornite de el, ca să se mai supere puţin şi feciorii de moşieri. La noi în clasă nu sunt decât doi, dar Marcu spune că sunt peste măsură de mulţi.
Nu poate orişicine sta de vorbă cu Marcu. La fiecare frază pe care o rosteşte, el găseşte motive să se îndoiască. Pe mine nu mă supără faptul acesta, ci dimpotrivă, îl socotesc foarte original. Numai când grămădesc argumente peste argumente şi Marcu nu le ia în seamă pentru lucruri de nimic - care i se par îndoielnice -, numai atunci mă supăr. Cred că lucrul acesta îi face plăcere lui Marcu, şi poate nu greşesc gândind că însăşi ţinta discuţiilor e să supere băieţii.
- L-am „turbat"!
De câte ori izbuteşte să „turbeze" pe vreunul, Marcu e mulţumit. îşi trece degetele răşchirate prin părul cârlionţat şi nu-şi mai găseşte locul. De aceea nu poate orişicine sta de vorbă cu el.
Când se deschide vreo discuţie generală în clasă, între băieţi, şi când intervin aristocraţii, el trece de cealaltă parte, fie chiar nedreaptă. Sfârşeşte întotdeauna prin a „turba" pe aristocraţi.
îndeosebi pe Furtuneanu. Furtuneanu îl numeşte „evreu distructiv", uitând că are strânse legături cu un alt evreu, Lazimir, băiat bogat, cu \ care joacă săptămânal pocher. Furtuneanu nu-l poate suferi de când Marcu s-a arătat „nepoliticos" faţă de el. Trebuia să ne tundem toţi, cu i cel puţin numărul 3, şi toţi am respectat ordinul. Cei câţiva care uitaseră j
au fost trimişi să se tundă în timpul orelor, spre marea lor bucurie. Numai Furtuneanu venise cu aceleaşi plete negre, în care nu pătrunsese maşina de doi ani. Venise cu tatăl lui şi tatăl spuse directorului că, dacă i se tunde băiatul, şi-l retrage din liceu. Iar directorul s-a resemnat şi a acceptat „biletul de motivare", în care scria că elevul Furtuneanu Petre nu poate fi tuns, pentru că a suferit de otită. în realitate, Furtuneanu suferise de otită cu un an mai înainte, dar Furtuneanu a rămas cu părul mare. Băieţii s-au revoltat şi apoi s-au resemnat, ca directorul. Dirigintele însă a cerut explicaţii, şi Furtuneanu le-a dat.
- în urma otitei răcesc foarte uşor. E suficient să trec printr-un curent, tuns cum aş fi, şi numaidecât ar reveni otita. De aceea...
- Să-l ţină mă-sa în vată, completă confidenţial Marcu către vecinul lui de bancă, dar atât de tare, încât a auzit şi Trollo. Băieţii râseră.
- Te rog să nu-ţi permiţi cuvinte pe care nu ţi le permit eu mai întâi. Te rog să fii cuviincios. Te rog să-ţi dai osteneala să fii bine crescut, dacă n-ai creştere de acasă...
- Vezi că te îneci, i-a răspuns liniştit Marcu.
Râsetele au împiedicat pe Furtuneanu să continue. Dar după sfârşitul orei a venit în bancă la Marcu şi i-a vorbit

un sfert de ceas. Era foarte roşu şi scuipa prin cavitățile celor doi dinți căzuți din față. L-a insultat, l-a făcut lipsit de bună creştere şi a încheiat formidabil:
- Să nu-mi mai întânzi mâna pe stradă!
Marcu era suficient de roşu, dar părea liniştit. Mi-a mărturisit mai târziu mulțumirea ce o încercase, pentru că izbutise să-l facă pe Furtuneanu să scuipe şi să se răstească un sfert de ceas.
Şi de atunci nu-l poate suferi Furtuneanu pe Marcu.
De altfel, nici n-ar avea motiv să-l admire, pentru că nu-l cunoaşte, în clasă, în fața profesorilor şi a colegilor, Marcu nu-i decât rareori original. Numai în discuțiile noastre se arată aşa cum e. Poate se intimidează în fața celorlalți băieți sau poate socoteşte nimerit să nu li se descopere. Dar pe mine m-a mirat faptul, şi nu l-am putut explica, când Marcu n-a ştiut să analizeze *împărat şi proletar* decât întemeindu-se pe critica lui Gherea. Şi i s-a mai întâmplat lui deseori în clasă să nu poată răspunde decât cu rezultatele altora. Poate că îl intimidează clasa şi profesorul.
Marcu îmi spunea că nu crede în nimic, că se îndoieşte de toate. Când, însă, susține o teză sau combate alta, el se îndoieşte cu o rară scrupulozitate numai de argumentele potrivnice. în ce priveşte probele sale, el le afirmă foarte sigur. Poate nu-şi dă seama că în asemenea prilejuri e.foarte puțin sceptic.
*
40
41
Azi am citit cartea lui Ionel Teodoreanu: *Ulița copilăriei* şi am plâns. Nu mi-a fost ruşine: am plâns. M-am spălat repede cu apă rece pe față, ca să nu mă zărească cineva şi să vadă un miop emoționat şi lăcrămând. Am fost toată ziua îndrăgostit de Sonia. Cred că am avut chiar mai mult succes decât Ştefanei. M-am închipuit frumos, interesant şi glorios. M-am închipuit la Medeleni, cântând *Sheherezade,* cu Sonia alături.
Azi-dimineață, e drept, mi s-au ivit încă doi coşi. I-am cercetat mult timp în oglindă şi m-am întrebat dacă mă va plăcea Sonia. Am întrebat-o. Şi Sonia mi-a răspuns că geniul meu a impresionat-o mai mult decât numărul coşilor de pe frunte...
Zadarnic mă prefac: sunt trist. Eu n-am fost la „țară" niciodată. Şi când apune soarele primăvara, din mansarda mea cu ferestrele deschise, eu visez la livezi şi la crângurile înflorite, la izvoare, la iatacuri luxoase, dudui şi idile în vacanța Paştelui. Eu, însă, n-am fost la țară niciodată.
în serile de vară hoinăresc pe străzi, pe sub salcâmi şi visez idile rustice, mărturisiri sub plină lună, sau cuvinte pătimaşe pe care nu le voi rosti niciodată. In serile de vară, zadarnic încerc să-mi sfârşesc capitolele din Felix le Dantec. Mi-e sufletul schimbat, iar eu sting lampa şi visez. De multe ori m-am întrebat ce am eu în serile de vară. Dar n-am găsit răspuns.
Iar astăzi am citit *Ulița copilăriei* şi-am plâns. Am plâns, pentru că eu n-am simțit niciodată cele ce simt eroii cărții acesteia. Eu le-am visat numai. Eu n-am avut moşie şi n-am avut prietene care să-şi petreacă convalescența la moşia mea. Când eram mic, adormeam tremurând de frig şi mă jucam cu fetele cizmarului de alături, care n-au avut niciodată ciorapi şi purtau rochițe de stambă. Iar eu numai am'visat dudui şi m-am jucat înainte cu fetele cizmarului.
Am plâns, dar am pus apoi cartea în raft şi am râs. Am râs de mine, pentru că eram încă sentimental şi visător. Şi mi-am spus: *Ulița copilăriei* e o caramelă bună pentru băieții slabi de înger, ca Robert şi ca Dinu. E o carte cu păpuşi luxoase, cu poze şi cu idile. E bună pentru copiii de boieri, care călăresc, fumează şi sărută zarzări înfloriți.
Eu n-am sărutat niciodată zarzări înfloriți. Eu mi-am muşcat buzele, pentru că nu ştiam cine sunt. Eu mă întrebam şi mă chinuiam să răspund şi mă ofileam negăsind răspunsuri.
Eu îmi simțeam carnea tremurând şi mă loveam, pentru că eram sărac şi nu puteam face ce făceau ceilalți.
Am uitat toate acestea? Am uitat romanul meu? Mi-am uitat sufletul, care suferă necunoscut de nimeni, şi mintea, care se zbate dornică de ceea ce imbecilii din jurul meu ignorează până şi cu numele?
Am plâns, pentru că un adolescent bogat, frumos şi cu părul castaniu s-a îndrăgostit de o boieroaică poftitoare de- tutun, care cântă *Shehere-*
42
zade la pian? Mi-am recunoscut eu generația în fericiții de la Medeleni? Mi-am pierdut eu vacanțele pentru ochii Soniei, ori m-am vârât în cămări cu hârțoage, cu ochii lăcrămând de miopie, cu trupul chinuit de seva adolescenței şi cu sufletul înfrigurat de aşteptarea adevărului, pe care-l căutam zi şi noapte?
Unde îmi era hotărârea mea de a mă arăta lumii aşa cum sunt, conştient de superioritatea mea şi de nerozia contemporanilor mei? Unde îmi e dorința cruntă de a mă găsi şi a mă poseda în întregime, dacă plâng, pentru că Ştefanei a cunoscut „cel din urmă basm"?
Am uitat că-mi spărgeam dinții de furie şi de invidie şi că mi-am făgăduit năprasnic că voi ajunge cât mai curând cineva şi că atunci voi desface sălbatic pulpele celor mai frumoase femei, numai pentru că *eu, EU,* am îndurat ani de-a rândul chinurile cărnii, numai pentru *că EU Am* fost lipsit de bani şi de trup frumos, şi de ochi frumoşi, şi de obraji frumoşi?
Am uitat şi am plâns pe foile unei cărți din Cultura Națională? Am sfârşit *Ulița copilăriei* înainte de a sfârşi *La*

lutte universelle a lui Dantec?
Şi nu mi-e ruşine de mine însumi?... Nu mi-e ruşine de numele meu şi de durerea mea, şi de vrerile mele?...
....Zadarnic. Eu am rămas tot trist şi tot îndrăgostit de Sonia.
Iartă-mă, Ionel Teodoreanu; dar dacă există Sonia, spune-i că un băiat urât, care nu ştie ce vrea, e trist din pricina ochilor ei.
Spune-i să vină să-mi dăruiască trei cuvinte de mângâiere.
Spune-i că nu cer altceva decât să mă mângâie şi să nu se înspăimânte de mine.
Iar dacă Sonia nu vrea să plece de acolo, din Moldova ei, spune-i să-mi trimită adresa, pentru că eu am să-mi vând cărţile lui Felix Le Dantec şi am să mă duc să mă mângâie Sonia...

VI. LUNI8-9, GERMANA

în clasa I am rămas corigent la franceză, germană şi română. îmi petreceam după-amiezile pe un maidan, desculţ, înăduşit, miop, jucând oină. Ajunsesem vestit în fulgerarea cu care prindeam mingea şi o repe-zeam în genunchiul celui din careu. Se vorbea chiar de intrarea mea în echipa liceului. Două lucruri se împotriveau, însă. Mai întâi, eram cel mai leneş, mai neglijent şi mai răutăcios din clasă. Şi eram miop. Dacă vedeam prea bine genunchiul adversarului, apoi nu mai aveam nicio-

dată timp să văd mingea, când mă aflam în careu. Scăpăm numai prin nepriceperea celui ce lovea.
Trei corigente însemna o repetentă aproape sigură. Când am aflat vestea, m-am gândit serios, un sfert de ceas, la sinucidere. Mă înspăimântau, e drept, chinurile şi moartea. Dar pentru că ruşinea trebuia, oricum, spălată printr-un act de curaj, mă trudeam să găsesc un mijloc, ca prietenii să mă surprindă chiar în clipa când voiam să înghit pastila. Nu ştiam eu prea bine cum puteam să capăt pastile din acelea cu care se ucid oamenii nefericiţi, dar aceasta nu-mi stânjenea planurile. Mă închipuiam disperat, cu pastila între dinţi, luptând cu prietenii ce voiau să mă păstreze vieţii. Auzeam chiar cum strigam, zbătându-mă: . - Nu, nu... lăsaţi-mă să mor!...
Aici, eram emoţionat. Dintr-o nelămurită dorinţă, mergeam cu gândul şi mai departe. Mă închipuiam mort. Zăream prietenii uluiţi, colegii bucurându-se în ascuns de acest eveniment inedit şi auzeam plânsul mamei. închipuindu-mi toate acestea, lăcrămam, socotindu-mă persecutat de Faradopol, bărbat trupeş, maior în rezervă şi profesor de germană. Băieţii, la groapa mea, strigau:
- E un criminal, e un criminal!...
Iar eu regretam că, fiind mort, nu mai puteam să-mi arăt mulţumirea printr-un zâmbet.
După un sfert de ceas, însă, pe neaşteptate, m-am liniştit. M-am aşezat pe o bancă şi priveam rândurile de fericiţi ce ocupau bulevardul.
- Aceştia nu sunt corigenţi la germană, constatai eu, întristându-mă.
De germană mă îngrozeam. La început, socotii că este o datorie patriotică să nu învăţ limba duşmanilor mei. Mai apoi, începu să mă stăpânească teama de profesor. Nu ajunsese încă director. Venise de pe front cu o tunică ofiţerească şi izbutea să ne facă să uităm „lecţia" numai cu o privire.
- *Was haben sie heute?*
M-a înfricoşat preludiul acesta şase ani. Cum sunt în banca I, trebuia să răspund mai întotdeauna:
- *Das Haus!*
- Măgarule!... Aşa se răspunde?
- ?...
- Se răspunde cu o propoziţie întreagă. De câte ori să-ţi spun? *Was haben sie heute?*
- *Haben sie heute: Das Haus!*
- Aşa se răspunde?
- ...o propoziţie întreagă, bâigui eu.
Sub*propoziţiile, privirile şi proporţiile profesorului de germană, uitam tot.
- Ieşi la lecţie. Unde e caietul?
în caiet se aflau transcrise - cu litere „nemţeşti" - câteva duzini de cuvinte pe care trebuia să le învăţăm.
- Drumul?
- *Weg!* -Articolul...
- *Der Weg? -Das!...* măgarule.
- Podoaba?
- Şş... raf?
- Cum *Schraf?* Podoaba!
- Ştiu că începe cu ş, încercam eu să-l îmbunez. Atunci mă ajuta:
- Ş... şm... şm...
- *Schutnf?* ezitam eu.
- *Der Schmuck!,* măgarule.
- A şti!
- *Wissen.*
- Zi-l tot.

- *Wissen, wust, gewusten.*
- Cum face subjonctivul pasiv, persoana a III-a plural?
- La loc. Trei...
M-am ridicat de pe bancă şi am plecat spre casă.
Mama ştia. O vestiseră cinci prieteni, asigurând-o că am să promovez la toamnă. Furtuna a trecut cu greu. Eu mă apăram, spunând că sunt „persecutat".
- Dar de ce te persecută numai pe tine?
- Nu ştiu... Aşa, vor să mă persecute.
Ne-am înţeles să-mi împart vacanţa în două: până în august voi fi liber, după aceea voi învăţa cu un meditator.
Meditatorul era băiatul unui croitor evreu şi-l chema Sami. Nu avea decât şaisprezece ani, juca încă nasturi, citea pe Nick Winter, dar învăţa la şcoala evanghelică şi, la Conservator, vioara.
- Cum merge, micule?
- Ascultă-mă, Sami: astăzi nu facem lecţie. Mama pleacă la bunica. Mai bine mâncăm îngheţată.
- Ai tu bani?
- Spune-i mamei că-mi trebuie un caiet.
- îmi rămân şi mie douăzeci de bani...
- Nu, lasă că îţi dau mai bine mărci.
44
45
- Cât să-i spunem că costă un caiet?
- Cincizeci de bani.
- Şi dacă nu-mi dă?
Sami era bănuitor şi deştept. îmi lua toţi nasturii şi mă silea să cotrobăiesc prin cartoanele neamţului încartiruit la noi şi să-i culeg mărci neuzate. Când începea ceasul lecţiei, pentru că asista şi mama, Sami se arăta sever.
- Micule, *jermana* îi dificilă. Spuneam asta şi la mama...
Până în septembrie, nu învăţasem nimic. Dar au plecat nemţii şi ministerul n-a mai cerut germana în clasa I gimnazială. Scăpasem.
De atunci, germana mă obsedează.
*
Acum, profesorul a ajuns director. Faţa i s-a mai înăsprit, glasul răsună formidabil în fiecare dimineaţă şi, când se înfurie, pălmuieşte elevii.
- De ce vii târziu?
Băiatul cu ghiozdanul încremeneşte lângă uşă.
- ...să vedeţi... -Marş!... boule.
Mie îmi spune numai „măgarule" şi nu m-a pălmuit decât o singură dată. îmi uitasem umbrela în clasă, şi m-am dus s-o iau. Dar toate uşile erau încuiate. Am sărit atunci pe fereastră. Paşii domnului director s-au auzit, dureroşi. M-am ascuns după uşă.
- Ce-i cu dumneata aici?
- ...umbrela...
- A sunat de ieşire; de ce n-ai ieşit?
- Am ieşit. Dar m-am întors. Ochii directorului se înflăcărară.
- Şi... pe unde ai intrat?
întrebarea răsună, pentru mine, ca o trâmbiţă. Nu aveam nici curajul nici puterea să-i răspund. Uitasem cine sunt şi ce căutam în clasa cu un director şi o umbrelă.
Deodată, îmi simţii capul smuls de trei ori spre dreapta, de trei ori spre stângă. Obrajii mi se înroşiră de ruşine şi usturime. Ochii îmi lăcrămau. Tremuram, o dată cu umbrela.
- Ieşi!... Măgarule!
Dar nu aveam pe unde ieşi. Mă apropiai de sobă, fascinat.
- Ai să-ţi arzi hainele, nătărăule!
îi mulţumi pentru sfat, cu o privire umilă şi umedă.
Dar germana, tot n-o învăţam.
Anul acesta, mi-am exasperat profesorul.
- Domnule, vă rog, eu mi-am uitat caietul acasă...
46
-Unu...
Eram fericit că cel puţin nu mă mai chinuia la tablă. Când mă striga, apăream palid, rigid, cu caietul şi cartea.
- *Was haben sie heute?*
Fireşte, trebuia să răspund eu. Ca să simulez lecţia învăţată, mă pripeam.
- *Lebens Gote.*
- Nu *Gote: Goethe...*

Dar nu ştiam. După un răstimp mai lung sau mai scurt, sfârşeam întotdeauna cu „insuficient".
*
în fiecare luni dimineaţa, mă plimb înfrigurat printre bănci, gândin-du-mă la *Brand* al lui Ibsen. Aceasta îmi dă curaj^ Mă încrunt şi mă socotesc Brand înfruntând furtunile. Nici Brand nu era înţeles şi nici eu nu sunt înţeles de profesorul de germană. Ne potrivim. Poate avem acelaşi suflet. Când mă plimb printre bănci, simt prea bine aceasta.
Dar când e zgomot în clasă, nu mai pot gândi la Brand. Mă trudesc cu pumnii la tâmple, dar nu izbutesc să-l evoc. Nu văd decât nişte munţi acoperiţi cu zăpadă. Nu se arată Brand. Şi atunci tremur, şi mi se strânge inima, şi mă zbucium, cum se zbuciumă Fănică la chimie. Nu ştie nimeni aceasta, dar eu trec prin clipe grele când nu se arată Brand. Atunci mă apuc să învăţ cuvintele la germană.
Domnul director, însă, nu e un om rău. înainte de încheierea anului, ne cheamă pe cei ameninţaţi, la „îndreptare", în cancelarie. E cald, şi domnul director fumează.
- Ce ştiţi? -Schiller.
- Ştiţi voi pe Schiller?
Noi zâmbim, pentru că toţi trebuie să zâmbească de câte ori glumeşte d-l director.
- Hai? Ştiţi voi pe Schiller?
înţelegem că zâmbetele n-au fost de ajuns. Unul dintre noi râde. Câţiva ne ajutăm de batistă, d-l director e satisfăcut. Prudent, îmi înghiontesc vecinii. Râsetele trebuiesc să înceteze, pentru că d-l director e serios. Dacă râdem prea mult, se întunecă.
- Ia să daţi un extemporal...
De data aceasta, nu se supără. Ne ascultă cum citim şi cum traducem din manuale trucate, şi gândul lui e la via din judeţul Prahova.
După un ceas şi cincisprezece ţigări, d-l director ne dăruieşte fiecăruia media „suficient".
-Măgarilor!... Hai?

VII. CORIGENTĂ

10 iulie
S-a sfârşit şcoala.
Iar eu sunt sigur că am rămas corigent la matematică. Am rămas corigent, pentru că am vrut eu; sau, mai exact, nu am promovat, pentru că nu am vrut.
Nu mi-e ruşine. Ştiam de mult că sunt cu desăvârşire lipsit de voinţă. Numai inocenţii mei colegi mă pot socoti un băiat voluntar, pentru că citesc până noaptea târziu cărţi de ştiinţă.
Eu le-am spus că mie-mi place să citesc, nu-mi impun asta.
Dar ei nu au vrut să înţeleagă.
Totul s-a petrecut firesc şi după cum era de aşteptat. In cea din urmă lecţie, Vanciu ne-a spus:
- Cei care vor să-şi îndrepte notele, să vină peste trei zile la orele două după-amiază, la liceu. Pot să-şi îndrepte orice notă, pentru că îi întreb din materia fiecărui trimestru.
Eu aveam pe toate trimestrele media „insuficient". M-am ridicat pe o bancă şi am strigat către clasă:
- în noaptea asta *nu se doarme,* băieţi! Spuneam oricui voia să mă asculte:
- Mă apuc să învăţ la două. Lucrez până la zece noaptea. Mănânc, mă culc, mă scol la două. Lucrez până mâine dimineaţă, apoi repet operaţia de două ori. Astăzi isprăvesc trigonometria, mâine până la prânz învăţ din algebră combinaţiile, binomul lui Newton şi triunghiul lui Pascal. După-masă sfârşesc algebra. Poimâine repet. Răspoimâine ies Ia tablă cel dintâi şi îl tâmpesc pe Vanciu. în trei zile învăţ ce n-am învăţat un an şi scap... După aceea mă culc şi dorm patruzeci de ore în şir, ca Champollion după ce a descifrat hieroglifele...
Eram entuziasmat şi credeam. Când mă părăsea, însă, entuziasmul, începeam să mă îndoiesc. Dar mă trudeam să-mi păstrez entuziasmul necesar.
Acasă, cum am ajuns, am împărtăşit hotărârea mea. Spuneam:
- Până mâine dau dracului trigonometria.
S-a sfârşit masa şi eu m-am urcat în mansardă. Cald, şi mie îmi era somn. îmi spusei:
- Nu mă pot apuca deodată de matematici. Trebuie să-mi obişnuiesc creierul. Şi citii vreun ceas dintr-o carte care n-avea câtuşi de puţin legătură nici cu binomul lui Newton, nici cu triunghiul lui Pascal.

- Haide, îmi poruncii cu glas tare, când văzui că se face trei: hârtie, creion, tabla de logaritmi şi cartea de trigonometrie.
Prudent, îndepărtai de pe masă tot ce-mi putea ispiti atenţia: un volum din Auguste Comte, *Istoria literaturilor romanice,* voi. III, a lui Iorga, *Sanctuaires d'Orient* de Schure, revistele, broşurile, şi adunai tot ce-mi poruncii.
- Primele lecţii nu sunt grele deloc, îmi mărturisii cu jumătate de glas, ca să-mi fac curaj. Să începem cu liniile trigonometrice: *sinusul si cosinusul.*
Dar mă aflai citind prefaţa, în care dl. Tutuc reproducea un pasaj de d-l Bianu. în pasajul acela, autorul afirma că, cu toată inteligenţa dumi-sale, socotită de profesori obtuză matematicei, cartea de trigonometrie a lui Spiru Haret

i s-a părut delicioasă.
- Trebuie că e, într-adevăr, foarte interesantă trigonometria, îmi spuneam eu, fără convingere.
Dar de câte ori încercam să citesc primul capitol, descopeream ori că creionul nu e destul de ascuțit, ori că tabla de logaritmi nu e la îndemână, că fereastra scârțâie, că nu mi-am aşezat comod picioarele, că gulerul de la cămaşă mă supără, că hârtia de pe masă e pătată, că praful de pe iconiță n-a fost şters de la Duminica Tomii, că s-a uscat cerneala în călimară, că n-are să-mi ajungă hârtia ş.a.m.d.
Auzii ceasul trei şi jumătate.
- Haide, domnule! mă răstii eu către mine însumi.
Şi desenai un cerc şi-l împărții în patru şi scrisei la fiece capăt al diametrelor câte o literă mare: A, B, C, D. Şi îmi închipuii că am un arc de treizeci şi cinci de grade şi unii extremitatea arcului cu centrul cercului. Dar observai că obținusem un arc de patruzeci şi cinci de grade.
- Ăsta nu-i bun! rostii eu, bucuros că eram nevoit să construiesc un alt cerc. Ăsta-i a opta parte dintr-un cerc şi sinusul lui e 3 supra radical din minus 2, iar cosinusul 2 supra radical din 3.
Ştersei cercul cu arcul de patruzeci şi cinci de grade şi făcui alături un altul, cu un arc numai de treizeci şi cinci de grade. Dar, când fu să-l crestez cu două diametre perpendiculare, luai în seamă că cercul şters cu creionul îmi atrage atenția. Atunci mototolii hârtia şi o zvârlii pe fereastră. Al treilea cerc era mai reuşit, şi-i dărui un admirabil arc de treizeci şi cinci de grade. Arcul era AB=35°, iar la centru pusei O, pentru că aşa se pune întotdeauna la centru.
Apoi am citit trei pagini fără să mă opresc. Erau foarte bine scrise şi foarte limpede, dar în mansardă era cald, şi eu mă gândeam că peste o lună voi fi în Dumbrava Sibiului.
Până seara citisem douăzeci şi şapte de pagini şi mai îmi rămăseseră o sută nouăzeci şi una. Aceasta, pentru că la patru şi jumătate m-am dus să fac duşul rece; la cinci şi jumătate m-am convins că sufăr de foame
49
şi m-am coborât să mănânc; la şase jumătate am citit o revistă; la şapte mi-a fost sete, la şapte şi un sfert mi s-a rupt creionul, la şapte jumătate am devenit melancolic auzind ciripitul paserilor, la opt m-am socotit persecutat, la opt şi un sfert am aprins lampa - cu toate că nu era absolută nevoie - la opt jumătate mi-am examinat fața în oglindă, la nouă fără douăzeci am luat nişte însemnări psihologice pentru romanul meu, la nouă fără zece m-am hotărât să mă odihnesc puțin ca să nu mă surmenez, iar la nouă fără cinci am fost chemat la masă.
După masă am descifrat la pian foarte mult, ceea ce nu se mai întâmplase de câțiva ani. Era unsprezece şi un sfert când m-am suit din nou în mansardă.
- Lasă, mi-am spus. Să nu-mi obosesc ochii citind noaptea. Să pun ceasul să mă scoale la trei.
Am început să mă dezbrac, fericit. Nu e prea devreme la trei?
Hotărâi: mă scol la patru.
Când mă îndreptam spre masă, să sting lampa, m-am răzgândit şi am pus ceasul să sune la cinci.
Şi ceasul a sunat la cinci. Dar eu visasem vise rele toată noaptea şi l-am lăsat să sune.
- Ia mai slăbeşte-mă, i-am spus pe jumătate adormit, ca şi cum ceasul ar fi fost de vină dacă a sunat la cinci. Şi m-am întors pe partea cealaltă...
- Bre, ai matematica!... Scoală-te!
- Ei, şi ce e dacă am matematica? Matematica mă creează pe mine sau eu pe ea?
Şi iar am adormit. Dar m-a lovit lumina dimineții în ochi şi m-am deşteptat. A început să-mi pară rău să dormisem un ceas şi jumătate mai mult decât trebuia. Am început să mă ocărăsc în gând cu glas tare.
- Nu sunt decât un adolescent ca şi toți ceilalți. N-am să ajung niciodată nimic. Nu-i nimic de capul meu. Păcat de timpul pierdut cu şcoala. N-am voință nici cât un clapon.
Toate acestea, menite să mă cutremure şi să mă îndrăgostească de trigonometrie.
Zadarnic. După ce m-am spălat şi m-am îmbrăcat, am început să citesc un capitol din cartea lui Iorga.
- ...Nu sunt atât de naiv să mă consum la şase cu matematica?
în realitate nu era şase, ci şapte fără cinci. Am citit din *Istoria literaturilor romanice* până la opt. Atunci mi-a adus tata laptele şi pe mine m-a găsit răsfoind înfrigurat logaritmii. Părea foarte mulțumit.
- Merge? Merge?
- Greu, foarte greu. De la patru mă lupt cu ea. Nu ştiu ce-oi face. Sunt foarte obosit.
Tatăl mă privi mângâietor.
- Mai plimbă-te puțin prin grădină şi apoi mai citeşte iar. Cred că n-o fi atât de rău să vă asculte greu...
- A spus că ne ascultă foarte greu...
La opt şi un sfert am început să socotesc câte pagini mai aveam de citit şi le-am împărțit la numărul orelor disponibile.
Am repetat socoteala de trei ori, pentru că părea că mă interesează foarte mult rezultatul exact.
Am desenat un cerc.
- Ei, şi ce-are să fie dacă nu m-oi prezenta la examen?
- Are să mă lase corigent.
- Ei, şi ce-are să fie dacă m-o lăsa corigent?

- Au să râdă toți de mine.
- Ei, şi ce-are să fie dacă au să râdă toți de mine?
îndoiala nu mai mă lăsa să împart cercul în patru şi să-i însemn extremitățile diametrelor A, B, C, D.
- Ce-mi pasă mie dacă mă lasă corigent? Nu ştiu eu cine sunt? Nu sunt eu?
Aveam dreptate: eu eram. Dar aceasta nu însemna nimic pentru Vanciu.
- Ei, şi ce-mi pasă mie de Vanciu? Aşa era: ce-mi păsa mie de Vanciu?
- Chiar e mai bine să mă lase corigent. Am destulă vreme la vară să învăț cu sârg. Am să învăț patru ceasuri pe zi, de va rămâne Vanciu uluit. Şi atunci nu mă va lăsa corigent la anul, nici în clasa a VUI-a. Trebuie să învăț, odată, temeinic matematica. Am să învăț la vară. E chiar foarte inteligentă hotărârea mea: să învăț la vară...
Mi-am strâns bucuros cărțile şi le-am înghesuit sub măsuța cu reviste. Am alergat jos şi i-am vestit pe toți că nu mă prezint la examen.
- Cum, voiți să promovez iarăşi superficial?
Şi la anul să rămân iarăşi corigent, şi iar în clasa a VlII-a?
Trebuie să învăț, odată, temeinic, matematica. La vară, am vreme destulă. E foarte inteligent ceea ce fac...
Astfel, şi anul acesta, ca întotdeauna, rămân corigent.
Ceea ce era de aşteptat. Şi ceea ce eu prorocisem, numai pentru mine, încă din iarnă.

VIII. PREMIANȚII
Azi-dimineață s-au rânduit bănci în curtea liceului, s-a adus o catedră, câteva scaune şi o masă pe care s-au aşezat cărțile de premii. Băieții se adunau grupuri, îmbrăcați de sărbătoare, cu fețele luminate, mai serioşi şi nerăbdători. Unii se apropiau pe furiş de masă şi-şi aruncau ochii pe cărțile cu numele premianților. Se întorceau, şi vestea se împrăştia printre bănci. Cel premiat, înroşindu-se, se prefăcea că nu crede.
- Nu-l ascultați... minte!
De fapt, însă, crezuse cel dintâi.
Băieții cei mari din clasa a opta veniseră cu pălării de pai şi se simțeau datori să râdă şi să disprețuiască. Turuiau binevoitor pe cei mici. Apoi priveau cu toții pregătirile de lângă catedră şi masa cu cărți, comentând figurile profesorilor. „Balaurul", servitor păros, îşi plecase capul ca să audă poruncile domnului director. Un secretar aduse o coală scrisă cu numele premianților, ordonați alfabetic. Câțiva părinți se aşe-. zau timizi în băncile din față, salutând, zâmbind, profesorii.
Clasele a V-a şi a Vi-a apreciau exagerat glumele celor din a Vil-a şi a VIH-a. Aceasta, în nădejdea ascunsă că vor fi primiți în grupul lor. Stăteau alături de cei din clasa a VUI-a şi le sorbeau cuvintele. Când li se adresau exclamări, erau fericiți. Unii aveau norocul să fie întrebați, cu alții se începeau chiar comentarii. Aceia erau privilegiații. Prietenia cu „cei mari" se datora, fără îndoială, multor „gentileți" la bufetul liceului, la bodega din colț sau la curse. Alții îşi statorniceau astfel de relații de la jocuri de cărți, prelungite, în taină, până după miezul nopții.
La zece şi jumătate începu „serbarea". Domnul director, pe catedră, rosteşte o cuvântare ocazională. Arată „activitatea liceului, procentul de promovați şi de premianți", sfârşind prin îndemnuri.
- ...la liceul nostru, doamnelor şi domnilor, munca elevului, stăruința lui, inteligența şi perseverența - mai bine zis - a acestui elev stăruitor şi inteligent, care nu şi-a pierdut timpul, ci a profitat de luminile pe care i le-a dăruit fără zgârcenie liceul nostru, stăruința acestui elev, care sunt mulți în liceul nostru, a fost răsplătită. Să spunem deci, doamnelor şi domnilor, după acest al şaptelea an de existență a liceului nostru, după faptă şi răsplată...
Băieții, din fiind, aplaudau şi chicoteau pe sub bănci. La răstimpuri, profesorii întorceau capetele şi îi priveau aspru. Când s-a coborât d-l director, maestrul de muzică a început să-şi adune băieții pentru fanfară. Nu găsise decât nouă. .

- D-l Boloveanu?... întrebă, mai mult din ochi, directorul. Maestrul exaspera.
- Haideți, domnilor, ce D-zeu? Unde e toba mare? Câți trompetişti *alto* sunt?
Trompetist *alto* eram şi eu. Dar mi se umflau buzele şi răsuflăm obosit după fiecare şedință. Ceea ce m-a hotărât să nu mai vin la repetiții, de două luni. Ca să nu mă vadă, mă pitii sub bancă.
Maestrul şi-a strâns bagheta şi - obez iluminat - a început. „Marşul" era una din numeroasele sale compoziții. Fără tromboane suficiente şi cu un toboşar anemic, fanfara nu izbutea să emoționeze. Melodia se pierdea pe alocuri, acoperită de acompaniamentul trompetelor *alto.* Fi-nalurile se împlineau mai întotdeauna fals, spre ciuda d-lui director. Maestrul se zăpăcise cu totul. Când metalul tremura cu un semiton mai jos, se apropia de cântăreț şi-l lovea cu bagheta.
- Am să te spun d-lui director... Apoi, către "dreagă fanfară:
- Duc ' nu veniți ia repetiții?... *Forte,* acolo, *forte!...*
Aplauzele prea lungi, au făcut să roşească pe director şi pe maestru.
- Să cânte *Potpuriu!* dumitale, propuse imperativ d-l director. Băieții aşteptau ca pe o delicioasă revelație ultima compoziție a maestrului.

-Bravo! Bravo!...
O privire de lângă catedră îi linişti.
Părinţii deveniseră nerăbdători. Premianţii transpirau.
- SstL. La patru, începeţi... Un, doi...
„Potpuriul naţional" începea cu o doină. Dar solistul, un brun înalt şi scofâlcit, obosise. Când trebuia să ţină nota mai mult de trei măsuri, îşi umfla obrajii, stacojii, şi închidea ochii. Sunetele se îngroşau, se înăspreau.
- Firănescule, mai cu putere!... imploră maestrul, strângând bagheta. Un grup de elevi dinapoia fanfarei repetară încurajarea:
- Nu te lăsa, Firănescule!...
Solistul răsuflă umed când se sfârşi doina şi începu sârba. întreaga fanfară zâmbea publicului, maestrul zâmbea fanfarei, iar publicul acompania cu vârful ghetelor.
Grupurile de elită, din fiind, organizară un acompaniament pe pupitre. Părinţii întorceau capetele, întrebători.
Atunci, d. director se ridică şi, în mijlocul sârbei, glăsui:
- Hei! Voi, ăia din fund, vă dau afară...
Diletanţii amuţiră. Amuţi, peste puţin, şi fanfara, acoperită cu aplauze. Cinci minute pauză. Apoi, începu premiile. Un secretar, peltic, striga.
- Brădescu Mihail, clasa a VUI-a reală, premiul I cu cunună.
53
Fanfara intona arpegiul glorificator:
- Do-mi-sol-do. Do-sol-mi-dooo... Do-mi-sol-do...
Destul... Vasilica Dumitru, clasa a VIII-a reală, premiul al doilea.
- Bravo!... Bravo, Dumitre!
Vasilica Dumitru, înalt, ghebos, cu urechile lungi, ciupit de vărsat, pistruiat, cu nasul roşu şi fruntea îngustă, înainta timid, ca fiu de spălătoreasă, până la masa cu premii. Directorul îi zâmbi dulceag, îi strânse mâna şi-şi netezi apoi încruntat pletele. Se strigară alţi fericiţi şi sâr-guitori elevi. îşi luau fiecare braţul cu cărţi sau numai câte o carte şi, cu feţele îmbujorate, se întorceau împiedicându-se, nemaicutezând să intre în bănci. Vorbeau între ei, îşi cercetau premiile, iar din fundul sufletelor se ridicau invidiile ca nişte aburi calzi. Ceilalţi, mulţimea anonimă a promovaţilor mediocri şi a corigenţilor - dintre repetenţi nu veniseră nici unul la serbare - aplaudau fals răsplata colegilor încununaţi.
-Bravo, Mandea!
- Să trăiască! -Bravo, Sandule!...
Strângeau mâna lui Alexandrescu Alexandru, dar ei gândeau că fiecare ar fi putut fi, tot pe dreptate, încununat. Şi unii se întunecau, iar alţii exagerau masca bucuriei, aplaudându-şi din răsputeri colegii.
Eu ascultam şi îmi era teamă ca ceilalţi să nu afle ceea ce se petrecea înlăuntru-mi. Voiam să par liniştit, ca să nu se spună că invidiez pe cei câţiva neghiobi încoronaţi. Dar, înconjurându-mă premianţii, simţeam că îmi slăbesc puterile. In curând aveam să-mi trâmbiţez ura. Uram pe acei adolescenţi cu frunţile înguste, inculţi şi impersonali, care îşi învaţă lecţiile, se duc la cinematograf şi se masturbează în fiecare noapte. Uram trupurile acelea plăpânde sau robuste, albe, negricoase şi feţele roze sau palide, cu ochii încercănaţi şi supţi. Munca mea şi torturile mele, şi rezultatele mele nu erau preţuite. Aceasta, pentru că nu puteam învăţa matematica şi nu ştiam germana. Judecam cu o fierbinte nedreptate. Ceea ce îmi plăcea mie, acelea erau necesare. Ce să fac cu matematica la ştiinţele naturale?
- învăţ ce-mi place mie, m-auzi? Toţi suntem nişte imbecili... încheiam astfel, brutal, discuţia cu un coleg premiant.
- Imbecili, m-auziţi?...
Poate urlam, pentru că se întorceau capete către mine, şi colegul s-a j furişat, intimidat.
M-am liniştit,apoi, gândind la biblioteca şi manuscrisele mele şi la j turma adolescenţilor. Ca întotdeauna, ca să mă mângâi, exageram.
Am cercetat cu Dinu listele ce se lipiseră la un geam. Din clasa noas tră eram patru corigenţi la matematică: Dinu, Chioreanu, eu şi Bona Dinu îmi era prieten. Ceilalţi doi, cei mai proşti din întreaga clasă.
54
Faptul ar fi trebuit să mă umilească. Altădată, aveam cel puţin tovarăşi mai selecţi de corigentă...
M-am întors cu Dinu, glumind.
Când venii la masă, întrebai de la uşă:
- Ştiţi câţi corigenţi sunt de la noi, din clasă, la matematici? Şaisprezece.
S-au mirat cu toţii. Mă priveau prietenos şi încercau să mă consoleze. Eu mă prefăceam trist, dar mă bucuram din tot sufletul că tata nu-mi predică nimic şi că mama nu mă va lipsi de bani în săptămâna aceasta. Mi-au cerut amănunte asupra serbării, asupra profesorilor, prietenilor, colegilor, cunoscuţilor, necunoscuţilor.
A trebuit să mă prefac trist până seara.
Sau, poate, sunt cu adevărat trist...

IX. VACANTA

E cald şi eu sunt liber să citesc ce-mi place. Nu mă gândesc la corigentă. Am să mă apuc de matematică la sfârşitul lui august şi tot atunci am s-o învăţ. Sunt liber, sunt stăpân pe timpul meu. M-am gândit mult dacă nu trebuie să plec, să fug pentru totdeauna. E un gând care se întoarce răbdător, de câte ori izbutesc să-l ajung. Mă frământă nopţile. Ar fi atât de frumos să fug... Nu ştiu dacă îmi lipseşte curajul. Mă gândesc la atâtea piedici pentru care nu sunt încă pregătit să le înfrâng. Eu nu înţeleg nimic din tot ceea ce priveşte paşaportul. Dacă aş căpăta unul, mi-ar fi uşor să mă descurc.
Prietenii toţi îmi spun că şi ei au vrut să fugă. Fuga mea nu e însă o trecătoare nostalgie după aventuri, nici o copilărească predare în faţa plictiselilor şcolii. Eu trebuia să fug dintr-o necesitate lăuntrică, pe care nu o înţeleg, dar care îmi stăpâneşte voinţa. Simt că mi s-ar rupe sufletul, că m-aş sufoca altfel. Simt nevoia să vieţuiesc aşa cum vreau eu, luptând. Aici, în mansardă, mă lupt numai cu mine. Am ajuns un campion încercat, un călău al sentimentalismului, un temnicer cu inima rece. Dar trebuie să lupt cu oamenii. Aceasta e o poruncă din lăuntrul meu. Sunt cuprins la răstimpuri de o furie oarbă împotriva celorlalţi şi împotriva mea, care vieţuiesc în celulă şi nu ştiu să înfrâng în viaţă.
Dacă aş fugi, aş fi atât de puternic... Mă ghicesc rătăcind singur, fără teamă de mine, fără griji, muncind şi citind atât cât vreau eu. Cred că nimeni nu m-ar recunoaşte, într-atât aş vieţui o viaţă străină.

Cel din urmă îndemn la fugă m-a tulburat după ce am cunoscut, într-o dimineaţă, pe o bancă la Şosea, şi am petrecut patru ceasuri de vorbă cu un vagabond. Citeam o nuvelă de Panait Istrati. Vecinul meu de bancă m-a rugat să îi împrumut revista. A citit-o repede. Am intrat, apoi, în vorbă. Un evreu tânăr, prost îmbrăcat, care rătăcise mult şi îndurase multe. Mi-a spus de umerii zdrobiţi în porturi. Eu am înţeles că n-am să pot ajunge niciodată hamal şi m-am întristat. Mi-a vorbit, însă, de viaţa stranie pe care o duc pianiştii cabareturilor de periferie, îmbarcaţi pe vapoare levantine, ajunşi în porturi calde, dormind în hoteluri murdare, petrecându-şi nopţile în orchestre de naufragiaţi cosmopoliţi. Eu îmi simţeam carnea încrâncenată de bucurii. Mi se părea că numai o astfel de viaţă m-ar fi liniştit.
Tânărul fugise din Basarabia, fusese picolo într-o cafenea din Braşov, ajunsese ucenic într-o ceainărie din Constantinopol, apoi paznic la o magazie de lemne în Smirna, fugise din nou, pe un vapor grecesc,-până la Cairo. Aici a rămas aproape un an. N-a putut învăţa englezeşte. Citeşte ruseşte, româneşte şi franţuzeşte. E inteligent şi incult. S-a temut să-mi dezvăluie credinţele sale politice, dar i le-am ghicit.
Am vorbit amândoi despre Panait Istrati, pe care îl adoră. Eu am încercat să-l conving de inferioritatea vădită a scrierilor brăileanului parvenit. Tânărul m-a numit, glumind, „burghez" şi m-a asigurat că nu pot, încă, înţelege pe Panait.
Despre ce n-am vorbit, patru ceasuri, pe banca pustie, în amiazi? Când ne-am despărţit, plecam cu alte doruri, cu alt pas, cu alt zâmbet. A doua întâlnire m-a făcut să gândesc asupra unor fapte de viaţă vie, pe care le cunoşteam din auzite sau din cărţi. Gândurile mi-au dăruit alţi ochi, cu care îmi priveam mai bănuitor tovarăşul şi mai prudent aventura mea.
Am întârziat de vorbă într-o berărie pe care mi-o fixase el. L-am întrebat cum a venit la Bucureşti. Din tot ce mi-a povestit, căpătam impresia că mă minte. Mi-a spus că venea de la Hamburg, ca „lucrător". Se ferea să precizeze meseria. Furat de vorbă, mi-a mărturisit că părăsise Parisul acum zece zile. Uitase de Hamburg. înţelegeam că petrecu-• se mult timp în Franţa. Era prea' incult ca să reţină atâtea numiri, atâtea locuri, atâtea minunăţii, dintr-o convorbire sau dintr-o carte. Vorbea curgător, cald, amestecând fraze de *argot,* pe care nu le înţelegeam întotdeauna.
Pe mine mă cuprinsese, dintr-o dată, neîncrederea. îl priveam corect şi, poate, cu bănuieli în ochi. Nu înţelegeam cum se putuse strecura prin atâtea ţări ca lucrător. încercai să-l surprind. Tovarăşul meu a început să râdă, fermecat. A rostit atunci o înjurătură - savuroasă, m-a asigurat el — pe ruseşte. Mi-a spus că nu sunt decât un simplu „burghez detectiv".

Că aş putea intra agent la Siguranţă, să urmăresc tipii suspecţi. Apoi a cerut o sticlă scumpă de vin şi a început să-mi povestească o sumă de lucruri care mă entuziasmau prin ineditul lor, prin cinismul cu care erau mărturisite. Tânărul trăia în fiecare oraş, din ceea ce câştiga, cu o „fată" mereu schimbată. Avea o ciudată însuşire de a supune voinţa fetelor de trotuar, îşi alegea pe cea mai frumoasă. Găsea astfel casă şi bani. El vagabonda în timpul zilei, fuma în grădini publice şi seara juca biliard în cafenele până la ceasul când trebuia să-şi întâlnească tovarăşa.
Povestea toate acestea antrenant, golind pahare, încercând să mă înspăimânte prin imoralitatea sa. Eu mă tulburam nu de tot ce-mi spunea, ci de faptul că-i *aprobam faptele.* Aş fi vrut să descopăr o încercare de revoltă, de dezgust, şi strângeam buzele de furie că aventurile lui mă aţâţau, mă seduceau.
Neîncrederea în putinţa unei vieţi de muncă şi rătăciri nu întârzie să mă întristeze. Dezvăluii noului meu tovarăş toate îndoielile. El mă sfătui să rămân acasă până ce voi creşte destul, ca să nu mă scârbească traiul parazit şi neruşinat. îmi preciza, apoi, tot ce-mi trebuia pentru fugă. Actul de naştere, de bacalaureat nu preţuiau, trebuia *să fur* bani mulţi de acasă, bijuterii, să-mi capăt un paşaport pe un an, să mă fac cetăţean rus la legaţia din Constantinopol şi să mă angajez pianist pe un vapor de-a treia mână cursa Alexandria-Nagasaki.

Pe drum, la întoarcere, mă închipuiam în mijlocul furtunii, lovind clapele unui pian ameţit de tangaj, beat de nesomn, de spaimă şi de entuziasm.
Am ajuns, noaptea târziu, acasă. în mansardă pătrundeau miresme de grădină prin ferestruicile deschise. Podelele de lemn abureau în lună. Am dormit fericit, hotărât să rup cu tot ce e mediocru, înăbuşitor, impus de străini, în viaţa mea.
M-am deşteptat tulbure de vinul pe care îl băusem cu noul meu tovarăş, de visele pe care le visasem. Am înţeles că mă leagă încă multe doruri de casă: mansarda, cărţile, romanul. Ca să plec, îmi trebuiesc bani, curaj şi siguranţa că nu voi tânji după biblioteca mea. Ceea ce mă face să nu-mi găsesc liniştea e tocmai faptul acesta, că poftesc în acelaşi timp şi cu aceeaşi furie cărţile şi vagabondajul. Mă chinuie împlinirea unei munci aspre, neodihnite, nebuneşti şi mă chinuie fuga, rătăcirile printre suferind. Nu ştiu cum se vor împăca dorurile acestea. Cred, însă, că îmi lipseşte o voinţă adevărată, care să aleagă anumite năzuinţi şi să se consume satisfăcându-le...
*
E tot mai cald. N-am lucrat nimic la romanul meu. Hârtiile şi caietele mă aşteaptă în sertar, dar eu citesc pe Anatole France şi visez în fie-
57
care seară. Mă întâlnesc tot mai rar cu prietenii. S-au risipit. Cu atât mai bine, îmi spun eu, fără să cred în fericirea care mă aşteaptă în singurătate. Citesc mult, din zori până la miezul nopţii, şi adorm îndobitocit, cu gesturi strivite, ca ale unui om exasperat de căldură şi nesomn.
Aştept cu resemnare sfârşitul lui iulie, să plec în tabăra de la Dumbrava Sibiului. Cercetăşia mi s-a părut întotdeauna o instituţie exaltată şi dubioasă. Noi ne-am înscris pentru că căpătăm permise pe C.F.R. Am făcut, totuşi, drumuri lungi împreună, am dormit nopţi frumoase în Dobrogea, am rătăcit în Bucegi, am colindat munţii Neamţului. Dacă le-aş scrie, toate acestea mi s-ar părea literatură. Mă sufoc citind revistele şi cărţile cercetăşeşti. Mă dezgustă afectarea, nenaturaleţea.
în Dumbravă am să-mi fac un cort singur, retras, în cel mai nepătruns colţ. Acolo am să stau nopţile, să fumez şi să visez. Poate am să scriu romanul. Şi poate am să întâlnesc o eroină.
Fraza cu eroina e de-a dreptul stupidă. în roman voi scrie că doream Dumbrava, pentru că la Bucureşti mă sufocau „miresmele şi patimile". Aceasta sună frumos. Ne-o spune mereu un pedagog brun, serios, încruntat, cu educaţie prusacă. Dacă el ar fi directorul liceului, ne mărturiseşte, ar face educaţie cazonă cu noi. Pedagogul spune despre Bucureşti: „acest iad de seducţii". Ciudat; mie mi s-a părut oraşul inofensiv şi murdar. Dumbrava îmi place, pentru că o cred ispititoare şi curată.

X. JURNAL DE VARA

5 august
Am ajuns acasă.
Am ajuns puţin obosit, trist, ca întotdeauna după o noapte petrecută într-un tren aglomerat.
Am dat prea puţine lămuriri. Am spus că mă întorc atât de devreme pentru că mi s-au sfârşit banii.
Apoi m-am urcat în mansardă şi am dormit până seara. N-am visat nici o fecioară brună, ceea ce m-a întristat în somn şi m-a bucurat la deşteptare, îmbrăcându-mă, fluieram şi-mi şopteam că sunt foarte mulţumit de purtarea mea. Mă minţeam, ca întotdeauna, cu seninătate.
Nu puteam fi mulţumit, pentru că nu pricepeam nimic, *dai nimic,* din toate cele ce se întâmplau în suflet.
A doua zi am citit mult. Citeam câte două pagini pe ceas. Urmăream literele cu ochii, dar eram cu gândul în Dumbravă. Sau priveam plopul din faţă, silindu-mă să par trist. Cu toate că nu mă putea admira nimeni,
58
căutam să iau atitudini „interesante". îmi dădeam perfect de bine seama că sunt ridicol, dar ispita era mai puternică decât mine.
Au trecut. Astăzi m-am deşteptat cu mintea limpede, conştient, întărâtat, plin de voinţă. în dimineaţa aceasta m-am convins de reuşita vieţii mele. Sunt sigur că nu mă va putea înfrânge nimeni. Sunt o forţă peste care nu se va putea trece. Profesorii vor fi nevoiţi s-o recunoască, cum se va redeschide şcoala. Pentru că sunt hotărât să rabd toate plictiselile şi să calc peste orice piedică; de la toamnă am să încep să învăţ serios. Aceasta numai ca un exerciţiu de voinţă. Am să pregătesc, chiar, strălucit corigenta şi am să-l umilesc pe Vanciu. Şi aceasta cât mai curând. Să se afle odată cine sunt.
8 august
M-am întristat citind ulima pagină. Au trecut trei zile şi încă n-am deschis caietele de matematică. Aceasta dovedeşte pentru mine foarte mult. Dovedeşte...
Dar sunt zadarnice orice explicaţii. Eu ştiu că n-am voinţă. Eu ştiu că tot ce scriu, scriu numai ca să-mi aţâţ voinţa, inexistentă.
Dar, poate, nu ştiu nimic. Mă simt atât de zăpăcit când mă trudesc să aflu ceva din sufletul meu. Ar trebui ca la toamnă să încep să studiez atent psihologia. Poate, dacă m-aş cunoaşte, lucrurile s-ar petrece altfel. E foarte greu să mă cunosc pe mine însumi. Nu mă pot analiza serios, pentru că îmi trec alte gânduri prin minte tocmai când am nevoie de mai multă pătrundere. Apoi, nu ştiu de unde să încep. E foarte uşor să spui: „Cunoaşte-te pe tine însuţi!" Dar aş vrea să-l ştiu pe acela care a priceput ceva când a încercat să se cunoască pe sine. Eu nu pricep

nimic. Nu pot distinge ceea ce e firesc în sufletul meu de ceea ce nu există decât prin imaginaţie. Nu mă recunosc în multe gânduri şi nu pricep rostul multor sentimente. Nu pricep de ce sunt câteodată trist şi de ce altă dată îmi place să umplu cu fleacuri glumeţe şi superficiale caietul acesta, care ar trebui să fie înţesat numai cu analize făcute pe îndelete şi cu toată seriozitatea. Poate am să pricep la toamnă, când voi studia psihologia.
15 august
S-au întors băieţii din tabără. Spun că s-au distrat de minune. în cea din urmă zi au început să distrugă toate micile construcţii din tabără, cu un entuziasm sălbatic. Eu n-am regretat nimic.
Dinu îmi povesteşte cu amănunte complicaţiile ivite din dragostele sale. El a iubit în Sibiu numai trei fete, dar a fost iubit de şapte. Mi-a citat nume, fraze, frânturi de cântece; mi-a reprodus, cu jocuri de fizio-
59
nomie, fericirea, durerea, disperarea fetelor; mi-a citit pasaje de scrisori şi mi-a arătat originalele.
Dinu mărturiseşte că vor suferi multe fete de dorul lui. Umblă pe stradă fără pălărie şi, când e sigur că nu-l vede nimeni, îşi lasă un cârlionţ pe frunte. Mă vizitează des şi mă întreabă când încep să învăţ la matematică; aceasta, ca să înceapă şi el. Eu i-atn făgăduit - încruntat şi solemn - că la douăzeci ale lunii părăsesc orice lectură şi mă dedic matematicilor. Lucrul acesta am să-l fac. *Trebuie* să-l fac. Eu ştiu că are să meargă greu, dar, dacă mă voi încăpăţâna, am să izbutesc. Doar nu mi-o lipsi într-atât voinţa.
20 august
Am fost la liceu şi am citit o jumătate de coală, ştampilată oficial şi iscălită de director, prin care se vesteşte că examenele de corigente vor începe la 15 septembrie. Ceea ce înseamnă încă douăzeci şi cinci de zile libere. M-am înţeles cu Dinu^să amânăm pregătirea, corigentei până la 1 septembrie.
22 august
Am descoperit pe Carlyle. în caietul meu de însemnări critice am scris astăzi douăzeci şi şapte de pagini asupra-i. *Eroii* i-am citit pentru a treia oară.
Lai septembrie mă apuc de matematică.
29 august
Ştiu că se apropie corigenta şi trebuie să-mi încui cărţile timp de două săptămâni. Ceea ce mă încurcă mult e faptul că Dinu mi-a adus trei volume din Gourmont, unul din Jack London şi versurile lui Samain. Cărţile nu sunt ale lui, şi m-a rugat să le sfârşesc cât se poate de repede. Bineînţeles că n-am să pierd prilejul lecturii unor cărţi pe care doream de mult să le cunosc. Dar când mă voi apuca de matematică, n-am să ies decât la trei zile o dată, din casă!
4 septembrie
Parcă eu nu ştiu? Sunt cel mai desăvârşit leneş, măgar, neputincios, mincinos şi laş din România Mare!
9 septembrie
Mai sunt şase zile. Dacă până la 15 septembrie nu învăţ de la un capăt la altul toată materia, *mă sinucid.* E cea mai mare hotărâre pe care am luat-o până acum în viaţa mea. A trebuit s-o iau. Căldura din man-
sardă şi *Le chariot d'or* nu mi-au îngăduit până acum să citesc decât treizeci de pagini algebrice.
Dar acum s-a hotărât. Mi-am dat cuvântul meu de cinste că îmi voi împlini hotărârea. Dacă nu...
Ce-mi pasă de creştinism?
10 septembrie
Trei capitole din algebră, cu explicaţiile lui Bărbulescu Constantin, băiat înalt, promovat, pătat cu coşi rozalbi şi unsuros pe nas. Păcat că trece un tramvai prin faţa casei. Mă distrează.
Altminteri, Bărbulescu explică pe înţelesul tuturor, cu glas de bas şi cu un creion lung.
12 septembrie
Dinu învaţă patru ore pe zi cu un meditator (o sută de lei ora) şi patru ore singur. A sfârşit algebra şi jumătate din trigonometrie. Seara se plimbă pe bulevard şi mănâncă îngheţată. Se întâlneşte cu alţi prieteni, corigenţi la chimie. Toţi învaţă. Jipescu a sfârşit primele trei repetiri ale cărţii de chimie la 15 iulie. De atunci a mai citit de cinci ori caietul de notiţe, de cinci ori rezumatele, o dată un tratat franţuzesc şi de opt ori cele cincizeci şi şase de „fiţuici", după care speră să copieze şi la teză. Numai Marcu se află din august la acelaşi capitol al „clorului". Când îl întreabă cineva ce are să se facă, el răspunde că are să promoveze; sau are să rămână repetent. Altceva nu i se poate întâmpla. Băieţii spun că Marcu „afectează".
13 septembrie
E imposibil să cunosc *bine* toată matematica. E preferabil să adâncesc anumite capitole, pe care să le ştiu perfect, şi să frunzăresc numai prin celelalte.
Ceea ce m-am hotărât să fac.
14 septembrie
M-am gândit mult şi am înţeles că am dreptate.
Dacă aş rămâne repetent? Nu ar fi evenimentul acesta scânteia care să aprindă toată pulberea sufletului meu? Nu e nevoie, oare, de o durere adâncă, de o schimbare care să mă ducă de-a dreptul în faţa marii opere a vieţii mele? M-am închipuit trist, dispreţuit de prieteni, batjocorit de rude şi duşmani, şi am înţeles că numai aşa am să pot scrie *Romanul adolescen-*

60
61
tului miop, care mă va face celebru într-o noapte, ca pe Selma Lagerloff, şi bogat, ca pe Blasco Ibaftez.
De aceea m-am hotărât să nu mai învăţ nimic pentru corigentă. Van-ciu, care nu poate să mă sufere, mă va lăsa repetent. Ceea ce aştept şi eu.
Poate am să plec de acasă. Cum am să scriu eu toate romanele pe care le am în minte, dacă nu cunosc oamenii vii, în carne şi oase, şi, mai ales, anumiţi oameni? Am să fug de acasă şi am să mă duc la Constanţa, în port. De acolo, după sfatul vagabondului de astă-vară, am să intru *tapeur* pe un vas.
Dinu, când a aflat de hotărârea mea, s-a trudit să mi-o schimbe, dar totul a fost zadarnic. Eu ştiu că Dinu se bucură în ascuns că va avea un prieten cu o viaţă aventuroasă, care va scrie romane cu răsunet, şi cu a cărui tovărăşie s-ar putea mândri în saloane. Se simţea, totuşi, nevoit să mă convingă de naivitatea planurilor mele de plecare.
...Ca să-mi bat joc de Vanciu şi de întreaga matematică din lume -ştiinţă absurdă şi îngâmfată -, am să citesc toată noaptea *Les Messieurs Golovleffde* Chtchedrine. E un roman captivant, pe care l-am cumpărat alaltăieri de la anticar, numai cu douăzeci şi cinci de lei.
75 *septembrie*
Teza.
Emoţii, călduri, vorbe batjocoritoare ce sunau fals, tremurări discrete, dureri de cap, pentru că mă culcasem la două şi jumătate, sfârşind pe Chtchedrine...
Teza.
Nu-mi aduc aminte nimic. Nu ştiam nimic. Am încercat să acopăr pagini cu calcule absurde.
Dinu lucra de zor. Ceilalţi, cu toate că învăţaseră mult, îşi priveau colile albe.
Problema, foarte simplă, după câte mi s-a spus. Alături, pe sală, paşii prietenilor, colegilor, necunoscuţilor, care aşteptau să ieşim şi să le spunem: „cum a fost".
Eu mă gândeam la Blasco Ibafiez, ca să nu mai tremur.
Şi nu mai tremuram.
Am văzut o frunză veştedă, ce se oprise pe fereastră. M-am gândit J că va veni toamna şi va fi frig în port, la Constanţa. Iar la mine în mansardă, toamna e atât de bine...
Am dat hârtia cu calculele. Vanciu m-a privit în ochi.
De ce n-a zâmbit?
La tablă.
Parcă mai mi-aduc aminte?
62
Am răspuns stupid. Mai exact, nu răspundeam, ci mă resemnam să iau creta din mâna colegului, să mă apropii de tablă şi să mă schimonosesc sau să rămân prostit, după puteri şi după împrejurări.
Dinu „mişca". Ceilalţi, ca şi mine. Mălureanu, încă, nu se obosea nici să apuce creta în mână. Un băiat sincer.
Vanciu ne privea calm şi scria pe o fiţuică un semn după flecare răspuns.
- La loc!
Acesta a fost oralul.
Acum am venit acasă şi am scris în caiet. Să se ştie.
Mie mi-e somn şi mă simt zdruncinat.
18 septembrie
Vanciu e un Dumnezeu!
Ne-a pedepsit filozoficeşte: ne-a promovat pe **toţi^** Un coleg corigent, însă, ne-a dat să înţelegem că a intervenit o fiinţă feminină din partea unuia dintre noi. Dar Vanciu nu merită mai puţin să fie adorat.
Mă bucur de un lucru: că îmi place matematica. Am observat astăzi că îmi place. Nu e grea: dimpotrivă, are foarte multe părţi amuzante. Din toamnă mă apuc serios de matematică. Acum e lucru hotărât. Acum m-am convins că am voinţă. O voinţă de fier, imensă, nesfârşită.
Şi tot acum am înţeles că n-am învăţat la corigentă, pentru că *nu am voit.* Dacă *voiam,* citeam cincisprezece ore pe zi numai matematică. Mă oprisem însă, la gândul de a fugi de acasă. Iar acum mi-am schimbat pur şi simplu gândul. De aceea am să învăţ la matematică.
Mă odihnesc încă două săptămâni şi apoi mă adâncesc în matematică. Numai în matematică şi germană.
Acum ştiu cine sunt.
SFÂRŞITUL PĂRŢII I

PARTEA A II-A

/. MANSARDA

Peste case plumburii, departe, se zăresc doi plopi. Doi plopi bătrâni şi resemnaţi, crescuţi într-o curte cu grilaj de fier. Când înverzesc plopii, eu ştiu că e primăvară şi îmi spun: iată, a venit primăvara... Mă ridic de la masa mea, deschid ferestruicile şi privesc în stradă. Trec oameni fericiţi pe stradă şi soarele îmi zâmbeşte. întâlnesc atâtea

ispite când mă plec şi privesc pe ferestruică... De aceea mă tem să privesc şi mă aşez mai frumos la masa mea.
Primăvara, odăiţa e tristă. Eu nu vreau să fie tristă, dar aşa e. Afară e soare mult şi nelinişte, şi ghicesc zbor de albine, şi ramuri înflorite, şi castani umezi. în odăiţă, soarele a adus lumină multă, dar lumina se revarsă pe ferestre înapoi, afară. La mine, totul e mort. Şi cutiile cu insecte, şi ierbarul, şi biblioteca, şi teancurile de reviste. Şi peste toate se aşterne praf, şi seara se face tot mai multă tăcere. Şi ghicesc atunci cum se strecoară pe sub castani perechi.
Dar, în toamnele reci şi umede, cât sunt de fericit în singurătate... Privesc în jarul sobei de zid şi gândesc: poate, la toamnă, nu voi *mi* privi singur jăratecul şi nu voi mai asculta singur vântul... Apoi râd îmi spun: de câte toamne nu gândesc acelaşi lucru?... Dar parcă eu ni ştiu că atunci îmi muşc buzele ca să nu plâng şi îmi şterg lacrimile faţa jarului, pe furiş, mângâindu-l cu dorurile mele?...
Copilăria s-a stins între pereţii văruiţi, sub tavanul scund. Aici a fost eu *mic.* în locul patului de lemn roşu, era un pat cu un leagăn. **amintesc** atâtea ceasuri, atâtea închipuiri care ştiu că niciodată nu se v(mai întoarce. Ei, Doamne, îmi spun eu zâmbind, nu pot rămâne întc deauna copil. Trebuie să mă schimb, să fiu *mare,* mare atât cât vreau ei Poate va trebui să îndur, să mă sfâşie tristeţi, să mă tulbure ispite. Dȷ dacă altfel nu se poate?
De ce subliniez eu cuvinte, în acest carnet, pe care nu-l va citi meni? Aş vrea să cuprind acum sufletul mansardei, pe care îl simt, *a* mi se apropie în singurătate *numai mie.* Atâţia ani s-au scurs, cu tăceriJ
cu desfătări. Câte n-am visat eu din patul de lemn roşu... Nu trebuie să fiu trist dacă visurile au rămas vise, dacă eu n-am ajuns fermecător, dacă n-am cutreierat încă India, dacă nu s-a îndrăgostit nici o Mărie Bashkirt-seff de mine... Visez acum vise noi şi dulci. Iar visele se strecoară în viaţa mea, şi mie îmi par viaţă şi altora le par vise. Sunt încă trist? Poate nu se va urca nimeni până la mine. Ce să citesc?
Doamne, dar cărţile sunt stupide şi reci. Eu le-am slăvit într-un caiet gros, pe care mi-a plăcut a-l intitula: *Călătorie în jurul bibliotecii mele.* Voiam să scriu, la început, un roman. Eu eram amantul, logodnicul şi soţul. Biblioteca îmi era amantă. După o sută de pagini, am înţeles că n-am să scriu niciodată „roman". în loc să povestesc întâlniri între îndrăgostiţi, eu scriam laude virginităţii cărţilor. Scriam comentarii asupra femeilor din Balzac şi mă convingeam că e mai desfătătoare mângâierea unei elzeviriene decât a unei curtezane. Un capitol îl închinasem cărţilor cu semnături şi dedicaţie. Un altul culorilor copertelor, altul insignelor editoriale. Capitolele acestea aveau şase pagini fiecare. Scrisesem cincisprezece capitole. într-o seară am descoperit absenţa intrigii. Aceasta m-a deprimat. Am părăsit caietul gros, cu multe elogii, cu multe dialoguri. Dacă l-aş căuta acum în ladă, l-aş găsi alături cu atâtea „jurnale", cu atâtea pachete scrise. Dar acum nu-l caut, pentru că mă simt fericit, senin, uşor şi nu vreau să mă cuprindă tristeţea.
...Ce să scriu, ce să scriu ca să uit tristeţea? Poate chiar *Romanul adolescentului miop* îl voi scrie din acelaşi îndemn. Dar nu trebuie să mă jjândesc. Nu trebuie să mă gândesc, ci să scriu.
In faţa mansardei mele se deschide o curte cu grădină sfielnică. Dincolo de grilaj, strada. Nu-mi cunosc vecinii. De ce să-i cunosc? Nici unul nu are o fiică. Nu, aceasta nu poate fi scris în roman. Voi mărturisi, acolo, că îmi dispreţuiesc vecinii.
în faţa mesei, prin ferestruică, zăresc ferestrele unui iatac. Sunt fericiţi într-însul doi tineri, pe care nu-i cunoaşte nimeni. Soţul aduce prăjituri la amiazi. Eu mă întorc de la liceu abătut, lovind cu geanta gardurile, îl zăresc, câteodată, sunând grăbit şi îmbujorat. Mă gândeam: „Oare îl sărută?" îmi făgăduiam atunci o soţie mică şi caldă, care să mă sărute şi să-mi pronunţe numele clar ca un râs.
Seara, soţia pregăteşte ceaiul pe o măsuţă joasă. Eu citesc în umbră, ca să nu-i stânjenesc. Din pricina tramvaiului, nu aud. Dar ei vorbesc atât de încet... mă mângâi eu.
Citesc până târziu, când noaptea se linişteşte, se transfigurează, rece, tainică, albastră. Lumina se stinge în iatacul vecinilor mei, brusc. Eu zâmbesc deasupra cărţii. Acum îl sărută, îmi spun, fără să mă supăr. Şi citesc înainte, cu ochii osteniţi. Şi, deodată, se face lumină în iatacul cu

64

65

umbre. Nu zăresc nimic limpede. Se aprind becuri voalate de şaluri vişinii, se aprinde în treacăt lampa de la un mic birou. Apoi, iarăşi întuneric. Eu stau la îndoială; ce să cred? Şi schimb cartea, care mi se vădeşte deodată inutilă şi stearpă.
Şi citesc o carte nouă. Şi ridicând la răstimpuri ochii la fereastra vecinilor, întâlnesc lumină timidă. De câţi ani se iubesc? - mă întreb eu, aşa, ca să nu mă supăr. îmi făgăduiesc o soţie blondă. Şi iarăşi schimb cartea.
Târziu, după miezul nopţii, ferestrele se luminează din nou. Zâmbesc, acesta-i surmenaj inconştient, hotărăsc eu, pizmaş şi superior. Fireşte, cartea citită mi se pare seacă. Mă întorc atunci la *Brand* sau la *Ecleziast.* Adorm cu gândul la deşertăciunea trupului şi a lumii. Adorm dispreţuindu-mi blând vecinii.
...Dar de unde am plecat? De la sufletul mansardei, poate. Ce fericit mă simt că uit tristeţea. Şi ce fericit sunt că voi scrie despre sufletul mansardei mele. Cum să nu-l cunosc şi să nu-l îndrăgesc, când am lăcrămat în atâtea amurguri aproape de el? Mi se descoperă numai mie. îl ghicesc în fiecare carte, în fiecare cadra, în fiecare amintire. E întipărit pe ziduri, pe rafturi. Când apropii, iarna, jeţul de sobă, mă zăresc cu mulţi ani în urmă, lângă aceeaşi sobă de zid, aşteptând noaptea Sfântului Vasile. Lungit în patul roşu, mă copleşeşte tristeţea celui dintâi plâns neştiut mamei. Lângă ferestruici, mă aflu toamna. La masă, îmi amintesc cel dintâi caiet scris clandestin,

cu o copertă indicând: *Nuvele, voi. I.*
Vieţuiesc cu toate aceste umbre străvezii lângă mine, iar eu păşesc înainte, şi ele rămân în aceleaşi locuri, stinghere, când mansarda e luminată de prieteni. Atunci le zăresc, le zâmbesc numai lor. Nimeni nu le bănuieşte farmecul. Nimeni nu ştie că eu m-aş sufoca respirând alt văzduh decât acela al odăiţei în care am învăţat slovele pe o tăblie de carton. Când mă întorc din stradă, mângâi cu ochii zidurile. Sufletul lor se topeşte alături de al meu. Ce se va întâmpla dacă mansarda va fi stăpânită de altul!?...

//. „ *MUZA " - SOCIETATE CULTURAL-DRAMATICĂ*

„Muza" ţine şedinţă în fiecare sâmbătă, de la patru la opt. Actualul preşedinte al Societăţii noastre cultural-dramatice e domnişoara Tanief-Alexandrescu. Domnişoara Alexandrescu e colegă cu noi. Pregăteşte, însă - în particular -, clasa a opta. Aşa că, la anul, va intra la facultate.

66

D-ra Alexandrescu nu e un preşedinte sever şi neînduplecat. Dimpotrivă. Nu vine niciodată exact la patru, nu ţine conferinţe, nu cântă la pian şi nu „joacă" decât pe Anca din *Năpasta* lui Caragiale. E singurul rol care îi convine, ne mărturiseşte. De altfel, preşedintele nostru e o domnişoară foarte simpatică şi nimeni nu se gândeşte să-i reproşeze ceva.
Societatea noastră a luat în toamna aceasta un avânt neaşteptat. „Muza" ne-a câştigat pe deplin. în fiecare săptămână ne adunăm şi lucrăm cu entuziasm: muzică, discuţii, conferinţe, declamaţii, piese de teatru. La sfârşit, ceaiul.
Sediul Societăţii noastre e nepreţuit. Colegul Noschuna ne-a dăruit
- o după-amiază pe săptămână - trei încăperi la subsol din locuinţa lui. De fapt, odăile acestea au şi dat fiinţă „Muzei". Aflând că putem obţine trei încăperi, noi, intelectualii şi artiştii clasei, ne-am constituit în societate. Aceasta s-a petrecut în iarna trecută. Am înscris membri şi membre, am ales un comitet - preşedinte, secretar, casier şi plicuri cu *en-tete*
- şi am fixat cotizaţiile lunare, cinci lei pe fiecare lună, anul trecut. Anul acesta, zece lei.
Noi am mai avut „Societăţi" în tot cursul liceului, dar nici una n-a fost atât de plăcută ca „Muza".
în clasa a III-a eram obligaţi să frecventăm şedinţele Societăţii clasei a Vi-a. Se comunicau acolo lucruri foarte interesante. Domnul director ne ţinea predici morale. Pentru că directorul de atunci era un domn bătrân şi iubea mult morala. Un elev din clasa a VUI-a ne vorbea un ceas despre evoluţia materiei, vibraţiile eterului, discuţiile Einstein-Bergson sau despre valoarea silogismului în ştiinţă. Un altul ne citea nuvele originale. Clasa a Vi-a avea şi câţiva poeţi. Poeţi fecunzi, în fiecare şedinţă ne citeau, pe rând, zeci de strofe. în ceea ce ne priveşte pe noi cei din cursul inferior, nu ni se dădea voie să plecăm, nici să dormim. Ni se îngăduia, cel mult, să nu fim atenţi. Ni s-a mărturisit că, în orice caz, nu riscam să fim întrebaţi asupra conferinţelor.
în clasa a V-a alcătuiserăm un „Cerc de studii". Robert ne-a vorbit, cel dintâi, despre Racine. Izvorul lui era Faguet. La sfârşit, Leiber s-a ridicat şi l-a combătut. Izvorul acestuia era Brunetiere. S-au iscat discuţii aprinse. Spre seară, Robert s-a simţit jignit şi s-a retras, sfidându-şi criticul. La a doua şedinţă s-au adunat cinci membri. Dar printre ei nu era şi conferenţiarul. Aşa că aceştia au început să joace rişca la tablă.
„Muza", însă, e cu totul altceva. Mai întâi, la „Muza" vin şi domnişoare. Şi încă domnişoare drăguţe, voioase şi îndrăzneţe. După fiecare Şedinţă, noi comentăm ore întregi activitatea societăţii şi farmecul membrelor. Mai ales farmecul membrelor.

67

Una din cele dintâi griji ale Societăţii noastre a fost de a tipări plicuri cu *en-tete* şi a cumpăra, de toţi banii strânşi de la cotizaţii, farduri şi bărbi. Aceasta, pentru că „Muza" e o societate dramatică, şi noi voim cu tot dinadinsul să jucăm teatru. Nu ne împiedică nimic. Declamaţiile dovediseră că mai toţi membrii pot apărea cu izbândă pe scenă şi toţi eram dornici de aceasta.
încăperile de la subsol sunt numai bune pentru reprezentaţii. în fund, salonul, cu ferestrele sus, la stradă. E spaţios, elegant şi are şi un pian. în faţa salonului, o odăiţă mai mult lungă decât scurtă: *scena.* Uşa dintre salon şi scenă e cea mai discretă cortină. în timp ce se pregăteşte spectacolul, actorii pot circula în orice vestmânt pe scenă, fără teama de a fi surprinşi. Sufleurul are, totodată, şi grija cortinei. Trebuie, adică, să păzească uşa salonului şi să întrebe: „Cine e?" de câte ori aude ciocănind.
La capătul scenei sunt două uşi. Una duce în curte. Cealaltă, într-o odăiţă întunecoasă, care a folosit cândva drept bucătărie: cabinele artiştilor, în aceste „cabine" se transformă colegii noştri în personaje şi apar pe scenă.
Anul trecut nu s-a ajuns la reprezentaţii publice. S-au făcut numai repetiţii. S-au încercat scene din *înşir-te Mărgărite* şi *Năpasta.* în' toamna aceasta, însă, lucrurile au mers mult mai departe. în mai puţin de două luni, am izbutit să jucăm scene din *Don Juan* de Victor Eftimiu şi *Discipolul diavolului* de Molnar. S-au ţinut două conferinţe şi mai multe comunicări critice. Şi s-a cântat, de asemenea, la pianul din salon.
Hotărâsem să jucăm *Don Juan* încă din cea dintâi săptămână de şcoală. Am ales scenele finale. Don Juan - fireşte - era Robert. Duhovnicul - părintele Ieronim - eram eu. Pajul lui Don Juan - Castagnete -era Dinu.
Eu şi cu Dinu jucam pentru cea dintâia oară la „Muza". Robert, însă, repetase şi în *Năpasta.* I se dusese vestea că e un priceput în ale teatrului. Nu scapă nici un spectacol, plânge la tragedii, cumpără foarte multe piese de teatru şi cunoaşte nenumăraţi artişti. El mărturiseşte că e un actor de viitor şi ne declamă de câte ori are prilejul. Când a

cerut să joace pe Don Juan, deci, n-a fost refuzat. Nu putea fi refuzat.
Nouă ne-a spus că şi-a „studiat rolul" şi că a „scos" foarte mult din eroul lui Victor Eftimiu. Noi eram curioşi să-l auzim. Prima repetiţie am facut-o la mine, într-o seară, cu Bricterian sufleur. A ieşit de minune. Numai eu mă pripeam şi uitam versuri. De altfel, eu niciodată n-am putut reţine perfect versurile lungi. Dacă nu aveam sufleur, nici nu mă încumetam să apar pe scenă.
Sâmbătă am avut şedinţa cea mai izbutită. S-a reprezentat *Don Juan,* şi toţi actorii au avut succes.
Cu câteva săptămâni mai înainte începuseră conferinţele. Am vorbit eu despre *Rama* şi Petrişor despre Claude Farrere. Conferinţa mea a fost furtunoasă. Aceasta, pentru că nu trebuia să dureze decât un sfert de ceas, iar după un sfert de ceas eu am vestit că de-abia sfârşisem introducerea şi că mă pregătesc să intru în subiect. Comitetul a protestat şi, după cinci minute de vorbire, m-a întrerupt. Mi-a îngăduit să sfârşesc pe *Rama* în şedinţa următoare. însă numai un sfert de ceas. Criticii mei -printre care strălucea Leiber - se bucurau şi aşteptau cu nerăbdare să treacă o săptămână. Voiau să mă sfâşie crunt în faţa membrelor. Iar membre se aflau mai multe ca niciodată în sâmbăta conferinţei mele.
Faptul acesta m-a şi zăpăcit. Eu am apărut pe scenă grav şi convins că voi vorbi un sfert de ceas. Şi că voi sfârşi tot ce aveam de spus asupra profetului indian. Lucrurile s-au petrecut, însă, altfel. Veniseră domnişoare multe. Una dintre membre, Lia, vestise la şcoală, în clasa a Vi-a, că voi vorbi *eu.* Deşi faptul pare curios, *eu* am atras în sâmbăta aceea foarte multe doi i lişoare. Lia mi-a făcut reclamă cu entuziasm: un băiat urât şi răi: crescut, care nu vorbeşte franţuzeşte, nu pricepe engleza, nu sărută mâna L -nnişoarelor şi nu ştie cum se bea ceaiul, care citeşte multă filozofie, vorbeşte repede, dă din mâini şi tutuieşte domnişoarele şi care, cu toate acestea, roşeşte de zece ori pe ceas şi e foarte timid.
Eram, credea ea, un fenomen. Şi colegele Liei s-au grăbit să vină. Cu atât mai mult, cu cât se anunţase o conferinţă despre cineva necunoscut.
Lia crezuse că voi vorbi *pe scenă,* aşa cum am vorbit cu ea - cu o săptămână mai înainte *—,pe scaun.* Crezuse că mă voi apleca să-mi leg şireturile la ghete, că voi uita pentru ce m-am aplecat şi mă voi juca cu şireturile. Crezuse că mă voi învârti agitat şi mă voi lovi cu mâinile de oglindă gesticulând...
Eu am apărut liniştit pe scenă. Am ajuns în faţa măsuţei pe care se afla paharul cu apă şi am început:
- Domnilor şi domnişoarelor... Cineva, din fund, mă corectă:
- Invers...
Eu roşii. Fetele - care ocupaseră cele dintâi rânduri de scaune - râseră. Erau toate de acord că conferinţa mea se vestea plină de haz.
- Domnilor, reîncepui eu, *Rama* a fost cel dintâi profet indian. Dar aceasta n-are nici o importanţă.
- De ce n-are? se întrebă curios unul dintre numeroşii mei ascultători, care stătea rezemat de un dulap.
Fetele găsiră că întreruperea aceasta e atât de comică, încât e de datoria lor să râdă. Şi râseră. Lucrul acesta îl realizam foarte bine şi cu multă uşurinţă.
68
69
Neştiind ce atitudine să iau în timp ce ascultătoarele mele se desfătau, am apucat paharul cu apă şi am început să beau, fără entuziasm. Sala s-a arătat mişcată o clipă de faptul că eu beau apă dintr-un pahar. Dar a izbucnit, apoi, repede în hohote.
- Rog nu întrerupeţi pe orator, am îngânat eu lăsând paharul jos. Fetele au înţeles fără greutate că cuvintele acestea alcătuiau un
„spirit". Şi l-au apreciat. Au bătut din palme.
In fund, comitetul se frământa. Nu era seriozitate. Nu se aşteptau, tocmai la mine, să dau loc la astfel de scene. Trebuiau, însă, să se resemneze şi să aştepte sfârşitul conferinţei.
Conferinţa mea a continuat în aceeaşi atmosferă până ce am auzit un glas, printre spectatori:
- Mai ai două minute.
- Şi eu nici n-am sfârşit introducerea.
- Foarte rău.
- Nu-i vina mea. Dacă sunt întrerupt, nu-mi pot păstra şirul vorbirii. De ce mă întrerupeţi?
- Dar nu te-am întrerupt noi.
- Dar cine?
- Domnişoarele dumitale...
Cuvântul „dumitale" m-a revoltat şi m-a zăpăcit. Căutam o replică „tare". Fetele au început - fireşte - să râdă. Comitetul, intervenind, şi-a afirmat autoritatea:
-Ssst! SsstL. Sss!
- Dar au trecut cincisprezece minute, îşi aminti unul dintre aceia care stăteau rezemaţi de" dulap.
- Ei, şi ce dacă au trecut? se răsti Lia, întorcându-se spre el. Lăsaţi-l să-şi sfârşească conferinţa. Pe noi ne interesează.
Eu - care mă convinsesem căîntr-adevăr le „interesează" viaţa profetului Rama - aşteptam liniştit hotărârea spectatorilor şi a comitetului, în pahar nu mai rămăsese apă.

Fetele căutau să provoace un sfârşit hazliu conferinţei mele. Pentru că eu nu sfârşisem, încă, conferinţa.
- Poţi să sfârşeşti în cinci minute? îmi comunică Noschuna ultimatumul comitetului.
- Toată conferinţa?
- Da, toată.
Eu zâmbii, iertător:
- într-un sfert de ceas de-abia am încheiat introducerea. Fetele înţeleseră că era de datoria lor să râdă. Şi râseră.
- Atunci amână pentru sâmbăta viitoare.
- Bun. Sâmbăta viitoare.
- Ce facem cu critica, se ridică Leiber, aducându-şi aminte că el reprezintă la „Muza" interesele criticii ştiinţifice.
(
- Tot sâmbăta viitoare.
Leiber se gândi puţin, apoi se aşeză iar pe scaun.
Dar sâmbăta aceasta am avut şedinţa cea mai reuşită. Pentru că săptămâna trecută eu nu mi-am continuat conferinţa. Iar conferinţa lui Petrişor n-a entuziasmat pe ascultătoare şi, după ea, n-a fost nici o „reprezentaţie".
în aceeaşi seară, Mişu Tolihroniade propuse să începem câteva procese celebre.
- Cum procese celebre? întrebă o fată.
- Să acuzăm şi să apărăm, în faţa unui juriu ales dintre membri, câteva personaje, pe Raskolnicoff, de pildă.
Fetele se arătară foarte mulţumite de procesul lui Raskolnicoff.
- Trebuie, însă, ca până într-o săptămână să citiţi cu toţii, membri şi membre, *Crimă şi pedeapsă.*
- *Crimă şi pedeapsă?*
- Da, romanul lui Dostoievski.
- Dar noi nu-l avem, protestară fetele.
- Atunci vi-l cumpăraţi sau vi-l împrumutăm noi. Entuziasmul fetelor pieri. Deodată, Lia se lumină.
- *Crimă şi pedeapsă?* Nu e o carte groasă şi pătrată, cu hârtia proastă şi cu coperta galbenă?
- Nu ştiu, eu am citit-o în franţuzeşte, se scuză Mişu. Am intervenit, însă, eu, cunoscător al librăriei româneşti.
- Da, da, aşa e. S-a tipărit la Steinberg, introducerea lui Avramov.
- Aşa, aşa, Avramov... Costă patruzeci de lei... -Ba nu, treizeci...
- Eu atât am dat... Dar asta n-are nici o importanţă. Toţi aşteptau cu nerăbdare dezvăluirile Liei.
- ...E o carte stupidă, enervantă, idioată, vă spun eu, c-am citit-o.
- Aţi citit-o până la sfârşit?
- Dar ce, eram proastă? Am citit vreo cincisprezece pagini şi am azvârlit-o de pe canapea tocmai după etajeră.
- Dacă o sfârşeaţi, aţi fi avut acum altă părere...
- Nu, nu, ascultaţi-mă pe mine: e idioată. Să alegem alt proces. Mişu se împotrivi. Pentru că la Brăila se încercase un asemenea
proces tot într-un cerc cultural, avusese prilejul să asculte o admirabilă osândire din partea unui student. Aceasta n-am ştiut-o decât mai târziu. Mişu voia cu orice chip să se aleagă procesul lui Raskolnicoff, ca să poată reproduce pledoaria auzită la Brăila.

Comitetul amână, însă, hotărârea pentru două săptămâni. Şi însăr-] cină pe trei membri să aleagă şi să prezinte şase personaje din literatura *t* universală, pentru proces.
Noi, actorii, am venit cei dintâi. L-am găsit pe proprietar, pe No-schuma, întins pe o canapea din sală. Avea crampe.
Deşi era fecior de doctor, crampele nu-l cruţau. Se făcuse galben şi, când mergea, călca încovoiat din şale. Ne rugă să-l iertăm şi să pregătim totul, fără grijă. Când aveam nevoie de ceva, puteam suna.
Faţă de atâta bunăvoinţă şi atât sacrificiu, noi, actorii, ne-am simţit nevoiţi să-i dăm sfaturi.
- De ce nu iei, frate, o sare amară? îndrăzni altul.
- Nu pot să iau sare amară.
- Păi, rău faci. Să vezi cum ţi-ar trece. Numaidecât.
- Ştiu..., dar nu pot să iau... aa... ă... ă...hh! Atunci mă hotărâi eu:
- Vrei să te frecăm?
- Cum să mă frecaţi?
- Să te frecăm noi pe pântec. Am auzit că face foarte bine. Noschuna mă privi înciudat.
- Ia lăsaţi-mă frate în pace cu frecatul!
- Atunci culcă-te, hotărârăm noi. N-avea nici o grijă. Aranjăm noi tot. începurăm să lucrăm. Trebuia, înainte de toate, să pregătim decorul I
în scenă. Aceasta înainte de a veni spectatorii şi mai ales spectatoarele. Pentru că, pentru a ajunge în sală, în salon, trebuiau să treacă prin scenă...
Am adus doi ficuşi piperniciţi. Textul lămurea: o grădină în palatul lui Don Juan. Doi ficuşi nu erau o grădină, aceasta înţelegeam şi noi. Totuşi, era un început.

în fundul scenei, sus, se afla o ferestruică. Am acoperit-o cu o faţă de masă. Am adus şi *wnabat-jour* albastru, pe care l-am legat în jurul becului, pentru că scenele se petreceau noaptea.
Apoi, am început pregătirile pentru deghizarea şi măscuirea actorilor. Robert, *Don Juan,* îşi făcuse o vestă de catifea neagră. Găsise, de asemenea, o pereche de pantaloni curioşi, care îi dădeau, mărturisea el, un aspect „istoric". Pe cap îşi va pune o beretă albastră, cum purtau tinerii în Renaştere.
Aceasta, însă, era o beretă de şcoală, cum poartă fetele, foarte puţin modificată.
Costumului lui Dinu, *Castagnete,* pajul lui Don Juan, era fermecător şi aceasta tulbura pe Robert. Pentru că Robert nu înţelegea de ce costumul slugii să fie mai elegant şi mai bogat decât al stăpânului, al lui Don Juan. Dinu motivase, însă, foarte simplu: nu are altul, nici nu vrea să poarte altul.
Venise, deci, cu el. Avea pantaloni scurţi şi bufanţi, ciorapi negri, lungi, şi tunică *phantaisie,* de mătase galbenă cu dungi negre. Gulerul şi manşetele erau de dantelă albă. Dinu mai avea şi o perucă neagră, buclată, ceea ce nu avea Don Juan. Şi Don Juan era tulburat. Cu atât mai mult, cu cât avea părul tuns scurt, ca orice elev de la liceul „Spiru Haret". Se bizuia numai pe talentul şi pe frumuseţea lui.
Eu eram cel mai simplu deghizat. Eu eram preot, părintele Ieronim, duhovnicul lui Don Juan. îmi luasem pelerina tatei, cea neagră, care îmi ajungea până la călcâie. în loc de tichie ecleziastică, îmi aşezasem pe vârful capului un vârf de ciorap.
Mai trebuia să-mi albesc părul. Intervenii pe lângă proprietar.
- Noschuna, îmi dai tu puţină pudră?
- îţi dau, dar pentru ce-ţi trebuie?
- Ştii, eu joc pe Ieronim şi trebuie să am părul alb.
- Da, desigur. Dar n-ar fi mai bine să dai cu faină?
- Cu faină?
- Da, pentru că ţi-ar trebui prea multă pudră. Să sun?
- Sună.
Servitoarea mi-a îngăduit să iau câtă faină voiam dintr-o cutie galbenă de metal. Cu o linguriţă îmi turnam faină pe cap, apoi frecam, ca să-mi pătrundă faina până la piele. Mi-era teamă să nu iasă o culoare nesigură. Nu era tocmai plăcut, faina îmi intra în urechi şi îmi aluneca pe sub guler. La cea mai mică mişcare a capului se scutura şi îmi albea ochii şi sprâncenele. Eram nevoit să ţin gâtul ţeapăn.
Cei doi, Don Juan şi Castagnete, începură să se fardeze. Pajul avea îndemânare. îşi lipise peruca, se pudrase pe faţă, înroşise buzele şi umerii obrajilor, şi îşi umbrise pleoapele cu creion negru. De la câţiva paşi părea un Adonis. Don Juan, însă, nu ştia cum să se fardeze. îşi pudrase părul pe la tâmple, dar şi-l pudrase fără meşteşug. încercase să-şi facă două dungi, pe frunte, însă şi le făcu atât de groase, încât fu nevoit să şi le şteargă cu batista udă. La ochi îşi adânci cearcăne groaznice, care înspăimântau. îşi roşi, apoi, numai buzele.
- Don Juan e palid, ne încredinţa el.
Noi ne retrăseserăm acum în odaia artiştilor, pentru că veneau spectatorii, în odaia artiştilor era mare neorânduială. Se vărsase apă pe mese, şi un exemplar descusut din *Don Juan* se umflă lângă o cană de sticlă. Prin colţuri, ciorapi şi pantofi, pantaloni atârnaţi în cuie, cutia cu farduri, un flacon cu apă de Colonia, o manta şi două florete. Proprietarul nu ştia nimic din toate acestea. El se afla în sală şi se întreţinea cu spectatoarele.
72
73
Mai erau acolo aproape toţi membrii Societăţii şi câţiva invitaţi, de la liceul „Sf. Sava". Prin perete auzeam râsul lui Petrişor, care flirta cu Lia. Se aşezase, fără îndoială, aproape de ea şi-i vorbea despre frăgezimea pulpelor.
Patru fără zece. La patru începeam. Lipseau numai d-ra Tanief-Ale-xandrescu şi Leiber. Preşedintele trebuia, în orice caz, aşteptat.
Noi, actorii, eram nerăbdători şi emoţionaţi. Ne plimbam nervoşi prin odaie, repetam în gând, răsfoiam rolurile şi ne priveam în oglindă. Robert ne mărturisi că lui nu-i e teamă. Că el e învăţat cu scena. Că îi place chiar să joace în faţa unei mulţimi, ca s-o cucerească.
S-a făcut întuneric în sală; s-a aprins, pe scenă, becul cu *abat-jour* albastru. Bricterian, care era sufleur şi sufla după un cufăr, a deschis cu grijă uşa. Mie îmi bătea inima să mi se spargă. De-abia cutezam să-mi zvârl ochii în sală. Zăream tulbure perechi de ochi ce se desfătau: de lumină, de ficuşi şi de actori.
Am început furtunos. Eram duhovnic, mă numeam Ieronim şi căutam să smulg lui Don Juan averile pentru mănăstire. Declamam cu entuziasm, însă mă reţineam în gesturi. îmi lăsasem ochelarii, ce-i drept, dar îmi era teamă să nu-mi intre faină în ochi. Declamam aşa cum ştiam eu că sunt „bine". La ultima repetiţie mi se spusese că sunt „fără pereche" în Ieronim.
De altfel, Bricterian, din dosul cufărului, sufla cu pricepere. Câteodată, însă, sufla prea tare şi se auzea în sală. Am profitat de prima ripostă a lui Don Juan şi i-am făcut semn că suflă prea tare.
După câteva minute, orice teamă îmi pierise. Mă plimbam liniştit pe scenă şi înfruntam pe Don Juan. Rezemat de uşa de la odaia artiştilor -nevăzut în sală -, Dinu privea şi ne încuraja.
De câte ori Don Juan avea de spus mai mult de jumătate de duzină de versuri, eu priveam în sală şi căutam să culeg impresii. Erau excelente.

După cum prevăzusem, eu m-am încurcat de câteva ori, iar Don Juan a sărit versuri. în sală, însă, nu s-a observat nimic.
A apărut şi Castagnete. Dinu niciodată n-a afirmat că are talent dramatic. Avea, însă, un costum îngeresc, şi spectatoarele îşi pironiră ochii asupra buclelor lui false. Don Juan se înfierbântă. Declama, lovea cu pumnul, strângea din dinţi şi din sprâncene. Dar spectatoarele nu-l priveau.
Scenele se sfârşeau fiecare cu izbândă. După ce s-a încheiat spectacolul, s-a aprins lampa în sală. Noi am fost aplaudaţi şi chemaţi de două ori la „rampă". Eram fericiţi. Apoi, eu şi Don Juan ne-am întristat.
74
Pentru că noi ne-am schimbat costumele şi am intrat în sală îmbrăcaţi ca toţi ceilalţi. Dinu, însă, a venit în costumul lui de paj. Păşea mândru şi culegea admiraţia membrelor. Fiecare îi spunea câte ceva şi îi zâmbea dulce.
- Vai, ce bine ai fost!... admirabil!...
- Găsiţi, duduie?
- Foarte, foarte bine!... Dinu râde modest: -Ha, ha, ha, ha!...
Erau acolo domnişoarele Dinescu, mărunte, grăsulii, nepudrate şi cu rochii închise. Cea mare adoră în taină pe Dinu. Cea mică „simpatizează" pe Fănică. Se aşază lângă el la ceai, îl serveşte şi râde măgulită la fiecare glumă pe care o face. Fănică e resemnat. D-ra Dinescu nu are nici un farmec. Vorbeşte puţin, pentru că e timidă. Nu îngăduie glume „moderne" şi se mişcă prin odaie foarte decent.
Lia şi cu Irina se aflau, ca întotdeauna, pe canapea, lângă sobă. Aveau rochii scurte, până la genunchi şi se arătau mulţumite de orice privire pe care o surprindeau alunecată asupra pulpelor. Petrişor şi Dinu, lângă ele. In al doilea rând de scaune, alte patru domnişoare care vorbeau cu Bricterian şi Morariu. în fund, lângă dulapul cu cărţi, comitetul se adunase să judece purtarea lui Dinu. Robert era revoltat. Afirma că e „imoral" şi provoacă nemulţumiri în Societate. Leiber învinuia pe Petrişor de neseriozitate şi de „flirt". Mariana Tanief-Alexandrescu nu se împăca cu „gesturile şi atitudinea" d-relor Lia şi Irina. Eu ascultam cu interes discuţia. Se hotărî să li se dea un avertisment.
Ceaiul. Obişnuitul ceai, la care trebuie să zâmbeşti, să râzi de glumele gazdei şi să-ţi serveşti tovarăşa, care spune totdeauna: *mergi,* eşti drăguţ!
Dinu se ridică şi se îndreaptă către odaia artiştilor. Spune că trebuie să-şi schimbe costumul. Domnişoara Saşa - negricioasă, cu părul învrăjbit ca al Salomeei, buzele rotunjite şi ochii mari - îl urmează. Tăcere apăsătoare. Toţi sorbim cu linguriţa ceaiul rece din ceşcuţele de porţelan. Se fac câteva spirite, care n-au răsunet. Tace şi Petrişor. Domnişoarele Dinescu s-au înroşit, iar Mariana e îngândurată. Câţiva aruncă priviri întrebătoare spre uşă.
A trecut aşa aproape un sfert de ceas. Când ne pregăteam să ne ridicăm de la masă şi să mulţumim gazdei, cei doi apărură, roşii şi cinici.
Comitetul s-a întrunit după plecarea membrilor. A doua zi de dimineaţă, la liceu, am aflat că Dinu, Petrişor, Saşa, Lia, Irina fuseseră excluşi din Societatea cultural-dramatică „Muza".
75
Dinu a râs şi a vestit că va organiza la el acasă o Societate mai captivantă ca „Muza". Robert, oricum, biruise.
///. FANICA
Fănică a scris o „revistă". Se numeşte *Un liceu model* şi se va juca la Sfântul Spiridon. De Sf. Spiridon se face întotdeauna serbare mare. Se ţine mai întâi o conferinţă, apoi cântă fanfara şi corul, apoi declamaţii. La sfârşit, jocuri şi gimnastică. Sf. Spiridon e o zi neuitată. în \ săptămâna aceea d-l director ne zâmbeşte binevoitor şi nu „ascultă", şi J nici nu cere caietele cu cuvinte la germană, şi nici nu ne dă lecţii multe. Iar profesorii vin târziu în clasă.
în anul acesta, însă, serbarea va fi fără pereche, pentru că se va juca . *Un liceu model.* E vorba de liceul nostru. Personajele sunt profesorii noştri, şi Fănică ne-a împărţit chiar rolurile. „Directorul" va fi Bricterian. Aceasta, pentru că Bricterian joacă cel mai bine dintre toţi. E înalt, păşeşte sigur pe scenă şi vorbeşte apăsat. A jucat din clasa a IV-a, de câte ori s-a dat vreo piesă la serbările noastre, şi a jucat şi la „Muza".
Fănică, autorul, are să joace două roluri. întâiul, pe un părinte revoltat împotriva taxelor. Apoi, pe elevul bolnav de gălbenare din pricina chimiei. Nu se putea altfel. Din primăvară, Fănică nutreşte o cruntă răzbunare împotriva lui Toivinovici. Toivinovici nu-l persecută, dar Fănică este un băiat peste fire de fricos şi cu nesfârşită spaimă de chimie. în primăvară - îngrozit de formulele acizilor organici şi ale seriilor aciclice - s-a îmbolnăvit, s-a îmbolnăvit de gălbenare şi a zăcut până la sfârşitul lui aprilie. în săptămânile acelea s-a hotărât să scrie „revista". în cancelarie, în actul I, se desfăşoară un dialog între elevul bolnav de gălbenare şi profesorul de chimie. Dialogul e scris în cuplete rimate ; şi e foarte spiritual.
Pe Toivinovici îl joc eu, poate pentru că am părul roşu şi cunosc formulele seriilor aciclice. Când Fănică mi-a comunicat vestea, eu am râs stânjenit şi l-am bătut zgomotos pe umăr. Fănică mi-a zâmbit dulce, J ca un director de teatru, şi m-a asigurat de succes. Episodul nostru e unul dintre cele mai izbutite. Fănică l-a scris cu toată patima amintirii săptămânilor petrecute bolnav de gălbenare. Şi îl va juca cu entuziasm.
Toţi băieţii sunt siguri că voi interpreta de minune pe „câinele roşu". îmi aduc aminte că am mai jucat acum un an, tot de Sf. Spiridon, pe un

ajutor de comisar. Stăteam la birou cu faţa spre public şi mă trudeam să atrag atenţia spectatorilor printr-un, joc de scenă" pe care-l închipuisem atunci. Anume, mă prefăceam că nu pot scrie, pentru că aveam peniţa stricată. De aici, o sumă de gesturi şi priviri, pline de haz, în credinţa mea.
Am avut, totuşi, succes. Trebuia să aduc din culise o cafea pentru comisarul şef. Cum am ieşit pe uşă, cineva mi-a întins o tăviţă şi m-a sfătuit să păşesc încetişor, ca să nu răstorn ceaşca sau paharul cu apă. Sfatul m-a îngrozit. Eu îmi scosesem ochelarii, pentru că aşa voise regizorul. Când m-am întors, deci, cu cafeaua şefului, am căutat să calc cât mai prudent. Am apărut pe scenă cu capul în jos, cu braţele tremurând şi cu picioarele nesigure. Toţi au crezut că aceasta era o „creaţie" de a mea şi au apreciat-o.
Eu am mai jucat şi la Societatea noastră cultural-dramatică, la „Muza". Dar foarte puţini băieţi m-au văzut acolo.
Fănică ne-a povestit şi alte episoade. în actul I, scena I, patru elevi mondeni dansează în cancelarie. Au venit să se plângă directorului că pedagogii nu-i lasă în clasă. Şi nu-i lasă, pentru că au părul prea mare. Băieţii mondeni sunt revoltaţi. Dacă îi mai tunde şi de data aceasta, dacă li se mai pun „numere" la tunică, nu mai au curajul să vină la nici un ceai şi la nici un bal. Totuşi, pentru că directorul nu e în cancelarie, elevii mondeni dansează. Apoi, cântă fiecare câte un cuplet, în care se pomeneşte de „tea-room", *Petit parisien* şi *La garconne.*
în timp ce Fănică fredonează sufocat cupletele (pentru că el nu e tenor), băieţii se întreabă care vor fi interpreţii elevilor mondeni. Va trebui să fie frumoşi, să aibă tunici elegante, să ştie să danseze şi să cânte. Unul sigur e Robert. Când aude aceasta, Robert închide puţin ochii şi primeşte. El ne mărturiseşte modest că va fi cel mai bine „în rol". Al doilea elev monden va fi Gianni. Gianni n-a jucat niciodată; nici la „Muza". Nu ştie nici să declame, nici să cânte. Gianni, însă, e un autentic băiat monden. Se pudrează, se parfumează, vorbeşte franţu-zeşte, e grăsuţ şi entuziasmat după dans. Gianni s-a înroşit când autorul i-a comunicat rolul. E încurcat şi ne priveşte pe toţi cu dragoste. Noi, de asemenea, îi zâmbim dulce şi îl încurajăm cu privirea.
Al treilea elev monden va fi Locusteanu. De bucurie, Locusteanu ghionteşte pe autor şi îi strigă neghiob: „Mă, Fănică, mă!" Autorul zâmbeşte şi acestuia şi îi recomandă să soarbă ouă moi înainte de serbare, ca să aibă voce. Asupra celui de al patrulea elev monden se ridică discuţii. Morariu nu vrea să primească. Spune că nu ştie să cânte. Morariu are, însă, o tunică prea frumoasă ca să nu apară pe scenă. Fănică stăruie. II asigură că poate cânta cât de încet va dori. Poate chiar spune cupletul,

pentru că melodia o va susţine orchestra. Morariu refuză încăpăţânat. Unii, însă, sunt convişi că va primi să joace în foarte puţin timp.
Dinu se află şi el între noi şi se arată entuziasmat pentru „revistă". Eu cred că ar fi mulţumit să joace şi el pe unul dintre băieţii mondeni. Are încă proaspăt în minte succesul de la „Muza", când a apărut în pajul 1 lui Don Juan, cu perucă neagră şi pelerină de mătase galbenă. Dinu nu \ mai este, însă, la liceul nostru. A vrut cu tot dinadinsul să aibă părul -mare în anul acesta şi s-a înscris la „Matei Basarab". Acolo îi lasă, chiar, să vină iară uniforme şi fără şepci...
Fănică a început să cânte cupletul părintelui revoltat de taxe. Băieţii îl ascultă răpiţi şi zâmbesc de câte ori autorul îi priveşte. In pauze, entuziasmul izbucneşte. Unii cer lămuriri, şi Fănică le dă cu bunăvoinţă.
Fănică e mărunt şi slăbuţ. Fredonând atâtea cuplete de tenor, răsuflă greu şi se şterge cu batista pe frunte. E obosit. Cu toate acestea, când **ajunge** la scena în care un bacalaureat mărturiseşte cu entuziasm ferici- . rea libertăţii şi a pletelor, Fănică prinde puteri noi. închide ochii şi strânge fălcile, pentru că cupletul este tot pentru tenor. Se face roşu şi lăcrămează. Succesul e, însă, deplin. Robert - care ştie că va juca pe bacalaureat - râde din inimă şi felicită pe autor. Se discută costumul bacalaureatului. Robert crede că va trebui să poarte o haină modernă, pantofi de lac şi o batistă de mătase. Fănică se împotriveşte. Bacalaureatul vine în cancelarie ca să-şi capete diploma. Nu poate fi îmbrăcat, deci, decât în uniformă şi cu număr.
Robert regretă şi primeşte. Eu ştiu că el ar fi dorit mult să apară pe scenă elegant şi fardat, ca să impresioneze domnişoarele din sală. Cu toate acestea, e sigur de izbândă. Ne mărturiseşte că va fi aplaudat la scenă deschisă. Şi priveşte, cu înţeles, spre Dinu. Dinu fumează.
Fănică se grăbeşte când ajunge la actul II. Cortina se ridică, în timp ce orchestra intonează un marş eroic.
în cancelarie, profesorii s-âu adunat pentru a protesta împotriva î Curbei Lalescu. Sunt nemulţumiţi de salarii, şi fiecare păşeşte în faţa i publicului şi-şi slăveşte însuşirile. Fănică, însă, e răutăcios. în glorificarea profesorilor, el alege tocmai părţile slabe. Băieţii îl aprobă din suflet.
Ne apropiam de Valea Călugărească. Eram cu toţii nerăbdători să vedem via lui Morariu. Morariu ne invitase în duminica aceea la via lui. Ne-a vestit că vor fi culegătoare tinere şi must. Va fi şi vin vechi. Toţi arătau, însă, îndestul de indiferenţi faţă de mustul şi vinul lui Morariu.
Ziua, am mâncat struguri şi ne-am jucat cu bulgări prin vie. Eram împărţiţi în două tabere: unii hoţi, ceilalţi poliţişti. Poliţiştii trebuiau săi
prindă pe hoţi. Fănică statornicise regulile jocului: nu aveam voie să zvârlim cu bulgări mari, nici să lovim în cap. Se admiteau, de asemenea, alergările. Când hoţul era, însă, prins, nu mai avea voie să fugă.
Eu am fost hoţ şi am rezistat eroic cu o ramură de salcâm împotriva lui Petrişor şi a lui Mânu. La urmă, a trebuit să fug. M-am împiedicat într-un vraf de araci, şi poliţiştii au zvârlit cu bulgări după mine, fără să mă poată lovi.

In ceea ce mă priveşte, am despresurat pe doi tovarăşi - hoţi ca şi mine - şi am nimerit cu un bulgăre în spinarea lui Robert, care îşi lega şiretul de la ghete.
Seara, a fost masă mare. Eu am adormit, însă, de timpuriu. Mă siliseră să beau nenumărate pahare cu vin roşu şi alb. Ceilalţi s-au culcat în zori. Culegătoare au fost din belşug, dar băieţii s-au arătat indiferenţi. Aceasta, pentru că părintele lui Morariu a rămas, tot timpul, lângă noi.

IV. DOMNUL REDACTOR

Hotărât să capăt bani de la revista d-lui Leontescu, am pretextat o „afacere familială" şi mi s-a îngăduit să lipsesc ora a treia de la gimnastică. Am alergat acasă ca să-mi schimb tunica şi să-mi las şapca. Dl. Leontescu mă ştie student. De faptul acesta se şi leagă nădejdile mele. Redactorul foii literare - ca şi ziarul care o editează - manifestă caldă simpatie pentru studenţi. Am întârziat de multe ori împreună, plângând mizeriile universitare. în gândul d-lui Leontescu, eu sunt student la Litere, de aceea mă oboseşte cu sfaturi şi cu sugestii pentru viitoarea mea carieră publicistică. îmi mărturiseşte, câteodată, că îi voi călca pe urme.
Am urcat scările cu oglinzi puţin tulburat. Nu era sfiiciune, nici teamă. Mă obişnuisem să bat la uşile redacţiilor, să păşesc şovăind către domnul de la birou, să întreb cu glas scăzut dacă pot vorbi cu domnul prim-redactor şi să bâlbâi. Am avut şi eu, de altfel, micile mele satisfacţii. Intr-o seară, cineva, auzindu-mi numele, mi-a zâmbit prieteneşte şi mi-a întins o mână caldă. Am fost atât de emoţionat, încât n-am mai avut curajul să-l întreb dacă mi se pot plăti articolele. L-am întrebat, însă, după o săptămână şi am strâns aceeaşi mână caldă.
Altă dată, redactorul mi-a lăudat un articol pe care îl publicase în fruntea revistei. Eu am zâmbit orgolios, în tot timpul discursului. N-am căpătat, însă, nici atunci, nimic. Mi-a spus că revista se vinde greu, că bani sunt puţini, că de-abia trăieşte el, ca vai de lume, cu ce-i dă direc-

torul. Redactorul era elegant îmbrăcat şi-şi cumpăra foarte multe că franţuzeşti.
Pe d-l Leontescu îl cunosc din vară. îmi publica tot ce-i trimiteam prin poştă, în plicuri mari, albe. Câteodată îi scriam şi despre nevoile mele şi lăsam să înţeleagă că sunt un student sărac şi că m-ar putea ajuta. încercam să par îndurerat. Mă trudeam să scriu pagini duioase, pe care le semnam cu numele întreg şi cu adresă. Aşteptam, apoi, înfrigurat săptămâna întreagă. Domnul redactor îmi publica număr după număr articolele. Acasă, sau la „Poşta redacţiei", nimic.
într-o zi am precizat: pentru douăzeci de articole, câte publicasem până atunci, ceream cinci sute de lei. Douăzeci şi cinci de lei de articol. Nu era mult. îi ofeream, de asemenea, alte articole în lucru, cu acelaşi preţ. îi ofeream, pe deasupra, gratuit, nenumărate notiţe mărunte.
Au trecut, ca întotdeauna, săptămâni. Şi mă chinuia gândul că am putut rămâne atât de senin. M-am hotărât, însă, să cunosc personal pe domnul redactor.
L-am cunoscut astă-vară. L-am găsit fumând leneş în redacţie, alături de câteva gaz etc. O frunte mică, încreţită, ochi şireţi înapoia ochelarilor de prezbit. M-a întâmpinat cu entuziasm. Nu mi-a oferit nici un scaun, dar mi-a lăudat articolele asupra lui Romain Rolland. Cele mai proaste articole, socoteam eu. Mi-a spus că îi place „orizontul meu larg" şi „felul meu de a mă exprima". Vorbea întrerupt şi clipea din ochi. Mi-a spus că colaborarea mea a ajuns indispensabilă revistei. M-a prezentat unui domn venit mai târziu în redacţie, care mi-a strâns indiferent mâna, fără să se ridice de pe scaun.
în ziua aceea nu i-am pomenit nimic de onorariu. Domnul redactor] mă rugă, însă, să-l vizitez de câte ori aveam răgaz. Am făgăduit. Am fa-l găduit, fireşte, şi articole.
După câteva săptămâni l-am vizitat. îşi lăsase ochelarii pe masă şi se j scărpina în cap. M-a privit aspru, îl tulburasem. N-am avut atunci curaj să-i vorbesc de onorariu. La plecare mi-a strâns mâna şi mi-a urat sp la muncă. I-am făgăduit articole.
Dar nu pierdeam curajul. Am bătut la uşa redacţiei într-o vineri, seara, când ştiam că e singur. Făcea corectura articolului de fond: *vibrăm!* L-am lăsat să sfârşească. M-a privit atunci cu bunătate şi m-; întrebat dacă stărui în a studia Orientul. Eu i-am vorbit cu entuziasm i lecturile şi planurile mele. D-l redactor părea că se interesează. A zâ bit. Am atacat atunci direct, cu o linişte care m-a uluit. D-l redactor a şovăit şi şi-a şters ochelarii cu batista. Eu îl priveam fix şi simţeam cu mi se dogoresc obrajii. Rupse tăcerea fără eroism. îmi făgădui că j vorbi cu directorul. îmi mărturisi că articolele mele sunt cu adevăra „bune", că îi place „orizontul larg" şi celelalte. Că va stărui pe lâng
director. Că el înţelege situaţia mea. Dar ce poate face el? Directorul e totul, şi el nimic. Ne-am strâns mâinile fără entuziasm. De atunci nu l-am mai văzut.
*
Dar astăzi, la ora de gimnastică, am urcat scările cu oglinzi. Eu sunt un tânăr cunoscut pe săliţa ce duce la redacţie. Mă cunoaşte şi portarul, şi cei doi ajutori de portar, şi omul de serviciu, care stă pe o bancă rezemată de zid şi întreabă pe orice nou-venit:
- Domnul ce doreşte?
Astăzi, însă, omul de serviciu nu mi-a dat voie să intru în redacţie.
- Numele d-voastră?

I l-am rostit sonor şi demn. A intrat în redacţie. Am auzit câteva cuvinte şi am recunoscut glasul d-lui Leontescu. îmi pregăteam cele dintâi fraze: eram sigur că mă va primi îndată. Omul s-a întors:
- D-l Leontescu vă roagă să aşteptaţi puţin.
Eu m-am aşezat pe bancă. M-am trudit să par îngândurat. De fapt, de-abia puteam să-mi stăpânesc necazul. Omul de serviciu s-a aşezat lângă mine, senin. Eu îmi făgăduiam răzbunare cruntă, definitivă, rafinată.
Mă închipuiam tânăr cu faimă, cu volume tipărite şi portretul reprodus în revistele de seamă. Pe stradă, alături de mine, trece Ilie Leontescu. Mă pregăteam să sorb din plin răzbunarea, când omul de serviciu mă întrerupse cu o întrebare stupidă. îmi amintii că sunt în vizită la d-l redactor şi mă încruntai. încercam să mă liniştesc. D-l redactor are de scris, fără îndoială, un articol ce nu mai poate fi întârziat. Sau trebuie să sfârşească corecturile.
Am numărat în gând până la cincizeci. M-am oprit. Mai număr încă douăzeci. Voi bate apoi la uşă.
- Nouăsprezece... De la nouăsprezece la douăzeci a trecut mult. M-am ridicat de pe bancă.
Douăzeci... Am intrat. D-l redactor privea distrat pe fereastră. In odaie se făcuse cald şi d-l redactor rămăsese în vestă. La altă masă, un domn adormit traducea agale dintr-o carte cu copertele galbene. Am strigat „bună ziua!".
D-l redactor m-a privit curios. M-a recunoscut şi mi-a întins mâna. Ca niciodată, m-a poftit să şed:
- Ia loc, te rog.
- Mulţumesc.
M-am apropiat discret de el. D-l redactor, în vestă, părea un domn blând.
- Ce-a spus d-l director, d-le Leontescu?
- Domnul director?
M-a privit pe sub ochelari, întrebător:

- Ce vrei să spună d-l director?
- Ştiţi... mi-aţi făgăduit...
D-l redactor m-a recunoscut pe deplin. S-a încruntat şi şi-a mângâiat fruntea. M-a poftit din nou să şed şi m-a privit trist. Eu am înţeles. Eram hotărât să sfârşesc.
- Am vorbit. Se face. îţi spun eu că se face. I-am spus d-lui director cum stau lucrurile...
Privirea mea l-a dezarmat.
- A spus că se face, dar trebuie să mai aştepţi până la Crăciun. Atunci se măreşte bugetul redacţiei. Şi d-ta vei fi cel dintâi la onorariu...
A vorbit mult, stânjenit. Eu zâmbeam. Atunci şi-a ridicat brusc capul şi m-a privit prin ochelari.
- Eşti lipsit de mijloace? Am fost ispitit să exagerez:
- Cu totul lipsit...
D-l redactor m-a privit blând:
- Se face... îţi spun eu...
Eram dezgustat şi obosit. Mă umilisem mult şi fără nici o izbândă. Cel care învinsese era d-l redactor. D-l redactor învinge întotdeauna.
Mi-a arătat corectura ultimului meu articol. Şi am zărit, câteva clipe, coperta revistei. Am roşit.
- Ce ne mai scrii? Zâmbete.
- D-ta care ai talent cu carul... Zâmbete.
- îţi public orişice. Doar te cunosc eu. Zâmbete.
- Hai? Ce zici, tinere?
- Ce să zic, d-le redactor?...
- Viaţă, ce să-i faci?!
- Tocmai...
- Dar să nu te descurajezi.
- N-ai dreptul. Eşti tânăr.
- Prin câte am trecut eu! Hai?
- Cred, d-le redactor.
- Multe, tinere, multe...
- Eu am, mă înţelegi, un volum de versuri şi n-am parvenit să găsesc încă un editor...

- Un editor, domnule, mă înţelegi? E o batjocură.
D-l redactor se înflăcărase. Se scărpina la răstimpuri în cap. Eu îl priveam zâmbind. Mi-a vorbit mult. Şi la sfârşit ne-am strâns mâinile, aplecându-ne fiecare din şale.
Am recunoscut că tebânda a fost a d-lui redactor.
M-am întors abătut la liceu.
începuse ora a patra. Dar de astăzi mi-am făgăduit solemn să nu mai trimit nimic d-lui Ilie Leontescu. Deşi am talent cu carul. Şi deşi mă cunoaşte el şi aş putea scrie orice...

V. NOIEMBRIE

Acum ştiu. Sunt şi eu ca toţi ceilalţi: adolescent sentimental şi visător. Zadarnic încerc să mă ascund. Sunt sentimental. Sunt ridicol.
în după-amiaza aceasta de noiembrie, sunt trist. Şi nu am de ce să fiu trist. Nu trebuie să fiu trist... Privesc plopii prin fereastra mea. Şi cad pe gânduri. Gânduri naive, idiot şi revoltător de naive. Cât m-am trudit eu să-mi smulg din suflet slăbiciunea aceasta care se numeşte melancolie...
Sunt melancolic. Deci sunt stupid. Sunt lipsit de voinţă, de virilitate, de personalitate. De ce să fiu melancolic, pentru că în după-amiaza aceasta soarele străluceşte printre copacii desfrunziţi? De ce să privesc pe fereastră, în loc să lucrez? De ce să mă visez frumos şi bogat plim-bându-mă prin parcuri pustii, cu havuzuri înverzite de muşchi, cu statui însângerate de amurguri, cu **viţă** sălbatică ce se înalţă pe poduri şi ziduri de castel?
Dovada lipsei mele de voinţă o am chiar în clipele acestea. în loc să lupt împotriva imbecilităţii nostalgice a soarelui de noiembrie, să mă biciuiesc până la sânge, m-am aşezat la masă şi scriu într-un caiet pe care nu-l va citi nimeni.
Câtă trudă risipită în după-amiaza aceasta... Câte ceasuri petrecute cu dinţii strânşi, câte nopţi calde, cu lună, care mă ispiteau să visez şi să rătăcesc pe străzi şi pe care le petreceam singur nu s-au dovedit zadarnice. Şi tot plânsul meu, toată mândria mea, toată durerea trupului biciuit cu frânghia sunt neputincioase în faţa unei zile de noiembrie.
Aceasta trebuia să se întâmple. Aşteptam chiar ziua în care nu voi lucra, ci voi privi pe fereastră. Voinţa mea s-a irosit săptămână cu săptămână. Dezastrul s-a desfăşurat astăzi. Şi în loc să mă lovesc şi să mă

zbat până la cea din urmă încercare, eu stau liniştit şi scriu. Poate gândesc că îmi voi acoperi astfel vinovăţia.
O zi de noiembrie. O zi ca oricare alta. Soarele e trist, şi de pretutindeni se ridică tresăriri ciudate. O zi caldă. O zi în care bătrânii şi femeile lăcrămează amintindu-şi trecutul. Dar ea de ce să mă întristez? De ce îmi simt sufletul plin de un simţământ necunoscut, înfiorător, dulce? De ce vreau să plâng? De ce aştept ceva care ştiu că nu va veni niciodată?
Mie nu mi se îngăduie nici una din acestea. Eu nu sunt un adolescent ca toţi ceilalţi, naiv visător, bolnăvicios, nătâng, sentimental, caraghios. Sufletul meu e aspru. Voinţa mea e absurdă, dar e o voinţă trainică, formidabilă, care apasă şi înăbuşă totul în calea sa. Eu trebuie să fiu acelaşi în toate timpurile şi toate locurile. Hotărât ca o stâncă, încruntat, cu ochii încleştaţi de ţintă, cu buzele strivite de furie, cu pumnii strânşi gata de a se prăvăli şi a-mi îndurera carnea. Aşa trebuie să fiu eu. Pentru că aşa vreau eu. Eu, singurul stăpân al sufletului şi al trupului meu, singurul mascul în turma de adolescenţi slăbănogi, singura voinţă ce nu pregetă să-şi sfarme dinţii strângând un drug de fier şi să se biciuiască răcnind, până ce carnea se înfierbântă şi ajunge dureroasă ca o rană.
Aşa trebuie să fiu eu. Aşa cum eram altădată, în zilele când sorbeam suferinţele trupului ca pe o desfătare. în zilele când mă deşteptam în zori şi adormeam după miezul nopţii. Când îmi alungam somnul cu pumnii. Când citeam până ce-mi lăcrămau ochii şi mă usturau pleoapele. Până ce mi se îngreuia capul şi mi se rătăceau privirile. Până ce mi se tulbura cunoştinţa...
în zilele când mă biciuiam...
Cele mai frumoase zile. Păstram frânghia după un raft cu cărţi. în fiecare noapte, înainte de a stinge lampa, începeam sfertul acela de ceas de dulci şi dureroase desfătări. Apucam frânghia cu hotărâre, o îndoiam şi număram până la zece. Pe spinarea goală - albă şi plină - se înfigea cea dintâi lovitură, aruncată peste umăr cu ochii închişi. îmi înăbuşeam ţipătul. Era cea mai dureroasă dintre toate. Frânghia se ridica apoi tot mai repede şi cădea tot mai adânc. Carnea se înfiora, obrajii îmi tremurau, buzele se albeau. Strângeam pleoapele, ca să nu văd frânghia căzând. Durerea mă aţâţa. Loveam tot mai grăbit, tot mai scurt. Carnea începea să se umfle, să ardă. Tâmplele mi se înfierbântau şi picături sărate mi se prelingeau pe frunte. Dar izbânda duhului mă desfăta. Voinţa care îmi călca în picioare trupul putred mă entuziasma de un sfânt şi bărbătesc entuziasm. îmi şuieram izbânda printre dinţi, o dată cu **geamătul** cărnii. Durerea şi desfătarea se contopeau într-o frenezie ne- j cunoscută, pe care o sorbeam ca pe o desfătare fără preţ. Era singura desfătare pe care mi-o îngăduiam.
Urma, apoi, o clipă de extaz. Durerea mă apropia de mine însumi, jylă purifica. Acea singură clipă era răsplata întregii mele zile de muncă. O singură clipă. Urmată de oboseală, de tulburări, de tremurături. îmi simţeam trupul sfârşit ca după boală. De-abia aveam putere să îmi ascund frânghia după raft şi să-mi las cămaşa pe spinarea biciuită. Câteodată, picături calde mi se prelingeau de pe umăr pe şolduri. Pieliţa de la încheieturi era ruptă de frânghie. Sângele picura şi eu trebuia să-mi spăl cămaşa în zori.
Dar nu întotdeauna durerea şi oboseala mă covârşeau. De multe ori păşeam aprig şi mădularele nu-mi tremurau când cămaşa atingea umerii zdrobiţi de frânghie...
Au fost zile de izbândă, zile când rosteam cuvântul *Eu* cu glasul plin. Eram îmbătat de mine însumi. Eram ameţit de vâltoarea pe care o simţeam frământându-se în suflet.
Şi strigam cu ochii închişi, iluminat: *eu, eu, Eu, Eu...* zile la care mă gândesc cu dur"~e acum, când sunt trist, pentru că străluce soarele printre cc> acii desfrunziţi...
Eu am vru* să am sufletul lui Brand. Suflet torturat, aspru şi sumbru. Sub care să se ascundă, totuşi, lava fierbinte a entuziasmului, a dragostei şi a urii. Eu ştiam că nu va trece mult şi glasul meu va fi glas temut în ţară. Voiam, însă, ca - până atunci - să nu trădez nimic din zbuciumul, din întunecimile şi flăcările sufletului meu.

Nimeni să nu mă vadă ostenit de luptă şi, iarăşi, nimeni să nu cunoască Dumnezeul pentru care lupt.
Voiam să trec printre semeni neluat în seamă. Să fiu crezut un adolescent urât şi plicticos, şi, cu toate acestea, să am cugetul şi sufletul desprinse din stâncă. Să izbucnesc dintr-o dată, copleşind turma târâtorilor şi uluind neputinţa celor care m-au cunoscut şi m-au dispreţuit. Să-i biciuiesc şi să le necinstesc feţele şi să mă desfăt simţindu-mi trupul gâlgâind de viaţă rodnică şi creatoare.
Nu mi-a plăcut să am prieteni. N-am vrut să-mi descopăr sufletul adolescenţilor livizi şi melancolici. Mândria că port în mine o taină pe care n-o ghiceşte nimeni mi-ajungea.
Şi gândul că voi înfricoşa cândva cetele oamenilor de carne, mă îmbăta. Eu ştiam cine sunt. Şi lucrul acesta îmi umplea sufletul cu o nemărginită încredere şi mă silea să-mi încordez braţele ca pentru luptă. Cu atât mai mult, cu cât *nimeni* nu bănuia cine sunt şi ce voi putea ajunge.
...Dar n-a fost aşa. Mi-am căutat şi eu, ca toţi oamenii slabi, prieteni. Mi-am descoperit şi eu sufletul cerşind mângâiere şi sprijin. Am trădat

colţuri din taina mea şi am lăsat să se vadă ceea ce nu trebuia să cunosc I decât eu. M-am vrut neîndurat. Şi n-am izbutit. Am fost schimbăcios şi j plin de compromisuri, ca orice adolescent. Am făcut şi eu glume, am râs j şi eu mai mult decât era nevoie, mi-am risipit şi eu timpul în vorbă cu] colegi imbecili şi prieteni plictisitori, am dormit şi eu opt ceasuri ca toţi] ceilalţi, am rătăcit şi eu, seara, pe străzi, murmurând confesiuni; am 1 aruncat şi eu priviri femeilor cu trupuri calde, mi-am pierdut şi eu ne-] vinovăţia într-o noapte, pe ploaie, într-o odăiţă umedă, pe un pat în care] se frământaseră zeci de trupuri, în râsetele celor care aşteptau afară...
Şi eu, ca şi toţi ceilalţi. Şi eu, ca şi turma. Ca şi oricare alt adolescent I slăbănog şi vicios, care doarme cincisprezece ore duminica, râde spart, j flirtează cu dudui la ceaiuri, ciupeşte noaptea trecătoarele pe stradă,] dansează la cabareturi, joacă la curse, citeşte *Rampa,* adoră pe Mosjou-l kine şi se sileşte să pară blazat. Ca şi Robert, care admiră pe Musset...]
Şi nu numai atât. Am nesocotit cea mai frumoasă hotărâre a mea:| aceea de a păstra în mine, până la desăvârşire, tot ceea ce năzuiam să] împart mai târziu celorlalţi. In loc de a păşi sigur şi mândru cu gândurile I mele întregi şi cu cărţile sfârşite, m-am dat puţin câte puţin, cu articole publicate prin reviste populare, cu pagini în care nu se găsea nici su- j fletul, nici cugetul meu, cu rânduri scrise fără entuziasm şi fără origina-] litate.
Am cucerit şi eu, cu greu, - ca toţi ceilalţi - un loc în coloanele j revistelor de a doua mână, care-mi tipăreau articolele cu greşeli de tipar j şi cu semnătura necompletă.
Dospea şi în sufletul meu atâta josnicie, încât să aştept cu nerăbdare publicarea unei traduceri şi să mă supăr pentru amânarea ei. Am început] şi eu ca toţi cei care se numesc „scriitori". Care poartă părul retezat la ceafă şi lavalieră neagră, şi pălărie cu boruri largi. Care se împrietenesc] cu directorii de reviste ca să le tipărească o-nuvelă pe lună. Care publicai un volum de versuri la o tipografie din provincie, un volum de nuvelei cu coperta colorată, intră slujbaşi la minister, se însoară şi îndură toatăj viaţa povara unei soţii slabe şi a unor copii răucrescuţi. Am avut şi ein mica mea glorie. Am avut şi eu mediocra mulţumire a unui articol tipă-J rit în fruntea revistei, fără greşeli de tipar şi cu numele dedesubtul ti-j ţiului...
Şi am căzut tot mai jos. Croitorul mi-a făcut haine „moderne". Ani început a folosi ciorapi de mătase, am regretat că nu am plete, m-am pu-j drat şi eu ca Dinu, am citit şi eu ultimele romane franţuzeşti şi revistele! literare, m-am dus şi eu la cinematograf, şi - după fiecare înfrângere -l prietenii mei, bunii mei prieteni, mă încredinţau că mă civilizez şi mâl apropii de „normal"...

Nu mă pot, deci, mustra că mi-am pierdut o după-amiază privind cerul şi amintindu-mi tristeţile în acest colţ. Faptul trebuia să se întâmple.
Acum, e seară. Melancolia a fost izgonită de amintiri. Am să pot citi fără teama de a întârzia un ceas la o pagină. Sunt liniştit şi abătut. în sufletul meu e un gol pe care nici o voinţă omenească nu-l poate umple. Ar fi zadarnică şi neputincioasă orice încercare.

VI. REPETIŢII

Au început repetiţiile pentru *Un liceu model.* Ne adunam în fiecare seară în sala de muzică. Regizorul este d-l Filimon, de la Teatrul Naţional. D-l Filimon ne regizează toate piesele pe care le reprezentăm la serbări. Cunoaşte băieţii şi îi simpatizează. Fumează mult, ne bate prieteneşte pe umăr şi ne povesteşte discret anecdote. Anecdote care nu trebuiesc repetate nici acasă, nici în clasă, adaugă d-l Filimon.
Profesorii au primit cu căldură să jucăm „revista" lui Fănică. Acum vreo zece zile, după ce s-au sfârşit cursurile, s-au adunat cu toţii în sala de muzică. Era acolo şi directorul, care zâmbea şi se încrunta după împrejurări. Profesorii s-au aşezat zgomotoşi în primele bănci şi aşteptau, fumând, lectura „revistei". Fănică - roşu din pricina gulerului şi a emoţiei - stătea în picioare lângă pian. îl acompaniam eu. Pe o măsuţă, alături, pusese maldărul de note pe care trebuia să le descifrez. Erau romanţe, dansuri moderne, marşuri şi cuplete.
Am început. Fănică fredona cu tresăriri în glas. Părţile de tenor le simplifica sau le cobora cu o octavă. Profesorii ascultau, furaţi, şi domnul director întorcea necontenit privirea către fiecare, ca să înţeleagă ce atitudine trebuie să ia faţă de „revista" elevului Bănăţeanu Ştefan. Profesorii îl încurajau.

Fănică dădea explicații:
- Băieții mondeni cântă fiecare câte un cuplet în cancelarie. Directorul întreabă curios:
- Şi eu le dau voie să cânte în fața mea?
- A, nu! Dumneavoastră nu sunteți atunci în cancelarie.
- Dar unde sunt?
- Sunteți la clasă.
Domnul director s-a lămurit. Zâmbeşte. Fănică - emoționat ca la ora de trigonometrie - continuă:
87
- ...Dar intrați deodată în cancelarie, îi găsiți dansând şi cântând, supărați şi strigați: „Ce-i cu voi aici? Ce sunt uniformele astea? Ce-i p rul ăsta? Unde vă sunt numerele?..."
Fănică reproduce, pe cât îi stă în putință, furia d-lui director. D-l director e măgulit. Râde şi îşi saltă pântecul. Un gest moştenit de pe vn mea când îl stânjenea o rană din război.
Profesorii aprobă cuplet după cuplet, dialog după dialog.
- Acum vine cupletul elevului bolnav de gălbenare din pricina chimii Priviri semnificative între Fănică şi Toivinovici. Profesorii râd zgi
motos şi fumează cu desfătare. înainte de a începe, Fănică îmi tonul. Eu apăs pe rând trei clape albe. Apoi, şase măsuri de introduceri Aria e cunoscută. Se aude în fiecare vară la Teatrul „Cărăbuş". Ritmi săltăreț al cupletului a câştigat pe toți. Fănică se sufocă cu entuziasm, ajută, la măsură, şi de picior. Se opreşte după fiecare strofă şi explică.
- Acum cântă d-l profesor...
Toivinovici se înroşeşte. Cine ar fi putut şti ce gândea atunci Toivi-j novici?
- Acum cântă elevul:
„ *Noaptea zău că sar din pat*
şi-mi pare că-s întrebat:
ce-i alcoolul,
ce-i fenolul,
dar benzina,
glicerina,
stearina,
parafina,
fosforatul
şi hidratul,
chiar şi clorul,
vitriolul
şi oxine,
şi amine,
oxigen,
hidrogen
şi sulfit,
şi cuprit,
şifructoză,
şi glucoza,
apatit,
galatit...
Şi-n mormânt tot
ca şi viu, tot pe rost am să le ştiu!"
Profesorii n-au găsit nici o obiecție actului I. Actul II, cu marşul eroic şi protestul împotriva „Curbei Lalescu", i-a pus, întrucâtva, pe gânduri. Fănică a izbândit, însă, şi aici. Fiecare profesor râdea cu poftă de cupletele în care se ironizau ceilalți. Aşa că, la sfârşit, fiecare şi-a avut mica lui parte de satisfacție şi de ciudă.
Directorul a hotărât să se înceapă repetițiile. Profesorii au aprins țigări şi au ieşit din sala de muzică felicitând pe Fănică. Fănică se ştergea cu batista pe frunte, pentru că el nu era tenor.
Băieții, care aşteptau în curte rezultatul, l-au primit cu entuziasm. S-au împărțit şi cele din urmă roluri.
Ne adunăm în sala de muzică. în bănci, în afară de „actori", se mai găsesc câțiva băieți care ne dau ajutor. Minculescu, din clasa a VIII-a, vine printre cei dintâi. Are nasul mare, dar e foarte blând. Şi e sufleurul cel mai de preț. Lângă el stă, de cele mai multe ori, Dinu, care ia parte cu căldură la repetiții. Mai vin Petrişor Furtuneanu, Perri şi alți colegi. Stau în fund şi comentează rolurile. Fac pronosticuri asupra succesului fiecăruia dintre noi. Mi se prevede izbândă sigură.
Când sunt prezenți toți cei care joacă în prima scenă, d-l Filimon bate din palme.
- Ei, domnilor!
La pian, plictisit, cântă Fosil. Ca să-l entuziasmeze, băieții îl ghiontesc de câte ori au prilejul şi îi strigă:

- Mişcă, Fosil!
Pianistul, însă, se plânge regizorului şi ameninţă că va reclama cazul domnului director.
Gianni se mişcă greu „în scenă". D-l Filimon oftează, îşi şterge ochelarii şi se plesneşte pe frunte, disperat.
- Nu aşa, domnule Gianni. Nu aşa semeţ, frate.
Gianni se înroşeşte, pentru că spectatorii din bănci se desfată. Se îmbufnează. Şi ameninţă că nu va mai juca „dacă se face gălăgie". Ameninţările îl zăpăcesc pe Fănică. Fănică tremură să nu i se dezorganizeze „trupa". împacă pe Gianni şi îl asigură că glasul ajunge tot mai răsunător şi mai plin. Gianni cântă:
„în clasă-i plictisitor La oricare profesor, Totuşi stau ca-ntr-un salon Şi citesc pe La Garconne".
Când sfârşeşte, băieţii din bănci aplaudă, d-l Filimon râde mulţumit şi autorul îşi ciupeşte unghiile de teamă să nu se retragă Gianni. D-l Filimon bate iar din palme.
- Ei, domnilor! Mai multă seriozitate! Pianul...
Fosil oftează. Sufleurul îşi caută paginile. La fereastră s-au grămădit băieţaşi din cursul inferior, care sorb din ochi pe „actori". Fănică îi goneşte cu demnitate.
în mijlocul clasei, cei patru elevi mondeni dansează cântând un refren pe aria *Machinalement.* Filimon ţine măsura cu amândouă braţele. Profesorul de gimnastică, d-l Daian, fumează şi ascunde ţigara la spate.
Regizorul întrerupe:
- Dar uite ce e. Mi-e teamă să nu vă călcaţi între dumneavoastră pe scenă. Da. înc-o dată! Toţi:
„Ei nu înţeleg că după război Ne-am schimbat şi noi. "
Unul:
- Stai, mă, că merge. Filimon întrerupe.
- Pardon. Lăsaţi reflecţiile pentru public. [s] Publicul râde măgulit.
Vine scena cu un „părinte exasperat". Exasperat din pricina orelor suplimentare de muzică şi gimnastică, la care e silit să ia parte - aproape în fiecare după-amiază - fiul său. „Părintele" e Pake. L-au ales provizoriu. Pentru că Pake nu are o dicţiune prea corectă. Iar lipsa de dicţiune revoltă mult pe regizor.
- D-l Protopopescu! -N-amrol-lul...
D-l Filimon se plesneşte pe frunte:
- De ce nu veniţi, domnilor, cu *rolele?* De ce nu vii, domnule Protopopescu? De ce nu vii, nenişorule?
Fănică îşi ciupeşte unghiile.
- Parcă ţi-am scos rolul.
- Dar de un-nde să ştiu eu c-că e repetiţie astăzi?
- Ceilalţi cum au ştiut? Filimon se resemnează:
- Haid' că-ncepem. Suflă d-l Minculescu. Minculescu primeşte, mulţumind cu capul. Regizorul face un semn:
- Intră.
Pake intră în mijlocul clasei, scena.
- „Bună zziua!"
- Nu aşa: bună ziua! Tare, d-le Protopopescu! Tare, să se audă.
- „Uită-te ddom-nule..."
- Pardon! Nu se aude nimic, nenişorule. Nici până aici. Vorbiţi răspicat, domnilor.
- „Dar bbine ddom'nule, toat-tă zziu-a? A-asta-i ddin c-c-cale af-fară. Fiul meu, c-care în-nvaţă nou-nouă ore pe zi, a-a-cum nu mai învaţă de-decât cinci şi şi-a ajuns pre-miant al doi-lea, în loc s-ă-să iasă pre-miant întâiu. Vă-vă rog, scu-tiţi-l!..."
- Nu, nu, nu, nu!... vorbeşte, frate, mai încet. încă o dată... intră!
- „Bu-nă zziua, domnule director..."
Spectatorii râd. Cineva făcuse o glumă, care se comunică din bancă în bancă. O auzise şi Filimon. Şi se supărase, pentru că era zgomot şi nu izbutea să găsească o replică imediată.
- Gura largă, domnule Protopopescu. Dacă ai dicţiune, poţi vorbi cât de repede ai vrea.
Tăcere. Pake repetă pentru a treia oară. Nu merge, şi ceilalţi sunt exasperaţi. Fănică se trudeşte sa găsească un înlocuitor al „părintelui exasperat". Pake, care învăţase din primul ceas cupletul şi melodia, încearcă mântuirea:
- Să cânt cupletul.
- Lasă, domnule, cupletul. De cuplet ne arde nouă acum? Pake râde.
Lângă fereastră, în palton, a apărut d-l Boloveanu. Vine pentru fanfară. De când cu „repetiţiile de teatru", nu mai are unde să-şi organizeze adunările pentru fanfară. De fapt, adunările acestea sunt reduse. Băieţii s-au plictisit de fanfară. Nu mai vin decât elevi din cursul inferior şi câte un întârziat în disciplină, care crede încă în ameninţările d-lui Boloveanu.
„Repetiţia" de teatru înveseleşte pe maestru. Râde cu poftă. îşi aminteşte, însă, pentru ce a venit şi încearcă o învoială cu d-l Filimon. In acelaşi timp, scoate din buzunar o coală cu ştampila liceului şi semnătura prelungită a d-lui director. Coala trebuie semnată de toţi membrii fanfarei. Prin aceasta se obligau să vină regulat la repetiţii şi să asculte de cuvântul d-lui Boloveanu.
Nu o iscăleşte aproape nimeni. Pretexte absurde sau inexistente. Câte unii, mai răutăcioşi, fac observaţii cu glas tare, ca să-i audă şi d-l Boloveanu.

D-l Filimon dă explicaţii generale.
90
91
- Domnilor, hei, nenişorule! Ascultaţi-mă. Să nu greşiţi cumva ieşirile, să vă pripiţi, să nu nimeriţi uşa. Sau să vă împiedicaţi. Aţi stricat tot efectul cu o ieşire proastă. Credeţi-mă pe mine. începe scena cu profesorii de muzică şi de gimnastică.
Directorul - adică Bricterian - cheamă servitorul, zis Coteţ. Pe servitor îl joacă Vintilescu. Pentru că amândoi sunt din judeţul Severin. Directorul sună. Intră servitorul:
- Ia cheamă, măi, pe domnii profesori de muzică şi gimnastică. Profesorii sunt chemaţi ca să dea lămuriri părintelui exasperat de
orele suplimentare.
Băieţii sunt obosiţi. Stau rezemaţi de ziduri şi privesc zbuciumul regizorului, al autorului şi al celor doi profesori de muzică şi gimnastică. Totuşi, unii lucrează. Gianni „repetă" rolul cu Morariu, dansând. Fănică se trudeşte să înveţe pe cei cu cupletele grele. La răstimpuri îi ascultă şi îi ameninţă încruntat când fac prea multe greşeli. Bricterian încearcă la orgă, cu un deget, *Cavalcada Walkyriei.*
Cel mai mulţumit e, însă, Robert. Se plimbă prin clasă cu picioarele încovoiate în ritmul unui dans improvizat pe muzica cupletului, cu capul lăsat într-o parte, cu mâinile depărtate de trup, ochii pe jumătate închişi. Sorbea deja gloria, voluptatea bisării în scenă deschisă, după cum ne-a mărturisit el.
Se opreşte în faţa mea. Mă bate pe umăr şi apoi îmi încredinţează ultima lui taină:
- Ştii c-am învăţat cupletul Bacalaureatului?
- Impecabil. Mi-am'aranjat şi costumul. Şi cum am să mă fardez. Ochii făcuţi, buzele roşii, puţin roşu în obraz... îi tai pe toţi... Or să se uite damele la mine.
Şi nu numai atât. La repetiţia generală, el se va învăţa să privească -în timp ce cântă cupletul - prin loji.
- Aşa fac toţi artiştii mari. Iar după reprezentaţie, îţi jur c-am să primesc scrisori de dragoste şi declaraţii.
Tace. Mă priveşte în ochi şi îmi zâmbeşte dulce. Mă mângâie pe obraz.
- Al dracului mai eşti tu, doctore.
Plecăm în grupuri. Filimon povesteşte anecdote şi băieţii râd zgomotos, ca să-i facă plăcere. în faţa porţii ne despărţim în trei cete. Băieţii mondeni se îndreaptă către Calea Victoriei.
Noi, actorii, nu ne îngrijim de lecţii. Profesorii nu îndrăznesc să ne asculte. îi minţim că facem repetiţii în fiecare zi, toată după-ami Profesorii ne cruţă. Fiecare se gândeşte că îşi are un reprezentant pe nă. Aşa sunt profesorii: oameni cumsecade.

VII. DRUMUL CĂTRE MNE ÎNSUMI

Trebuie să mă cunosc. Trebuie să ştiu odată *sigur* cine sunt şi ce vreau. Am amânat mereu lucrul acesta, pentru că mi-era teamă. Mi-era teamă că nu voi izbuti să-mi luminez sufletul sau că lumina ce va aluneca asupra-i să nu mă îndurereze. Eu mi-am închipuit anumite lucruri despre mine însumi. Ce se va întâmpla dacă acestea nu există aievea? Dacă ele n-au fost decât o părere?
Ceva mai mult. Eu am căutat să mă supun acestor trăsături pe care le-am socotit părţi din sufletul meu. Mi le-am impus şi mi le-am însuşit. Ce se va întâmpla cu ele, dacă voi şti că nu sunt decât nişte vestminte îmbrăcate în silă? Voi putea, oare, să le părăsesc fără să mă copleşească golurile sufletului meu?
Am hotărât de multe ori să mă analizez până la capăt, să pătrund cât mai adânc şi calm în suflet. Dar n-am izbutit. Niciodată nu m-am putut concentra. N-am putut gândi asupra mea însumi. De câte ori încercam să mă analizez, mă trezeam într-un întuneric desăvârşit. De unde să încep să mă caut? Unde aş putea fi eu însumi? Ce căutam eu? Sufletul meu. Unde? Şi cum se putea recunoaşte *adevăratul* meu suflet între miile de suflete pe care le purtam în mine?
Gândurile se risipeau. Mă deşteptam cugetând la alte lucruri. începeam din nou, încăpăţânat, închizând ochii, astupându-mi urechile, apăsând tâmplele. Acelaşi întuneric. Şi nu întâlneam, nicăieri, nici o lumină, nici un sprijin. Cum să ajung la mine însumi? Cum să-mi cunosc eu sufletul şi să vieţuiesc întocmai după nevoile lui? Pentru că eu vreau să mă cunosc, pentru a înţelege calea pe care va trebui să păşesc.
Am pierdut, odată, o după-amiază întreagă. Am aflat un singur lucru, pe care-l bănuiam, însă, de mult: că eul meu din ceasul acesta nu e asemenea celui din ceasul trecut şi cu atât mai puţin celui din ziua trecută. Ceea ce m-a uluit. Nici nu mai înţelegeam acum rostul hotărârii mele de a-mi găsi sufletul. Dacă sufletul meu nu e unui, ci o infinitate, cum l-aş putea cunoaşte pe cel adevărat? Eu am observat că, de-a lungul zecilor de conştiinţe, există o linie de continuitate. Dar mă îndoiesc asupra realităţii acestei linii de continuitate, care ar alcătui personalitatea. Mi se pare că ea se datoreşte voinţei mele sau sugestiilor celor din jurul meu. Am observat că un om se trudeşte să nu dezmintă ceea ce crede el sau alţii despre sine. Personalitatea n-ar fi, atunci, decât ceva
92
93
impus de voinţă, iar nu izvorât întocmai dinlăuntrul sufletului. Ar fi numai o mască.
Dar tot ce am scris până acum ştiu că nu e adevărat. Ştiu că există un singur suflet, răsfrânt în mii de atitudini trecătoare. Că acelaşi suflet se află îndărătul tuturor stărilor de conştiinţă. Că, de multe ori, se strecoară într-însul

stări de conştiinţă streine, dar acestea sunt trecătoare şi pot fi îndepărtate la cea dintâi cercetare lăuntrică.
Eu simt, deci, că există un singur suflet în mine. Dar cum să ajung la el? Lucrul mi se pare atât de greu, încât mă înfioară. Dacă mi s-ar da o problemă de algebră sau de geometrie - cu toată slăbiciunea mea la matematică -, eu aş putea-o rezolva sau aş putea indica mijlocul prin care s-ar putea rezolva. Aş şti, în cel mai rău caz, de unde trebuie să încep.
Când încerc să mă găsesc pe mine însumi, însă, nu am nici o metodă, nici o indicaţie. Mie mi se pare o lume nouă. Am vrut să mă lămuresc citind cărţi de psihologie, dar în cărţile de psihologie nu se găseşte ceea ce caut eu. Acolo se cercetează alte lucruri, interesante, dar nu mijlocul de a mă cunoaşte pe mine însumi şi a intra în stăpânirea tuturor forţelor sufletului meu.
Şi lucrul acesta e necesar. Altminteri, nu voi avea curajul să pătrund în viaţă. Eu ştiu că voi pieri dacă nu voi urma drumul sufletului meu.
Sufletul meu... Iată ceea ce mă tulbură. Nu-l pot aduce la lumină. Aş vrea să-mi găsesc sufletul cum găsesc pancreasul unui câine la anatomie. Să-l măsor, să-l cântăresc şi să-l preţuiesc în valori. Aş vrea să ştiu dacă sufletul meu e sufletul unui adolescent melancolic sau al unui mascul întărâtat. Dacă eu sunt un om de ştiinţă sau un sentimental. Dacă mă pot încrede în preocupările mele actuale sau trebuie să fiu bănuitor şi să mă tem de timpurii schimbări.
Pentru că sunt zile când voinţa mi-e sigură şi mintea limpede ca unui bărbat. Atunci lucrez cu sârg, plănuiesc lecturi şi scriu indicei cărţilor.
Şi iară sunt zile când mă deştept târziu şi mă întorc abătut de 1 şcoală şi toate din jurul meu mi se par veştede şi inutile. Sunt zile care eu le urăsc.
Ochii îmi alunecă de pe pagină şi îmi şterg mereu ochelarii, ca treacă timpul, şi mă întreb: la ce bun? Iar dacă recitesc planurile luc rilor de mai târziu, mă întristez.
Sunt apoi ceasurile petrecute privind pe ferestruica mansardei me sau păşind pe străzi necunoscute, pe sub castani. Ceasuri care mă tulb ră, mă neliniştesc. Ceasuri în care nu mă recunosc. Atunci, un gând frământă şi eu, din toată puterea voinţei mele, îl izgonesc. Altminteri, pierde curajul. Eu mă întreb: dacă voi regreta mai târziu adolescenţa
care mi-am petrecut-o, absurd, în marginea vieţii? Dacă voi plânge mai târziu cei şaptesprezece ani pe care îi am acum şi pe care îi sfârşesc în niansardă, singur, privind la răstimpuri doi plopi?
Ştiu: nu sunt un băiat frumos, dar am şaptesprezece ani. Şi în ceasurile când ochii îmi alunecă de pe carte, iar voinţa îmi slăbeşte, mă gândesc mult la aceşti şaptesprezece ani.
De multe ori, izbândesc. Lucrez până noaptea şi adorm fericit că m-am învins pe mine. Adorm surâzând.
Alteori, însă, nu izbutesc să mă apăr. Sunt copleşit şi pornesc pe străzi.
Şi toate acestea mă întristează. Trebuie să lupt mereu, trebuie să mă apăr împotriva sufletului meu, pe care nu-l cunosc şi care mi se dezvă-luie la răstimpuri, contradictoriu. Niciodată nu mi-am găsit sufletul acelaşi, în fiecare zi, altul. Iar eu trebuie să lupt ca să duc mai departe ceea ce începusem cu o lună, cu o săptămână, cu o zi mai înainte.
Dacă m-aş cunoaşte... Atunci aş fi atât de sigur de mine însumi şi de viaţă... Aş spune: aşa mi-e sufletul, şi aşa vreau eu. Dar acum mi-e teamă de viitorul acela întunecat şi ameninţător către care mă îndrept călăuzit de un suflet orb. Dacă mai târziu se va face lumină şi voi înţelege că am apucat o cale greşită? Dacă mă voi simţi strein în lumea pe care o socotesc acum prietenă? Voi mai avea curajul să mă întorc pe aceeaşi cale şi să încep o altă viaţă, nouă? Şi voi avea putere?...
De multe ori, încercând să aflu cine sunt, m-am înspăimântat. Nu mă recunoşteam în multe fapte împlinite şi vorbe rostite. Mi se părea că a fost *altcineva.* înainte de a adormi, mă gândeam la ziua care se scursese, fără veste. Mă întrebam: care a fost sufletul meu? Şi îmi apăreau suflete streine, şi mă înfioram.
Am aflat că însuşi sufletul, pe care-l simţeam în timp ce citeam îmi era strein. Atunci adormeam obosit şi îndurerat.
în alte zile, mă grăbeam să ajung acasă şi mă aţâţam la muncă şi eram stăpân pe gândurile şi pe sufletul meu.
Şi păşind, astfel, auzeam revărsându-se pe vreo fereastră game la clavir sau sonate pe care le frământasem şi eu, demult, lăcrămând de ciuda degetelor prea mici şi a octavelor prea mari. Sau auzeam melodii care îmi deşteptau în suflet tristeţi şi păreri de rău. îndată încetineam pasul. Sufletul mi se schimbase. Eram abătut. Gândul odăiţei cu cărţi nu mă tulbura. Şi păşeam tot mai încet, şi ocoleam străzi multe până să ajung acasă, şi nu mă gândeam la nimic. Nici la vremea preţioasă pe care o pierdeam pe sub castani. Şi nici la cărţile pe care le voi scrie.
Altă dată, mă întristau simple şi neînsemnate viniete risipite prin reviste. Undeva, o fată pe o bancă, sub un copac înfrunzit, iar în depărtare, liniile dealurilor pe care le ghiceam însorite. Gravura aceasta mă

întristează întotdeauna când o privesc cu luare-aminte. Nici eu n-; putea spune pentru ce. Dar e atâta melancolie în privirea fetei, singură, sub copacul înfrunzit... Şi atâtea păreri de rău în liniile dealurilor, care există undeva, aproape de tot, şi pe care eu nu le privesc, ci trec alături, cu privirea aţintită către o lume moartă...
Şi iarăşi mă întristează o vinietă tot atât de simplă. Un drum de ţară, mărginit cu plopi. în câmp se zăresc

secerători. Iar pe drum, un drumeţ păşeşte. Banal. Plictisitor. Dar eu rămân mult timp privind plopii şi dru-' meţul. Poate mă gândesc la plopii din curtea cu grilaj de fier, pe care eu îi zăresc pe ferestruică. Mă gândesc la câmpurile pe care nu le văd decât vara sau în duminicile de primăvară, când umblu mult şi ajung departe de oraş. Ascund revistele şi citesc înainte. Dar nu pot citi. Mă mustru. Privesc pe ferestruică plopii şi acoperişurile plumburii şi aud - stinse *M* zgomotele din stradă. Câteodată se înnoptează. Poate de multe ori am lăcrămat, dar n-am ştiut aceasta.
Apoi aprind obosit lampa.
Atunci, odăiţa reînviază şi cărţile din rafturi îmi vorbesc, iar sufletul meu se întoarce. Şi întotdeauna regret timpul pe care l-am pierdut privind pe fereastră sau întristându-mă pentru o melodie de clavir şi o vinietă cu un drum de ţară, vara.
Aş vrea să ştiu cine sunt, şi nu ştiu. Am scris caiete multe ca să descopăr. N-am izbutit. Romanul meu va fi un roman cu eroi ciudaţi. Sufletele lor nu vor fi liniare, dintr-o singură bucată. Eu n-am întâlnit până acum un asemenea suflet printre adolescenţi. Dar nu-mi voi putea analiza personajele, pentru că nu le cunosc. Nu le pot înţelege în adâncurile sufletelor.
Mă privesc. Privesc în mine. Atâtea trăsături streine, contradictorii...
Iată de ce nu voi putea scrie niciodată *Romanul adolescentului miopi* singura mea nădejde.

VIII. INCIPIT VITA NOVA

A nins toată ziua. Sufletul meu ar fi dorit, poate, să se simtă trist, **dai** nu i-am îngăduit eu. De aceea am fost astăzi fericit, pentru că aşa am voit eu. Am citit până noaptea târziu. Apoi am obosit şi m-am întrebat* asupra mea. A trecut toamna, şi multe lucruri dintre cele care îmi făgă-J duisem să împlinesc nu le-am împlinit. în caietul acesta am scris tot mafl

rar şi mai puţin serios. Nu m-am analizat. N-am învăţat psihologie, ca să pot să mă cunosc.
Au început să mă străbată alte gânduri. Au început să-mi placă alte lucruri. De chimie, îmi amintesc prea rar. Aş vrea acum să ştiu ce e sufletul, dar cred că lucrul acesta e foarte greu de aflat. Am citit multe cărţi, dar n-am câştigat nimic. Dimpotrivă. Vreau să citesc acum şi pe Bergson.
Sunt fericit, cel puţin, că am scăpat de matematică. A trebuit să mă hotărăsc să trec la modern. Şi am trecut. Mi s-a îngăduit să dau examenul de diferenţă în mai. Să mă prezint cu texte latineşti pentru clasa a V-a şi a Vi-a.
La modern e altă atmosferă şi altă viaţă. Profesorul e blând, erudit şi ironic. Ne spune multe lucruri pe care noi le vorbim. Dar dispreţuieşte ignoranţa noastră. „Maestrul" e un ocultist şi filozof. De aceea se ocupă prea puţin de cunoştinţele noastre la gramatică şi ne cercetează mai cu plăcere logica şi calitatea ştiinţei noastre. îi place să ne asculte discutând şi se desfată, apoi, dovedindu-ne golul argumentelor noastre.
Până acum, am învăţat prea puţin latineşte. A trebuit s-o iau de la început, cu *aquila, aquilae,* şi să ajung la Caesar. Totuşi, acum traduc din Horatius. Mi-am cumpărat textele legate în pânză şi cu coperte de carton. Şi am citit toate introducerile. îmi place mult şi limba latină, şi profesorii, şi autorii, şi clasa noastră.
Pentru că „maestrul" nu ascultă decât la sfârşitul anului şi pentru că nu ne sileşte nici la teme scrise, nici la extemporale, discutăm aproape tot timpul şi comentăm câte un text de câteva rânduri. în felul acesta, toţi îl ascultă. Pentru că nu ne mai temem de notă sau de extemporal. La discuţii iau parte, de obicei, Leiber şi Petrişor. Când traduce şi comentează Leiber, se ridică Petrişor şi critică. După ce sfârşeşte Petrişor, se ridică Leiber şi se apără. Şi unul şi altul risipesc ironii. Dar noi nu apreciem decât ironiile lui Petrişor. „Maestrul", însă, se îndoieşte de calitatea amândurora.
Fănică stă în banca a doua. îşi are textele învelite în hârtie albastră şi înseamnă cuvintele latineşti într-un caiet special. Lângă el, Brătăşanu. Brătăşanu e formidabil în gramatică. însuşi „maestrul" i-a spus într-o zi:
- Ai să te tâmpeşti, mă!...
Brătăşanu cunoaşte toate excepţiile şi traduce orice text. Traduce chiar fără să se uite în carte, ci numai ascultând fraza. Dar nu pricepe de ce a ajuns August împărat, nici pentru ce a scris Horatius *Carmen Sae-culare.* De asemenea, pentru el, toţi poeţii sunt „frumoşi". Când trebuie să comenteze: „ *Vides ut alta stat nive candidum Soracte... ",* el ne dă lămuriri asupra Soractelui şi asupra climatologiei Romei. La *Istoriile* lui Tacit, Brătăşanu cunoaşte toţi consulii, cu anii respectivi. Se informează

din dicţionarul Varemberg şi Saglio. Totuşi, nu e un erudit. Uită aproape! tot ce înmagazinează. Numai gramatica latină şi cuvintele germane nu 1 le uită. Brătăşanu cunoaşte un covârşitor număr de cuvinte nemţeşti şi, j cu toate acestea, nu poate să citească fără dicţionar o carte germană.
El ştie şi trigonometrie, şi chimie, şi fizică, şi zoologie. Brătăşanu ştie] tot ceea ce se cere unui premiant. De aceea e premiant cu cunună, de 1 când a venit în liceu. De fapt, cred eu, nu ştie nimic. Nu ştie decât *lecţia.*]
E simpatizat pentru că e „băiat bun" şi primeşte să vină la domiciliu I şi să predea gramatica latină, fără nici un onorariu. Apoi întârzie mult] după miezul nopţii, ca să-şi facă „lecţiile". Şi le face, într-adevăr. învaţă j tot ce i se dă să înveţe, chiar când „lecţia" e prea puţin interesantă şi el ştie că nu-l mai ascultă. E revoltător de conştiincios. Pentru „teze", repetă toată materia. Pentru că teza - ne spune Brătăşanu - se dă din toată materia trimestrului. Ceea ce e exact. Dar eu n-am citit niciodată o teză bună, semnată Brătăşanu. Niciodată nu spune

mai mult decât a citit sau a auzit de la profesor. Nu poate.
E „şeful" clasei. Şi e cestor, la modern. Adică stă pe catedră şi ame-J ninţă:
- Marcule, te scriu!
Marcu e cel mai leneş şi cel mai neastâmpărat, când nu are nici un j roman cu el. Dar Marcu - deşi dispreţuieşte civilizaţia latină, „tiranică" ! - e mult mai bine informat. Marcu a citit pe tot Tacit, ceea ce n-a făcut nici unul dintre premianţi. Şi a citit multe volume de Boissier, ceea ce iarăşi n-a făcut aproape nimeni. Dar Marcu nu ştie gramatică şi traduce foarte prost. Când poate, *copiază.* Iar la examenul oral pregăteşte după juxtă câteva paragrafe la întâmplare. De aceea, Marcu are „insuficient" la latină. Dar nu rămâne corigent, pentru că „maestrul" nu lasă corigenţi:
- Ştiu eu că tot nu învăţaţi...
Robert stă lângă Bricterian, într-o bancă din mijlocul clasei. Robert | nu ştie nici să traducă, nici n-a citit multe cărţi asupra Romei. Dar Robert vorbeşte. El vorbeşte oricând şi despre orice. Aceasta, nu pentru că are talent, ci pentru că i se pare că vorbeşte „bine". Aşa i se pare lui j Robert. De aceea se ridică zâmbitor şi tuşeşte. Şi vorbeşte. Rar, melo-**dios** - spune el -, căutând cuvintele şi articulându-le victorios, când se! întâmplă să le găsească. Diluează întotdeauna, ca să poată vorbi mai mult. Totuşi, spun băieţii, anul trecut, în vară, a ţinut o conferinţă asupra] *Jocurilor de circ la romani,* care a avut succes. „Maestrul" l-a felicitat] şi i-a prezis că va ajunge mare scriitor şi mare orator. Robert se îmbujo-l rase şi călca încrezut. De-abia ne mai vorbea. Conferinţa a fost însă oj întâmplare. Şi o izbândă, pentru că a venit după cea a lui Brătăşanu, carej vorbise despre *Şosele şi apeducte la romani,* rezumând o sută de pagini]
98
in quarto din Varemberg şi Saglio. Băieţii jucau ţintar sau table. „Maestrul" moţăia cu ochii închişi. în clasă nu se auzea decât conferenţiarul şi zborul muştelor. Când a sunat clopoţelul, toţi au răsuflat. Erau mântuiţi. Dar Brătăşanu nu sfârşise *Apeductele.* Şi nici nu le-a mai sfârşit, pentru ca s-au împotrivit băieţii. Iar a doua zi a vorbit Robert.
înainte de a intra „maestrul", Brătăşanu ţine un curs de gramatică latină, însoţit de o traducere. în acelaşi timp, cu trei bănci în urmă, Leiber comentează. Comentariile lui Leiber sunt originale şi instructive. Aceasta, pentru cei care n-au citit *La cite antique.* Pentru că, de fapt, erudiţia lui Leiber în „antichităţi" - ca şi a lui Brătăşanu - e numai o legendă. Leiber se informează din Fustei de Coulanges cu o seară înainte de lecţie, iar a doua zi citează cu multă siguranţă autori latini şi culegeri de izvoare pe care nu le-a văzut niciodată.
Leiber „vorbeşte" întotdeauna după ce a sfârşit Robert. Şi îl critică, erudit. Cât timp se petrece aceasta, Petrişor zâmbeşte ironic. Fireşte, după ce oboseşte Leiber, se ridică Petrişor. Nici Petrişor nu cunoaşte „antichităţi". Dar datoria lui e să critice pe Leiber. Orişice ar spune Leiber, noi suntem siguri că Petrişor nu-l aprobă. Dimpotrivă. Adevărul se află întotdeauna de partea lui Petrişor.
Clasa se desfată ori de câte ori discuţiile între „oratori" se încing cu aprindere. Tot „orator" e şi Mişu Tolihroniade. El, însă, vorbeşte mai rar. Când se ridică se îmbujorează şi articulează răspicat. De cele mai multe ori zâmbeşte ironic. Aceasta, ca să-şi „deruteze" adversarul.
Colegii mei de la modern mă entuziasmează. Cu mulţi sunt bun prieten. Modernul, de altfel, e incontestabil superior realului. La real era o atmosferă îngheţată, din pricina lui Vanciu. Cei care ştiau la matematici îşi îngăduiau să mănânce cornuri până la intrarea lui Vanciu. Ceilalţi, însă...
De aceea sunt fericit. Şi toată tristeţea pe care mi-au dăruit-o zilele de ninsoare trebuie uitată. Am drept tovarăş pe Horatius.

IX. CUMOŞ-AJUNUL

Corul se adună la mine în mansardă, în fiecare seară. Ca să fie mai multă lumină, ridicăm globul de la lampă. Fumăm şi suntem fericiţi. Până ne adunăm cu toţii, comentăm şi bârfim. Comentăm repetiţiile pentru *Un liceu model* şi bârfim pe Robert. Toţi simţim o deosebită bucurie să bârfim pe Robert. Pentru că Robert a ajuns nesuferit de când spune că va fi în curând iubit de o prinţesă.
99
Suntem cu toţii buni prieteni. Adică ne spunem pe nume, ne înjur' fără supărare, ne împrumutăm bani şi ne povestim „cuceririle". Popri şan — care e bas şi locuieşte în mahalaua Floreasca - ne dă în fiec seară amănunte inedite asupra unei femei care-l iubeşte. Poprişan afi mă că e „isterică", şi noi îl ascultăm, pentru că aşa se obişnuieşte între buni prieteni.
Fănică se interesează de anumite localuri. Fănică e un băiat seriosH După câte ştiu, n-a dorit niciodată aventuri cu femei „isterice". El pre-| feră să cheltuie săptămânal o anumită sumă şi să fie liniştit. Fănică el preocupat de chimie şi matematică, ceea ce revoltă pe Robert, care va fa în curând iubit de o prinţesă.
Vin şi alţi buni prieteni - tenori, baritoni, başi -, care îmi admir« cărţile şi răbdarea. Fiecare îmi face aceeaşi mărturisire: că el n-ar avea atâta „voinţă". Iar eu sunt măgulit şi mă arăt modest şi îi bat pe umăr. l
Câte unul din „elită" mă întreabă ce mai scriu şi unde mai publicj Sunt sigur că nici unul n-a citit o pagină din tot ce am publicat eu. Pentru! că nu-i „interesează". îmi admiră, însă, cutiile de gândaci şi se minu-| nează. Se minunează de numărul lor şi de faptul că n-au picioarele rup-| te. Şi eu le explic că îi conserv în soluţie de sublimat şi îi usuc pe o I bucată de plută, între ace. Toţi mă întreabă cum se numesc gândacii] verzi-aurii, din

colţ. Şi eu le spun calm: *cetonia aurata.* Ceea ce îi im-J presionează.
Fănică regretă că am prea puţini fluturi şi prea multe „albine". D aceeaşi părere se arată a fi încă trei prieteni. Eu le spun că acelea nu s albine, ci himenoptere. Cum însă noi, la zoologie, n-am ajuns încă clasa insectelor, Fănică nu are de unde să ştie lucrul acesta. El afirmă, totuşi, că fluturii sunt mai „frumoşi" şi mai interesanţi.
- Dau alt aspect.
Pentru că suntem prea mulţi, nu se încing discuţii literare şi nici filozofice. De obicei, când vin Bricterian, Petrişor şi Dinu, întârziem până! seara discutând. Bricterian vorbeşte şi se învârte prin odaie. Şi cum: mansarda mea e prea mică, învârteala - în loc să-l liniştească - îl enervează.
Dinu discută fumând în fotoliu. Dacă se înfurie, ia o poziţie mai ver-| ticală şi vorbeşte mai tare.
Petrişor argumentează sofistic. Ceea ce izbuteşte să ne supere toţi. Aceasta, pentru că nici unul dintre noi nu e în stare să-i nimiceas logic, sofismele.
începem repetiţiile sub bagheta lui Fănică. Perri îi împrumută diapa zonul. Fănică îl loveşte cu putere de marginea biroului, apoi închid
ochii şi încearcă: *laaaa...* Diapazonul e indispensabil, după cum e şi ba-. gheta de trestie.
^-**-
Cântăm întâi *Bună dimineaţa la Moş-Ajun* pe trei voci. Tenorii deschid gurile cât pot şi-şi lasă capejdte"pe spate. Başii îşi strâng buzele şi-şi înfig bărbiile în piept. Ei spun că aşa fac chiar cei de la Mitropolie.
Fănică e mulţumit de *Bună dimineaţa.* Noi suntem roşii şi ne ştergem cu batistele, satisfăcuţi. După aceasta, cântăm *A ruginit frunza în vii,* cântec ieşit din modă, dar trebuincios pentru casele bătrâneşti. A-ceasta ne explică Fănică. Apoi, *O, vis al vieţii studenţeşti,* care ne întristează şi pe care Bricterian îl cântă gândindu-se la Heidelbergul de altădată. Mai repetăm*Pe -al nostru steag e scris Unire,* pentru casele patriote. Şi *în toată Sevilla nu-i una ca tine,* romanţă din *Don Juan.* Acesta e cântecul favorit al lui Robert. Robert ne mărturiseşte că noi „nu înţelegem", închide pe jumătate ochii şi zâmbeşte. Câţiva îl privesc cu admiraţie. Robert îşi trece mâna prin părul mărunt şi oftează:
- Iubesc o f',neie...
Fănic? îi aminteşte că trebuie să repetăm şi *Gaudeamus igitur.* Robert se resc rnează. Ceilalţi sunt entuziasmaţi de imnul studenţesc şi-l cântă solemn, tara să cunoască cuvintele, şi trăgând cu urechea la vecin:
- *„...ita^nostra, ă, evis est".*
- *„evis... iii, ere tur.."*
Fănică se trudeşte să pronunţe cât mai clar cuvintele,, ca să le audă toţi tenorii. Dar tenorii sunt entuziasmaţi şi nu-şi mai ascultă dirijorul.
La sfârşit cântăm *Mulţi ani trăiască* şi *Totdeauna, totdeauna, să bem vinul ca şi-acuma.* Aceasta, pentru că vom fi invitaţi în câteva case prietene şi trebuie să fim pregătiţi. Acolo ne vom lăsa paltoanele în vestiar, vom zâmbi moderat şi vom desface'mandarine. Acolo vor fi domnişoare care ne vor îndemna:
-Luaţi, yărog!...
Şi doamne care ne vor admira:
- De cânii pregătiţi corul?
Apoi, Bricterian va fi rugat să cânte prologul din *Pagliaccio,* şi el va răspunde că e răguşişi va tuşi semnificativ. La sfârşit, însă, va trebui să cedeze^şi va începe:
„Sipuo, sipuo, Signore, Signori; Scusatemi. Se da sol mi presento: Io sono iiprologo... "
Domnişoarele se vor îndrăgosti de el, iar prietenii îi vor spune, lovindu-l pe umăr:
- Ai fost bine, armene.
100
101
Noaptea era senină şi rece. Zăpada puţină îngheţase şi sticlea. Băieţii soseau grupuri, grupuri şi se întâmpinau - la uşa mansardei - cu entu^ ziasm:
- Salve, Babo!
- Ura, bă!
- Aăă...
Fănică îi iscodea dacă au mâncat nuci sau au băut vin negru. A fixat, apoi, şi pedepsele celor nedisciplinaţi. Pentru o abatere mică, douăzeci de lei amendă, scăzută din suma ce o vom încasa fiecare, la sfârşit. Pentru o abatere mare, excluderea de la masa finală sau excluderea definitivă. Fănică e un mic tiran. Dar numai ameninţă. Şi restricţiunile sale sunt pur formale.
La nouă şi un sfert pornim. Suntem cincisprezece băieţi. Unsprezece corişti, un dirijor, un casier şi doi „chibiţi". Cântăm, în curte, mamei. Mama ascultă la fereastră, zâmbind. Apoi ne dăruieşte mandarine, smochine, pesmeţi dulci, mere, iar casierului îi strecoară o bancnotă. Toţi spun „sărut-mâna" şi se întreabă:
- Cât a dat?
începem apoi colinda. Păşim prin mijlocul străzii şi ne uităm unii 1 alţii, şi ne admirăm, şi strigăm:
- Mulţi mai suntem, mă! Şi râdem.
Am intrat într-o curte cu grilaj şi castani. A urlat un câine şi aj s-a stins, brusc, lumina. Fănică a şuierat printre

dinți:
-Drace!...
Dar băieții au fost revoltați. Au înjurat pe proprietari şi au ieş: trântind poarta.
Alături, ne-au primit. Am cântat, fals, *Bună dimineața...* Apoi, 7«ţ *toată Sevilla...* Apoi, *O, vis al vieții studențești.* Am aşteptat. Şi am cântat iar: ***Mulți*** *ani trăiască!* A ieşit o doamnă cu fața luminată şi ne-a! întrebat de traiste. Noi am înțeles că doamna glumeşte şi am râs cu hohote, deşi ne puteam mulțumi cu zâmbete..
Pe tavă erau adunate fructele tradiționale. Băieții s-au apropiat sfii-j cioşi şi au apucat cu mâinile ce au putut. Când am ajuns şi eu, nu mai erau pe tavă decât vreo cinci nuci şi o smochină. Le-am luat, mulțumind politicos doamnei.
Casierul ne-a vestit, lângă poartă:
- O sută de lei!
La o casă mare, de pe strada Batistei, am găsit lanțul pus la uşă. L| alta, s-a stins de asemenea lumina, cum am strigat noi, entuziaşti:
- Bună dimineața la Moş-Ajun.
102
Popr işan a luat atunci preşul de fier şi l-a târât prin toată curtea, zvâr-lindu-l peste gard.
- ...mama lor de ciocoi. Stingeți lumina, ai? Apoi, către cei din casă, tare:
- Dar ce credeți voi, bă, boanghenilor!? Că murim de foame şi am venit să cerşim, ai? Tradiția, bă... Pastele vostru...
Fănică ar fi intervenit, dar râdea în guler şi nu putea să se stăpânească. Noi ne-am furişat repede în stradă, unde am prins curaj. Vocabularul lui Poprişan revoltase pe unii, entuziasmase pe alții.
Am umblat şi pe alte străzi. Auzeam câteodată, pe la răscruci, glasuri bărbăteşti şi ne opream să-i ascultăm. Toți eram de acord că nici un cor nu-i ca al nostru.
La Radu ne-am lăsat paltoanele în vestiar şi ne-am îngrămădit în sufragerie, unde ni s-a servit ceaiul. Pe masă, în pomiere de cristal, ne pofteau mandarine şi mere lucioase. Ceaiul ni s-a servit cu cozonac şi câțiva dintre noi - care nu cinaserăm - am fost fericiți. în tot timpul am socotit că e de datoria noastră să facem spirite. Ținta tuturor era Robert, precum şi alți câțiva. Radu, însă, a fost cruțat.
Am cântat.
- *Totdeauna, totdeauna, să bem vinul ca şi-acuma!*
Unii spuneau:
„ *Câte un pic!"*
Iar alții răspundeau, scoborând glasul: - JPfc/ *Pier*
Ceea ce izbutea întotdeauna să ne entuziasmeze. Cântam zâmbind, cu fețele iluminate.
Am plecat de la Radu îndată ce mama lui ne-a dăruit o sută de lei, şi am plecat culegând toate merele şi portocalele ce mai rămăseseră pe masă. Cozonacul se sfârşise de mult.
Aproape de unsprezece am fost primiți într-o casă foarte luxoasă. Noi am cântat cât am putut mai frumos. Şi am repurtat izbândă cu *Lopă-tarii, noaptea vine.* Cei care ne-au ascultat se arătau mulțumiți şi ronțăiau fursecuri în fața noastră. După aceea ne-au mai întrebat dacă nu mai ştim nimic, şi - convingându-se de aceasta - ne-au dat patruzeci de lei.
Drept care, noi am luat ghiulelele de oțel de la uşă şi le-am purtat în brațe o stradă întreagă. Ceea ce ne-a spălat ocara şi ne-a liniştit.
La douăsprezece, văzând că nu mai întâlnim decât prea puține case cu ferestrele luminate, ne-am hotărât s-o sfârşim. Am pornit, de aceea, către mine, unde ne aştepta masa întinsă şi sticlele cu vin. Mai înainte, însă, trecuserăm pe la Fănică, de la care căpătarăm, pe lângă bani, şi cinci sticle cu vin. Vin ne-a mai dat şi Robert, dar l-am băut pe drum.
103
Au fost zadarnice toate amenințările lui Fănică. Nu se mai temea nim de amendă.
- Am înghețat, şefule!
- Ne-nfierbântăm şi cântăm mai bine, Fănică.
- Răguşim altminteri...
- Şi n-avem tenori.
In mansarda mea, mama aşezase totul mai înainte.
Iar băieții au fost mulțumiți şi de curcan, şi de vin, şi de atmosft Câțiva, mai obosiți, trecuseră în odaia.vecină şi fumau. Baba şi cu prişan desfundau sticlele şi încercau să-l îmbete pe Brătăşanu. Brăi şanu venise cu o sticluță de lichior fabricat de el şi cu o pungă plină păhăruțe. Ne turna şi ne mărturisea că lichiorul e excelent. Nici unul n putut goli, însă, până la fund păhărutul, pentru că era prea dulce. Bră şanu vorbea atât de mult şi schița atâtea gesturi, încât ajunsese ispitii şi băieții nu s-au putut opri să nu-l îmbete. îi turnau pahar după pahar îi spuneau:
- Cu sănătate, şefule.
„Şeful" îl golea triumfător, apoi răsufla:
- Nu mai beau.

- Nu fi copil, şefule.
- Am băut destul.
- Aş! Trei pahare.
- Mi se pare că ţi-e frică...
- Nu mi-e frică.
- Atunci bea-l şi p-ăsta.
- Nu mai pot.
- Fii serios, şefule.
- Hai că se-ncălzeşte.
- Nu mai pot să beau.
- Ce-eşti copil?
- Dacă mă iubeşti... -Ţt!
- Lasă-l, mă, în pace, că îi e frică...
- Ţi-e frică să nu te-mbeţi?
- Dar cin' te vede, mă?
îi apropiau paharul de gură, şeful se hotăra. Apuca paharul şi-| sorbea dintr-o înghiţitură. Se făcea mai roşu. Apoi, articula:
- Nu mai beau.
Ceilalţi din odaia vecină se interesau „cum merge".
Unii asigurau că într-un sfert de ceas va fi „turtă". Dădeau sfaturi.
- Ascultaţi-mă pe mine, schimbaţi vinul...
- Toarnă un pahar cu rom în sticlă.
104
Dar lucrurile s-au sfârşit altfel. Brătăşanu s-a smuls din lanţul Poprişan-Baba şi s-ajurat că nu mai îşi atinge toată noaptea nici buzele de vin. Apoi, deodată... a început să-şi strângă păhăruţele, să întrebe dacă a plăcut lichiorul şi, la sfârşit, a vestit:
- Eu plec.
Băieţii l-au înconjurat:
- Unde pleci, bă?
- Stai, că mergem la Coana Roza...
- Fetiţe, bă!
Dar Brătăşanu şi-a împachetat păhăruţele, a strâns câte mâini i-a fost cu putinţă şi s-a îndreptat împleticindu-se către uşă. Atunci băieţii i-au cântat:
Numai la beţie
Uit de sărăcie,
Numai la pileală
Vindec orice boală!...
Brătăşanu a mulţumit, dar a rămas nestrămutat în hotărârea lui de a se întoarce acasă.
- Şi de ce vrei să pleci?
- Aşa vreau.
- Dar de ce vrei?
- Am eu un secret.
- Lasă, bă, c-o întâlneşti mâine.
- Azi e noapte sfântă.
- Mergem, mă, cu toţii la Coana Roza. Unul interveni mustrând:
- Lăsaţi, mă, că se ruşinează!... Brătăşanu protestă:
- Nu mă ruşinez, pentru că ştiu şi eu.
- Dacă ştii, de ce nu mergi?
- Pentru că aşa vreau eu.
I-au dat drumul! Brătăşanu a pornit singur prin zăpadă, căutând să pară netulburat.
Noi am mai rămas încă multă vreme. Am mâncat totul şi am golit aproape toate sticlele cu vin. Curând, din pricina fumului, a trebuit să deschidem ferestruicile.
Când ne-am hotărât să plecăm, era patru şi jumătate.
Am ieşit cu toţii în stradă şi am umblat o bucată de drum fără să ne despărţim, foarte veseli. Gândindu-ne şi dezbătând mult, ne-am convins că nu mai putem trece şi pe la coana Roza, pentru că era prea târziu.
105
Ne-am urat, însă, unul altuia, „Sărbători fericite" şi ne-am făgăduit să ne întâlnim a treia zi de Crăciun la Fănică, pentru că era ziua lui. După aceea, despărţindu-ne definitiv, eu am mers până acasă cu Dinu şi am fredonat amândoi:
Pe calul bălan, pe calul bălan,

Cu şaua verde (bis).
Păi, ţini-mi-l, Doamne, ţini-mi-l, Doamne, Nu mi-l pierde (bis).
SFÂRŞITUL PĂRŢII a Ii-a

PARTEA A III-A

I. SÂMBĂTA

Trebuie să scriu aceasta: aşteptăm sâmbăta ca pe o zi rară. Nu pentru că e urmată de duminică, ci pentru că sâmbăta e ziua trupului. Robert ar spune a dragostei. Iar Poprişan, a femeilor isterice.
Adevărul este, însă, altul. Sâmbăta noaptea, noi ne îndreptăm către casele cu felinare roşii; unde nu găsim nici dragoste, nici femei isterice.
La vârsta noastră, aceasta se socoteşte un lucru obligatoriu. Şi bănuieli ruşinoase copleşesc pe acela ce încearcă să se furişeze. Casele cu felinare roşii sunt gimnazii unde se descoperă şi se educă forţele masculine. Sunt şi aici examene, întovărăşite de aceleaşi emoţii ce strâng sufletele şi întunecă vederea. Şi sunt tot atât de necesare.
Noi - lipsiţi şi de fascinaţie personală, şi de timp, şi de bani - nu ne încumetăm să „cucerim" femei. De altfel, lucrul acesta se petrece foarte rar. Noi ne cumpărăm cu bani puţini sfertul de ceas datorit dragostei. Ceea ce poate fi socotit un lucru trist.
Adolescenţa noastră îşi ţesuse, poate, alte chipuri decât cele pe care le zărim după miezul nopţii, rânjind. Poate şi noi am fi dorit să strângem în braţe trupuri şi să muşcăm buze. Poate am visat şi noi - aşa cum se găseşte scris prin cărţi - femei cu ochi negri şi priviri de jăratec, care să ne robească sufletele şi să se furişeze, noaptea, în iatac. Dar au trecut ani după ani, şi femeile gândurilor noastre nu ni s-au coborât în cale. Nu ne-au privit în ochi, răscolindu-ne sângele. Nu ni s-au apropiat, fierbinţi şi răutăcioase. Nu ne-au şoptit cuvinte din cărţi şi din vise. Nu ne-au sărutat lung, cu buzele strivite de buzele noastre, cu răsuflarea sugrumată, cu pleoapele apropiate. Au rămas năluciri tulburi, pe care noi toţi le păstrăm ascunse în suflet şi le chemăm atunci când suntem trişti, când suntem singuri, ca să ne mângâie.
In locul lor, noi ne-am deprins să mângâiem prudenţi trupuri istovite Şi să sărutăm umeri cu miros de pudră ieftină şi apă de colonie. Ne-am deprins cu greu. Am păşit la început cu teamă în curţile pietruite. Ne-am apropiat de ferestre, cercând să zâmbim, curajoşi. Am întâlnit trupuri

veştede şi obraji ofiliţi, şi ochi stinşi, şi guri înroşite murdar. Ne îmbiau cărnuri despicate obscen. Pentru noi, pulpele se dezgoleau, şi cămăşi străvezii vădeau forme moi, sleite. Nouă ne zâmbeau buze ce se cum- parau în preţul trupului. Pentru noi se rosteau cuvinte afrodiziace, înecate în râsul spart de fecioară beată...
Eu nu ştiu nimic de ceilalţi. Şi nici nu vreau să ştiu în caietul acesta, care trebuie să rămână numai al meu. Eu îmi amintesc de noaptea mea. De dragostea mea. De trupul care s-a dăruit mie, respectând tariful cartierului.
A trebuit să fac şi eu acest pas. Şi l-am făcut silindu-mă să par liniştit şi demn. Am intrat în curte, o dată cu ceilalţi trei, cunoscători ai casei şi ai „fetelor". Am râs, deşi tremuram. Tremuram nu de teama revelaţiei trupului, ci de cea a femeii străine, căreia trebuia să-i vorbesc, şi a bancnotelor pe care trebuia să le las pe masă, „după".
în faţa ferestrei se adunaseră bărbaţi ce priveau, iluminaţi sau crunţi. Am privit şi eu, cu ceilalţi. Mi-am ales trupul. O rochie dureros de scurtă, fără mâneci. Obraji tineri. Glas şoptit. I-am făcut semn, bătând în geam şi zâmbind. A zâmbit şi ea. Ceilalţi m-au felicitat de alegere. Mi s-au comunicat toate farmecele pe care „fata" le dăruieşte în schimbul celor două bancnote. M-au însoţit până la uşă, zgomotoşi, cu sfaturi şi glume.
Odaie în care rămâi o clipă singur şi priveşti cadre de prost gust şi lampa învăluită în foiţă roşie, şi patul.
„Fata" s-a întors. A zâmbit tot timpul. A încuiat uşa şi s-a apropiat de mine, afectând gesturi de felină. La rându-mi, eu m-am trudit să cred. Dar „fata" mi-a spus că sunt „drăguţ". Ceea ce m-a descurajat. Eu mă cunosc: nu sunt „drăguţ". Nu mi-e ruşine de aceasta. Dar am înţeles că „fata" minte, fără să se obosească sâ mă cerceteze.
M-a întrebat cum mă cheamă. Mie nu-mi place să se intereseze necunoscuţii de numele meu. Nu vreau să popularizez pe stradă, nici să-mi culeg gloria însoţită de o strângere de mână. De aceea, am rostit un nume străin, ciudat. „Fata" mi-a zâmbit.
Restul s-a petrecutfără emoţii, nici dintr-o parte, nici dintr-alta. In-lăuntrul sufletului, eu eram, însă, tulburat şi îngrijorat. Aşteptam nerăbdător să-mi văd tovarăşa descuind uşa şi urându-mi „noapte bună". Am lăsat, cu teamă, banii pe masă. Apoi m-am grăbit să ajung în faţa oglinzii. Nu voiam să-i întâlnesc ochii. De altfel, ea nu s-a arătat mişcată de delicateţea mea. I-a numărat, apoi şi-a ridicat rochia şi i-a înghesuit sub ciorap.
Afară, m-am deşteptat. *Aceasta* era dragostea? Trupul? Femeia?
Eram ispitit să scuip şi să plâng, şi să-mi sfarăm pumnii, lovind gardurile. Eram scârbit şi umilit. Poate acela a fost singurul ceas când

nu m-am gândit cu dispreţ la sinucidere. Voiam să alerg, să-mi rup vestmintele ce păstrau mireasmă de carne ieftină şi să uit cuvintele pe care le-am rostit, şi îmbrăţişările din pat.
Ceilalţi se arătau, însă, mulţumiţi de curajul meu. M-au lăudat şi mi-au prezis mari isprăvi în viaţă.. Apoi am intrat într-o berărie şi am cerut de băut. Plăteam eu, sărbătoritul. Prietenii mei au glumit tot timpul asupra „fetii" şi melancoliei mele. M-au îndemnat să fiu vesel. De acum nu mai eram copil. înţelesesem şi eu aceasta.

M-am întors singur acasă, târziu, după miezul nopţii. La un colţ, m-am surprins păşind mândru. Am râs, fără glas. Aceasta însemna că încrederea îmi crescuse. Şi m-am bucurat.
Dar în suflet purtam aceeaşi deznădejde ca în faţa fetei cu bani ascunşi sub ciorap.
*
Au trecut apoi luni după luni, şi sâmbăta a ajuns tot mai puţin emoţionantă. Faptul se îndeplineşte corect, ca o datorie căreia trebuie să i te supui. Noi toţi, cei lipsiţi de „cuceriri", ne supunem fără părere de rău. Şi păşim, la anumite ceasuri din noapte, în curţi tăinuite, alegând.
Nici sentimentalism, nici senzualitate. Acestea se petrec în cărţi sau cu feciorii de boieri. Noi, săraci şi cerebrali, frământăm trupul ales numai întrucât finalul ne odihneşte nervii şi ne limpezeşte creierul. De ce să ne ascundem? Dragostea noastră e sincer fiziologică. Nu ne îngăduim nici perversităţi senzuale. Nu căutăm nici voluptăţi îngăduite de tarif. La ce bun? Ne-ar antrena într-o lume nouă, pe care nu o putem şi nu vrem s-o cunoaştem. Câţiva dintre colegii mei se îndrăgostesc în vacanţe. Iubesc şi suferă. Dar aceasta nu durează mult timp. încep să calce alături de dragoste. Se socotesc nătângi dacă nu obţin sărutări şi îmbrăţişări prelungite. Ceea ce se reduce tot la fiziologie.
La petreceri se dansează. Dansurile nu sunt artistice. Şi cu atât mai puţin sentimentale. Trupurile se apropie, îşi potrivesc simetric formele şi se învârtesc, ritmic. Urmează încordări şi dintr-o parte şi din cealaltă. Adică, fiziologie.
Faptul poate supăra pe moralişti. Dar există. Din pricini felurite, noi nu ne putem satisface nici senzualitatea, nici impulsul sentimental. Acestea se aştern straturi, straturi în suflet şi aşteaptă. Sau deviază, în forme neaşteptate, curioase. Sau se pervertesc, înfiorând.
Poate ar trebui să scriu lucrurile acestea cu mai multă căldură. Şi poate ar trebui să le luminez dedesubturile. Dar mie mi se par fireşti, şi aceasta mi-e de-ajuns.
109
Eu, care am cercetat amănunţit pe toţi prietenii şi colegii pentru „roman", ştiu sigur că nici unul nu a realizat vreo „cucerire". Nici Dinu, nici Robert. Toate câte se spun sunt minciuni necesare pe care le acceptă întreaga clasă şi pe care nu le crede nimeni.
Deci, numai fiziologie comercializată. Cu atât mai bine. încă un pas către adevărata cunoaştere a realităţii. Frecventarea periodică a caselor cu felinare roşii ne dezvoltă însuşirile noastre de viitori cetăţeni conştienţi şi selecţi. Ceea ce nu poate fi decât un lucru îmbucurător.
Noi, care stăpânim un trup în schimbul a două mici bancnote albastre, ne închegăm, fără să ştim, alte păreri asupra femeilor. Poate sunt depărtate de adevăr. Dar ele sunt ale noastre, iar nu împrumutate. Ne sunt impuse chiar de viaţă.
Noi cercetăm întotdeauna trupurile trecătoarelor dintr-un punct de vedere strict obscen şi financiar. Cântărim din ochi fiecare mădular şi îl preţuim în bancnote albastre. Ne încredinţăm cât am fi hotărâţi să plătim fiecare în schimbul posesiunii imediate. Discutăm îndelung, dacă avem timp.
Sâmbăta mă întâlnesc din vreme cu Marcu. Şi ne alegem distracţiile după timpul liber şi după banii pe care îi avem. Sau mergem la cinematograf, sau ne cumpărăm caramele şi rătăcim prin Cişmigiu, discutând.
Cu Marcu discut pătimaş şi entuziasmat. Pentru că întotdeauna mă contrazice. Şi aceasta îmi place, cel puţin la început. Discutăm ultima carte citită sau articolul lui Cocea din *Facla,* sau ştiinţele favorite. El îmi comentează texte anarhiste, iar eu îl iniţiez în orientalism. Pentru că nu ne înţelegem, suntem nedespărţiţi. El e sceptic, eu, dogmatic. El e materialist, eu, victima metafizicei. El calm şi afectând o rece indiferenţă, eu, • torent nestăpânit. Păşim alături, în noapte, frământându-ne creierele. Numai creierele. Câteodată, ne întrebăm despre femei, despre dragoste, despre trupuri. Dar pe toate le privim în lumina inteligenţei, cu care ne mândrim amândoi. Amândoi, în adâncurile sufletelor noastre, suntem autentic sentimentali. Amândoi înţelegem aceasta. Şi - cunoscând rana - ne străduim să o ascundem.
Ajungem târziu în faţa caselor unde ştim mai dinainte ce chipuri vom întâlni şi ce cuvinte vom auzi. Intrăm. Comentăm faptele inedite. | Privim şi cercetăm vizitatorii. Ne şoptim observaţii preţioase. Ne controlăm impresiile. Continuăm discuţia începută cu un ceas mai înainte şi ruptă în zeci de fire sau ne trudim să găsim explicaţii şi concluzii asupra noilor cazuri. Tot ceea ce ne înconjoară nu e decât materialul infor pe care noi îl culegem, îl cernem şi îl valorificăm. Nu suntem nici pe danţi şi nici nu afectăm un intelectualism exagerat. Dar locurile şi o£
menii sunt prea ispititori. Creierul, obişnuit să se întrebe, ne dăruieşte mecanic răspunsuri, care se cer justificate. începe, în miez de noapte, ceasul menit preludiilor şi realizărilor erotice. Aşteptăm întotdeauna până ce ne hotărâm să ne alegem „fetele". Nu din dorinţa de a selecţiona materialul. Ci din curiozitatea de a le privi cât mai mult.
în încăperea cu scaune multe şi cu icoană, fetele aşteaptă. Trupuri tinere sau veştede, zvelte sau trunchiate. Vestminte de iatac, aprinse, scurte, străvezii. Carnea frământată se odihneşte. Braţele se împletesc, moi, pe spetezele scaunelor sau atârnă, îngreunate, alături de trup. Şoldurile fără rod împietresc, neînsufleţite. Se ghicesc oase înfierbântate de muncă şi muşchi sleiţi, şi sânge tulburat. Umerii poartă urmele mâinilor care i-au poftit. Sânii, rotunzi şi mari, îşi coboară formele.

Dar aşteptarea nu durează prea mult. Prin fereastră, ochi masculini au cântărit şi au hotărât. Cu capetele în lumina apropiată a lămpii, fetele cercetează grupul, zâmbind. Pentru fiecare gest nădăjduiesc într-un nou client. Aceasta le însuflețește. îşi vădesc şi cele din urmă farmece rămase ascunse. Cinic, îşi întind picioarele, dezgolind pulpele până sus, la încheietura şoldurilor. Şi țintesc cu ochii grupul, aşteptând semnul celui indicat.
La răstimpuri, cele cu noroc se înapoiază, zâmbitoare. Femeia bătrână din colț, care pregăteşte cafele, le mângâie cu priviri blânde. Celelalte îşi caută tovarăşi în grupul de afară.
Când ne hotărâm, fetele se ridică repede şi ne ajung, în curte. Ne îmbie, zâmbind, în odăi cu perdele groase. Iar de acolo ne înapoiem satisfăcuți, cu mişcări potolite, cu umerii obrajilor dogorâți.
Şi părăsim curțile cu felinare roşii, şi ne îndreptăm pe aceleaşi străzi, discutând. Discutăm cu aceeaşi patimă. Şi amintirea felinarelor roşii nu ne înfioară. Şi nu tânguim soarta trupurilor în vestminte străvezii. Şi nu lăcrămăm pentru nedreptatea lumii. Ci păşim în noapte, dârji, şi simțim cum sânge proaspăt pulsează în vine.
*
Dar sunt zile când străzile se luminează cu soare mult şi trupurile noastre poftesc alte trupuri.
De ce să ascund? Am privit adesea, lacom, şolduri şi sâni tăinuiți. Am sorbit mireasma feminină cu ochi înghețați. Am mângâiat cu gândul carnea tovarăşei ispititoare, în tramvai sau la bibliotecă. Am cutreierat prin locuri ascunse, tulburătoare. Am poftit crunt pulpe şi umeri albi. Aş fi muşcat buze răsfrânte pervers şi aş fi sorbit sângele prelins, ca pe o băutură scumpă şi rară.
110
111
Sunt urât şi întunecat. Trec pe stradă grăbit, încruntat, bănuitor. Mi-e | teamă să nu atrag atenția înainte de vreme. Cândva, voi păşi pe străzi cu 1 strălucirea biruinței oglindită în ochi. Dar acum, mi-e teamă. Şi încrun-l tarea mă urâțește şi mai mult. Iar pleoapele se apropie şi privirea se] întunecă.
La colțuri, răsar trupuri cu farmece. Trupuri plăpânde sau provoca-l toare - mignone, sfioase, ipocrite - sau înalte, mândre, senine. Trupuri I în care se tortureează simțurile, ce contorsionează şuvoaiele de sânge, \ palpită nerăbdarea, se înfierbântă dorința, se înfioară aşteptarea, se înv] potriveşte groaza. Sau trupuri ce vădesc purificările nocturne, truda] liniştitoare, mângâierile care au mulțumit şi înseninat. Trupuri zvelte în] vestminte ce nu disprețuiesc, încă, copilăria. Trupuri ce nu ascund 1 nimic, ci numai adumbresc. Trupuri ce tremură, în vânt, în mânie, în desfătare. Trupuri hrănite cu sevă fierbinte, înflorite în zâmbet şi în păcat.]
Cu ochii, le mângâi şi le fur, pe fiecare. Micşorați în pleoape veştede, deasupra cearcănelor de nesomn, cu lacrimi ipocrite de miopie, furi- \ şați sub lentile ce deformează şi dezgustă, ochii mei nu sunt luați în sea-mă. Nimeni nu bănuieşte câtă poftă, câtă cruzime şi câtă ură se ascund \ într-înşii. Nimeni nu mi-a întâlnit vreodată privirile ce tâlhăresc carnea şi dezgolesc trupuri, şi muşcă feciorii. Sunt urât, şi buzele se strivesc livid, şi oasele se sfarămă. Trupurile îşi întorc privirile de pe chipul meu j schilod. Trupurile caută obraji rozalbi şi buze groase, roşii, fierbinți, şi ochi mari, albaştri sau negri, şi brațe care ştiu mângâia. Ce am eu din toate acestea, pentru trupurile de farmec ce-mi răsar la colțuri însorite \ de străzi?
Eu mă ascund şi mai mult în vestminte cenuşii şi aş vrea să fiu un fir de praf, şi nimeni să nu mă ia în seamă. Pentru că disprețul trupurilor îmi îndurerează sufletul.
Dar, în curând, nu va mai fi astfel. Voi vorbi. Şi voi vorbi aproape de trupurile cu vestminte tulburătoare, şi vor simți căldura cuvintelor mele,| şi jar din făptura mea le va biciui carnea. Mă vor chema atunci şi mă vor! iubi. Eu n-am nici ochi frumoşi, nici buze roşii şi nu le voi putea dărui, j Dar trupul meu va fi stâncă, şi mădularele mele vor scrâşni, viril, şi muşchii se vor încorda, şi vor răsufla ca o împletitură de şerpi sugru-j mați. Voi răspândi în juru-mi efluvii ce topesc îndoielile. Gesturile melej vor trăda pofta necurmată, şi mângâierile se vor îndeplini rafinat şi bru-l tal, ca un sex ce se desfată şi stăpâneşte.
Voi vorbi. Şi ce trup mi se va împotrivi? Ce pumni vor păstra încă vestmintele pe sâni, când degetele mele se vor înfige, cucerind, în car4 ne? Ce pulpe se vor strânge? Ce ochi mă vor privi, curajoşi? Buzele VCM muşca, brațele vor despica trupul în mişcări, piept oțelit va copleşi sânii
112
albi. Trupu-mi va fi stropit de sânge. Şi izbânda mea va părăsi alături, istovite, tovarăşe cu uimire în ochi. Desfătarea mea va fi desfătarea masculului întărâtat. Nu chip frumos şi haine colorate. Ci sex pur, ritm vivace, privire dârză, spumoasă revărsare de vreri. Virilitate dezrobită de povara lubrică. Virilitate strălucind cu străluciri stelare.
...Când mă furişez încruntat pe străzi, gândurile acestea mă mângâie. Furia se potoleşte. Vedenii mă ispitesc să zâmbesc. Vedenia biruinței mele asupra celorlalți...
îmi pregătesc răzbunarea împotriva trupurilor care acum mă disprețuiesc, dezgustate, cu perverse şi drăceşti rafinamente. Peste mulți ani, mă vor căuta. Şi le dezgolesc de pe acum, şi le cântăresc farmecele, şi le stăpânesc. Zâmbete în suflet.
Apoi, rămân iarăşi singur pe stradă. Şi păşesc tot mai hotărât, şi îmi aplec tot mai mult ochii în caldarâm. Să nu mă vadă nimeni, să nu mă bănuiască nimeni. Păşesc în umbra castanilor. Vedeniile mă întovărăşesc. Le păstrez în mine, ca să mă întărâte. La răstimpuri, mă închipui ajuns pe culmi şi mă odihnesc, cu gândul. Binecuvântată moleşeală mi se strecoară, atunci, în carne.

Dar mă trezesc repede. N-am ajuns. Urc încă, prin desiş, tulburat de vedenii. Obrajii uscaţi se întunecă. Ochii sclipesc, la adăpost de lumini. Pumnii se strâng, nevăzuţi. Sângele se umflă în grumaji.
Şi atunci, nu mai aştept sâmbăta.

//. PAPINI, EU ŞI LUMEA

Am citit astăzi *Omul sfârşit* al lui Giovanni Papini. De-acum, sunt şi eu sfârşit. Romanul meu nu se va mai închega niciodată în pagini şi capitole. Iar eu trebuie să mă schimb. Trebuie, ca să nu mi se spună că am imitat pe Giovanni Papini.
L-am urât şi l-am iubit o după-amiază întreagă. L-am urât, pentru că el cuvântase lumii ceea ce voiam să cuvânt eu. Şi l-am iubit, pentru că mi-a scris viaţa. Copilărie înveninată de furie ascunsă, de invidie pe cei cu chip frumos, de ură pe cei bogaţi şi puternici, şi fericiţi. Adolescenţă chinuită de miopie şi de obsesii cerebrale, roasă de nebuneşti ambiţii, biciuită de neputinţă, consumată în plâns, pe care nu l-a auzit nimeni şi nu l-a bănuit nimeni, şi nu l-a mângâiat nimeni.
Eu am vieţuit viaţa lui Papini. Şi am lăcrămat, şi mi-am lovit trupul, Şi am strigat în singurătate, şi m-am bucurat de sălbatică bucurie citind

Omul sfârşit. Acela eram eu. Dar nu eram sfârşit. Nu puteam fi sfârşit. Dacă Papini şi-a secătuit comorile ce-i licăreau ascunse în suflet -comori ce licăresc şi în sufletul meu —, aceasta nu mă înspăimântă. Am să-mi făuresc un suflet nou şi am să-mi poruncesc drumuri noi. Nu vreau să mai fiu eu însumi. Nu vreau să fiu Giovanni Papini. Astăzi, înainte de apusul soarelui, *am murit.* De acum, altă lumină îmi va lumina chipul meu schilod. Alte priviri se vor scurge prin ochii mei tulburi şi altă viaţă va izbucni în adâncurile sufletului meu.
Nu vreau să fiu Giovanni Papini. Nu vreau să fiu altul. Nu vreau să port pe umerii mei durerile altor umeri. Nu vreau să sufăr suferinţe străine. Şi nu vreau să-mi îndrept paşii pe drumuri bătute de altul.
Papini e urât, e spaimă, e miop. Eu voi fi frumos, voi vrăji femei, voi avea pătrunzători şi limpezi ochi. Am să-mi pălmuiesc obrajii uscaţi până ce voi simţi dureros sângele împungându-şi pielea. Am să-mi sfarm lentilele şi am să-mi lărgesc ochii mari, mari, mari. Ochi limpezi. Ochi negri, dacă ai lui Papini sunt verzi. Şi ochi verzi, dacă ai lui sunt, negri.
Aceasta va fi ţinta vieţii mele: să mă deosebesc de Papini. Să nu semăn cu el; să nu fiu el.
Duşmanul meu de moarte e Papini. El mi-a furat comoara sufletului meu. El a veştejit, a consumat, a călcat în picioare, a siluit, a prostituat I valorile pe care eram menit să le risipesc în lume. El şi-a sfârtecat şi şi-a vădit putreziciunile sufletului. Şi prin aceasta s-a înălţat, a ajuns mare, j a ajuns sus, acolo unde *Eu* trebuia să ajung. Tot ce puteam face, tot ce **puteant** crea, a creat Papini. Dumnezeul meu a revărsat asupră-mi jăratecul şi gheaţa glumei perverse. Am fost, în pumnul Demiurgului, o j zdreanţă. Am fost masca cu chip de lut, zvârlită în lume douăzeci de ani după original. Am fost creat ca să mă târăsc ca un vierme pe urmele stăpânului meu: Papini. Am fost creat ca să-mi plâng viaţa, sfărâmată, la] picioarele stăpânului meu: Papini.
Cei mulţi şi cei proşti, imbecilii şi infirmii creierului, nătângii cu] ochi frumoşi şi cu frunţile înguste, făpturile ce compromit sexul, toţi] acei tineri vrednici de a primi în faţă pumnul meu şi al celor aleşi, nu i vor înţelege niciodată durerea tragică a vieţii mele. Şi mă vor învinui că **ara** maimuţărit pe Papini. Că eu, cu voinţa mea, am săvârşit acele fapte care mă apropie de Papini. Că nu sunt decât un epigon, o umbră, o răsfrângere balcanică şi îndobitocită a florentinului.
Dar aceasta nu se va întâmpla. îmi bat joc de voinţa laşă a Creato-I rului. îmi bat joc de soarta mea. Şi îmi bat joc de mine însumi.
în curând, voi fi altul. Voi arăta celorlalţi că fluviul sufletului meu se poate revărsa şi în altă matcă. Voi rodi pretutindeni roade noi. **Voa** lumina alte întunericuri şi voi urca, sângerat, alte trepte. Ce-mi pasă de

ochii pe care i-am istovit citind cărţi şi înnegrind caietul, şi alcătuind indici, care de-acum nu-mi vor folosi la nimic? Ce-mi pasă de anii pe care i-am pierdut ca să mă pregătesc pentru fapte pe care niciodată nu le voi îndeplini? Ce-mi pasă de năzuinţele mele, de bucuriile mele, de durerile, de răzbunările mele? S-au coborât, acum, o dată cu soarele. S-au coborât, departe de sufletul meu. Au căzut în ape întunecate, şi eu le privesc de sus, şi zâmbesc.
De acum va începe adevărata viaţă. Şi adevărata luptă. Luptă împotriva lui Papini, a Lumii şi a Demiurgului. Şi luptă împotriva mea: cea mai crâncenă luptă...
Papini mi-a fost cel mai neîndurat duşman şi cel mai darnic prieten. M-am chinuit şi m-am desfătat citindu-l. M-am aflat pe mine însumi. Lumină neaşteptată s-a coborât în adâncurile sufletului meu. Viaţa mi-a stors alte preţuri. Preţuri pe care eu le întrezăream, dar asupra cărora nu cutezam să-mi înalţ braţul. Papini m-a ajutat să fiu eu însumi. Papini m-a învăţat să păşesc cu paşi grei în faţa Lumii şi să strig: iată, acesta sunt Eu. De acum nu mai îmi e teamă de ceilalţi. Orice îndoială ce-mi mustea în suflet s-a risipit. Voi ţine întotdeauna fruntea răsturnată şi îmi voi scuipa râsul şi veninul deasupra mulţimilor.
Ceea ce fremăta până acum sfios în mine se frământă uriaş şi asurzitor. Puteri neaşteptate mă covârşesc. Simt în mine pulsând atât de sălbatic viaţa, încât mă înspăimânt privindu-mi semenii. îmi par toţi neputincioşi, meschini, searbezi. în chipul fiecărui trecător nu întâlnesc oglindită decât o comică miniatură a făpturii mele.

EU! De-abia acum înțeleg toată prețuirea, tot aurul, toate darurile cereşti care se ascund în trupul cuvântului de farmec şi de groază.
EU! De-abia acum îmi înțeleg dorințele şi strădania necurmată, şi durerea mea. Papini mi-a arătat geana cu roşietice sticliri şi m-a împins pe drumul cel mai nevoios. Dar nu mi-e teamă. Am muşchi grei şi oase tari, şi sânge mult, fierbinte, roşu, şi în sufletul meu nu se mai pot strecura de acum lăturile adolescenței. Nu mai mă vor înspăimânta de acum asfințiturile de toamnă, nici năluciri stupide. Trapul meu va fi veşnic încordat, gata să se zvârle mai sus, tot mai sus. Şi voi păstra în suflet necontenit aceeaşi turgescență masculină, şi spenna gândurilor mele va rodi brazde nesfârşite. Căci am de unde risipi belşugul. Nu mi-e teamă că voi seca într-o dimineață şi voi cerşi de la alții. înlăuntrul sufletului meu, şuvoaie fără număr spumegă, aşteptând poruncă să se reverse în lume. în curând va sosi ziua cu răsărit de sânge. Aş vrea să Ştiu arunci cine îndrăzneşte să mă înfrunte. Cine cutează să se apropie, netemător de jarul ochilor şi gândurilor mele. Aş vrea atunci să ştiu ce melc din mulțime încearcă să-şi târască făptura-i lipicioasă către şoldurile mele. Aş vrea să-mi văd tovarăşii şi duşmanii, şi să privesc în

ochi miile de zdrențe care aleargă acum pe străzi. Aş vrea să-i văd cum I mură şi cum îşi coboară trupurile în țărână, copleşiți. Şi cum se frământ cu măruntaiele arse de veninul invidiei şi al neputinței ciunge...
Nu mi-e teamă de nimeni. Sunt gata să dovedesc oricui aurul şi bijv teriile mele. Chiar lui Giovanni Papini. Şi aş vrea să aud că mă învinu ieste cineva de plagiat. Şi că romanul meu e copiat după *Un om sfârşit.* Aş vrea să cunosc pe acela care se va îndoi de carnea şi de duhul meu Mă va afla, adolescent miop, sub teascul cărților mele din mansardă. Să vină, pizmaş şi certăreț. îl voi întâmpina, îl voi lăsa să-mi pipăie înche ieturile gândurilor, să-mi răvăşească sertarele, să stingă răni vechi. Poate, la urmă, pe înserat, cineva dintre noi doi va zâmbi...
///. UN AN
A trecut un an.
A trecut un an, şi eu n-am scris nimic în caietul acesta. De ce să scriu? *Romanul adolescentului miop* mi se pare inutil. Am râs de multe ori cu Dinu amintindu-mi de el şi de planurile mele. Gloria de romancier precoce nu mai mă ispiteşte:
A trecut un an. Şi n-a murit nici unul dintre noi, dar parcă am murit mulți. Am recitit tot ce am scris ;până aici. Ce departe mi se par unele lucruri şi ce străine altele... Am trăit cu toții, aproape zi de zi, împreună. Iar recitind viața mea de acum doi ani şi de anul trecut, înțeleg cât de mult ne-am schimbat noi şi cât de mult sufletele noastre.
M-am răcit cu totul de Robert. încet, încet, aproape fără să iau seama. El mă crede pedant, eu îl cred naiv. El mă plictiseşte, eu îl enervez. Mă vizitează tot mai rar. Şi când vine la mine, nu avem ce să m spunem. Mă întreabă, aşa, pentru că nu ştie cum să înceapă:
- Ce mai citeşti?
Şi eu îi arăt cartea pe care o am în față. Şi amândoi ne privim ci neîncredere. El spune prietenilor că m-am îndobitocit cu erudiția. Şi eu îl vorbesc de rău şi îi ponegresc numele.
Nu mai suntem nici colegi. El a dat clasa a VUI-a în particular, Furtuneanu şi Bricterian, şi a căzut. Ceilalți au trecut şi acum sunt facultate. Dar Robert n-a mai voit să se înscrie iarăşi la liceu. S-a înscri la conservator, cu Bricterian, şi poartă vestminte stranii, menite să ai gă atenția.
...Un an. Şi mă simt atât de încurcat în fața caietului acesta. Ce scriu? Ce a fost *esențial* pentru mine în timp de un an? Au trecut

fapte după fapte, şi m-au mişcat, şi apoi le-am uitat. Am citit mereu şi am scris. Şi am rămas tot mai singur. Ceilalți s-au oprit în locuri pe care cUgetul meu nu are să le cerceteze. M-au lăsat să păşesc înainte, singur. Unii mă privesc cu neîncredere. Şi eu m-am închis tot mai mult în mine. Şi n-am găsit nici un suflet prieten, prieten cu adevărat.
Dar aceasta nu trebuie să mă îndurereze. Eu am să rămân mereu tot mai singur. Nu e bine aşa? Şi nu am vrut chiar eu aceasta?
Mă gândesc, însă, la primăvara care a trecut fără să mă rănească. Primăvara pe care am petrecut-o, toată, la bibliotecă. După-amiezi dulci şi înserări liniştite, ou cerul însângerat, care se coborau în bibliotecă, întristând. Şi eram acolo singur sau cu Marcu, şi vedeam perechi, şi vedeam studente, şi eu mă gândeam la facultate, şi mă gândeam la limba greacă pe care va trebui s-o învăț şi care îmi va istovi ochii şi anii cei mai frumoşi...
Şi erau atâtea gânduri, şi simțeam atât în suflet, şi nu aveam cui să le destăinuiesc. Atunci poate sufeream mult, dar eu îmi spuneam că nu sutar, ci că aceasia e fericirea: singurătatea.
Şi aşa s-a scurs primăvara, în fața aceluiaşi volum enorm, legat în piele verde şi pu care nu-l mai cerea nimeni. Şi a venit vara şi după-amiezile erau tot mai calde şi mai lungi, şi studentele îmbrăcau rochii subțiri şi albe, şi ele erau drăgălaşe şi zâmbeau, iar eu eram urât şi citeam aceeaşi carte fără să-mi ridic ochii. De ce să-i ridic? Iar lângă mine, Marcu. Şi amândoi zâmbeam când trecea pe lângă noi vreo fată frumoasă şi, pe drum, comentam.
Şi iată acum că se sfârşeşte altă primăvară, şi eu tot în bibliotecă aştept serile, şi tot singur mă întorc spre casă. Şi mereu îmi spun că sunt fericit. Dar parcă eu nu ştiu că aceasta nu e fericirea?...
M-am schimbat, acum, mult. Am înțeles că trebuie să duc o viață dublă. De aceea, altul sunt față de prieteni şi

altul faţă de mine însumi. Am încercat de multe ori să aflu cine sunt. Dar n-am izbutit, şi în ziua aceea am fost cumplit de trist. Dimineaţa, însă, am avut perfecta conştiinţă de mine însumi. Ceea ce m-a mângâiat.
Dinu s-a făcut mai frumos.
Poate scriu acestea, numai pentru că trebuie să scriu în caiet cât mai mult, după un an. Dar cum aş putea şti eu ce s-a petrecut într-un an? Fiecare dimineaţă mi-o petreceam aşteptând orele de bibliotecă. Iar în bibliotecă nu mai eram eu. Era cineva care citea. Citind, pierdeam conştiinţa oricărui lucru împrejmuitor. De aceea, ceasurile de bibliotecă îmi sunt ceasuri străine, pe care nu le pot distinge în timp. E foarte greu să limpezesc aici nuanţele pe care le-am aflat cu privire la eul din bibliotecă şi eul din restul zilei. Timpul nu poate fi perceput decât de acesta din urmă. Amintiri, deci, nu găsesc decât în el. Dar e atât de sărăcăcios...

Cea mai mare parte din timp petrecând-o citind, eu nu am astăzi aproape nici o amintire dintr-un an întreg. Nu ştiu cum a trecut iarna, nu ştiu cunj a venit primăvara. Păstrez vii câteva zile din vacanţa Paştilor şi câteva săptămâni din vacanţa mare. încolo, nimic.
în fiecare noapte adormeam cu gândul la cartea pe care o lăsasem pe masă. în fiecare dimineaţă mă deşteptam necăjit că pierdusem atâta vreme şi cartea rămăsese necitită. Şi mereu mă gândeam la viitor, şi mereu doream alte cărţi, şi tot ceea ce făceam, făceam pentru viitor. Iar zilele treceau una după alta, cenuşii, monotone, iluminate de aceeaşi dorinţă.
Când am văzut eu cea dintâi floare? Şi când am zâmbit eu, urmărind cu ochii un fluture alb? Când m-am întristat, copleşit de apusuri reci şi roşietice, care se preling pe ziduri, însângerând bulevardele?...
Petrişor e acum la facultate şi mă întâlneşte câteodată, şi îmi povesteşte. Iar eu îl ascult cu bucurie şi mă gândesc apoi că în curând voi fi şi eu student şi voi duce viaţă de student.
Dar ştiu că nu va fi aşa.
După un an, aproape toţi prietenii mei au iubit. N-a scăpat nimeni. Numai eu. Eu mă bucur de aceasta şi îmi spun că e dovadă de virilitate. Dar parcă eu nu ştiu că atunci mă mint şi că îmi muşc buzele ca să nu plâng? Şi nu ştiu că zâmbesc întotdeauna silit şi batjocoresc pe cei îndrăgostiţi, dar că şi eu aş vrea să încerc iubirea, pentru că în inima mea clocoteşte iubirea şi se revarsă?
Dar astăzi sunt trist. Aceasta e pricina pentru.care am scris atâtea pagini inutile. Am închis cartea ca să-mi citesc „romanul" şi acum îmi pierd timpul să-l continuu îndurerat ca un adolescent. Adevărul e că astăzi sunt trist şi, deci, imbecil. Iar mâine voi fi puternic, ca întotdeauna, şi voi lupta. Şi, după luptă, va veni izbânda. Şi toate tânguirile acestea în urma unui an care a trecut, dar care mi-a dăruit două sute de cărţi mai mult citite, sunt vrednice de eroii lui Ionel Teodoreanu.
E drept, sunt şi eu câteodată obosit. Şi atunci sunt slab şi scriu aici pagini duioase, triste, dulci. Dar acestea sunt false. Dimineaţa, în zori, când mă deştept, dacă aş reciti, aş râde. Ceasurile triste sunt trecătoare. Le îndepărtez cu voinţă sau le îndepărtează viaţa din mine. Simt cloco* tind în vine, în piept, la tâmple, viaţa. O viaţă pe care nici unul dintre tovarăşii mei nu o simte. O viaţă care creşte şi se tulbură, şi spumegă, şi se înfierbântă, şi creşte, şi ameninţă, şi zguduie temeliile făpturii mele.î O viaţă pe care cu greu o acopăr şi o ascund. Dar pe care o simt când sunt singur şi care mă înfioară cu fiorul luptei şi izbândei. Cei care îmi' spun că voi ajunge om de ştiinţă se înşeală. Ei n-au văzut în erudiţia meă

decât erudiţia. Dar eu înţeleg. Eu ştiu că, dedesubt, se ascunde altceva: pofta- Şi eu mă cutremur de pofta mea şi mă cutremur la gândul revărsării sale în lume.
De aceea, ceasurile mele triste sunt trecătoare. Sunt umbre în viaţa mea puternică şi fierbinte, care năvăleşte din adâncuri. Nimeni nu-mi bănuieşte viaţa. Dar eu nu o voi mai putea ascunde mult.
A trecut un an şi mi-au rămas prea puţine amintiri. Cu atât mai bine. Ce să fac cu amintirile? Amintirile sunt icoanele timpului pierdut. Eu nu mi-am pierdut timpul. Am muncit. Muncă continuă, statornică, răbdătoare, înflăcărată de sfântul entuziasm al cunoaşterii, străbătută de fiorul vieţii interioare. Muncă pe care o împlineam gemând, şuierând, strigân-du-mi izbânda sau durerea, sfărâmând dinţii, strângându-i, cu faţa încordată sau împietrită, cu ochii încleştaţi de ţintă. Noaptea adormeam regretând ceasurile pe care trebuia să le petrec nemişcat, oftând în somn, răsuflând sforăitor. Sau adormeam frânt de oboseală, cu pleoapele veştede şi grele, cu fruntea înfierbântată. Şi mă deşteptam în răcoarea zorilor, şi mă frângeam în căldura patului, şi trupul se împotrivea, şi se ridica. Mă îmbrăcam tremurând şi mă aşezam la masă. Iar faţa se usucă, şi ochii se învineţesc înfundându-se, iar pe frunte se adâncesc dungi.
Toate acestea sunt izbânzi pe care eu le-am însemnat zi cu zi şi care acum s-au pierdut din minte. Dar trebuie să le rechem. Pentru că, altminteri, anul meu e gol şi sterp. Şi fiecare mă învinuieşte de monotonie şi îmi spune şoarec de bibliotecă. Dar ei nu cunosc patima mea, nici îndoielile, nici zbuciumul, nici lupta, nici biruinţa mea. Ori, acesta e anul meu. N-am cunoscut nici iubirea, nici prietenia, nici nostalgia crepusculelor campestre, nici melancolia toamnei, nici durerea strigătului cocorilor, nici visurile ce izvorăsc din privirea mării, nici bucuriile trupului. Sau - dacă le-am cunoscut - le-am uitat. Pentru că aşa am vrut eu. Eu am vrut să le uit. Iar anul meu e sterp de inutile efervescenţe sentimentale şi e gol de plicticoase şi neputincioase pierderi de timp. Dar e anul meu, e anul voinţei mele, pe care eu l-am dospit cu sângele meu şi l-am însufleţit cu viaţa mea, şi l-am călit cu

gândurile mele. Roadele sunt ale mele şi numai ale mele. Iar în noaptea aceasta, luminându-mi-se minunea, eu sunt mândru de minunea mea. Şi mă slăvesc pe mine, şi îmi cânt lauda. Pentru că eu sunt singurul stăpân al trupului, şi eu sunt Dumnezeul sufletului meu. Unicul şi atotputernicul stăpân, Dumnezeu.
119
IV. PRIETENII
Am fost atât de singur în ultimele luni, încât mă socoteam aproape fără prieteni. înțelegeam cum rosturile noastre ne rup şi ne leagă de alte vieți. Poate mă îndurera gândul acesta, dar voiam să rămân singur. Paşii 1 mei mă înstrăinau de piieteni, şi paşii lor mă depărtau.
Şi iată că astăzi ne-am întâlnit iarăşi, în mansardă, toți cei din tim-.ₜpurile bune ale adolescenței noastre. Am vorbit despre lucruri de-abia încheiate, şi care acum ni se par atât de vechi, atât de îmbătrânite şi de triste...
Nu ne-am lăsat copleşiți de amintiri; dar am simțit toți nevoia de a vorbi de ele, de a ne mărturisi legați prin aceeaşi melancolie.
Ne-am adunat, aici, ca să ne bucurăm de venirea lui Radu. A fugit din internatul liceului din Braşov, pentru că îşi ştia sigură repetenția. E , al doilea an pe care îl pierde. îl întâlneam până acum în vacanțe, cu chipul lui de toboşar, miop, cu dinți lați şi buze mari, crăpate. învățase expresii ungureşti şi glume germane. Noi râdeam ca să-i facem plăcere. Dar prietenul se dezrădăcinase. Bea țuică dimineața, fuma cincizeci de țigări pe zi, povestea anecdote stupide. Se îndobitocea din vacanță în vacanță. Acolo, la Braşov, fugind din dormitor după miezul nopții, venind de la cârciumă la liceu, beat, murdar de sânge, îşi pierdea bunul-simț,; sclipirile, uita să observe şi să remarce caustic. Se întovărăşise cu un -fecior de moşier, prost şi puternic, ce teroriza localurile de noapte şi-şi **silea** prietenii să golească sticle sub amenințări. Ajunsese cinic şi vulgar. Nu putea adormi şi nu putea mânca fără țuică.
Acum, fugise. Ne povestea senin cum l-a întâmpinat tatăl, cu scene, cu amenințări, cu rugăminți. Radu a rămas neclintit: nu mai voia să învețe la nici un liceu. A făgăduit că se va apuca de carte când îl va trage inima. Acum, *nu poate să învețe.*
- Pentru că mi-a murit mama...
în mansardă s-a făcut, dintr-o dată, tăcere; grea, grea.
Radu îşi fuma țigara, puțin stânjenit. I-am surprins atunci priviri amare şi resemnate, mai dureroase decât o noapte de lacrimi. Nu se] aştepta nimeni la un asemenea răspuns. Ne-am văzut, doar, prietenul în; ziua înmormântării abia coborând din tren. Părea plictisit şi obosit. N-î trădat o lacrimă, un suspin. Fuma.
- Eram sigur că moare... Noi ne arătam revoltați.
- E cinic.
120
Şi, deodată, o față nouă cu un suflet nou, răsărit din murmurare. Aş fi vrut să plângă, să plâng cu el, să-l mângâi. Prietenii toți se trădau tulburați. Şi, deodată, gluma lui a rupt tăcerea, stingheră şi stranie. Am zâmbit, fora să-l privim. Eu mă gândeam cât de inutil e *Jurnalul* acesta, ᵤnde însemn tipurile surprinse fără continuitate, rău, fals, voit fals. Şi mă întristam aflând cât de puțin ne cunoaştem, păstrând fiecare taine niciodată dezvăluite. Se întâmplă ca un amurg sau un drum în noapte, sau o bucurie mare, primăvara, să lumineze dintr-o dată ascunzişurile sufletului pentru cei care ştiu să vadă. Strâng atunci brațul prietenului şi ascund taina în mine. Şi zâmbesc de câte ori înțeleg cât de străin pare prietenul meu celorlalți şi cât de nebun în fapta lui...
După glumele lui Radu, am început să ne ascultăm unul pe altul, plă-nuind. Mai aveam numai o lună până la examene. Ne-a înspăimântat mult noul bacalaureat: suntem cea dintâi serie. Cei care învățau înainte, acum, se surmenează. Nimeni nu ştie ce se va petrece precis la bacalaureat. Profesorii şi-au pierdut calmul, băieții sunt înspăimântați. în loc de comisia amabilă, aleasă din profesorii liceului, cu care am copilărit şi care ne cunosc, vom întâlni comisii severe, care ne vor cântări în trei minute, definindu-se suficienți sau insuficienți pentru Universitate.
Fănică e terorizat de marele examen. Nu-şi îngăduie nici un plan pentru viitor.
- Să mă văd eu cu patalamaua la mână...
Noi păstrăm, încă, atât curaj ca să râdem. Invidiem pe Furtuneanu şi Bricterian, care acum sunt studenți, unul la Drept, altul ia Filozofie.
- Eu fac cheful de bacalaureat, ş-apoi, la Drept, tăticule!... Vorbeşte Fănică. îi e teamă să se socotească fericit. Dacă se întâmplă
să cadă? Noi îl asigurăm că predispozițiile lui către emoții îi pot fi fatale. Fănică apucă un colț de masă şi-l ciocăneşte, îngrozit.
- Nu mai cobiți, că-i semn rău!...
Robert vrea să ajungă actor pe scena Teatrului Național şi profesor universitar de literatură franceză. Nu scăpăm prilejul de a-l copleşi cu bârfeli.
- Numai să nu încurci rolurile: să reciți la Universitate ca un prim-amorez...
Robert zâmbeşte superior. Ne spune că profesorii de la Conservator i-au prezis carieră fericită.
în ceea ce priveşte Universitatea, voi ştiți cine sunt...
- Ştim, ştim! ne grăbirăm a mărturisi noi în cor.

- Nu-mi va fi greu să ocup o catedră de limba şi literatura franceză...
Ne-am amintit atunci, toți, cum a început Robert să citească franțuzeşte, pe două cărți primite în dar de la Dinu; cum împrumuta de la mine Pe Balzac, cum s-a îndrăgostit de critica lui Faguet, cum memoriza din
121
Musset, cum l-a „înțeles" pe Corneille după ce a citit o monografie asu-pră-i. Fiecare împrospăta un amănunt şters. Apărea din nou acel Robert cu pantaloni scurți, din fotografia clasei a IV-a. Ne vedeam iar mici, descoperind cărți, împrumutându-le, scriind cele dintâi *Jurnale,* încercând cele dintâi colaborări anonime la reviste. Prietenii şi-au amintit de pasiunile mele ştiințifice, acum consumate. Am țesut fiecare un mănunchi de fire: copilăria şi adolescența noastră sfârşite într-un liceu şi o mansardă.
Eram atât de veseli vorbind. De ce mă simt acum deznădăjduit, copleşit de tristețe, de o disperată tristețe?...
M-au întrebat cât am scris din roman. I-am mințit, spunând că lucrez la partea a doua. Dar parcă eu nu ştiu că nu voi scrie niciodată *Romanul adolescentului miop,* pentru că amintirile şi observațiile mele nu pot ajunge niciodată un roman? Mi-au cerut să le povestesc capitole dintr-însul. Am povestit crâmpeie din ceea ce scrisesem în caiet. Le-am spus că însăşi această adunare neaşteptată şi completă - poate ultima din cariera noastră de şcolari - va fi reprodusă într-un capitol.
Atunci am vorbit, fără să mă întrerupă cu exclamații şi comentarii. Eram mişcat, fără să înțeleg pricina. Le-am spus, încercând să zâmbesc, că de acum vom lua fiecare alt drum, şi prietenia noastră - veche de opt ani - se va răci firesc. Vom întâlni fiecare prieteni noi şi, poate, prietene. Cine ştie dacă în această zi nu se încheie, pentru totdeauna, o etapă di viața noastră?
Chef de bacalaureat, aşa cum proiectasem de atâția ani, nu vo: putea face. Nu vor promova decât prea puțini în sesiunea de vară. Mulți suntem siguri de corigentă. Vom da bacalaureatul în toamnă. Și atunci, cine ştie câți vom trece? Dar ne vom aduna peste cinci ani.
- Eu cred că vom fi mult mai trişti decât socotim acum...
Am încheiat, blând, şi ochii priveau un raft cu cărți. De ce m-au stăpânit, atunci, păreri de moarte?
Nu găseam nici hotărârea de a mă mustra pentru melancolia exaltată în discurs. Bricterian, cu Radu, cu Furtuneanu au rămas trişti, pe pat.
Mângâiau cu privirile odăița.
- De câți ani cunoaştem noi mansarda?
- Opt ani...
Radu şi-a aprins o țigară, lăcrămând. Fireşte, se gândea la mama lui moartă. Ceilalți răsfoiau distrați un teanc de reviste. Marcu râdea, jig-nindu-ne tristețea. Dar eu îl înțelegeam şi-i zâmbeam pe ascuns. Numai Fănică îşi păstra calmul.
- Uite-i că plâng, uite-i că plâng!...
122
Aceasta ne-a supărat şi ne-a hotărât să schimbăm discuția. Se făcuse seară. Prin ferestruicile deschise pătrundea țipătul tramvaielor pe bulevarde.
Nu avea nici unul curajul să se despartă. Ne tulbura senzația unei despărțiri definitive.
Miezul lui mai ne îmbia în stradă, pe sub castani, în răcoarea serii. Ş-apoi, mai departe, spre Cişmigiu, spre Şosea, cum făceam în celelalte veri, când prietenii nu mă părăsiseră şi eu nu-i părăsisem.
Am stins lampa şi am coborât, tăcuți, scara de lemn. Ne-am oprit în grădina cu flori. De când nu ne mai adunaserăm opt băieți în mansarda mea... Ne-am urat, unul altuia, noapte bună.
Acum stau aici, iarăşi singur. Pentru cea dintâia oară mă înspăimântă gândul că odăița nu va rămânea întotdeauna a mea. O privesc, o caut, o măsor cu ochii, colț după colț.
...Cum ştiu că a venit vara... Mă simt atât de obosit şi trist şi deprimat. Fireşte, e o simplă criză de melancolie. Voi fi fericit să închei pentru totdeauna viața de elev.
Dar toate acestea nu trebuie să mă intereseze acum. Trebuie să mă bucur că am descoperit în Radu un nou prieten. Poate el nu se va plictisi stând cu mine de vorbă, nopțile.
Şi nici aceasta nu trebuie să mă intereseze. Ci examenul de bacalaureat. Vanciu, fireşte, mă va lăsa corigent... Cine ştie când voi mai scrie în caietul acesta?

V. TRISTEȚI, ÎN VARĂ

Iată, am rămas iarăşi singur. Au plecat toți, fericiți, bacalaureați sau nădăjduind tomnateca promovare. Corigent - ca întotdeauna - aştept câțiva bani şi curajul să plec. E cald şi îmi petrec ceasurile prin odăi străine, care îmi aduc aminte de copilăria mea şi de jocurile mele, şi de frații care acum sunt departe.
De-abia mai pot citi. Nu sunt trist şi nu reflectez cu amărăciune la acest sărman sfârşit de carieră şcolară. Aş putea gândi cu luare-aminte la atâția ani irosiți şi la chipul meu tot mai veşted, şi la lentilele mele tot mai dureroase. Dar eu am străbătut de mult cele din urmă fruntarii ale adolescenței. Sunt inutile, înțeleg, tânguielile şi gratuită melancolia.
123
Dar adevărul e altul, modest şi netrucat de sentimentalism, sunt obosit. Mă plictiseşte şi mă sugrumă finalul acesta ce-şi prelungeşte'; pervers agonia. Aş vrea — cu orice risc - să ştiu precis, în ceasul acesta, care mi-e

soarta. Voi păşi la anul la Universitate sau voi pierde luni după J luni, dezamăgit, aşteptând noi examene. Ş-apoi, mă oboseşte lupta pe care o duc, tăinuită, fără nădejdea biruinței apropiate. Când se va sfârşi? Ce oglindiri voi păstra eu în ochi, în ceasurile răfuielii? Şi cu cine mă voi răfui?
Simt cum vara aceasta - înăbuşită tragic în odăi cu acoperişuri deja- j ratec - va fi ultima vară. Iată, ce curios pare... Nu mă gândesc la moarte. Ştiu că trebuie să trăiesc mult, pentru că urăsc mult. Dar mă gândesc că j tulburările sufletului sunt pe sfârşite şi că în curând voi căpăta alte pri- ' viri, şi altfel voi privi lumea.
...De acum nu-mi voi mai scrie „memorii" false pentru uzul voinței mele. Nu voi mai purta tunică neagră şi nu mă vor mai tulbura atâtea mărunte ispite. Mi-am părăsit prietenii şi ei m-au părăsit. Când ne întâlnim, râdem, ne lăudăm şi ne întrebăm de viitor, ca şi mai înainte. Dar parcă eu nu ştiu că toate acestea le facem pentru că nu putem face altfel? Şi că nimic din ceea ce trăia altădată comun în sufletele noastre nu mai trăieşte acum?
O dată cu prietenii, se rup şi fâşii din sufletul meu. Iar eu le simt cum se duc, una câte una, şi sufletul mi-e tot mai pustiu, şi mai stearpă iubirea către oameni...
Şi atâtea chipuri pe care nu le voi mai vedea, atâtea obiceiuri pe care le voi uita, ca să-mi însuşesc altele...
Şi chiar adolescența aceasta în care am viețuit, m-am bălăcit şi m-am revoltat acum o voi lăsa în urmă, ca să pătrund în grupuri de tineri păroşi şi îngâmfați. Sunt ispitit să mă întristez. Atâția ani şi atâtea îndurări, alături de atâtea nădejdi...
Nu ştiu ce va fi cu mine *dincolo.* Voi mai întâlni prieteni? Va trebui să mă schimb iarăşi, din adâncuri, şi să mă privesc în oglindă fără să mă recunosc?
Nu ştiu nimic, şi inima mi se strânge de teamă. Mi-e teamă să nu renunț la mine. Mi-e teamă de mine, de viață. Şi pătimesc, totuşi, aşteptând s-o cunosc, să arunc zdrențele lumii acesteia de care eu de mult m-am despărțit şi de care mă târau lanțuri meschine.
Şi e tot mai cald, şi eu rămân tot mai singur. Ies numai noaptea şi mă feresc de trecători, şi rătăcesc pe bulevarde, şi colind Cişmigiul, zicându-mi: ■ ce frumoasă e viața! Şi apoi mă întreb, trist, dacă eu ştiu pentru ce vie-j țuiesc. Nu ştiu.
...Ce-mi lipseşte? Ce-mi lipseşte?...
124
Recitesc caietele de amintiri. Cât de departe mi se par vremurile... Şi prietenii mei, „personagiile", atât de schimbate. Şi eu străin. Mă prefăceam prea vesel şi mă ascundeam chiar față de mine. Dar parcă ştiu eu de scriu acum adevărul?...
Vară... Am rămas să sfârşesc singur lupta, şi duşmanii răsar din mine, mulțimi. Nu ştiu cu cine lupt, dar simt tortura luptei şi jarul fierului ce mă despică. De ce am vrut să rămân singur? De ce nu e acum nimeni lângă mine? Nimeni, nimeni... Cuvinte ce amuțesc sufletul.
Şi iarăşi mă întreb asupra celor optsprezece ani pe care i-am risipit. Paşii mă duc orbi în seară şi ochii nu lovesc decât vedenii. Şi aşa trec ceasuri, şi eu nu ştiu dacă am răspuns celor ce sufletul meu mă întreabă. Şi iarăşi ajung acasă, şi trec din încăpere în încăpere, şi gândul se coboară tot mai adânc, şi ani mulți să răsfiră, iar eu îi privesc.
Nu pot să învăț. Şi mă întreb cum am să ajung la Universitate. Aş vrea să plouă, să plouă zile după zile. Cât de puțin vreau acum...
Cu adevărat, răfuiala va fi dureroasă. Va trebui să trec şi starea aceasta. Disperarea mută, obosită, stăpână va pieri într-o dimineață; iar eu voi uita nopțile din vara cu arşiță şi tristeți. Şi mă voi surprinde schimbat, cu suflet proaspăt, şi ochii îmi vor cuprinde soarele, şi îl vor închide ca într-un ulcior. Dar socotelile cu adolescența mea le voi face. Şi câtă amărăciune îmi va întuneca sufletul, şi câte răni se vor deschide... îmi voi aminti nopțile pe care le încep în Cişmigiu, invidiind fericirile altora, privindu-mi paşii goi şi trişti pe alei. Şi atâtea din dorințele care mă înfrâng acum, aproape fără luptă. Şi durerea pe care am încercat-o în amurgurile acestea, simțindu-mă singur. Şi toate rândurile dintr-un caiet pe sfârşite... Ştiu eu cine va birui?
Se sfârşesc însemnările adolescenței. Când voi cuteza să-mi scriu romanul? Se sfârşesc caiete după caiete, şi fiecare poartă altă lună sau alt an. Unde sunt acum toate umbrele acestea? Unde sunt vrerile, şi temerile, şi lacrimile mele?
Simt că tot ce am crezut până acum fumegă; că tot ce-am făcut se năruie; că tot ce-am viețuit a fost vis. Niciodată nu m-am simțit mai depărtat de mine însumi.
Sunt obosit şi trist, şi sunt singur în casa aceasta,'grea de amintiri. De ce mă năpădesc amintirile? Şi de ce mă învăluie noaptea de vară cu tânguiri de greieri şi asfințit de patimi? Şi nu mai am deloc puteri în mine? Şi sufletul meu e cu adevărat năruit? Trebuie să mi-l schimb? Trebuie să mă schimb? Trebuie să mă pogor în stradă şi să întind brațele, culegând ajutor şi dragoste? Trebuie să-mi câştig prieteni?
125
Ceea ce înțeleg eu acum îmi îndurerează ființa până la măduva Oare am ajuns atât de neputincios, încât o noapte de vară să mă de trame într-atât?
Cât aş vrea să ştiu ce voi simți şi voi gândi eu în vara viitoare... cât aş vrea să ştiu dacă atunci sufieru-mi va îngădui să plâng...

VI. MĂ CLATINĂ VÂNTURILE

Dar numai *aceasta* e lumea?

De câteva zile mă chinuiesc *altfel* de întrebări. Cum să lămuresc eu« Simt că îmi lipseşte ceva adânc, masiv, sigur, intim - cu care să mă I contopesc - de ani. Acum, aş fi avut un tovarăş. Dar mă aflu singur, sub *i* arşiţa unor îndoieli ce-mi sfâşie sufletul şi-mi împrăştie vrerile.
Au trecut de mult timpurile când chimia şi insectele îmi odihneau creierul. Nu mai cred în ele, nu mai mă mulţumesc. Au trecut şi tim-î purile lui Felix Le Dantec şi Haeckel, zilele sfârşite inocent în faţa Io- j calului cu tritoni, nopţile istovite lângă volumele cu scoarţe roşii dini „Bibliotheque de Philosophie scientifique".
Schimbări de temelii s-au înfăptuit în suflet, aproape fără să iau în seamă. Ceea ce preţuiam mai înainte privesc acum cu nepăsare. Din toate acele săptămâni de toamnă, I de iarnă, pe care eu le socoteam inutile, cheltuite resemnat în lecturi" inactuale, s-au depus înlăuntrul meu „fapte" noi. Cum să le spun altfel] decât „fapte"? M-am deşteptat îmbogăţit, împlinit şi, totuşi, chinuit de j sentimentul absenţei unor lucruri despre care nu ştiu nimic. Oh! cât mi-e 1 de greu să scriu ceea ce nu am învăţat din cărţi; nu aflu cuvinte, nu ghi-f cesc procedeele...
Dar rezultatele săptămânilor mele sunt evidente. Eu mă simt altuB hotărât altul. E dureros, însă, că împlinirile, înnoirile, depăşirile mele] sunt întovărăşite de acea conştiinţă a absenţei, a golului. înţeleg atât de] puţin din toate aceste lumini şi umbre ce-mi brăzdează sufletul... Ştiui numai că ele se precipită acum, în anii de criză. Ştiu că nu le îndură ado-l lescenţii care au patinat *dincolo* fără nici un şoc, fără nici o disperare. Şîj bănuiesc că toată această nedumerire va pieri în curând şi că negura! care-mi oboseşte sufletul se va risipi; atunci voi înţelege necesitate»; tuturor acestor schimbări.
De aceea, *Romanul adolescentului miop* nu va fi niciodată scrifl Cum aş putea nota mobilitatea ciudată a sufletului? Iar dacă aş izbuti,; oare caietele mele ar putea alcătui un „roman"? Tot ce am scris în cinci sute de pagini ar încăpea în câteva capitole? Am adunat mereu tot ma^
126
puţine date asupra celorlalţi. încercam să mă pătrund şi să mă înţeleg pe jfline, fără să izbutesc. Mă înspăimânt de câte ori frunzăresc *Jurnalul. Cit* de departe sunt încă de un roman...
Dar, scriind acestea, mă întreb: oare ar putea cineva construi un roman aşa cum l-am înţeles eu, ca o răsfrângere completă şi reală a adolescenţei mele, a adolescenţei noastre? Eu am vrut să scriu o carte care să fie m primul rând o justificare a întregii vieţi lăuntrice pe care am vieţuit-o în marginea şcolii, în adolescenţă, şi crezând că ies din adolescenţă. Nu voi izbuti.
Dar pentru cine mărturisirile acestea, de mult ştiute? M-am hotărât să nu mai scriu în *Jurnal,* pentru că - fără „roman" - el nu-şi mai are nici un rost. La răstimpuri tot mai mari, în ceasuri de grele tristeţi, de plină criză, îl deschid, citesc pagini, şi, câteodată, adaug. Nu mai culeg material într-însul şi nu fac exerciţii de romancier precoce, ca acum un an. Dacă l-ar citi cineva, nu l-ar înţelege. Nu am urmărit - şi nici nu se poate urmări decât cu închipuirea - formele pe care neîncetat le-a cunoscut sufletul meu. Eroul ar apărea veşnic contradictoriu.
Mă întreb cum am ajuns aici: la marea mea întrebare, a romanului adolescenţei. Problemă pe care predarea totală o soluţionează. Nerecu-noscându-mă în atâtea din paginile caietelor, ghicindu-mă pe alocuri ridicol, îngâmfat, m-am întrebat dacă aş putea construi pentru roman un personaj atât de stânjenitor, atât de contradictoriu. Şi m-am întrebat dacă retuşând personajul *Jurnalului* meu aş mai rămâne în realitate. Şi iarăşi, dacă hotărârea mea de a nu contraface realitatea e sau nu literară. Mi-am spus: adolescentul dintr-un roman trebuie să fie numaidecât cel din Liceul „Spiru Haret", anul 1924? Fireşte că nu. Şi, totuşi, eu voiam romanul meu o carte de viaţă efectivă, o confesiune personală, o răfuială.
N-aş putea răspunde pentru ce m-am hotărât să scriu eu numai o asemenea carte asupra adolescenţei. înţeleg, însă, renunţarea mea de a mai scrie când m-am convins de ridicolul eroului. Mi-a fost teamă că cititorii nu vor accepta necesitatea ridicolului adolescenţei, alături de necesitatea eroismului, a nostalgiei, a mediocrităţii.
*
Dar eu am început prin a însemna starea sufletească, atât de nouă şi de intensă, a nemulţumirii totale. Nu e vorba de o nemulţumire trecătoare, când cărţile îşi pierd savoarea, iar tristeţea ameninţă să ajungă disperare. Nu-mi recunosc sufletul de acum în nici unul din „capitolele" triste ale *Jurnalului.* Sunt liniştit şi odihnit. Simt numai insuficienţa vieţii Tiele lăuntrice, mă înăbuşă marginile pe care eu le socoteam generoase, 'argi. Aceasta e tot; şi e mult. Aş repeta de un nesfârşit număr de ori: "umai atât, numai atât?...
127
Nu ştiu de ce am ciudă pe munca mea ştiinţifică. Sunt convins că *&-M* împlinit întotdeauna spontan şi nedisciplinat; de aceea nu pot fi aspiy< faţă de puţinătatea rezultatelor sale efective. Dar, oricum, ştiu acum atât de puţine lucruri esenţiale... De câte ori vreau să aflu cu adevărat. *cauzele,* mă simt atât de tulburat, de nesatisfacut, de naufragiat... Sunt convins că drumul pe care l-am luat se va opri în faţa unui punct mort. Şi mă cuprinde ciuda gândind aceasta, pentru că nu înţeleg cine îmi aduce mie siguranţa convingerii.
într-o seară, petrecută în riguros examen interior, m-am stăruit să amân problemele ştiinţifice pentru Universitate şi să mă mulţumesc acum cu istoria. Dar istoria, ca orice lectură care nu te zdruncină, e un| simplu opium. Cărţile te silesc să-ţi pierzi inteligent timpul. Şi, totuşi, această pierdere inteligentă nu e mai puţin absurdă, prin faptul că te consumă şi te înstreinează.
Acum simt că şi ştiinţa, şi istoria, şi filozofia sunt inutile. Ard de dorul unui adevăr unic şi pur, de siguranţa unei dogme, a unui „ghid" infailibil. Nu ştiu de ce invidiez soarta adolescenţilor catolici.

Şi, totuşi, orice Biserică îmi repugnă. Orice dogmă, pe care nu o pot înţelege şi explica, mă înfurie. Mi se pare ridicol să accept, după atâta trudă ştiinţifică, absurdităţi biblice şi grozăvii catolice. Dar dacă toate acestea *nu sunt* Biserica, după cum m-am convins că nu sunt Religia?
M-am apropiat de mistică în diletant. Am citit mărturisirile sfinţilor cum citeam mărturisirile oamenilor: din curiozitate. Am rămas întotdeauna un curios neodihnit, iar dacă aş ajunge vreodată călugăr, aş păstra în bibliotecă rafturile naturaliştilor şi colecţiile erotice. Dar nu înţeleg mistica, deşi m-am convins demult că mistica nu trebuie înţeleasă. Nu mă pot apropia efectiv de duhul sfinţilor, pentru că mi-e teamă să nu mă conving din autosugestie, din dorinţa convingerii, iar nu din evidenţa adevărurilor.
Nici nu ştiu dacă ceea ce îmi lipseşte e credinţa. De câte ori gândesc cuvântul acesta: *credinţă,* mă simt nemulţumit, insultat chiar. Nu pot accepta *credinţa* în Dumnezeu, în Mântuitor, în Sfinţi, în Biserică. înainte, această atitudine făţişă mă mulţumea. Acum, însă, sunt neliniştit}' dacă credinţa înseamnă *altceva?* Dacă eu nu am ajuns încă a dibui tâlcul credinţei şi iau superstiţia înspăimântată în locul unui fapt sublim de care mă aflu, încă, prea departe?
Rătăcesc tot mai mult calea pe care voiam s-o păstrez în aceste pagini. Ceea ce am scris asupra credinţei este atât de puţin limpede, atât de puţin lămuritor... Iar eu bănuiesc că m-aş putea explica mai bine daci mi-aş înfige pumnii în tâmple, aş închide ochii şi mi-aş jura să nu m* ridic de la masă până ce nu găsesc cea dintâi soluţie vrednică de a i ţinută în seamă. Dar lucrul acesta, cel puţin acum, e perfect inutil. P*

mine mă nelinişteşte noua viziune pe care o capăt, nu ştiu de la cine, nu ştiu pentru cât timp şi aproape nu ştiu datorită căror împrejurări.
Astăzi am simţit imediat şi dureros nemulţumirea de mine şi de munca mea. Când m-am întrebat: *"Aceasta e viaţa? "* - m-am întrebat: *¡Atât* am văzut eu din viaţă?" Nu mă mai lega nimic de cărţile şi de năzuinţele care mă entuziasmau până atunci. Mi se părea că îmi lipseşte conştiinţa *rostului* acestor cărţi şi acestor năzuinţe. Dar de ce să le numesc *ale mele?* Sunt izvorâte din necesităţile organice sufletului meu? Sunt cu adevărat sufletul meu *autentic,* sufletul meu de totdeauna?
Poate sunt rupt din preocupările mele. Poate am îndurat prea multe experienţe direct personale, care m-au depărtat de cărţile cu ştiinţă. Dar, aceasta nu e o explicaţie. Eu gândesc şi acum aceleaşi laude asupra cărţilor cu ştiinţă. Adaug, însă, cum nu adăugam mai înainte: dar cărţile a-cestea îmi vor cuprinde, mulţumi şi epuiza viaţa?...
M-am întrecut; aceasta e sigur. Am ieşit din mine ca să păşesc mai departe. Paşii aceştia îi împlineam cu fiecare carte citită, cu fiecare durere refulată. De ce astăzi întrecerea e atât de evidentă şi, în loc să mă mulţumească, mă întristează, mă copleşeşte cu acel sentiment al absenţei? Ce-mi lipseşte? Viaţa mea lăuntrică de până acum, viziunile mele, rosturile mele, valorile mele. De ce s-au năruit toate acestea dintr-o dată, fără nici o cauză reală, fără nici o criză?
Poate eu lucrasem pe nisip, poate adunasem material inutil. Dar oare, ştiinţa, filozofia, istoria sunt inutile? Cât de depărtate mi s-ar părea acum, nu pot să le cred. Atunci de ce scufundarea bruscă petrecută zilele acestea, sfârşită în ceasul acesta?
Truda mea nu va lămuri nimic. Deasupra tuturor ipotezelor şi explicaţiilor va rămâne faptul; pe mine mă clatină vânturile.
Presimt că se vor petrece altceva decât simple experienţe în marginea unei cărţi sau a unui om aflat din cărţi. Presimt că întreaga mea viaţă lăuntrică se va dărui. Cui? Nu pot să mă gândesc la Biserică. Nu sunt un mistic şi nici nu sunt un ateu satanic, cinic, disperat. Cum aş putea, atunci, ajunge la Iisus?
Iată ce simt: că sunt ridicat din mine şi izbit de colţuri dureroase, şi lăsat iar în suflet, şi iarăşi înălţat. Şi nu ştiu nimic alt, şi nimic nu înţeleg.

VII. BACALAUREATUL

Emoţii mediocre la examenul de corigentă. Şi eu, şi Marcu răspuj dem prompt, exact. Vanciu biruise, după trei ani, învăţaserăm matematica. La teză am rezolvat toate problemele. Ne-am întors acasă fără bucurii mari, aşteptând rezultatul.
Au început atunci zilele de nelinişte pentru bacalaureat. în vară au căzut mulţi, şi din pricina unor întrebări stupide. Ceea ce nu m-a înspăimântat destul ca să recitesc pe vacanţă cărţile ultimilor patru ani de liceu.
Am încercat să precizez ceea ce trebuia să ştiu şi ceea ce ştiam. Scriam subiectele pe o listă, iar lista era fără sfârşit, şi timpul meu prea scurt, şi voinţa mea îndoielnică. Mi-am spus că la bacalaureat se va cerceta cultura generală, iar nu amănuntele pe care oricine le poate memora din cărţi. Uitam cu încăpăţânare cele ce mi-au povestit colegii, de la primul examen din vară. Mă întâlneam cu Marcu, la mine în mansardă, ca să învăţăm. Eu luam o fizică, el o geografie. Dar ne surprin-deam, peste un ceas, polemizând în biologie şi literatură. Aceasta s-a petrecut întotdeauna. Eu am învăţat fizica singur, şi el singur geografia. Seara ne întâlneam din nou şi rătăceam mult, pasionaţi şi cinici, plănu; ind ani de muncă universitară, el la medicină, eu la greacă.
Rezultatul examenului de corigentă, înscrierea la bacalaureat cu taxă scumpă, frigurile aşteptărilor înainte de teză

au trecut, au trecut...
începuse toamna, şi pe noi ne ispiteau nostalgii bucureştene, oraşul torturat şi trist sub frunze. Ne umileau dimineţile prea senine şi parcurile dezmorţindu-se proaspete din ploaie, şi uliţele brune, cu pietre reci şi case albe.
învăţam dureros, ascultând prin ferestruici oraşul revărsându-se către câmpurile toamnei. Şi iarăşi nu găseam puterea de a mă batjocori că sunt melancolic, acum, în faţa marelui fapt. Aş fi vrut să alung tot undeva, în sufletul meu, în oraşul meu, şi să păşesc eroic. Mă descopeream erou, pentru că citeam cărţi nesuferite în început blând de toamnă.
în sala prea mare şi prea rece pentru sângele nostru înspăimântat: arn fost rânduiţi fiecare în câte o bancă. Doi profesori necunoscuţi şi grăbiţi ne-au dictat subiectul. M-am liniştit de cum am început să scriu. A doua zi, la acelaşi ceas de dimineaţă, am tradus un paragraf din Seneca filozoful, iar după-amiază am pregătit versiunea franceză. Eram liberi trei zile. Ne-am întors acasă fericiţi. Am râs pe străzi, socotindu-ne studenţi.
130
pagăduiam toţi lui Marcu glume antisemite. Şi Marcu răspundea sen-teнţiind:
- Ovreiul în veci nu piere!...
Eram toţi admişi la oral.
Ni s-a fixat, pe liste albe şi oficiale, ziua de examen a fiecărei serii. Am fost cuprinşi, atunci, de febra nestăpânită a lecturilor pripite, a răsfoirilor nervoase, a memorizărilor, a fişelor, a sublinierilor cu creion roşu. Nu mai mă recunoşteam. Mă deşteptam în zori şi cercetam manuale aspre şi seci, pe care nu le deschisesem niciodată în liceu. Munceam cu un suflet şi un creier străin, instinctiv îndârjit. Simţeam cum îmi scad puterile, cum mă voi prăvăli dacă nu uit totul până ce scap.
Şi, deodată, m-am surprins calm, plictisit, dezgustat. Am aşteptat să se apropie ziua oralului fără nici o emoţie.
.„Acum e seară, e cald, se risipesc miresme de ploaie. Dar azi dimineaţă era senin şi rece. Cădeau frunzele şi fructe de castan sălbatec cădeau, şi trotuarele erau curate, vinete. Am plecat fără şapcă şi fără geantă. Am plecat după ce m-a sărutat mama şi mi-a făcut cruce pe frunte şi a aprins candela. N-am putut goli ceaşca cu cafea neagră. N-am putut sfârşi cornul. Nu eram emoţionat. Păşeam alene, evitând bulevardele cu tramvaie şi trecători grăbiţi.
Am ajuns în curtea largă printre cei dintâi. Câţiva candidaţi, de la alte licee, răsfoiau cărţi din ghiozdane pline. Nu cunoşteam pe nimeni din seria mea. Dar Marcu şi ceilalţi făgăduiseră că vor veni, ca să afle rezultatul.
■
Ocoleam curtea, fără să mă gândesc la nimic, fără să doresc nimic. La răstimpuri aş fi strigat: „Să treacă! Să treacă..." Dar mă linişteam şi păşeam înainte, fără cărţi şi fără fişe.
Mi-am amintit şi m-a tulburat, fără nici un rost, părerea de rău cu care o studentă în medicină, ce căuta pe fratele meu, mi-a spus:
- De ce nu mai sunt şi eu în liceu...
Mi-am amintit şi m-au tulburat alte scene şi cuvinte aproape uitate. Păşeam în curtea largă, cu gândurile străine de examen şi de comisia care întârzia să se adune.
După un ceas, am fost chemaţi în coridorul întunecat. îmi priveam tovarăşii: tremurau, cu buzele albe, cu gâturile reci, cu tâmplele supte. Eu eram palid şi îmi torturam ochelarii.
în clasă năvălise prea multă lumină. M-am surprins înciudat că lipsea catedra. Profesorii s-au aşezat pe scaune. Noi, într-o bancă lungă, "nul lângă altul. Eram calm, prea calm.
Am început cu limba şi literatura română.
- Poţi să-mi spui evoluţia sufixelor?
131
Băiatul privea în gol. Vecinul lui tremura. îl vedeam că se opreşte cfl greu să nu ridice degetul. întrebat, a răspuns; dar a confundat. Aceasta a bucurat pe al treilea vecin, pe care - din sadism - profesorul l-a sărit,! cercetându-mă pe mine. Am răspuns poate prea prompt şi încruntat.
- Ştii exemple din lexicul bizantin?
O întrebare stupidă, dar ştiam. Miop şi supărat, zâmbind la răstimpuri prezumţios, profesorul m-a socotit, fireşte, papagal premiant şi mi-', a pus alte întrebări, ale căror răspunsuri nu se pot memora. Dar a căzut' singur în cursă, pentru că înţelegeam pe Eminescu şi i-am interpretat mai bine decât se aştepta începutul *Scrisorii I.* M-a întrebat din istoricii ardeleni, fără să bănuiască acele nopţi parfumate când citeam pe Şincai şi fără să ştie că descoperisem de curând la un anticar *Istoria filologiei române* a lui Şeineanu.
De ce îl persecută atât? ghiceam că se întreabă ceilalţi. Poate e evreu.
- Ştii ceva despre originile poeziei populare? I-am spus ce ştiam. M-a întrerupt.
- Mulţumesc. Cu dumneata am sfârşit.
Prima izbândă îmi dăduse curaj. Am răspuns la istorie ceea ce dorea curiozitatea bănuitoare a profesorului: relaţiile lui Petru Muşat cu polonii.
Vecinul meu nu avu noroc.
- Pe unde intra Nicolae Mavrocordat în Bucureşti când venea din

Moldova? _?
- Ce domn român s-a înecat în Dâmbovița? Aceasta o ştia ultimul din serie.
- Vlad înecatul.
- Ştii ceva despre el?
- A fost domn al Munteniei... -Bine.
La geografie n-am ştiut să spun flora versantului nord-estic al Munților Apuseni. N-am ştiut nici afluenții Crişului Alb. Am *luatpatru.* Vecinii mei ştiau atâtea numiri de râuri şi munți...
La fizică şi chimie, la limba franceză, am răspuns tot ce m-au întrebat. Mi-era ciudă că profesorul - incult - nu discuta decât despre sinonime şi omonime sau ne punea să rezumăm *Cidul.*
- Spune-mi evoluția aparatului digestiv de la echinoderme până la om.
Mi-am amintit lecturile mele ştiințifice, anii petrecuți în laboratorul de fiziologie al Casei Şcoalelor, colecțiile de insecte, volumele lui Brehm, Perrier şi Fabre. încet, încet, răspundeam.
132
Mă pasiona întrebarea; făceam eforturi de memorie, de logică, de atenție. Dar profesorul nu era mulțumit. Mi-a socotit memoria proastă.
- Dacă te-ai apucat să le înveți, trebuia să le înveți până la capăt, ca un perfect papagal. Altminteri, nu-ți admir decât o mediocră încăpățânare, ca pentru nota *cinci.*
Am roşit. Eram umilit, furios, trist. Aş fi vrut să-i spun: „Ce?..." Aş fi vrut să-l provoc - pe el, incult şi îngâmfat profesor al unei ştiințe culese din manualele elementare - la o discuție de filozofie biologică. Dar n-am putut face nimic.
Mi-am înghițit amar umilința. Sfârşisem.
Am plecat fără nici o bucurie, tară să țip, fără să alerg pe străzi, aşa cum îmi făgăduisem. Am povestit prietenilor furia mea cu profesorul de naturale. M-au socotit naiv. Şi *cinciul* e bun.
Am făcut, pe un colț de zid, media. îmi da, în orice caz, *şase.* Sunt aproape sigur trecut. Şi nu simt nici o bucurie, şi asta mă doare; mult, mult. Şi de aceea scriu în caiet: ca să nu uit durerea din ziua examenului meu.
în roman, dacă îl voi scrie vreodată, voi culege toate stupiditățile, toată absurditatea bacalaureatului. Voi dovedi cu atâtea pilde că trec cei norocoşi, cei favorizați, cei tâmpi. Eu n-am văzut selecția despre care ni se vorbeşte. Dacă mă întreba la naturale *insectele,* la franceză *romantismul,* iar la geografie *originile geologice ale munților,* luam cea mai mare notă.
Dacă mă întrebau altceva, poate luam la toate „insuficient". Am avut noroc, am avut şi nenoroc. Dacă voi promova, voi promova mediocru, printr-o întâmplare. Păcatele mele n-au fost surprinse, însuşirile mele n-au fost răsplătite. Penibil...
Dacă nu voi trece?...
A început să plouă: greu, rece, monoton.
E toamnă afară sau e toamnă în mansarda mea?...

VIII. FINAL

Am scăpat, am scăpat!...
Am trecut singurul din seria liceului nostru. Mă doare că n-a trecut Şi Marcu. De acum, nu-mi va mai fi prieten. Pe noi ne legau creierele, nu sufletele. Despărțiți, cine ştie dacă nu ne vom uita?...
133
Mi-am citit numele pe listă, cu ochi tulburi. M-am plimbat iarăşi prin curtea largă, cu platani ca în zilele examenului. M-a cuprins deodată un dor puternic de a vedea liceul unde am petrecut opt ani. Mă întrebau profesorii, mă întrebau elevii asupra bacalaureatului. Le răspun-**deam** pripit. Pe mine mă întristau clasele în care peste puțin timp nu voi i mai zări nici o față cunoscută. Şi mă întrista portarul, şi orga măruntă -"ascunsă sub scară, şi dulapurile cu cărți din care atât am citit...
Prietenii m-au sărutat.
- Iată că încep răsplătirile...
Cine ştie ce viață începe în zilele acestea de toamnă, când eu mă simt atât de schimbat, de străin, şi mă simt ispitit să plâng, să alerg, să râd?... Nu vreau să mă gândesc la Universitate. Caietul acesta e încă un caiet de adolescent. Mai vreau să scriu numai câteva pagini, şi apoi să-l sfârşesc, *pentru totdeauna.*
Cine ar putea înțelege tristețea sălbatică a acestui *sfârşit pentru totdeauna?...* O viață se închide. Voi răsfoi mai târziu caietul şi, poate, \ nu-l voi răsfoi - ca până acum - singur...
Scriu cu greu. Mă simt furat de noi desfătări, de gânduri noi: Universitatea... Şi mă simt încă legat de adolescența mea, de acel roman pe **care** nu l-am scris.
Nu l-am scris, pentru că nu puteam descoperi în mine şi în ceilalți un roman. Eram cu toții contururi, nostalgii, mediocritate. Câteodată ridicoli, câteodată eroici. Cum aş fi putut iscodi în lumea aceasta un conflict '■ care să ducă la un roman?...
Nu l-am scris şi mă apasă viața mea şi viața adolescentului pe care -l-aş oglindi în roman.
Nu înțeleg nimic din tot ce vieţuieşte acum în jurul meu. Mă **obs&l** dează romanul, mă chinuie atâtea fapte care trebuie spuse. Şi nu ştiuj

cum să-l scriu şi nu pot să-l scriu...
*
Soarele se iveşte din nou.
Soarele se întunecă.
Astăzi am colindat câmpurile cu miros de toamnă, ca în după-ami« zile copilăriei. Am revăzut atâtea lucruri. Am plâns ca un adolescenta lângă un copac, descoperind un colţ albastru de cer. N-am ştiut şi nj m-am întrebat.
Am venit acasă.
De acum va trebui să muncesc mult, să muncesc fără odihnă, să-nj istovesc crunt anii tinereţii. Şi nu pot munci. Mă lovesc, îmi muşc bu zele, şi nu pot munci...

Se sfârşeşte, însângerată, toamna.
Mansarda mea a rămas aceeaşi: blândă, singură, tristă. Eu am să scriu *Romanul adolescentului miop.* Dar am să-l scriu ca un *Jurnal* al autorului. Cartea mea nu va fi un roman, ci comentarii, note, schiţe pentru roman. E singurul mijloc de a surprinde realitatea, firesc şi dramatic.
*
Plouă, plouă.
Dintr-o mansardă iubeşti întotdeauna ploaia. Vreau să închei *Jurnalul* în această zi de toamnă. îl închei, pentru că mă arde dorul de a începe chiar acum *romanul.* Am schiţat cele dintâi capitole.
Voi scrie:
„Pentru că am rămas singur, m-am hotărât să încep chiar azi *Romanul adolescentului miop..."*
Sunt fericit că în grădină plouă...
SFÂRŞIT
Volumul II [GAUDEAMUS] 1928
[PARTEA I]
/. DECOR
Castanii erau umezi după ploaie, bulevardele reci, şi deasupra mea, toamna.
Păşeam sfielnic şi stânjenit de privirile celorlalţi. Mă încruntam ca să prind curaj. Rezemat de zid, pe coridorul ce ducea la secretariat, mă desfătam. Aş fi vrut să nu mă descopere nimeni, ci eu să-i descopăr pe toţi. Şi mi-erau toţi dragi, şi gândeam de-acum, ei îmi sunt tovarăşi... Zăream prea multe studente, şi toate mi se păreau frumoase, şi le socoteam asemenea Hypothiei. Simţeam cum cresc în mine nădejdi şi doruri, şi cum se iscodesc nelinişti. îmi spuneam: nu e aşa că *aceştia* sunt cei mai frumoşi ani? Şi nu ştiam dacă trebuie să-i stăpânesc sau să-i las să mă stăpânească.
Trecuseră acele nopţi tulburate de gramatica greacă. într-o dimineaţă dureros de senină m-am coborât din mansardă. Flori de tufănică mă ispiteau. Cerul era înalt, înalt. Casa mi se părea atât de bună, de dragă. Curtea îmi era prietenă. Tufele mari de liliac se umileau în soare. Atunci am hotărât: greaca n-am s-o învăţ *acum.* S-ar fi spus că aşteptam un fapt de mult făgăduit. Şi nu ştiam ce aştept.
Trebuia să-mi găsesc prieteni noi. Dar nu cutezam să vorbesc colegilor care se aşezau în băncile din fund şi-mi priveau bănuitori lentilele şi zâmbetul. Nu cutezam să vorbesc colegelor, care se aşezau în băncile din faţă şi nu mă priveau deloc. Aşteptam.
...Ploua, ploua. Eu îmi cumpărasem cărţi multe după bacalaureat. în mansardă, singur, citeam. „Cea dintâi toamnă" gândeam eu. Şi zâmbeam.
...Cel dintâi curs, în amfiteatrul „Maiorescu", ascultat lângă fereastră, înciudat de amurgul prea sângeriu şi de mâna vecinei mele, prea albă, prea caldă... Jos, pe bulevard, treceau oameni care nu ne cunoşteau

profesorii. Gândul acesta stupid mă împiedica să înţeleg elogiul filozofiei ca supremă încoronare a activităţii pământenilor. Domnul vorbea rar, clar, obositor de clar şi de rar. La sfârşitul orei, duduile îşi potoleau enervarea închizând şi deschizând genţi suspecte. Erau şi dudui care luau note. Aveau urechile mari, părul adunat sălbatec deasupra cefei palide. Zăream tineri cu atitudini de gânditori la congres. Frunţile descoperite, sprâncenele încruntate, obrajii rezemaţi în pumn.
Coboram scările, şi globurile galbene răsăreau în seară.
Pe coridoare, perechi şi grupuri. Perechile, lângă ferestre, cu ochii în toamnă. Grupurile, lângă ziduri, dispreţuiau studenţii sfioşi sau studentele cu rochii prea lungi. Grupurile întotdeauna râd; perechile tac întotdeauna.
Cea dintâi schimbare: mi-au fost simpatici sentimentalii. „Ei doar înţeleg că totul nu e decât o glumă", gândeam. De ce mă întristau hotărârile adolescenţei, întărite în ceasuri tulburi?...
Mă stânjenea pălăria, prea mare şi prea neagră. Fratele meu a încercat să glumească: studenţii sunt poeţi şi bohemi. Dar eu aveam mansardă, şi nu scrisesem niciodată versuri. Sub pălăria mare, păream mai degrabă un zugrav german. O purtam numai în ploaie. Şi toamna plouă, plouă...
Cea dintâi dovadă că adolescenţa mea era definitiv încheiată: nu mai scriam *Jurnal.* Totul se răfuia, de-acum, în suflet, tăinuit. O altă dovadă: ceream şi căpătăm bani pe cele ce publicam. Aveam bani mulţi şi-mi cumpăram

cărți scumpe.
...Străzile erau tot mai reci, zidurile tot mai mohorâte. Castanii îmbătrâneau cu o toamnă și iedera ruginea printre ferestre.
Dimineața, sufletul mi-era clar. Seara, sufletul se tulbura. De ce mi-am uitat visurile care înfloreau și se alungau în somn neliniștit?...
Pe coridor, în fața unei uși, seara, am lovit o duduie care m-a privit enervată. Am fost palid, apoi roșu, apoi palid. Am aflat mai târziu că pe duduie o cheamă Bibi. De arunci o salutam umilit. Bibi nu-mi răspundea. Dar de ce îi spuneam eu Bibi?...
Nu aveam noroc. Nu-mi întâlneam colegii din liceu la nici un curs. Mă obișnuisem, însă, cu câteva chipuri. Un student basarabean, înalt, spătos, bălai, aproape chel. Era înscris la Teologie, Drept și Filozofie. Nu pierdea nici un curs și își transcria notele în caiete mari, liniate. A fost la Atena, la Sofia, la Paris. Nimeni nu știa mai mult. S-a împrietenit cu un evreu care iubea o evreică frumoasă. Era urât, dar o iubea. Am înțeles aceasta când mărturisea basarabeanului: „E așa de inteligentă!...", trist, trist.
Mă întâlneam și cu o studentă cârnă, care citea cărți de filozofie germană și se mândrea cu feminismul. Discuta cu oricine filozofia

germană și feminismul. Avea un început de frază foarte ciudat: „Mă rog, I mă accepți ori nu mă accepți?"
Feminista disprețuia studentele frumoase și studenții inculți. Am surprins un crâmpei de convorbire.
- Dacă n-au citit pe Hegel, nu-s buni de nimic! -Zău?...
Unul, indiscret.
- Dar mata de unde știi?
- Eu, domnule, sunt feministă. Altul, către vecin.
- Să fie sănătoasă...
Câteodată venea însoțită de un tânăr palid și firav. Cei care stau în băncile din fund șopteau că e un convertit.
Mai întâlneam o fată brună, cu părul retezat pe frunte, care vorbea blajin și învăța cuvinte latinești până ce începea cursul. Am surprins-o într-o zi citind un caiet cu versuri. A roșit. De atunci îmi zâmbea, iar eu o salutam.
...Dacă ploua seara, după sfârșitul seminarelor, așteptam pe coridorul cu ferestre largi. încet, încet, mi-a pierit sfiiciunea. întâlneam studenți de la Teologie, cu plete, cu bărbi tinere și aspre. Și studenți sărmani de la Litere, care blestemau ploaia, pentru că își pierdeau masa la cantină. Și studente din orașe depărtate, cu ochi bănuitori și ciorapi pătați de noroi. Porneau grupuri, grupuri la cămin, cu servietele sub braț.
Când trecea ploaia, pe străzi spălate și reci, mă întorceam acasă. Priveam ferestre luminate și ghiceam odăi calde, intime, cu pași moi,
feminini, pe covoare blânde. Și nu-mi îngăduiam să fiu trist.
*
Toamna, cu tristeți și amurguri, a trecut. Acum, după doi ani, amintirile sunt amare și grele. Iar eu scriu povestirea aceasta liniștit și înăsprit de pașii pe care i-am făcut. Și scriu o povestire care nu e, încă, încheiată. Viața se viețuiește înainte, iar eu scriu ceea ce a viețuit.
//. PREȘEDINTELE
Toamna am sfârșit-o singur. Și, deodată, la începutul lui decembrie, mansarda s-a luminat. Cădea seara, iar sus, la mine, se înstruneau coruri. Faptul s-a petrecut atât de repede... Am început să uit împrejurările în care am cunoscut pe doctorandul cu fruntea lată, cu zâmbet nervos în colțul buzelor subțiri. Mi-a vorbit, de-a lungul bulevardului,

cum orașul nu are încă un cerc studențesc, cum trec anii universității fără ca nimeni, încheindu-i, să-i cunoască. Un bătrân vrea să-și dăruiască averea pentru Cămin, dacă cercul ar exista... Și cercul nu există, pentru că fiecare se mulțumește să-și petreacă anii cu cei câțiva tovarăși vechi, de care îi leagă copilăria sau liceul. Dacă s-ar găsi, undeva, o cameră pentru început...
- Am eu o mansardă.
Doctorandul s-a împotrivit; studenții și studentele sunt zgomotoși, nedisciplinați. Vor stânjeni și obosi pe cei de acasă.
- Mansarda e a mea...
Am primit-o numai pentru coruri. Ne-am despărțit în noapte, fericiți. Dimineața, urcase treptele de lemn și ciocănea la ușă.
- Ce de cărți, ce de cărți...
Mi-a spus de tot ce făcuse după ce ne-am despărțit; adunase cinci colegi pentru comitet, scrisese apeluri pentru studenții orașului, obținuse cei dintâi bani de la bătrân, comandase la tipografie buletine de înscriere, cumpărase dosare și hârtie. Aducea o geantă încărcată. Medi-' cinist, socoti volumul aerului din odaie.
- Mai mult de două ceasuri, pentru cincisprezece persoane, nu se poate... După două ceasuri deschidem ferestrele... Voia să vestească, prin ziare, o întrunire și nu găsea sală. M-am îmbrăcat, zorit, și am plecat amândoi la directorul liceului.

Bătrânul încerca să se înduioşeze: venisem acum nouă ani, mic şi sfios; iată-mă acum student; am să-mi mai amintesc, oare, de directorul bătrân, un părinte al sufletului meu de adolescent?... Doctorandul îşi muşca buzele de nerăbdare. La ce sunt bune toate acestea, acum? începe o nouă viață, rodnică şi avântată. Ne poate da şi el o mână de ajutor? Primeşte să ne împrumute sala de muzică pentru cele dintâi întruniri?
- Fireşte, pentru studenți...
A mulțumit, cald şi scurt, şi a plecat; la Universitate, la ziare, la decanat, la cantine.
Pe drum, întorcându-mă singur, cu amărăciunea amintirilor directorului în suflet, am întâlnit cei dintâi fulgi.
- Decembrie...
A doua zi de dimineață, ferestruicile mele păreau albastre sub zăpadă, în odăiță, frig şi tristeți. Am adus jăratec mult şi lemne multe, albe. Lângă sobă citeam înciudat informația la rubrica „Universitare": *,^is-tâzi,* la ora 5, studentele şi studenții care vor alcătui corul oraşului sunt rugați să se înscrie la sediul provizoriu din mansarda...".
Am alergat jos.
- La cinci avem oaspeți.
- Câți?
139
- Nu ştiu; douăzeci, treizeci. Dar se face selecție... Unii vor pleca imediat...
Mama nu a crezut în „oaspeți" până ce nu a văzut pe duduia care **întreba.**
- Vă rog, aici e o mansardă, sediu provizoriu?...
Fireşte, era Bibi. Doctorandul nu venise. Eram nerăbdător şi mă întrebam dacă e destul de cald, dacă jețurile sunt comode, dacă rafturile sunt curate. Bibi nu se aştepta să mă vadă şi, mai ales, să mă găsească singur.
- Numai dumneata ai venit?
- Eu sunt... să vedeți...
- Aşa e, mansarda e a dumitale...
- Tocmai. Tăceam, stânjenit.
- Dumneata lucrează înainte; eu am să citesc ceva de aici... Luase *Corydon.* Mă înroşii.
- E *bine?*
- E interesant.
- Roman?
;
- Adică cum?
■ - N-ați citit nimic de Gide?
- Ba da. Un manual de *Economie politică.* Dezarmat, precizai.
- Acela-i de Charles Gide.
- O! pardon! Şi ăsta-i *Andrei...* Zâmbea, cu ochii în carte.
- Cunosc şi eu un Andrei, foarte bine, student la Politehnică. Un schior...
Aprobam.
- Da, da...
O rugai să ia loc pe un jeț, între rafturi.
- Nu te plictiseşti d-ta singur aici? Minții, prezumțios.
- Nu sunt cu totul singur... Mă privi lung.
- Ciudat; nu pari îndrăgostit. Palid, palid.
M-a mântuit doctorandul; intrase fără să se vestească, cu geanta umedă de fulgii topiți, cu fruntea înăsprită de frig.
- Nu mă prezinți domnişoarei?...
140
Cum era să-i spun că o cheamă Bibi? S-a prezentat singură. I-am reținut numele.
într-o jumătate de ceas, mansarda era plină de studenți şi studente. Se adunase, la o masă, comitetul provizoriu. Pe aceia îi cunoşteam: doi de la Politehnică, un sublocotenent în ultimul an de Medicină, un tânăr slab şi gârbovit, care fuma mult şi-şi cântărea cuvintele. Ceilalți, străini. N-au avut loc decât prea puține dudui, pe scaune şi pe pat. Ascultam cele ce le spunea preşedintele.
Nu era orator. îşi căuta cuvintele, dar le rostea definitiv. A amintit donația bătrânului. Dar cercul nu exista. Trebuie închegat, cât mai repede. Corul şi festivalul ne vor aduce bani. Vom merge cu colindele la miniştri, la rector, la Palat. Cercul trebuie să ajungă *persoană morală* şi, apoi, *persoană juridică.* Astfel, va putea primi donația. în acelaşi timp, trebuie să încercam o „viață studențească".
Oaspeții mei se înflăcăraseră. Făgăduiau ajutor, muncă, entuziasm.
- Şi disciplină, condiționa preşedintele.
Un tânăr oacheş fu desemnat dirijor. Era măgulit şi rugă pe fiecare să-şi încerce glasul. Fetele protestară.
- Noi ne cunoaştem glasul din liceu... Băieții, obraznici.
- E mult de atunci...

O duduie albă şi cuminte se supuse.
- Do, re, mi, fa, sol, la, si...
Studentul înalt şi ţigănos, cu buze mari, care stătea rezemat de uşă, îşi dădu părerea.
- Tenor...
Râsete. Duduia se făcu roşie, mică, umilă. Interveni preşedintele.
- Domnilor, mi-aţi făgăduit...
O studentă, cu ochii negri în cearcăne, cu buzele umede şi nările tremurând, se enervă. Avea bucle negre, retezate la ceafă şi mâinile dezgolite până la umeri.
- Domnule preşedinte, să înceapă *ei* întâi! Băieţii protestară, înfricoşaţi.
- Primatul sexului frumos...
- Primatul curajului, replică o blondă.
în tumult, eu îmi căutam mansarda. Fum de ţigară, miresme de vestminte feminine, umbre. Rafturile priveau, mute. Deasupra căpătâiului, la pat, iconiţa îşi scutura frunze din coroana uscată de salcie. Mă simţeam atât de fericit şi atât de stingher!...
Intervenţia preşedintelui soluţiona dilema.
- Duduile vor face game, iar domnii vor coborî pentru câteva minute în curte. Băgaţi de seamă să nu spargeţi geamurile...
141
îi auzeam cum conspiră.
- Suntem *răciţi...*
Fetele au acceptat atunci să înceapă, dacă *ei* făgăduiesc că vor fi liniştiţi. Duduia cu cearcăne sfârşi gama corect, provocator.
- Numele d-voastră şi facultatea?
- Nonora... Drept şi Conservator. Băieţii.
- Aaa?!
A doua zi au început repetiţiile. într-o după-amiază, fetele, în cealaltă, băieţii. Aceasta a nemulţumit pe băieţi. Veneau târziu, fumau şi nu erau atenţi la dirijor. A trebuit să se accepte repetiţii comune. Băieţii se adunau cu o jumătate de ceas mai devreme. Unii îmi cereau politicos iertare că mă întrerup. Şi începeau să discute greva studenţească. Erau câţiva îndârjiţi, alţii purtaţi de curent, alţii împotrivă.
- Dumneata ce crezi?
Eu nu voiam să cred nimic. îi ascultam. De cum sosea cea dintâi fată, discuţia se înflăcăra.
- Selecţia prin sex, gândeam eu.
Fetele s-au plâns preşedintelui că „se face politică". Şi preşedintele a interzis-o, ca prilej de dezordine. Dacă domnii colegi vor, să discute problema în altă parte, pe îndelete.
Repetam *Gaudeamus igitur...* Se pogora în mansardă, prin fum de ţigară, printre cărţi, păreri dintr-un Heidelberg ce înviază. Era cald îmre pereţii albi, şi ne bucuram că afară ninge, şi ninge mult. Corurile străbăteau prin ferestruici şi înviorau strada. Fetele ajunseseră prietene. Se adunau în jurul sobei de zid, răsfoiau intrigate cărţi germane. Le ghiceam cum, seară după seară, sunt tot mai ispitite de mansarda mea. La început, îmi mărturiseau neliniştea cu care păşiseră într-o odaie scundă, fără covoare, cu rafturi multe şi ţigări fumegând. Era atât de nou, de nebănuit... Se surprindeau, apoi, dorind ceasul repetiţiei. Era „simpatic".' Poate visau, poate îşi aminteau romane sau poate nădăjduiau...
Nonora era tot mai provocatoare. Nu alegea. Zâmbea fiecăruia, accepta cât de mulţi curtenitori, îşi lăsa admiraţi cu pleoape apropiate genunchii, sânii, umerii. Supăra fetele, pentru că *cerea* în fiecare seară tovarăş care s-o conducă acasă. Sedusese şi pe preşedinte, care acum d întreba, în discuţii:
- Domnişoara Nonora ce crede?...
într-o după amiază, am văzut cum se lăsa sărutată, la capătul se de un student frumos şi prost.
- Eşti obraznic... Mi-ai luat tot *rouge-u* de pe buze...
- Atât?
Se împrietenise cu Bibi. Veneau împreună la repetiţii.
142
- Cine îmi scoate şoşonii?
Poate vorbise şi pentru mine. Se aplecau cinci tenori.
- încet, încet!... N-am oferit decât şoşonii!...
Favoriza pe Radu. îl întâlnise într-o seară la mine, şi poate i-a plăcut urâţenia lui de miop voinic şi cinismul celui care se lasă stăpânit de soartă. Radu era singurul prieten de care nu mă despărţise toamna. Pe ceilalţi îi vedeam rar şi comentam lucruri neînsemnate. Erau furioşi că îmi înstrăinasem mansarda unui cerc de necunoscuţi.
- în curând ai să ajungi antisemit...
Păstram aceeaşi intimitate în vorbă. Dar eu îmi căutam prieteni noi. Radu îmi era aproape un prieten nou. Descopeream în el, după ce ne despărţeam, atâtea daruri pe care nopţile sfârşite în cârciumi nu le năruiseră...
Şi Radu venea în fiecare seară la mine, de când aflase că vine Nonora. O întovărăşea numai el acasă. Nonora îl

prefera studenților, pentru că era inteligent, cinic şi „spiritual". Ceilalți erau frumoşi şi vulgari. Continua, totuşi, să se lase îmbrățișată de toți cei care îndrăzneau. Săruta cu buzele desfăcute, cu capul răsturnat. Se plângea apoi că „sălbaticii îi luau tot *rouge-ul".*
Bibi mi-a prezentat pe Andrei: înalt, spătos, brun, cu priviri de muncitor ambițios. Voia să ajungă inginer şef. Inteligent şi volubil, se prefăcea curios de știință, dar îşi ascundea cu greu ambiția. El voia să ajungă inginer şef. Mi s-a părut că Bibi îl iubeşte. M-a întrebat a doua zi cum îl găsesc? L-am lăudat, fireşte. Bibi s-a trădat.
- Ai văzut ce sprâncene are?...
La cea dintâi întrunire am mai cunoscut sumedenie de studenți. Nu credeau în făgăduielile preşedintelui: persoană morală, juridică, cămin, colonie. Se simțeau însă bine în acea sală de muzică, alături de atâtea fete frumoase şi băieți deştepți. Preşedintele izbutise să capete semnătura rectorului pentru un act însemnat, izbutise să smulgă o subvenție de la Prefectură şi aprobarea pentru colinde, festival, tombolă. Avea întotdeauna geanta plină şi era întotdeauna grăbit. în mai puțin de douăzeci de zile alcătuise un cerc recunoscut, înscrisese membrii, găsise sediu provizoriu, împărțise sarcinile comitetului. își pregătea, în acelaşi timp, teza în laboratorul de balneologie, cu halat alb şi fruntea încrețită.
Membrii îi erau recunoscători pentru un singur lucru: că le dădea prilej să se întâlnească şi să se amuze. Studentul înalt, care stă totdeauna lângă uşă, a fost poreclit „GaidarofF'. E singurul care întrerupe lectura proceselor verbale ale şedințelor de comitet, fără să fie chemat la ordine. Colegii l-au îndrăgit şi îl bat cu bulgări după fiecare repetiție.
143
La a doua întrunire s-au plătit cotizațiile. Un fapt care m-a uimit: n-a protestat nimeni. După ce s-a sfârşit adunarea, am trecut toți pe terenul de fotbal, vecin liceului, ca să ne batem cu zăpadă. Loveam îndârjit, cu deosebire în preşedinte, care interzisese mănuşile şi bulgării prea pie-troşi. Taberele s-au despărțit în câteva clipe. La dreapta mea lupta No-nora, apărându-se cu servieta, chiuind, îndemnând, blestemând. Aple-cându-mă să strâng bulgări, simt zăpadă pe gât, pe păr. Nonora râdea provocator, cu capul răsturnat.
- Dumneata trădezi...
- Spune-mi, Nonora...
- Dacă mă răzbun şi te îngrop în zăpadă?
- De vie?
- Uite, am glumit. M-ai iertat...
Tremuram. Se lăsase frig peste zăpadă. M-am întors acasă cu paşi uşori. Aş fi alergat. în mansardă am privit oglinda mult, mult. M-am hotărât să-mi las părul lung, să-mi îngrijesc fața şi să-mi cumpăr gulere albe.
Citeam, dar sufletul meu nu mai era al cărților. Ceea ce înțelegeam şi simțeam din cărți, însemnam pe hârtie, cu creierul. Munceam ca la împlinirea unei datorii sau a unui obicei. Mă gândeam tot mai rar la mine însumi. Evitam să mă adâncesc, să mă întreb, să răspund.
Pentru că părăsisem disciplina *Jurnalului,* îmi îngăduiam să mă contrazic față de mine, zi de zi. Nu urmăream nici o idee intimă. Lecturile nu mă mai nelinişteau. Le închideam în creier, în ceasul când începeau repetițiile. Viețuiam o viață nouă, ispititoare. Descopeream zi: după zi cum să ajut duduile la îmbrăcat, cum să răspund modest şi politicos laudelor aduse bibliotecii, cum să zâmbesc, cum să-mi îndulcesc asprimea privirilor. Austeritatea adolescenței se risipise în toamnă. Uitam cu mulțumire tulburările care altădată îmi scurtau nopțile. Părăsisem ambițiile cu care învinsesem liceul. Mă simțeam atât de fericit în mansarda mea plină de tineri... Pierdeam tot mai multe nopți cu Radu. Vorbeam despre Nonora. El o sărutase; săruta pătimaş, muşcând buzele. Eu mă prefăceam nepăsător, păstrând masca sufletului vechi, care se năruia fără să-i înțeleg, împrejurările.
Mă deşteptam diminețile tot mai târziu. Mă aşezam la masă ca un funcționar care aşteaptă fluieratul fabricilor. Citeam, citeam. S-ar fi spus că cineva mă însărcinase să-i rezum anumite cărți. Rezumam corect, fără grabă. Adunam fişe în cartoane. Şi mă surprindeam gândind gânduri obraznic de streine fişelor.
144
Noapte cu colinde la Patriarhie şi Palat, îngrămădiți în maşini mari, fetele în costume muscelene, noi aprinşi de vinul patriarhului şi îmbătați de izbândă... Şi regele care ne întrebă, pe fiecare:
- Dumneata?...
- Chimia industrială, Majestate...
Şi masa cu belşug boieresc de la Patriarhie, şi Gaidaroff care se întrebă câte țigări putem pune în buzunar, şi Nonora care se înecase cu un cataif, şi preşedintele care râdea fericit şi sorbea pahare cu vin roşu, şi dirijorul care ne felicita...
Am colindat, tot mai bine dispuşi, la trei miniştri, un filantrop, un director de ziar şi la decan. După miezul nopții, maşinile ne-au lăsat în fața unei curți ciudate. Era surpriza preşedintelui: o sală, la un prieten, cu pregătiri pentru petrecere până dimineața. Exclamații, uimire. Mă aflam între Bibi şi Nonora. Bibi descoperise un plic de vizită şi se distra scriind pe margini întrebări: „La ce te gândeşti?" Nonora răspunse: „La cel care trebuie să moară". Eu am adăugat: „Când?" Nonora scrise: „Acum". Bibi era înciudată: ... „De ce?" Eu citai din Coşbuc: „Nu cerceta aceste legi...". Nonora: „Eşti nostim". Bibi: „Numai atât?" Eu: „Sufăr". Nonora: „Minți". Eu: „Ai ghicit". Bibi: „în prudență stă fericirea". Eu: „Zău?" Bibi: „Obraznicule!" Nonora: „împăcați-vă". Eu: „Nu mai

avem loc pe plic"...
Spre dimineață, cu zăpada înghețată sub stele, am întovărăşit duduile acasă. Noaptea trecuse atât de repede... Se statorniciseră perechi, care îşi aruncau glume cu tâlc. Gaidaroff îşi fumase toate țigările lângă o studentă în Farmacie, mică, ochi drăcoşi, sâni ispititori. Preşedintele, în capătul mesei, emoționat:
- Domnişoarelor şi domnilor... Băieții, entuziasmați:
- *Vivatprofesores...* Bibi, zâmbind:
- Eu, aş... O blondă.
- Eu m-am întristat stupid... Haide acasă... Nonora.
- Mă plictisesc Radule, caută-mi şoşonii...
Radu suferise toată noaptea, între două studente care vorbeau cu vecinii. A fost fericit că l-a chemat Nonora. A condus-o acasă, braț sub braț. Eu am întovărăşit pe Bibi şi căutam fraze în care să-i pot spune: *tu,*
fără să roşesc. Izbuteam.
*
Zile stăpânite de viață, îndoieli şi reculegeri nu ajungeau în suflet. Şi ᵉram fericit, în început de iarnă albă.
145
///. NONORA
Nu găseam prilej să-mi surprind tulburarea. Ceasurile erau tot mai I puțin ale mele. Le împărțisem: cărților şi cercului. Cărți se adunau, multe. Cercul se însuflețise. Ne întâlneam, încă, în mansardă, pe înserat. \ Pregăteam balul şi festivalul. Duduile îşi căutau tovarăşi pentru tom- j bolă. Preşedintele semna tot atât de multe hârtii şi compunea tot atâtea j proiecte. Vicepreşedintele, cel de la Chimia Industrială, palid şi calm, **cerceta** propunerile cu zâmbet şi logică glacială. Nu se entuziasma, nu vorbea, nu se lăsa copleşit de efuziuni colective. Zâmbea după fiecare discurs.
- Acum, să examinăm şi teza contrarie...
îl enervau retorica şi cărțile lui Nicolae Iorga. Atât. Bibi se gândea tot mai mult la Andrei, şi tot mai prietenoasă se arăta față de mine. A **pritnit** cea dintâi să petrecem noaptea Sfântului Vasile, împreună cu „elita", la mine, sus. Nonora, surorile bune de la sopran, poreclite „Florența", două mediciniste sentimentale, blonda Măriuca, Gaidaroff, co- j mitetul, câtiva de la Drept, Radu, Andrei erau invitații. Preşedintele a ' hotărât suma pe care trebuia s-o depună fiecare pentru sticlele de. şampanie.
In ajun m-a vizitat un student spătos de la Politehnică, cu zâmbet umed şi cu ochi pistruiați. Mi-a spus că e membru în cercul nostru, că şi-a plătit cotizațiile şi vrea „să petreacă revelionul" cu noi. îmi vorbea intim, cu glas de bas cinic, şi-mi spunea „şefule". Fireşte, am acceptat. La plecare, clipind din ochi:
- Jocuri au să fie?
- Nu ştiu; preşedintele...
- Ce preşedinte, şefule?! *Jocuri de societate,* pupăm ca leii!... Seara, „şeful" a venit cu un tânăr livid şi serios, pe care ni l-a
prezentat: Gabriel.
- Noi îi zicem „Malec". E student şi el, săracul, la Drept.
Râdea familiar. Apoi, către Gabriel care nu îndrăznea să treacă pragul:
- Mă „Malec", mă! Hai bă, studențeşte!...
în mansardă se făcu, dintr-o dată, tăcere stânjenitoare. Fetele se adunaseră lângă sobă şi aşteptau. Comitetul era încurcat. Eu zâmbeam şi oferaem scaune noilor-veniți. Nonora îi privea provocator. „Şeful' uitase să-şi scoată galoşii, cu ochii la ea.
- Domnişoara e studentă?
146
'-Nu.
- Păcat, am fi fost colegi. Fetele râseră. Gaidaroff interveni.
- Nu suporți vizitele fără galoşi? „Şeful" hohoti, fericit.
- Eşti *bun!* Ce zici, mă „Malec"?
„Malec", livid şi serios, privea pe Nonora. Fu ajutat să-şi desfacă paltonul. Se aşeză pe scaun, fără să mulțumească. Iarăşi tăcere.
- Pe mine mă cheamă Gabriel...
- Ştim, ne-o spuse domnul...
- Elefterescu, Elefterescu... îți place, mă „Malec"? îmi uitară numele.
- Ca la Cluj, mă, cu ungurii. Mă iertați ... era să-i înjur... Aşa-s eu, patriot. Tată-meu, spaima jidanilor... Sunteți antisemiți?...
Verva domnului Elefterescu ne stânjeni. La răstimpuri, eu riscam câte un: „Da, da..."
„Şeful" ne-a vorbit de bătăile lui, la Cluj, cu sublocotenenții.
- A fost lată rău. O dată eşti student! Unuia i-am zis numai atât: „Mă?'... A fugit, săracul. Râdea măgulit.
- Eu nu-s omul să mă dau înapoi când e vorba de patriotism!... Noi aprobam. „Malec" privea pe Nonora, fix, resemnat, livid. O

enerva. întorcea ochii, schimba scaunul, se prefăcea plictisită. „Malec" o privea, calm.
- De ce te uiți, domnule, așa la mine?
întrebarea izbucni înfuriată. Domnul Gabriel tresări și întoarse capul ordonat, fără să răspundă. „Șeful" făcea haz.
- Așa-i că-i nostim?... Am spus eu c-o să petrecem bine... Studențește!... Auzeam și de șampanie. Aia la miezul nopții. Nu vă dau voie mai înainte, nici mort! Eu beau două pahare, să știți! Nu mă cunoașteți... Ce zici, mă „Malec"?...
S-ar fi spus că, jvialec" se încorda să zâmbească. Nu izbuti decât să-şr frece pleoapele și să-și subțieze buzele.
- Așa-i firea lui, tăcut. Azi e mai vorbăreț, încă... să-l vedeți când îl ceartă nevastă-sa... Rumoare.
- E căsătorit?...
- Da, din liceu... Și are o nevastă frumoasă... *Paria d'italiano con me e con altri...*
Mansarda se însufleți într-o clipă. Fetele își ascundeau anevoie interesul cu care priveau pe domnul Gabriel. Președintele se lumină. Gaidaroff se apropie și îi oferi țigări. Domnul Gabriel se făcu palid, [a]Proape cadaveric. Situația era ciudată, cu neliniști comice, grotești, Gagice. „Șeful" râdea.
147
- O nevastă... Și bine a făcut: are acum casă, masă, ce-i trebuie... El ? la slujbă, nevastă-sa la Universitate... fericiți...
Domnul Gabriel făcu iar eforturi să zâmbească. Nu izbuti. începu atunci să privească, înghețat, pe Nonora. Privire iritantă, care tulbură, i insinuează spaime de coșmar, deprimă, nimicește siguranța. Nonora se ridică de pe scaun.
- Eu plec.
Domnul Gabriel avu o zguduire pe care nu i-o bănuiam în seninătatea lui glacială. Se scutură. Apucă paltonul, pălăria și fugi. N-am avut nici timpul să-i aprind lampa pe scara de lemn. îl auzeam, înspăimântat, cum alunecă, trosnind treptele.
- Ce făcuși, mă „Malec", mă? Unde plecași? Stai, mă, să petrecem cu studenții... șampanie, jocuri, mă!...
„Șeful" se întoarse zâmbind.
- Așa face el... Dar îi băiat bun...
începu să vorbească. îl ascultau toți, înciudați. Radu fuma mult, Nonora era enervată. Șopti.
- Ăștia ne-au stricat petrecerea!...
Atunci se auziră bulgări moi în geam. Aplecându-mă, zării prin ferestruică pe „Malec". Domnul Elefterescu îi făcu senme. Ne priveam **unii** pe alții, fără să înțelegem.
- Plânge, săracul... Mă duc și eu.
Mi se păru atunci că în mansardă se făcuse frig. înfundai lemne în sobă. „Șeful" strânse câteva mâini, zâmbind trist.
- Păcat de șampanie...
După ce am auzit poarta închizându-se, jos, în curte, am răsuflat. Președintele era furios.
- Cine i-a adus, domnule?...
- Sălbatici...
- „Malec" suferă de un început de idioție... Vicepreședintele își rosti părerea domolit și clar.
- Asta i-a venit, cred, din însurătoare...
N-am izbutit să uităm aventura decât aproape de miezul nopții. S-a risipit din mansardă atmosfera de straniu grotesc, pe care o lăsase tonul și privirile lui „Malec", și verva suspectă a d-lui Elefterescu, student la Politehnică. Mâneam și umpleam pahare cu vin roșu. Gaidaroff se așezase lângă Măriuca, Radu lângă Nonora, medicinistele între membrii comitetului, „Florența" între cei de la Drept, Bibi între mine și Andrei. Bibi era cea mai tulburată de vizită și de concluzia acră a vicepreședintelui. Se întristase și privea pe Andrei, numai pe Andrei.
148
După șampanie se acceptară jocurile. Eram toți prea veseli. Eu ghiceam urmările unei încercări ciudate, expansivitatea crizei depășite, un surplus de energie care trebuia cheltuit.
S-a întâmplat faptul de care mă temeam de la începutul jocului: să sărut pe Nonora... Și ceilalți care savurau spectacolul, socotindu-mă timid...
Nonora era calmă; îi luceau la răstimpuri ochii ca un tăciune, apoi se adumbreau triști.
- Haide, începe... nu mă plictisi...
- Pe frunte?
- Dacă ești pervers...
- De câte ori? încercam eu să prelungesc.
- Tu începe, îți spun eu când să te oprești.
...Și ceilalți care se desfătau... Cum era să le spun că eu nu pot săruta *altfel* pe Nonora?
- Una... două... trei... cinci... nouă... cinci... patru... Numărau băieții. Nonora mă opri obosită. Râdea.
-Nu știi...

Eram tulbuut, furios. Trebuia să mă apăr, şi nu izbuteam să încep fraza.
- Cu public, fireşte că nu ştiu... -E inutil; te lauzi...
M-am deşteptat, dimineaţa, întristat. Aş fi vrut să însemn într-un caiet cele ce se petreceau în suflet. Pierdusem, însă, obiceiul *Jurnalului.* Ş-apoi, nici nu înţelegeam nimic. Lăsam să mă poarte viaţa, cercul, preşedintele, Nonora, Bibi... Am adormit iar. Am visat vise stranii, cu bărbaţi care mă strigau: „Şefule, şefule, te cheamă «Malec»!"...
Ne vedeam aproape în fiecare zi. Nonora aducea cele mai multe obiecte pentru tombolă. O întovărăşea Radu, încărcând pachetele în trăsură şi aprinzându-şi nemulţumit ţigară de la ţigară. Radu continua să adoarmă în zori, dar nu lipsea de la nici o întâlnire cu Nonora. Când rămâneam singuri, îmi lăuda ochii Nonorei, buzele, pulpele, şoldurile, pieliţa. îmi povestea mângâieri, reţinute de pumnul ei, deasupra genunchilor, la cinematograf; sărutări prin ganguri, pe străzi dosnice. Toate acestea nu mă tulburau. Mă *interesau* ca un fapt nou şi ciudat. Nonora, care bănuia indiscreţiile lui Radu, mă privea provocator în ochi. încerca să mă supere, oprindu-se în mijlocul vreunei anecdote:
-£7nu înţelege...
Ştiam că Nonora nu crede ceea ce spune. Dar mă umileau privirile blajine ale fetelor şi superioritatea vulgară a băieţilor. Şi, cu toate

acestea, suportam situaţia cu un amestec de plăcere şi plictiseală, pe care nu-l înţelegeam. Aş fi putut rămâne într-o seară singur cu Nonora, să mă apropii, s-o îmbrăţişez barbar şi s-o sărut aspru, lung, înăbuşitor pe gură. Ştiam că mai mult *nu se poate.* Ascultasem de atâtea ori tângu-ielile lui Radu; cum îl aţâţă, cum îi râde fierbinte aproape de obraji, cum îl sărută, cum se lasă mângâiată, cu dinţii strânşi, dar cu pumnul pe mâna lui umedă, ş-apoi îl veştejeşte, zâmbind drăcesc: „Acum ajunge! Hai, marş!..."
Aş fi putut face şi eu acelaşi lucru. De ce îl evitam, rezumându-mă să fiu socotit un exemplar ciudat de puritate, de nevinovăţie, când suportam şi eu aceeaşi mediocră viaţă sexuală ca toţi ceilalţi, purtat de întâmplări?...
Nu-mi înţelegeam pornirea către Nonora. Când mi-a spus cea dintâia oară pe nume, am fost fericit. N-am avut curaj să mă întreb dacă mi-e dragă. Dar simţeam că *altceva* mă ispiteşte şi mă desfată în apropierea ei. Ştiam cât de anevoie izbuteam să citesc nemţeşte după ce pleca Nonora. Mi-aminteam atâtea pagini neînţelese, din pricină că păstram în nări încă prea proaspătă mireasma ei şi în ochi se furişau scenele povestite de Radu.
Mi-era teamă de ea, şi o doream. Surprinzându-mă dorind-o, eram umilit, mă mustram, mă insultam. Treceau câteva ceasuri şi iar mă descopeream aşteptând-o.
. In dimineaţa festivalului a venit la gară, enervată de rolul pe care-l juca în piesă. Nu izbutise, încă, să şi-l înveţe. Cu Radu a băut patru coniacuri în restaurantul gării. Nu l-a lăsat să plătească.
- Tu ai să-mi plăteşti capriciile la bal. Poate vrei să mă scoţi *regină...* Radu fuma enigmatic şi-i şoptea la răstimpuri.
- Eşti apetisantă...
- Eşti un nesuferit!
- îţi tremură nările...
- Vei fi crezând că din pricina ta? «
- Fireşte...
- Eşti urât.
- Ştiu; dar mă placi... Nonora se prefăcea că râde.
- Semeni cu un ocnaş: şi urât, şi miop, şi vulgar...
- Mă placi...
- Eşti enervant şi te repeţi. Fugi de aici; nu mai ai nici un haz...
Bibi era indispusă că lipsea Andrei. GaidarofT purta trusa cu machiaje. Preşedintele, cu ochii vii sub fruntea obosită, alerga; lăzile cu obiecte pentru tombolă, lada cu costume, bilete pentru membri, servieta cu acte... Comitetul încercă, fără să izbutească, să organizeze convoiul-

pjn ocupat, zgomotoşi, un vagon. Dirijorul insinua un cor; fu respins de insurgenţi, care preferau să glumească în faţa ferestrelor.
Am lucrat trei ceasuri ca să decorăm sala cu brad şi panglici inelate de hârtie. Pianul era dezacordat, cu trei clape lipsă. Iar eu trebuia să cânt din Grieg...
Masa, în restaurantul pustiu, într-o sală caldă şi înviorată de neastâmpărul nostru. Nonora se aşezase între mine şi Radu.
- Puneţi-mi vin! Puneţi-mi vin!...
A jucat la festival mai bine decât am fi socotit noi. După lăsarea cortinei înguste, s-a refugiat în odăiţa vecină şi a cerut ţigări. Aveam eu o cutie şi mă pregăteam să i le dau, dar Radu i-a întins mai înainte cutia lui. L-a sărutat pătimaş, în faţa noastră. Radu s-a îmbujorat, dar nu şi-a pierdut calmul.
- Sărutam pe oricine îmi dădea ţigări...
Preşedintele, încurcat, a trebuit să uite; jucase prea bine. Fetele se prefăceau supărate. Numai Bibi, tristă, o apăra.

- Aşa răsplăteşte ea... Gaidaroff, în taină:
- Tata e de vină, că nu m-a lăsat să fumez...
Balul... Provinciale rău fardate şi concurentele la premiul de frumuseţe, şi familii care consumă multe sticle cu sifon, şi logodnicii cu haine negre şi pantofi prea strâmţi, şi sublocotenenţi care spun, ironici: „Domnişoara e pansivă"...
Preşedintele îmi încredinţase supravegherea locului celui mai greu: garderoba. Trebuia să clasez patru sute de paltoane, mantouri, pălării şi perechi de galoşi, pe două mese. Răspunderea era mare. Gaidaroff îmi da ajutor şi potolea, glumind, nerăbdarea celor care aşteptau cu paltoanele pe braţ să le vină rândul. Aproape de ceasul zece, apare - protestând că-e student şi nu trebuie să plătească - domnul Elefterescu.
- Bine, şefule, nu mă anunţaţi şi pe mine că *avem* bal! De-abia am prins ultimul tren. N-am avut nici timp să trec pe la „Malec". Săracul, ce râu o să-i pară...
Eu l-am trimis în odaia noastră, vecină sălii de dans şi vecină garderobei. Râdeam cu Gaidaroff de plăcerea cu care va fi întâmpinat „Leul". Atunci apăru Nonora.
- închipuiţi-vă, îmi spune *tu*... E revoltător, îl întrece pe „Malec"!... Eu îl *bat!*...
- Exagerezi...
- îl bat, vă spun că îl bat... Pe el şi pe „Malec"... Cine le-a spus, domnule, că avem bal? De unde i-aţi mai scos, frate?...

în timp ce noi ne desfătam de mânia Nonorei, apărură din sală Radu vicepreşedintele şi Măriuca. Erau tulburaţi.
- Ştiţi că a venit prietenul lui „Malec"... Numai de el vorbeşte... Ne-a exasperat...
- Spune că „ce rău o să-i pară"...
- Şi la toată lumea spune *tu*...
- Şi e obraznic, adăugă timid Măriuca. Pe mine m-a făcut „găinuşă" Semăn eu cu o „găinuşă"?
Gaidaroff, curtenitor:
- Vai de mine...
Vicepreşedintele căuta o soluţie practică şi discretă să-l elimine. Nonora prinsese curaj.
- Eu îl *bat!*
- Fii prudentă, ne-am grăbit s-o sfătuim noi. în clipa aceea intră şi preşedintele, nervos.
- Ştiţi că a venit... ăla... prietenul lui „Malec"...
- „Leul", ştim...
- De ce l-aţi lăsat, frate, să intre? Se duce la fiecare şi-i povesteşte cum a cunoscut el pe „Malec". Şi râde singur, şi bate din palme... Ne-a compromis cercul...
Eram toţi furioşi, dar nu ne puteam stăpâni să nu admirăm situaţia de vodevil, comică şi ciudată, pe care ne silise s-o acceptăm, pentru a doua oară, domnul Elefterescu. Eu râdeam fără nici o părere de rău şi făgăduiam preşedintelui să scriu o comedie cu aceşti doi prieteni stranii.
O duduie din localitate mă întrebă blând şi jenat.
- Vă rog... e adevărat că studentul care stă la masa primarului a cunoscut pe „Malec" sau e o farsă?
Nonora i-a explicat înfierbântată legăturile dintre artistul de cinematograf şi prietenul d-lui Elefterescu. Nu trecu mult, şi intră chiar „Leul", îmbujorat de vin.
- E prea cald aici, fraţilor... Deschideţi geamurile... O să răciţi... Aşa a răcit sora lui „Malec"...
Nu avu nimeni curajul să înceapă. Naturaleţea „şefului" dezarma. Se apropie de Nonora şi clipi ştrengăreşte din ochi.
- Te-ai dat cu jidanii, hai? Interveni preşedintele.
- Fără politică, te rog, şi fără obrăznicii. Domnişoara e indispusă...!
- Ţi-o dispun eu, şefule... Că doar n-o fi amorezată... Vicepreşedintele începu o frază în care punea două premise, politicos şi reţinut.
- Aşadar, concluzia...
- Ia lasă gluma, şefule! O dată suntem studenţi...

Nonora se îmbrăcă mâniată, spuse „noapte bună" şi plecă. Radu şi ¿u mine alergarăm în stradă. N-a voit cu nici un chip să se întoarcă.
- Mă tortureazâ... e obsedant cu „Malec" al lui... II văd... e *aici*... Sunt nebuni amândoi, ascultaţi-mă pe mine... Sau e beat...
Radu a voit s-o întovărăşească acasă. Nonora m-a acceptat pe mine. Am aşteptat în gară trenul de unsprezece şi un sfert. Nonora a cerut lichior şi cafea. I-am oferit cutia cu ţigări. Părea că nu-şi aduce aminte.
- Iar sunt plictisită... De altfel, ţigările sunt proaste, şi tu degeaba aştepţi să te sărut, mai ales fără public şi fără adversari.
Atunci i-am apucat mâna şi am muşcat-o sălbatic. Ochii i-au sticlit în cearcăne; tremura. Şi-a ascuns muşcătura sub batistă. Tăcere. Mă zăriseră câţiva călători, care nu-şi mai luau ochii deasupra noastră. Nonora nu părea stânjenită; fuma şi umplea păhăruţul cu lichior. O admiram cât e de rezistentă.

- Poate ştii să şi săruţi...
întrebarea fu şuierată cu buzele şi cu ochii. -Da.
- Păcat. Nu mai eşti interesant...
Ştiam că se preface. Mă apropiai mult de ea, mai mult ca niciodată. Nu ştiam ce să-i spun. Nu ştiam nimic; nici cum s-o privesc, nici cum să-mi păstrez mâinile, nici dacă trebuie s-o mai muşc.
-Nonora!...
- Te afectezi...
Cele două ceasuri, în tren, le-am petrecut neliniştit, stăpânindu-mă să n-o sărut, să n-o îmbrăţişez. Mă întrebam la răstimpuri, fără să ştiu dacă eu *voiam* să mă întreb sau dacă întrebarea mă stăpâneşte: o iubesc? Nu puteam răspunde. Dar mă simţeam trist, trist când răspundeam: o iubesc... Mi se părea că alături de răspuns încolţeşte o nouă întrebare: aceasta e dragostea?... Şi iarăşi mă gândeam: nu! nu!...
Nonora era plictisită şi fluiera. îmi spuneam cât de mult va trebui să mă schimb ca să-i plac: să ştiu glume, s-o conduc la spectacole, să ştiu să-i apuc braţul, fără să-mi încurc paşii, să-i vorbesc curtenitor în public, fără să mă stânjenesc, să fiu îndrăzneţ, să învăţ dansurile, să-mi croiesc hainele la magazine de pe Calea Victoriei, să-mi părăsesc cărţile, să Pierd prietenia lui Radu...
In gară abia am mai găsit trăsuri. Nonora era gânditoare. îmi vorbea mult mai blajin. în sufletul meu izvorâră atunci chemări uitate, din ado-jescenţă, din anii când scriam *Jurnal.* Cineva strigă, înlăuntru-mi: vo-ln|â, voinţă, voinţă!... Sufletul mi se lumină ca după o regăsire. Dar lu-"^a era palidă şi tremurătoare. Nonora îmi vorbea blând şi cald. Ş-a-i, iar p *tzr;***
Poj
1£>r a tăcut.

în mine, chemările creşteau, creşteau. îmi vedeam anul fărâmiţat din pricina Nonorei. Şi cel puţin dacă mi-ar fi dragă. Dar nu mi-e dragă. Mâ
tulbură, numai.
Aproape de casă, Nonora îmi şopti, cu gura aproape.
- Mâine vin iar la tine...
- Poate să nu fiu acasă.
Zâmbeam. Nonora mă privi, fără să se supere, farâ să se încrunte.
- Devii interesant...
Am plătit birjarului, care s-a depărtat cu urechea la pândă. Simţeam nevoia să *spun:* „Nonora, mă plictisesc eu acum. Am nervi şi am sânge. Tu mă enervezi fără a fi cel puţin o femeie fatală. Şi nu e nici cazul *La femme et le pantin.* Rămânem prieteni. Dar la cinematograf cu tine nu merg şi nici n-am să te văd prea des. Mă consumi inutil. De altfel, am
de lucru..."
Nonora păşea lângă mine, O bănuiam neliniştită.
- Vorbeşti nişte absurdităţi... Şi tu, şi Radu sunteţi bolnavi: vă socotiţi irezistibili. Poate crezi că voiam să te seduc, nu? Veneam la tine să te văd în treacăt, atât. Nu poza în victimă. Puteai fi mai politicos, dacă
aveai de lucru...
Nu ştiam ce să răspund. Ne-am urat „bună seara" reci şi rezervaţi. Pe străzi, întorcându-mă acasă, **îmi** era ciudă şi mă simţeam totuşi fericit. „Am voinţă, am voinţă!..." mă minţeam eu.
De arunci, Nonora n-a mai bătut la uşa mansardei.
Pe d-l Elefterescu l-au eliminat cu un mijloc riscant: i-au dat să bea rom şi vin alb. A cântat singur *Gaudeamus* în restaurant, a început să plângă, a jurat că iubeşte pe Nonora şi a făgăduit să înscrie în cerc pe soţia şi sora lui „Malec".
Stăteau lângă el Gaidaroff şi Radu, ca să nu spargă paharele. Preşedintele a cerut personal scuze familiilor la care se aşezase „Leul", întrebând:
- S-teţi antisemiţi?
După miezul nopţii a început să vorbească italieneşte cu Gaidaroff.
Sfârşea toate frazele tânguindu-se:
-*Ilpovero,* „Malec"...
A învinuit Cercul că nu ştie să petreacă „studenţeşte": trebuiau sa reţină pe Nonora şi s-o pedepsească silind-o să-l sărute. Apoi, trebuiau să interzică dansurile, iar publicul să joace hora. Se oferea să cânte el dacă l-ar fi acompaniat Nonora. A povestit numeroase anecdote cu tatăl lui „Malec", care ştie să cânte din flaut. Râdea atât de puternic de ce'e ce povestea, încât a trebuit să-şi scoată gulerul. A voit să intre în sala 5[1] să vorbească publicului. Ca să-l reţină, Radu l-a călcat pe picior. ״■

glefterescu a început să plângă şi apoi a insultat pe preşedinte, în lipsă, ₒumindu-l,jidan".
După două sticle, a adormit.
IV. INTERMEZZO

A fost o iarnă întunecată şi neliniştită pentru mine. Vreme de două luni, din ceasul când întâlnisem pe preşedinte până în noaptea despărţirii de Nonora, mă călăuzise un strein. Simţeam aproape organic cum mă modific sub înrâurirea oaspeţilor mansardei mele.
Ajunsesem incoherent, dezorientat şi stăpânit de slăbiciuni, ca toţi tovarăşii de cor. Mă gândeam prea mult la Nonora, şi gândul acesta nu-mi îmbogăţea sufletul, ci numai îl tulbura, îl usca, îl înăsprea.
Reîntoarcerea a fost chinuitoare. Mă simţeam atât de bine, în fiecare seară, în mansarda plină... Cald, fum de ţigară, glasuri tinere, apropierea Nonorii, prietenia lui Radu, glumele lui Gaidaroff... De acum, tăcerea. Uitasem ispitele ce cuprind sufletul în înserări singuratice. Am regăsit voluptatea amară a zilei încheiate tăcut, la masa de lemn, neştiut şi nedorit de nimeni. Seninătatea nostalgică aşternută pe frunte de ispitele înfrânte, de mondenitatea definitiv depăşită, de bucuriile pe care sufletul le-a cunoscut, le-a sorbit şi nu le-a destăinuit altui suflet.
Zi după zi mă încordam să-mi găsesc vechea cale. Alunecam în întrebări chinuite, mă nelinişteau hotărâri pe care trebuia să le iau şi nu aveam curaj. Nopţile erau iarăşi întrerupte de tresăriri, obosite de insomnii. Im făgăduisem să nu evit scrutarea până în adâncuri.
Cea dintâi hotărâre: acoperirea lipsurilor surprinse în toamnă. Regăsii disciplina lecturilor de dimineaţă, în mansardă, cu note şi extrase. Dar munca nu mă istovea şi nu mă liniştea. Tortura era Nonora şi experienţele pe care le bănuiam în prelungirea tovărăşiei noastre. îmi spuneam: acolo era viaţă, aici sunt cărţi; acolo era curaj, prospeţime, noutate; aici e laşitate comodă şi surogat. Şi nu ştiam dacă trebuie să mă felicit pentru pasul meu, care îmi dăruise rostul şi unitatea, dar care mă [de]părta, poate, de viaţă.
încercai reîntoarcerea la asceză. Nesincer, şi cu ispitele lui Radu, [as]cetismul meu fu curând înfrânt. Mă resemnai să accept fiziologia fără [Se]ntimentalism şi fară pierdere de vreme. Nu voiam să mă risipesc în [ac]uplări inutile. Ce-mi putea dărui Nonora în schimbul renunţărilor î^le? Câteva luni de tovărăşie sexuală, şi încă făgăduielile erau îndo-[le]lnice. Le-aş fi primit cu braţe largi, sincer, deschis, pur sexual, aşa

cum se cuvine între două făpturi cu suflete şi creiere străine. Primejdia 1 era alta: derivatele actului firesc, sentimentalismul sau poza. Mi-erjJ teamă că ne vom minţi şi că ne vom pierde timpul în vorbărie zadarnică şi ieftină. Timpul întâiei mele tinereţi, închinat îndurărilor sau desfată-> rilor. Timpul, pe care îl pofteam bărbăteşte şi îl fecundam cu sângele şi creierul meu, trebuia să-l scurg nătâng alături de Nonora, ca oricare alt tânăr inconştient şi mediocru.
Sinceritatea pe care mă încăpăţânasem s-o păstrez ar fi fost năruită. Toate experienţele adolescenţei, anulate. Aş fi devenit un cifru, o păpuşă comună, trup purtat de viaţa celorlalte trupuri.
Dacă mi-ar fi fost dragă...
Ceasurile erau tot mai mult ale mele, şi liniştea nu mă dăruia. 0 aşteptam senină şi rece, ca limpezimea mării după furtună. Sufletul îmi era tulbure, tulbure...
Zile dure, într-o mansardă înzăpezită. Hotărârea mea de a rămâne singur a impresionat pe noii prieteni. Preşedintele a găsit un alt sediu, în sala unei societăţi. Am fost atât de trist în ziua când a coborât dosarele, resturile de la tombolă, biblioteca... Nu-mi mai rămâneau decât umbre în odăiţa albă şi amintiri în suflet. începea să se desprindă o toamnă, un *trecut.* Nonora, Nonora... Dacă nu m-ar fi ispitit gura şi şoldurile ei, aş fi rămas alături de toţi ceilalţi. Aş fi cunoscut fericirea mediocră şi sură a vieţii vieţuite, tară paşi mari înainte. Aş fi căpătat amărăciunea cinic sentimentală a celor care spun: mi-am trăit tinereţea! De ce se confundă risipirea tinereţii cu vieţuirea ei?... De ce nu înţelegeau tovarăşii mei că o anumită sensibilitate, înstrunită de un anumit creier, poate experimenta în câteva săptămâni intens şi vivace visul sau virtuţile lor de ani?... Şi de ce nu înţelegeau ei că porunca tinereţii e de a trece înainte?...
Aşteptam, aşteptam liniştea în dezgheţul iernii. Şi când tulburarea Nonorii se risipi, alte tulburări mă stăpâniră. Nu căutam să ştiu cine sunt. Nimeni nu se înţelege, dintre toţi câţi îndură alături de mine carnea şi duhul, îmi spuneam. Niciodată nu voi izbuti să mă cunosc aşa cum îmi cunosc biblioteca. La răstimpuri, mă surprind. Mă luminez; mă în-fioară simţământul că acesta sunt eu, şi tot ce spun sau fac altfel nu le fac din porunca mea, ci din porunca străinilor din mine. încerc să rânduiesc cele câteva rezultate. Nu izbutesc; se exclud, se duşmănesc, se anulează unul pe altul.
Am hotărât să aleg din mine anumite caracteristici şi să-mi spu[11-]*acesta sunt eu!* Am coordonat caracterele şi mi-am poruncit să nu vieţuiesc lăuntric decât pentru a le încălzi şi a le face să rodească. Voia" să-mi *creez* o unitate cu riscul a oricâte renunţări şi mutilări. Altminte[111]
•

nu aş fi putut împlini nimic din cele ce amânasem pentru maturitate. Maturitate înseamnă *unul,* palpitând sub rezerve, socoteam eu.
Trebuia ca tinereţea mea să-şi aibă înţeles în afară de cărţi. Trebuia să încep maturizarea, să-mi pregătesc sufletul pentru revelaţiile ce în curând mi le va dărui viaţa. Şi noua viaţă se va petrece numai în mine, fără ca ceilalţi să o bănuiască. în curând, supravegherea şi aţâţarea mea lăuntrică îmi vor revărsa în creier şi în suflet un prea plin al cărui izvor ceilalţi nu vor izbuti să-l înţeleagă.
După o iarnă începută violent şi sfârşită în întuneric, ştiam şi simţeam un singur adevăr: că voi vieţui două vieţi,

una ascunsă, alta în plină iumină.
Cea subterană mă va stăpâni şi, pus la încercare, în timp de criză, voi şti să aleg.

V. PROFESORUL

După vacanţe, cursurile de la Filozofie erau mai puţin populate, întâlneam studenţi care nu înţelegeau nimic din cele ce rostea, distant sau intim, profesorul. Socotiseră filozofia o ştiinţă care începe, ca oricare alta, cu lămurirea elementelor: atomii, funcţiunile chimice, teoriile fundamentale. Dar filozofia, la Universitate, nu era o ştiinţă, nici o metodică, ci o înmănunchere de cursuri. Iar fiecare curs era un profesor, care vorbea ceea ce îl interesa pe el.
Nimeni nu ştia ce este filozofia. Aflaseră că se studiază, la seminarii, diverse şi interesante probleme. Aflaseră şi lucruri noi asupra presocraticilor, la istoria filozofiei. La logică nu aflaseră nimic, pentru că profesorul vorbea prea clar şi prea convingător, iar după câteva lecţii auditoriul pierduse firul cursului şi profesorul descoperise alte cinci.
Cei care se înscriseseră la Filozofie fără lecturi şi experienţe se surprindeau dezorientaţi şi părăseau cursurile, preferând să-şi continue întâlnirile la orele de istoria literaturii române modeme, unde profesorul [e]ra glumeţ şi sala întotdeauna bine dispusă. Era un obicei al Facultăţii d[e] Litere: nici un student nu putea păşi în publicistică decât polemizând ^lgar cu profesorul de literatură română şi estetică literară sau [a]dulându-l la seminarii.
Profesorul era bătrânior, grăsun, miop şi blând, "orba îi era irezistibilă, cu uşoare bâiguiri şi tolerate greşeli de ^amatică. Trăia numai pentru literatură. îi dăruise astfel un Institut şi o tii, cu bunăvoinţa guvernului şi contribuţiile studenţilor. Nu avea

elevi propriu-zis. Soarta profesorului era tragică şi mă înduioşa; nu-lf lăudau şi nu-l respectau decât acei tineri care aveau volume de tipărit şi] prea puţin curaj să-şi caute editor. Sau tinerii care năzuiau catedre, con-l ferinţe, posturi, bacşişuri literare. Profesorul era de o stranie şi perversă naivitate. Nu înţelegea nimic, vorbea şi scria ca să nu-l înţeleagă nimeni, se socotea singurul critic estet al ţării, se socotea genial, pentru că era batjocorit, şi era bun, şi era blând, şi zâmbea...
Părând inofensiv, contribuia totuşi an după an la anularea bunului-simţ literar şi la minciună. Fanatic, persecuta - poate regretând - pe cei care i se împotriveau, lui sau sistemului estetic. Cei câţiva care dovedeau curajul să-l înfrunte sufereau consecinţe ani îndelungaţi. O casă de editură le era definitiv închisă, un grup de reviste obscure îi insultau sau îi ignorau, la Universitate întâlneau neîncredere sau vrăjmăşii. Profesorul de estetică literară era temut şi bârfit, era guvernamental şi nu accepta tezele de doctorat care nu-i comentau sistemul. Primise cele mai multe şi mai nestăpânite insulte din ţară; nu se supărase. Răspundea într-o limbă jalnică, încercând să fie polemic, neizbutind să ajungă decent. Era profesorul cel mai glorios, cu sală numeroasă şi selectă. Veneau studenţi din toţi anii şi de la toate facultăţile.
Vorba lui era irezistibilă... Numai fetele nu înţelegeau de ce e persecutat Maestrul. Fetele îl ascultau şi, neînţelegându-l, îl socoteau profund. Fetele îi citiseră cursul, confuz şi nesfârşit; le creştea respectul, pentru că nu-l puteau memora. Fetele ascultau cu desfătare atacurile tinerilor, dar nu le dădeau dreptate, afară de cazul când vorbitorul era frumos şi brun.
Ore de întâlniri mai erau la cursul de literatură franceză sau la filo* logie. Se întâlneau numai perechile sentimentale, fete ce lucrau la Biblioteca Academiei, băieţi cu gesturi romantice sau naţionaliste. La literatura franceză, studentele copleşeau. Se pogorau în sală miresme şi' fluturări de stofe, ca într-un salon. Perechile se aşezau în fund, lângă
ferestre.
Cursul de istoria artelor se ţinea într-o sală comodă de conferinţe, profesorul comenta cu o biciuşca operele de artă proiectate. Sala, 1 întuneric, părea un trup ce respiră pătimaş şi prudent. Veneau aici perechile mondene, studente care dispreţuiau sentimentalismul şi studenţi care ştiau să profite de ceea ce nu dispreţuiau ele. Se aşezau aproape, cu servietele şi blănurile pe genunchi. Repetau toţi, cu dinţii strânşi, acelaşi gest, pe care-l cunoscuseră dintr-un roman „en vogue". Cu timpul, ntifl mai stânjeneau. Fiecare ştia că vecinul sau vecina sunt tot atât de tulburaţi. Câte un oftat prea sincer nu mai revolta pe nimeni. Se descopereau toţi, la lumină, îmbujoraţi, nervoşi, încălziţi.

Zvonurile despre însuşirile cursului de istoria artelor se răspândiseră uimitor de departe. Astfel, întâlneam la ieşire studenţi de la Politehnică ci studente de la Farmacie. Un prieten de la Drept venea întotdeauna cu *o* duduie frumoasă şi neastâmpărată, care nu absolvise externatul. Cele câteva studente cuminţi se refugiau în primele bănci sau se aşezau pe strapontine. Băieţii ajungeau îndrăzneţi.
Ştiau şi profesorii de cele ce se petrec în sala de conferinţe. Dar cursul de istoria artelor nu se putea preda decât pe întuneric. De altfel, viciul era atât de inofensiv şi practica atât de universală.
La seminariile de filozofie vorbea întotdeauna un student din anul III, mărunt, blond, subtil şi elegant. Cei din fund l-au poreclit „Ghiţă". Cei din faţă îi spun „La Fontaine", iar fetele -„Gigi", pentru că e curtenitor şi îndrăzneţ.

Se ridică şi începe:
- Valorificând sub unghiul strict pedagogic şi riguros scolastic aderent contingent timpului, locului şi persoanelor (zâmbeşte), încercând o subsumare a elementelor direct fecundate de exercitarea formală a unor metode care nu exclud preocuparea gnoseologică, accesibilă printr-o nouă structurare...

Nu înțelege nimeni ce vrea să spună „Ghiță". Profesorii îl suportă, timizi. Dintre colegi, nu îndrăzneşte nici unul să i se împotrivească. Răspunde, prompt şi obscur:
- Ideația kantiană şi raționamentul prin recurență...

Se află veşnic în căutare de formule inedite. Ca să facă un compliment, încearcă duzini de epitete.
- Te flairez accesibilă în simptomele d-tale etice... mai bine, în manifestările d-tale neurologic-spirituale... sau în ecuația cedărilor inevitabile...

într-o seară a venit la seminar un student tot atât de mărunt, tot atât de erudit şi de subtil. E cunoscut sub numele de „Galvanometru" sau „Micul Kant". Vorbeşte cu glas de adolescent şi loveşte cu pumnii în bancă.
- Eşti subversiv, l-a învinuit pe „Ghiță".
- Dumneata eşti dicotiledonat.
- Cum sunt?
- Eşti amfibiu metafizic.
- Plasează definiția în planul coerenței şi al logicei evidente.
- Nu accept sfatul metodologic într-o ripostă de dialectică personală.
- Eşti obraznic.

~ Corosiv periferic... Interveni profesorul, uluit. ~ Domnilor, vă rog...

159

- Să-şi retragă cuvintele...
- Le retrag, poftim, imputându-mi numai organica fatala-mi predispoziție către...

Intervenirã auditorii din fund. .
- „Ghiță"! Ochi mirați...
- Despre mine e vorba?...

La Filozofie frecventau studenții serioşi, buni şi semidocți. Pentru că cei inculți nu înțelegeau, iar ceilalți îşi maturizau, prin propriile lor lecturi, conştiința şi cunoştințele filozofice. Singurul curs unde se încăpățânau să vină studente şi studenți care nu înțelegeau *linia* conferințelor, ci numai frânturi disparate era cursul de logică şi metafizică. Profesor tânăr, cu fața smeadă, brăzdată, întunecată, cu ochii clipind straniu, cu profil ciuntit, cu pupile albastre în cearcăne tulburate.

Profesorul intra zâmbind, puțin plecat din umeri. Se aşeza comod pe scaun, fără demnitate universitară, şi-şi începea vorba firesc, clar, rotind capul. Fiecare frază părea atunci gândită. Profesorul se bucura de formula găsită şi o repeta, modelând-o, o insinua plecat peste catedră, o pronunța cu accente perfecte, o dezgolea. Formula îl mâna într-un raționament al cărui rezultat nu-l putea preciza mai înainte. Auditoriul alerga câțiva paşi, apoi îl asculta cum se depărtează, chinuit de întunericul care învăluia încă noua formulă, îndurerat de întunericul celorlalți, ispitit să lase gândirea nesfârşită şi să se întoarcă la o formulă lui cunoscută şi accesibilă celorlalți. Ceasul trecea cu un profesor chinuit pe catedră şi o sală înmărmurită, sedusă de neliniştea comunicată cu pupilele, cu cearcănele, cu profilul ciuntit, cu gesturile, cu întrebările iscoditoare: „Nu? Nu?..."

Când sala rămânea prea multă vreme inertă, profesorul o înviora cu şarjele împotriva manualelor de logică şi împotriva lui Kant. Profesorul mărturisea că ceea ce lipseşte manualelor de logică e logica.
- Asta nu înseamnă că nu trebuie să le citiți...
- Să le citiți, dar să nu le credeți...

Fetele îşi opreau zâmbetele cu batista. După ce pleca, fetele comentau ochii şi urâțenia seducătoare a profesorului; băieții îşi mărturiseau îndoielile. Cei de la Litere nu înțelegeau cum a putut să-şi treacă doctoratul cu o teză de matematică. Cei de la Politehnică nu înțelegeau cum poate fi mistic ortodox. Cei de la Teologie nu-i iertau glumele Ş[1] pornirile lui lumeşti.

Mie mi se păreau toate acestea fireşti şi recomandabile. învățasefl> de mult să nu mă uimească un geometru poet, un filolog muzicant, u"

160

mistic profesor de anatomie. Mă neliniştea, însă, *ortodoxismul* lui. Inte-jegeam că experiența sa religioasă poate fi autentică şi în afara cadrelor logice. Dar respectul către *dogme,* socotite nu nuclee de *credință* potențată, ci *adevăruri* ce pot fi dovedite rațional? Dar credința lui ortodoxă era efectivă sau sugestionată, rezultatul unei necesități de pură spiritualitate sau concluzii teologice?

Viața profesorului de logică însemna pentru mine siguranța că soluția acelor crize începute în adolescență trebuie să mi se lămurească. Dacă această viață e aceea pe care o lasă întrezărită. Şi dacă, mai ales, nu crede în primatul *grației.* Dar veşnica lui ispită, biruită sau biruind în suflet, stâlcindu-şi izbânda între pupilele albastre şi pleoapele întunecate? Neliniştea care nu era numai logică, încordându-se în metafizică şi în teologie, nu putea stărui într-o conştiință care a găsit pe Dumnezeu. Dacă profesorul *nu crede în Dumnezeu,* aşa cum nu cred nici eu, cu toate chemările care tulbură sufletul? Dacă *el* nu crede, nici eu nu-mi voi găsi liniştea pe acest drum, pe care păşesc

dus de destin şi de în-frânările mele. Ce drum să apuc *altul,* dacă profesorul de logică nu l-a apucat înaintea mea? Şi dacă, totuşi, crede? Cum să-i spun că sunt creştin fără să cred în Dumnezeu? Cum să-i spun că arareori mi se pogoară Iisus, *în mine din mine?* Pot răspunde, logic: *aşadar, Dumnezeu nu există,* pentru că eu, poate un păcătos inconştient şi mândru, n-am izbutit să-l cunosc? Şi însăşi această cunoaştere — despre care nu ştiu nimic — cum o voi putea *discuta* cu el? Să-i vorbesc deschis sau să-l încerc prin întrebări? Şi cum l-aş putea *încerca* pe el, cel mai ascuţit dialectician al Universităţii?
După fiecare ceas de logică mă neliniştearn şi mai mult. Neliniştea şi disperarea m-au cuprins de câte ori am încercat, în ultimii ani, să înţeleg până la sfârşit problema logică'. Sinteza clasică nu m-a mulţumit din ziua când am surprins arbitrarul împărţirii în noţiuni, judecăţi, raţionamente; de când am aflat singur că judecata nu e întotdeauna stabilire de raporturi între două noţiuni, ci şi între o noţiune şi un obiect sau între două obiecte, am dispreţuit-o. Ajunsesem să nu mai disting o noţiune de o judecată. Profesorul mă ajută să descopăr singura deosebire: elementul existenţial; deosebirea dintre „tunet" şi „tună". De aici, puteam merge singur mai departe. Dar mă întunecai într-atât, încât fui nevoit să mă întorc din nou la manual. Cercetai logica lui Benedetto Croce. Aflai te primele capitole frânturi din observaţiile mele, rar conducând la alte fezultate. Croce era clar şi obscur. Trebuia, apoi, să cunosc bine logica hegeliană. De la Hegel - pe care nu-l pătrundeam întotdeauna - m-am 'Wors la moderni. Au trecut săptămâni chinuite, cu Gentile, cu Goblot, [cu] Enriques. într-o dimineaţă am dosit cărţile în raft, zăpăcit, deprimat, ■stovit, fără să fi aflat nimic *sigur.*
161
Atunci m-am hotărât să vorbesc profesorului. A zâmbit tot timpul, încurajator. Eu bâiguiam, sfielnic, şi nu izbuteam să-i dezvălui *întreaga!* tulburare. Mă întrerupse.
- Fericită vârstă, nouăsprezece ani... Mulţi înainte... Numai, nu ai de -ce să te grăbeşti. Cum să-ţi spun? Lucrurile acestea nu se înţeleg bine] decât după ce *nu le-ai înţeles* mult timp. Eu m-am lămurit după şapte J ani; deşi problema inducţiei nu am priceput-o nici până acum... Şi sunt *i* probleme pe care nădăjduiesc să nu le pricep niciodată...
Mergeam alături, pe lângă Universitate. Profesorul mi-a vorbit blând şi prieteneşte. Atunci, l-aş fi întrebat:
- Dumneata crezi?
Dar ştiam că nu *putea* să-mi răspundă.
- ...Nu înţelegem nimic prin noi înşine. Acestea ne vin aşa, la o anumită vârstă, cum vine impulsul sexual sau artrismul...
- Dar eu *vreau* să mă lămuresc, în logică...
- Eu te-aş sfătui să te zăpăceşti complet şi absurd. După aceea, ai să te limpezeşti, ai să înţelegi firesc, fără eforturi, fără tortură...
- Ce trebuie să fac?
- Să-ţi pierzi timpul... Ştii să-ţi pierzi timpul? Ia o foaie de hârtie şi mâzgăleşte-o cu creionul până seara... Apoi, du-te prin cârciumi. Dar nu poza şi nu discuta filozofie. Ai strica totul... Bea, domnule!...
îl priveam uluit. Ochii profesorului licăreau albaştri în orbite stinse. Era palid, palid, cu sprâncenele drăcesc arcuite.
- Dumneata eşti precoce. Cu atât mai rău... Eu, la vârsta dumitale, mă ţineam de beţii... Şi tot am ajuns rău, profesor universitar... Dar dumneata?
- Cafea bei?
- Câteodată. Eram stânjenit.
- Nu te sfii. Eu nu am picioroange ca onoraţii mei colegi. De altfel, dumneata nu pari cu desăvârşire neinteresant, iar sărăcia nu mă jenează într-atât să nu pot oferi o cafea şi ţigări unui tânăr prieten...
Ce mi-a vorbit la cafenea? De Mach, de Pascal, de italieni, de Poin-care, de Descartes; mai ales de Descartes.
- Când te vei duce în Germania, vei înţelege pe Descartes... Acolo, oamenii merg altfel pe stradă. D-ta ştii cât de mult poţi învăţa într-un oraş în care oamenii se mişcă *altfel* decât aici?
Avea pentru fiecare autor o exclamaţie, un epitet, o paranteză, *o* laudă sau o injurie. Când mă privea mai prieteneşte, eram ispitit să-l în[1] treb.
- Dumneata crezi?...
162
Evita religia. O singură observaţie i-a alunecat, cu părere de rău.
- Cunosc un creştin cu două fiice păgâne. Deşi ascet şi duhovnic, nu le izgoneşte. Fie că ştie, fie că nu ştie, el e nebun sau Dumnezeu...
Ne-am despărţit în seară. Strângându-mi mâna, m-a sfătuit:
- Dacă vrei să afli religia, citeşte logică, medicină şi biologie, mai ales sinteze biologice. Religia câştigă procesul în absenţă...
Pe drum, singur, tulburat, gândeam.
- Profesorul meu e un geniu... sau poate un farseur... Cum aş putea şti?
Ajungând acasă, am amânat lămurirea definitivă. Pe masă se aflau destule alte cărţi, şi hârtie albă, ispititoare, era pe masă, şi gânduri multe, şi căldură multă în suflet, şi cerneală neagră, neagră.

Povestind lui Radu întâlnirea cu profesorul de logică, am făcut o descoperire care m-a uimit: prietenul meu şi tovarăşul de bar înţelege sensul şi simte nevoia filozofiei. Părăsind lauda Nonorei - care nu-l îngăduia dincolo de pulpe - mi-a pus întrebări la care eu şi poate toţi cei care nu se mulţumeau cu vorbe nu puteau răspunde.
Nu-l auzisem încă vorbind de „mântuire".
- Şi e ciudat că eu bănuiam lucrul acesta demult. Rugându-mă, aflam că am să fiu mântuit...
- Dar cum ai să fii mântuit?...
- Nu ştiu. Poate, nepierind. Am să mor, şi sufletul nu are să moară. De aceasta sunt sigur, deşi, incult, nu ţi-aş putea da vreo dovadă... Şi îţi spun că nu e nici închipuire, nici minciună. Ştiu că, păcătos fiind, am să trăiesc în veci... De altfel, nu mi-e frică de moarte... Mi-e frică de moartea fără Iisus...
îl ascultam cu mirare. Dezvăluirea sufletului prietenului mă tulbură. Nu bănuisem că misticismul pe care îl socoteam împrumutat şi confuz era de o simplicitate atât de creştină. Radu era creştin, creştin; şi era atât de păcătos...
- Dar, te-aş ruga, lucrurile acestea să nu le afle prietenii, nici No-nora...
Munceam aceeaşi muncă aspră a celui ce se întărâtă să-şi ducă făgăduinţa, împotriva tuturor ispitelor, la împlinire. Sfârşeam iama cu [u]n suflet îndurând tulburările toamnei şi presimţirile primăverii.
#
Acum, când scriu, înţeleg fiecare nelinişte, şi nerăbdarea, şi pofta de [a] mă cunoaşte şi a mă stăpâni. Şi faptele mele, şi munca mea, şi teama, 5[1] bucuriile, şi tristeţile le înţeleg. Dar atunci nimic nu înţelegeam, şi [u]lt mă îndurera nesiguranţa, şi nimeni nu bănuia jarul sufletului meu,
163
nici profesorul cu luminiţe albastre şi sprâncene drăcesc arcuite. Pro-| fesorul era singurul care mă putea linişti. Şi el mi-a spus că trebuie să! mă tulbur.
Sfatul era mult mai sincer şi mai adânc decât aş fi crezut atunci.

VI. PRIMĂVARA

în anul acela, ea s-a pogorât blândă şi a luminat oraşul cu castani înmuguriţi. Lumina a înviorat mansarda. Trebuia de acum să întârzii cât mai puţine ceasuri la masa de lemn. Primăvara mă biruia întotdeauna. Era singura ispită care mă stăpânea, mă fărâmiţa, mă hotăra să apuc drumuri potrivnice sufletului meu. Primăvara, mântuirea mea erau norii. Norii buni şi tulburi, care-ntunecă zâmbetul oraşului cu chemări. Mi-au fost dragi norii care revarsă în suflet tristeţea sobră şi poartă deasupra creştetelor fluturare largă de destin. I-am aşteptat, norii mei, în după-armezi parfumate, când eram ispitit să lovesc în zidurile odăiţei prea albe şi prea strâmte, să adun flori în rafturi. Mă bucuram de fiecare tresărire a razelor: se întunecă! se întunecă!... Dar soarele stăpânea iarăşi, şi mă târâm iarăşi robit.
Primăvara mea nu era asemenea celor pe care le cunoşteam din viaţa tovarăşilor sau din cărţi. Era amară şi sălbatică. Mă întărâtau căldura, vântul, soarele, **grădinile,** femeile Orgasmul mă tortura ceas cu ceas, îmi biciuia carnea, îmi sângera creierul, îmi îndurera sufletul. Dacă priveam pomii goi, mă copleşea furia; dacă întâlneam o brazdă, lăcrămam; în faţa râului, urlam; scrâşneam din dinţi mângâind o piatră: pământul cu aburi calzi mă silea să-l sărut., să-l mestec, să mă frământ cu bulgării lui grei pe pieptul gol, să-mi înfig umerii în brazde negre şi să privesc soarele. Nu aveam niciodată curajul să ies singur din oraş înn -o zi de primăvară prea senină. Mă istoveau numai frânturile zărite în grădini. In faţa câmpurilor nu-mi mai puteam **înstruni** reflexele. Ştiu eu ce se putea întâmpla?... Vieţuiam începutul acela de primăvară ca un şir de nopţi în iatacul unei amante cu doruri nestăpânite. Nu-mi rămânea un simţ, un colţ de sensibilitate, o fărâmă de creier neconsumat. Vrăjmaşa mea cunoştea toate iscusinţele unei perverse Mă tortura cu ramuri de cireş înflorit, cu şolduri de trecătoare necunoscută, cu cer dureros de clar, cu chemări către pribegie. Trotuarul era o ispită: sinuos, curat, liniat corect de umbra streaşinilor. Copiii mă supărau, fiindcă mă surprindeau iubindu-i. Eu nu voiam să iubesc copii. Paseri, paseri năpădeau tulpinile de iederă. De ce n-au întâlnit furtuni cu moarte în valuri vinete?
164
Adormeam nopţile înfrânt, umilit, ca un rob sângerat la roată. Visam vise de tragic sexual. Mă deşteptam păşind pe covor de lună şi mă îmbrăcam, şi porneam pe străzi, rătăcind, mult, mult. Nu mă liniştea nici tovărăşiile cât de prelungite, în odăi străine, cu trupuri străine. Nu mă linişteau nici marşurile prin oraşul nopţii. Nici lecturile săvârşite chinuit. Nu mă liniştea decât întunericul biruind ziua, ploaia mohorâtă şi rece, monotonia pomilor, a străzilor, a trecătorilor...
Şi nimeni nu bănuia înfrângerea care mă zdrenţuia, umilindu-mă. Şi eu nu voiam s-o mărturisesc. Ştiam că ceilalţi mă dispreţuiesc, socotin-du-mi sufletul nesimţitor şi uscat între cărţi. Mă bucura aceasta şi mă necăjea. Cum le-aş fi putut spune lor că primăvara mă tulbură, mă biciuieşte şi mă smereşte?...
Nu mă umileau poftele, dorurile, elanurile, nebuniile, evadările care mă chinuiau în vântul şi seva primăverii. Ci faptul că acest dinamism epuizant îmi era *poruncit,* îmi era dăruit o dată cu înflorirea câmpurilor, cu căderea paserilor. Nu era al meu, era al trupului străin care îmi înlocuia trupul o dată cu dezgheţul. Trupul strein pe care mi-l împrumută primăvara, aceasta era umilinţa cruntă, neştearsă. De ce ştiam să-mi stăpânesc trupul, sensibilitatea, creierul toamna, vara, iarna? De ce nu-mi stăpâneam trupul şi sufletul primăvara? Poate că nu mai erau ale mele; ci ale sexului, ale speţei, ale vârstei.

Nopi, nopți de furie... Zile fără plâns, fără scrâşnet...
Simțeam cum ceea ce prețuiesc mai mult din sex: înfrânarea se risipeşte, şi eu nu puteam face nimic, nimic...
Acum, când povestesc aici fapte de mult trecute, nu mai mă înspăimântă primăvara. S-au petrecut limpeziri dureroase, lămuriri care au înăbuşit răzvrătiri surde. Acum, primăvara o aştept cu acea nostalgie virilă pe care o dăruiesc crizele depăşite, cu o tristețe blândă şi reținută, ce se cerne în singurătate. Acum ştiu că ceea ce mă tulbura altă dată nu era primăvara, ci *altceva.* Nu-mi era teamă de şuvoaiele care se revarsă în sânge şi se consumă, istovindu-mă, ci de *sufletul nou* ce se insinuează. Mi-era teamă să nu părăsesc hotărârile mele pentru hotărâri mediocre, desfătătoare, pe care să le regret apoi, ani trişti. în Nonora nu mă înspăimânta trupul ei, pe care îl doream între brațe şi piept. Mă înspăimânta abrutizarea prin sentimentalism fals, risipire de timp, prefacerea mea într-unui din acele numeroase şi perfecte instrumente de dragoste, parfumat, îngrijit, spiritual şi pozeur.
Injjrimăvară nu mă înspăimânta viața cărnii, a creierului, a sufletului, înțelegeam că ursita sensibilității e suferința, că cea a creierului e "eputința, că ursita cărnii e dorința întreruptă numai de dezgust şi

niciodată potolită. înțelegeam toate acestea şi mă bucuram că nu le bănuieşte nimeni.
Primăvara mă putea îndrăgi de o făptură care iarna sau toamna mi-ar fi rămas prietenă. De ce să iubesc sub porunca cerului, a cireşului, a liliacului? De ce să fiu înşelat? De ce să *aştept?* Aşteptarea iubirii, primăvara, mă umilea mai mult decât toate poftele care îmi sugrumau răsuflarea şi-mi biciuiau sângele. Aşteptarea e o atitudine feminină. Mă simțeam pasiv şi îngândurat ca o fecioară sentimentală care îşi aşteaptă, resemnată, stăpânul să o culeagă. înfrângerea aceasta mă umilea, mult, mult.
Primăveri înapoia mea, primăveri înainte. Şi iată că acum nu mai mă tem de ele. Şi scriu aici, nebănuit de nimeni, într-un caiet pe care îl ascund între cartoane cu fişe. Şi scriu în miezul toamnei. Şi nimeni nu. poate să afle dacă sunt trist.
Şi nu sunt trist, nici de toamnă, nici de povestea cu amintiri.

VII. MUNCILE ŞI ZILELE

Iarna, cercul s-a adunat în sala Societății, la care intervenise preşedintele. Dar membrii nu erau niciodată prea numeroşi. Cei care îşi aminteau mansarda intimă şi caldă se simțeau stânjeniți într-o sală prea mare, streină, rece, cu scaune multe şi cu tablouri oficiale între ferestre. Preşedintele era disperat de tânjeala care amenință să destrame, definitiv, cercul. Munca iernii - banii adunați la cor, la festival, la bal - era primejduită. Comitetul sfătuise şezători intime săptămânale, dar nici unul nu voise să-şi ia răspunderea. Nici revista universitară, pe care preşedintele mi-a încredințat-o, nu izbutise să refacă atmosfera din vacanțele Crăciunului. Trebuia să cutreier singur sălile ca să întâlnesc pe profesorul care ne făgăduise articolul de fond. Trebuia să scriu singur cronica, să fac singur trei corecturi, paginația şi expediția. Adormeam istovit, după miezul nopții, în mansarda încărcată cu fascicule.
Revista nu se vindea. Nefiind nici antisemită, nici filosemită, n-a interesat. Cel dintâi număr a fost cumpărat din curiozitate. Celelalte aşteptau.
Eu nu disperam. Mă întovărăşisem cu un prieten din liceu, Petru, în al doilea an la Drept şi Filozofie, temut la seminarii prin dialectica-i iritantă. Cunoştea toată Universitatea. Găsisem şi un administrator: pe

dirijorul corului, care îşi cumpărase un caiet şi izbuti să încurce atât de mult socotelile, încât trecuse un excedent de douăsprezece mii de lei.
Cu numărul 3 se ivi un incident, de pe urma căruia revista nu mai supraviețui decât o lună. Publicasem recenzia obraznică asupra cărții de frunte a unui bătrân şi celebru profesor. Recenzia avea păcatul de a fi documentată. Un ochi pătrunzător ar fi înțeles cât de scump mi-a fost autorul cărții, cât de mult îl înălțasem, ca să mă dovedesc atât de crunt şi nestăpânit în fața unei deziluzii. Ar fi descoperit, înapoia paginilor de intempestiv frondeur, reproş de discipol, care a încercat mai mult decât o decepție.
N-a înțeles nimeni. Cel criticat a intervenit pe lângă profesorii mei, a protestat, s-a tânguit, a scris câteva articole în cotidianul său sub obsesia faptului, fără să-mi pomenească numele. Prin Petre, îmi ajungeau zvonuri care îmi dădeau de gândit: revista va fi suprimată, eu supus consiliului de disciplină, riscând eliminarea. Ca să nu piară revista, m-am retras, făgăduind lui Petre să lucrez alături de el sub pseudonime. Numărul în care s-a tipărit vestea retragerii a fost ultimul număr. Prin intervenția unui profesor politicos şi binevoitor, conflictul nu ajunse în discuția senatului universitar. Logic, nici nu putea ajunge.
Profesorul de estetică literară m-a învinuit, într-una din revistele sale, de ignoranță şi obrăznicie. Am răspuns aspru. Aceasta a bucurat pe autorul cărții recenzate şi a stânjenit pe profesorul politicos, care trebuia să intervină din nou la profesorul de estetică literară. Eu nu înțelegeam nimic din tot ce aflam. Gândeam că e firesc să critic cu argumente o carte imperfectă şi s-o judec în pagini pătimaşe când autorul fusese pentru mine un îndreptar. Amenințările nu mă amarau. Eram hotărât să pierd un an, dacă prin aceasta evitam o adulare. Ghiceam de pe atunci gândurile la care am ajuns mai târziu: că sensul vieții nu e fericirea, ci realizări eroice. Fiecare suflet stăpâneşte virtual eroismul, gândeam. Dar fiecare suflet pâlpâie câțiva ani tineri în jurul viziunii eroice, apoi acceptă valori mediocre, se pleacă vieții celorlalți, se usucă şi piere. De ce n-aş fi *eu* acel suflet care - cu oricâte

renunțări să ating eroismul? Cine știe; poate voi birui ca *erou.* Și apoi, biruința nu poate avea însemnătate, ci numai încordarea neostenită către ea.
...In acel început cald de primăvară, cele dintâi primejdii îmi erau îndemnuri nebănuite. în ziua când am citit rândurile profesorului de estetică literară împotrivă-mi, am lucrat îndârjit, aproape fără să mă ridic de la masă, douăzeci de ceasuri. Vestea am aflat-o dimineața. Am strâns dinții și am început să citesc. Am prânzit într-un sfert de ceas. Seara, m-am mulțumit cu un pahar de lapte cald, la masă, cu ochii pe carte. Am citit iarăși toată noaptea, fără să mă știe nimeni, până în zori. M-am deșteptat după câteva ceasuri, cu capul greu. Mi-am amintit un
167
singur cuvânt: „ignorant". Aceasta m-a limpezit, m-a îndârjit. Tremu-**ram** de furie și de încredere. Aș fi cântat, aș fi urlat, cu dinții strânși șj **Ochii** pe carte. Am adormit în zori. închisesem ușa cu zăvorul. Cineva al ciocănit, a treia zi. N-am răspuns, cu ochii pe carte. îmi tremurau muș-**chii** și fruntea îmi ardea, și creierul vibra ca în febră. Eram atât de în-; cordat, încât nu-mi scăpa un cuvânt. A patra zi, mă simțeam istovit, năuc, cu oasele sfărâmate, cu creierul tulbure. Am închis ochii și mi-am închipuit sala profesorului de estetică literară; „e un somnoros", îl auzeam... Somn? Uite? Să-mi fie *mie* somn? Iarăși mi-am simțit mintea proaspătă ca în prima zi din regimul douăzeci de ceasuri. Și nu bănuia nimeni. Mințeam, spunând că-mi pregătesc o lucrare urgentă de seminar și trebuie să mănânc la masa mea, ca să nu pierd continuitatea. Dar ei nu știau că nu dorm nopțile. Mă deșteptam la opt, ca până atunci.
După o săptămână, citesc o notiță batjocoritoare într-o revistă provincială. Am hotărât să suprim somnul. Mă înăbușea gândul că sunt *un ignorant.* După câteva ceasuri de muncă, un junghi îmi fulgeră inima. Mă încovoiai. Nu puteam răsufla. La cea mai neînsemnată mișcare, simțeam că mi se sfarmă viscere încordate. M-am târât în pat, palid și rece. Eram furios că voi muri stupid, călcat în picioare, *eu,* eu care voisem să ucid somnul. Răsuflăm greu, fără să pot ridica grumazul din piept. A trebuit să sun. Panică, planșete, tânguieli. Doctorul venise cu trusa urgentă. Când a aprins lampa cu alcool, m-am înviorat. Am început a respira, ușor, ușor. Nu mai mi-a făcut injecția. Mi-a numărat bătăile inimii, repezi și neregulate. Spaima și junghiul îmi pricinuiau palpitații a căror primejdie nu o bănuiam. După câteva ceasuri, criza trecuse deplin. M-am tulburat privindu-mă în oglindă: livid, descompus, cu părul umed și ochii supți în pleoape vinete. A trebuit să-mi îngădui, de atunci, patru ceasuri de somn, oricâte insulte aș fi primit.
Mă întărâtau nu numai cele ce se spuneau împotriva-mi, ci, mai ales, cele ce nu se spuneau. Lunile de tăcere în jurul muncii care o împlineam gemând mi-au fost cele mai prielnice. Gândeam: „Domnii nu vor să știe că exist? îmi ignorează, încăpățânați, scrisul? Cu atât mai bine. în curând *vor trebui* să știe, pentru că astfel *vreau eu!"* Pentru mine, pronunțarea poruncii: *vreau!* era aproape un rit magic. Se legau de ea atâția ani de chinuită adolescență, atâtea experiențe, atâtea mii de ceasuri de lecturi surde. Voința era pentru mine o realitate, cu roade în rafturi și în sertare.
Cu cât mai mult *se tace* în jurul meu, cu atât mai mult scriu și citesc. Mă întristează gândul că în zece, douăzeci sau treizeci de ani nu voi întâlni aceeași dușmănie. Dacă voi fi lăudat, pierdeam. Atunci îmi voi clădi o casă cu terase la mare și o voi locui singur. Nu voi citi nici o revistă, nici un ziar. Și voi munci necontenit. Sunt încă atâtea lucruri care
trebuiesc adâncite: limbile orientale, matematica, istoria antică, religiile, istoria științelor, științele, filozofia, istoria artelor, ocultismul, filologia... Pentru toate acestea trebuie timp și disciplină, socoteam eu. Și va trebui să scriu, iar scrisul e amar și anevoie de împlinit câteodată. Cum am să le sfârșesc fără dușmănie sau rară tăcere?...
Mă îmbăta, pe atunci, mireasma eroismului care nu înflorește decât în sufletul aspru și vast, revelat sieși de singurătate. Dar eroismul -singura justificare a vieții - nu rodește decât prin cumplite și necontenite renunțări. Nu fuga de realitate mă tortura, ci voința de a stăpâni, renunțând, realitatea. Nu-mi era teamă de ispite. Aș fi vrut să nu viețuiesc decât vânturat de ispite, dar să știu a le depăși. Nu tânjeam după liniște, după confortul mizantropului. Pofteam lupta necurmată, neînfrântă, care pogoară în suflet aroma dumnezeirii și a dracului. Și luptă necurmată nu întâmpin decât în singurătate, unde ispitele și amintirile sunt puhoi.
Viața mea, de nimeni cunoscută, a fost o neistovită încordare după eroism. Pofteam amărăciunea și disperarea eroului ca pe un fruct sau un șold alb. Nu-mi zâmbea sufletul decât după împlinirea unui fapt care depășea omenescul. Visam câmpuri largi și vânt aspru, și drumuri de piatră detunată spre munți cu nori. Mă zăream urcând, urlând, mușcând stânca, sângerând. Visam o austeritate care să înspăimânte forțele mediocrilor din orașul și timpul meu. Atunci aș fi fost erou. Voiam să viețuiască, încă o dată, prin mine, eroicul.
Eram de multe ori înfrânt. Din suflet, din carne, năvăleau ispitele desfătărilor imediate și dulci. îmi spunea arunci un străin, din suflet: renunțarea înseamnă mutilare; *eu* sunt complex, sunt nesfârșit în dorurile mele; cum *să aleg?* Cum să renunț?
Și nu știam ce trebuie să fac.
Voința mi-o înăspream prin muncă. Știam atât: că trebuie să-mi descopăr și să-mi exalt toate potentele sufletului și creierului. Nu mă temeam de experiențe cerebrale. Dar celelalte? Viața, sufletul?... Ce trebuia să stăpânească în mine? Voința și creierul sau sufletul?... Eu îmi poruncisem să lupt întotdeauna pentru împlinirea *adevăratei* mele vieți, de nimeni cunoscută. Dar dacă viața lăuntrică se va realiza prin suflet, iar nu prin creier? Voi avea

atunci voința să renunț la *creier,* la mine Msumi, la munca și scrisul meu izvorât din forja țestei?
Și nu știam ce trebuie să fac...
168
169
VIII. DRUM DE LA MĂNĂSTIRE
în dimineața Floriilor, trenul de Constanța ne-a lăsat în gara mănăstirii. Eram toți copleșiți de primăvară. Eu mă împrietenisem din nou cu Nonora, iar Bibi râdea de șoaptele lui Radu. Gaidaroff ieșise din iarnă îndrăgostit de Măriuca. Și Măriuca îl îndrăgise, și era blondă, cu I buze roșii și ochi negri.
în vagonul nostru se mai afla un grup de studenți ce plecau tot spre mănăstire. Râdeau, râdeau. Printre ei, la o fereastră deschisă, am zărit un chip de fată. Tresării. N-a observat nimeni, nici Nonora, care mă încredința că primăvara îmi va fi fatală și voi sfârși prin a mă îndrăgosti de ochii, părul și sânii ei. Am coborât în gară zgomotoși, cu președintele în frunte. Nu știam câți suntem, și aceasta ne bucura; poate eram mulți, mulți. Am pornit pe drumul ce înconjoară lacul. Pădurea își deșira mugurii. Printre copaci, arbuști înfloriți, frunze veștede și colți de iarbă
mare.
Grupul de studenți și studente ne întovărășea. Auzeam necontenit și stânjenitor de clar râsul fetei de la fereastră. De ce tresărisem? Mă chinuia părerea că o mai văzusem undeva, la munte, într-o vară, demult. Nu izbuteam să deslușesc nimic. Și totuși, ochii verzi și nostalgici în umbre viorii, sub sprâncene frânte în unghi de mirare, îmi erau cunoscuți. Nu înțelegeam de ce, privindu-i, mă abăteau tristeți vechi și amintirea unei vacanțe singuratice, și melancolia adolescenței aspre. Și râsul continuă clar, enervant, larg. Poate eram singurul pe care să-l supere. Mă supăra, pentru că *râsul fetei era pentru alții...*
Am pășit smeriți și ne-am închinat în biserică. Era frig întunecat printre candele. La ferestre, înfloriseră ramuri de cireș. Și fata cu ochi verzi șoptea, șoptea, stăpânindu-și râsul...
O clipă, a rămas tăcerea în biserică. Ceilalți plecaseră, pășind. Plecase, poate, și fata. Era de acum liniște. întorcându-mă, o zării privind lumina stinsă prin ferestre. Buzele i se adunaseră într-un zâmbet trist Ovalul feței se liniștise, palid. Ochii lăcrămau dar poate nu lăcrămau, ci numai mi se părea mie. Ochii îi erau atât de ciudați în pânza de tristețe... M-am prefăcut că nu văd nimic. Și eram fericit, și mă desfăta gândul că a rămas aici, *singură.* Știam că nu crede și că nu se roagă. Bănuiam tristețea care o năpădește, pentru că aici sunt umbre, întuneric, trecut, iar afară e soare și zvonuri de viață; și, poate, nu vrea să le asculte. Cine știe de ce lăcrămează? Poate iubește sau poate așteaptă; și nădejdile ei încep să le irosească anii. Cine știe de ce privește fereastra stingând soarele-
170
Poate își amintește; sau poate presimte durerea vieții care cere să fie viețuită *toată* și nu îngăduie, în același timp, decât fărâmituri de desfătare...
Pe mine m-au chemat. Când i-am trecut prin față, ochii râdeau, fără lacrimi. în curtea mănăstirii era prea multă lumină, și băieții erau prea zgomotoși, și fetele râdeau, râdeau...
Am vizitat cu Nonora cripta înțesată cu sicrie. Oase galbene, lucioase sau putrede, mate, printre coroane vechi, cu înfiorări metalice. Nonora nu era tristă.
- Hârcile acestea mă învață să-mi fac de cap, acum, când sunt tânără...
Am râs amândoi. Mă privea făgăduitor și atunci, fără să înțeleg, am sărutat-o. Buzele Nonorii îmi stăpâneau gura ca o ventuză. Părul ei îmi tulbura pumnul. Am zguduit-o de bucle și i-am strivit iar buzele de gura mea. îi luceau ochii și răsufla cu nări fierbinți.
- Vezi că mi-ai luat tot *rouge-\A...*
Ce mulțumit am fost că mustrarea Nonorii, amintindu-mi ațâți străini care o sărutaseră, mi-a îngăduit să mă întristez...
în curte, am întâlnit iar râsul fetei cu ochi verzi. O înconjurau cinci băieți, și ea le declama frânturi de strofe: Codreanu, Minulescu, Iosif, Coșbuc, Arghezi. Mă uimea și mă tulbura. Celui din urmă i-a recitat frumos și enigmatic câteva strofe banale și sincere.
- Ghici?
- Victor Eftimiu?...
- Fugi de aici, că nu știi nimic! Ascultă alta.
- Philippide, Demostene Botez?...
- Ași!
Cum de n-au ghicit că era un poet tânăr, care poate o îndrăgise și îi scria strofe cu gândul la ochii ei?...
- Ce vreți? Eminescu sau Topârceanu?
- Spune-o p-aia cu balada popii...
Fata se opri, după câteva versuri, zâmbind galeș.
- Alegeți alta, cu dragoste... Nonora mă chemă.
- Haide, s-aduce rachiul...
în pădure, am mâncat pe fața albă, întinsă deasupra ierbii și frunzelor. Președintele destupă sticle cu vin vechi, și

se bucura că renaşte ᵛiaţa cercului. Cele două „Florenţe" făcură cafea. GaidarofF căuta brân-duşi cu Măriuca. Radu se plimba pe alee alături de Nonora, fumând şi Ş°ptind.
171
Atunci s-a petrecut un fapt pe care nu-l nădăjduiam să se împlinească. Fata cu ochi verzi venea alergând. Bucle scurte îi întunecau i fruntea. Când şi le resfiră, ostenită, rămâneau numai câteva şuviţe care-i I dădeau un aspect sălbatic şi gingaş.
S-a apropiat zâmbind de „Florenţa"'.
- Vrei să-mi dai şi mie o cafea? Ştii cât mi-e de somn... A zâmbit atât de frumos mărturisind că îi e somn...
- Pe dumneata te ştiu de la Facultate, spuse lui Bibi. Ştiu şi cum te cheamă... Avem o prietenă comună, Viorica.
Bibi s-a luminat.
- Dacă îmi bănuieşti numele, adaogă cu sprâncenele poruncitoare, te rog sănu-lspui...
Băieţii începură reflecţii ironice. Fata cu ochi verzi le răspundea tot atât de prompt, râzând şi clipind.
Preşedintele se desfăta. „Florenţa" îi servi o ceaşcă cu cafea neagră.
- îţi mulţumesc, duduită. Domnul de lângă d-ta seamănă cu un persan; poate sentimental şi erotic; în orice caz, fereşte-te.
„Persanul" de la Drept râdea măgulit.
- Eu, domnişoară, nu înţeleg...
- Fireşte, eşti consecvent cu remuneratoriile d-tale însuşiri...
- Pardon.
- Cu d-ta nu mai discut.
„Persanul" se mulţumi să ridice din umeri în faţa cozonacului adus de preşedinte. Ceilalţi erau iritaţi de vorba degajată şi caustică a studentei necunoscute. Eu încercam zadarnic să mi-o închipui în biserică.
începură inevitabilele ghiciri în ceaşca de cafea. Fata cu ochi verzi voia să ştie, voia să afle viitorul cu o nerăbdare dezarmantă.
- Spune-mi... Numai atât? Flaide. spune-mi şi altceva...
Se ruga, se alinta, poruncea, ispitea. N.-o mulţumea nici un tâlc. Fatal, îmi ajunsese şi mie rândul.
- Dumneata eşti prietenul lui Bibi? Ştii să ghiceşti?
- Numai în palmă, minţii eu încercând un zâmbet de chiromant.
- Poftim!
îmi întinse palma. Dar cum era să-i spun ceea ce *aflasem* din vorbele şi privirile ei faţă de ceilalţi?
- Mai bine să renunţăm. Nn vă pot trăda caracterul în public, încercai eu o retragere onorabilă.
Fata se supără. îmi apucă pumnul şi mă sili... Ceilalţi comentau bine dispuşi mersul meu terorizat. Am ales un trunchi răsturnat, aproape de lac. Gândul că aş putea părea ridicol, mă calmă. Vorbeam desluşit, fără „d-stră" şi fără să roşesc. I-am apucat mâna, am privit îngândurat linii din care înţelegeam prea puţin şi i-am făcut portretul.
172
O ştiam atât de bine, o simţeam atât de apropiată, de lămurită... Mă asculta tot mai interesată, mai atentă. Eu vorbeam, vorbeam. Sufletul fetei cu ochi verzi - pe care îl *voiam* capricios şi neliniştit, slab şi vast, torturat de doruri şi paralizat de mediocritatea împlinirilor — îl modelam tot mai precis, cu contrastele evidente, cu umbre, cu gânduri ascunse chiar faţă de sine.
Cele ce aflasem din Freud, strecurate cu pricepere, o revoltară.
- De unde ştii şi asta?...
Eu eram încurcat, pentru că sfârşisem toate liniile palmei. Am trecut apoi la faţă. Acolo înţelegeam mai mult. dar ceea ce *bănuiam* era mai aproape de adevăr. La răstimpuri, fata tresărea şi ochii verzi îşi păleau luminiţele. Sfârşind, nu ştia ce să-mi spună. Zâmbi, stânjenită.
- Trebuie de acum să mă feresc de d-ta! poate îmi ghiceşti şi visurile...
Am rămas pe trunchiul răsturnat până seara. Am vorbit, am vorbit deschis şi mult, despre cărţi, despre visuri,, despre sex, despre înfrângeri, despre biruinţe neştiute de nimeni. Fata asculta. La răstimpuri, stânjenit de sinceritatea şi debitul vocabularului, o întrebam.
- Vă jenează?... -Nu.
Mărturisea aceasta fără alte cuvinte.
Se schimbase. Nu m-a întrerupt, nu a glumit, nu a încercat calambururi cum făcuse cu ceilalţi. Eu bănuiam tot ce se petrece în sufletul ei de sentimentală naiv mascată sub vervă şi bănuiala mă încuraja. Vorbeam, vorbeam... îi surprindeam, câteodată, ochii alunecându-i peste lac, peste pădure, departe.
Şi nu voia să-mi spună numele... Un capriciu deplasat, gândeam eu.
- Mi-e teamă să nu-ţi placă, se alinta ea.
Mi-amintesc cum s-a înserat, cum ceilalţi au plecat spre gară, după ce ne-au chemat lung prin pădure. Aveam atâtea să-i spun, pe care nu le spusesem Nonorei, nici lui Bibi... Am întrebat-o de tovarăşii ei.
- Sunt nişte colegi obraznici. Am preferat cercul d-stră pe care îl ştiam de la o prietenă...
Trebuia să ne grăbim. Şi, totuşi, ea serezemase de trunchi şi-mi punea întrebări cu răspunsuri lungi, şi-mi povestea, şi-mi povestea.

Am plecat spre gară când răsăreau stelele. Apucasem cărarea ce ocoleşte lacul, am trecut de pădure şi am ajuns pe şosea. Noaptea stăpânea rece şi senină. Am întrebat-o dacă îi era frig.
-Nu.
Observai, însă, că nu mă priveşte decât pe mine, că îi e teamă să-şi 'ase ochii alături, pe câmp, pe şosea. Poate o înspăimânta noaptea.
- Ți-e frică?
173
- Mult, foarte mult. Mi-e frică întotdeauna noaptea pe câmp... Dar dacă d-tale nu ți-e frică...
- Mie, nu...
Adiau arome de iarbă umedă, de flori, de pământ. Ne opream, lai răstimpuri, să ne odihnim pe marginea şoselei. Aveam mâinile argintate \ de lună. Ea mi-a recitat sute de versuri cu luna. Eu i-am vorbit de tul- I burările celor care îi primesc lumina direct pe craniu. S-a îngrozit.
- Mi-e frică, iar mi-e frică...
- Dumneata ai bucle...
La gară, aflarăm că ultimul tren personal trecuse către oraş cu un sfert de ceas înainte. Ochii verzi s-au înspăimântat o clipă, apoi au râs.
- O aventură mai mult... Ce ne facem acum?
I-am spus gândul meu: apucăm şoseaua înapoi şi luăm drumul cel mai scurt, care taie calea ferată. Până în oraş nu sunt mai mult de doisprezece kilometri.
- Câte ceasuri?
- Trei.
- Vom ajunge la unu noaptea.
- De abia în oraş. Nu ştiu în ce cartier şezi mata...
- Altă soluție nu e? -Nu.
- Haidem.
în servietă, mai păstrasem cornuri şi cozonac. Tovarăşa mea le găsi fără pereche. Eu nu mâneam şi îi povesteam cu amănunte *Martin Eden.*
- Cât sunt de incultă, se întrista ea.
Forța lui Martin Eden a impresionat-o. îmi spuse cum nu poate suferi băieții spilcuiți, drăguți şi proşti. îmi destăinui preferințe prin Universitate, printre profesori şi studenți. Eu îi povestii conflictul meu cu recenzia din revista universitară şi fui fericit că îmi dă dreptate. Cum de am ajuns, apoi, la *Sixtine* şi la ocultism?
Nu aveam nici unul, nici altul, ceas. Măsurăm timpul după lună şi după oboseala ei.
- Crezi că mai avem mult?
Eu îndrăgisem răspunsurile afectând maxima.
- Un drum în noapte nu-l sfârşesc decât zorii; dar niciodată nu oboseşte în doi...
- Am început să ostenesc.
- Dacă vrei, brațul meu...
Mergeam, cu luna înapoia noastră. Noaptea era tot mai rece şi mai aromată de câmpuri.
Tremura, îngreunându-mi paşii. Eu, niciodată nu mă simțisem mai odihnit.
174
- Tot nu ți-e frică?
-Nu.
Şi mergeam, şi eu vorbeam, iar ea mă asculta, cu părul înfrigurat de adieri. Şi înapoia noastră, luna. Iar înaintea noastră, şoseaua albă, ducând spre oraşul cu lumini multe în noapte.
Am ajuns târziu, după două, în fața casei. Povara brațului mi se păruse binecuvântată. Mă simțeam mai puternic, cu muşchi proaspeți. Ea pleca pleoapele şi păşea istovită.
Oraşul o înviorase o clipă. îmi mărturisea că trecerea pe acea uliță de periferie, cu lătrat de câini şi felinare pâlpâind, o înspăimântase. Pe bulevardul pustiu înainta cu încredere. A trebuit, apoi, să urce stradela cu piatră tare, şi osteneala o copleşi. Răsufla prelung.
în fața casei, o întrebai:
- Părinții d-tale n-au să te certe?
- Părinții mei nu stau aici. Şi apoi, la vârsta mea, sunt *absolut* liberă...
îi întindeam mâna, spunându-i „noapte bună". Mă opri.
- Nu mi-ai ghicit viitorul. Să-ți mai arăt palma? -Nu.
Mi-amintii de toate hotărârile şi nădejdile pe care mi le mărturisise: îşi va lega viața numai de un om superior; va şti să înfrângă voința părinților şi prejudecățile mediului. Acel om nu-i va fi numaidecât *soț,* ci poate numai „le compagnon".
Şi atunci i-am prevestit căsătoria cu un bărbat pe care nu-l cunoaşte şi care nu o cunoaşte, viață de provincie, profesoară cu soț funcționar, acceptând tot mai mult mediocritatea, cedând zi după zi, uitându-şi năzuințele şi dorurile, abrutizându-se de munca stupidă, de absența aerisirilor, de amanți şi copii...

- Astfel, duduie, te va înăbuşi viaţa oraşului mort, pustiu de suflete... Vei uita cărţile frumoase... Vei lăcrăma sau vei plânge, poate, toamna. Toamna cheamă atâtea amintiri... E stupid... îţi vei pierde timpul amintindu-ţi ceasurile de elan universitar şi poate vei regreta renunţările la originalitate... Va veni, însă, o vreme când nu vei mai avea nici regrete... Ci numai un soţ vulgar şi copii. Vei înţelege că tinereţea ţi-e *definitiv* încheiată, că n-ai văzut încă lumea, că n-ai trecut oceanul, că eşti osândită să-ţi suporţi familia pe care ai acceptat-o într-un ceas de oboseală sau de laşitate plictisită... Vei duce viaţa obscură şi mediocră a tuturor celor care îşi fac, tineri, visuri ca ale d-tale... Nu vei păstra cel puţin nici *conştiinţa* înfrângerii.. Vei uita tot, tot, în mediocritatea sură Şi invincibilă...

De ce m-am întristat şi eu, prevestindu-i? Şi de ce *simţeam* realitatea j cuvintelor, pe care i le rosteam deprimat eu însumi de soarta ei?....

Când am privit-o iar, plângea. Plângea, de aceasta sunt sigur; j lacrimile îi alunecau blând pe obraji, şi din ochii ei se revărsau tristeţi *i* de mare moartă.

A izbutit să vorbească, zâmbind.

- Dumneata glumeşti. *Niciodată* nu voi accepta viaţa din nuvelele lui Cezar Petrescu.

- Aşa spun toţi şi toţi sfârşesc acolo. Dumneata vei suferi mai mult, pentru că ţi-ai plănuit vieţi prea frumoase şi te-ai născut mai sensibilă. Atât...

Iar a lăcrămat. Mi-era milă de ochii ei, dar simţeam atâta bucurie sălbatică să-i prevestesc biruinţa vieţii mediocre şi ucigătoare...

- Ca să supravieţuieşti, ai nevoie de o voinţă şi o perseverenţă în nebunia renunţărilor, cum d-ta nu poţi atinge, niciodată... Pentru că eşti femeie, şi eşti sensibilă, şi eşti capricioasă...

- Voi găsi *un om!...*

Zâmbii. Ce era să-i răspund? Ca să sfârşesc, am glumit.

- Pun rămăşag că în trei ani vei fi căsătorită în provincie, şi că *nu* vei fi fericită... Precizez, resemnarea nu înseamnă fericire... mai ales la anumite femei...

Ea a deschis alene poarta. O istovise atât drumul de la mănăstire...

Am plecat singur pe străzile pustii şi reci. începuse vânt de zori. Mă simţeam singur şi puternic. Cu pumnii strânşi, cu ochii ridicaţi, alergam. Eram fericit.

N-am putut adormi. Am coborât din pat şi, înainte de a începe lucrul, am scris: „Jurnal intim de primăvară; astăzi, Florii, începe o viaţă nouă
pentru mine".

Dar m-am întrebat: de ce?- Am înţeles că dădeam prea multă însemnătate unui fapt ca oricare altul. Şi am rupt foaia caietului.

Zorii limpezeau grădinile cu case de piatră albă. Poate eram singurul care vegheam. Şi eram fericit.

IX. O CHEAMĂ NIŞKA!

La începutul Săptămânii Patimilor am întâlnit mai mulţi colegi din cerc, care mi-au comunicat zvonuri asupra dispariţiei mele din excursie. Preşedintele a fost neliniştit tot drumul. Mă aştepta la fiecare gară. Radu a venit chiar în dimineaţa aceea să mă caute. A rămas uimit când i-am povestit întâmplarea. Credea că îi ascund.

- Numai atât? -Da.

- Ori eşti prost, ori eşti îndrăgostit, ori eşti nebun... Nu rămâne oricine noaptea cu o fată, care îi place, în pădure... Ai pierdut o ocazie.

Pentru că era Radu cel care mă mustra, am încercat să-i explic că la fiecare împrejurare eu caut soluţia cea mai perfect etică, cea mai *frumoasă* şi cea mai nouă, şi cea mai eroică. A fost mult mai frumos drumul pur în noapte, alături de o necunoscută, simţind cum îmi ajunge prietenă, decât oricare altă serie prelungită de îmbrăţişări, sfârşite, poate, cu o siluire pe brazde. Aceasta o putea face oricine. De ce să nu vieţuiesc fapte pe care numai *eu* să le pot înfăptui? De ce eroul să fie . înţeles întotdeauna ca o brută, când depăşirea nietzscheană către supraom se poate face pe calea împlinirii celor mai nebuneşti porunci etice? De ce să nu mă deprind cu necesitatea cotidiană a eroismului, astfel ca viaţa mea să ajungă a funcţiona firesc o viaţă eroică?

Radu îmi cunoştea prea bine ispitele şi posibilităţile sexuale; nu mă putea bănui de castrare, de timiditate, de insuficienţă. Aşadar, purtarea mea nu fusese poruncită de slăbiciune, ci de forţele spirituale ce-mi stăpânesc conştiinţa. De aici, o serie de tâlcuri date creştinismului: şi Radu părea că mă înţelege şi mă explică. Deşi, adaogă, el n-ar fi putut face nebunia aceasta.

- Celor care n-au îndurat niciodată lupta pentru împlinirea unei *absurdităţi* li se pare nebunie orice le depăşeşte slăbiciunea şi mediocritatea, am încheiat eu, crunt, privindu-mi prietenul.

Peste câteva zile, puţin înainte de apusul soarelui, am auzit râsete şi bătăi în uşă. Venise Bibi şi fata cu ochi verzi. Ţie pot să-ţi spun; o cheamă NişkaL.

Numele îmi lumină, deodată, amintirile. Ştiam unde o văzusem, la Sâcele, pe cărarea alăturată liniei ferate, cu şase ani mai înainte. Avea rochie scurtă de adolescentă şi fugea printr-un lan. Un domn cărunt o strigase: „Nişka! Nişka!" în după amiaza aceea, eu mă hotărâsem să-mi

177
închin viața chimiei. Legasem jurământ cu mine însumi să nu-mi pierd] vremea cu nimic altceva. Pe cea dintâi filă a unui caiet *Jurnal,* scrise- 1 sem, în după amiaza aceea, cea dintâi poruncă: „Nu voi iubi!..."
Amintirea îmi rătăcise sufletul într-o vară singuratică, într-un sat de J munte, printre încordări şi nostalgii de mult apuse. Vizitatoarele mele 1 mă priveau fără să-mi înțeleagă umbrele feței, amare, amare.
- Nu-ți pare bine că am venit? Nişka îți mulțumeşte încă o dată...
- Lasă-mă să spun eu... Am venit să-ți amintesc că te-ai purtat foarte drăguț acum câteva seri şi mi-ai vorbit foarte frumos, deşi la plecare te-ai supărat şi mi-ai prezis nişte minciuni pe care acum sunt sigură că le regreți...
Am îngânat câteva cuvinte fără rost şi le-am oferit scaune. Nişka se uimea în fața fiecărui raft. Scotea cărțile, răsfoia, admira, exclama.
- Mă primeşti bibliotecară? Să vezi ce frumos ştiu să aşez cărțile...
Spune da!...
- Biblioteca nu poate fi rânduită de mâini străine.
- îmi pare bine că ştii şi asta!
Credeam că s-a supărat, dar îi zării ochii zâmbind.
- Cu dumneata nu ştiu cum să mă port, mărturisii eu. Dacă îți vorbesc sincer, te necăjeşti, dacă îți vorbesc rezervat, mă suspectezi...
- Vorbeşte-mi ca şi cum ți-aş fi prietenă...
Am roşit de bucurie, dar m-am prefăcut încurcat de intimitatea pe care mi-o vădea şi mi-o cerea Nişka.
- Ştii ce se vorbeşte asupra noastră? Că a fost o încercare de răpire neizbutită. Auzi; ca şi cum ar fi fost numaidecât nevoie de răpire!... Bibi, prietenul tău, care s-a purtat revoltător de cast, să fie învinuit de abuz...
De ce „revoltător" lângă „cast"? I-am vorbit Nişkăi despre imboldurile mele etice. I-am spus că, în conştiința-mi, faptul acesta e concret şi viu, nu luat din cărți, nici moştenit din copilărie. Eticul e o descoperire, o cucerire de a mea în ultima iarnă. I-am spus de ce nu trebuie să confunde un suflet luminat eticeşte cu un rigorism uscat şi absurd, cu un moralism pedant şi fals, ca tot ce e poruncit de familie şi şcoală prin teroare. Eticul trebuie să se cristalizeze ca o încheiere de experiențe.
- Dar aceasta nu o face nimeni...
- Au făcut-o alții, înaintea mea. De ce să nu o trăiesc şi eu, încă o dată?... Crezi numaidecât că a avea o conştiință cu valori etice înseamnă a fi castrat, îmbătrânit, nesimțitor sau imbecil? Crezi că etica nu poate viețui alături de păcat, alături de ispite?...
- Opreşte-te, opreşte-te că nu mai înțeleg... De altfel, mă simt atât de străină...
- Femei'a nu poate experimenta eticul.
178
- Şi dumneavoastră, *bărbații,* puteți?
- Nu toți: o elită. Trebuiesc serii întregi de experiențe ca să pârgu-iască un suflet masculin. Câți le suportă, mai ales acele experiențe care primejduiesc viața, somnul, liniştea?...
Seara se pogora lin în mansardă. Cea dintâi seară de primăvară când întârziau sus, la mine, studente. N-am vrut să le-o spun. Nişka m-a întrebat dacă am țigări. Nu fumase până atunci, dar simțea un dor să fumeze... Bibi refuză cu încăpățânare.
Lăcrămând, zâmbind, frecându-şi pleoapele, cu sprâncenele mobile, sfârşi jumătate de țigară. Alături de restul meu, o pusei într-un plic şi scrisei data.
- Ce faci? -Le păstrez...
- Farmece?
- Nu, amintiri.
Am râs, înveseliți de tristețile care se vor aduna de acum deasupra plicului, ani după ani.
Coborând scările, Nişka m-a întrebat dacă mă poate vizita.
- Ai cea mai simpatică odăiță şi cele mai multe cărți... E reconfortant...
I-am spus că în anumite zile, când am mai puțin de lucru, primesc câteva ceasuri.
- Şi care sunt zilele?
- Niciodată nu m-am gândit să le fixez.
- Cu alte cuvinte, nu vrei să mă primeşti?
- Mata exagerezi.
- Ei bine, nu te speria... n-am să vin...
Umbrele care mi-au întunecat ochii, nu le-a observat.
- Şi eu care credeam că ne vom împrieteni... Voiam să-ți prezint şi pe Viorica...
Nu ştiam ce să-i spun. Tăceam, încruntat.
- Ne putem întâlni câteodată...

- Mersi, eşti prea drăguţ.
A plecat, râzând nepăsătoare. Bibi mi-a spus:
- Să ştii că de acum îi cu adevărat supărată...
Seara, un bilet de la Radu: „Mâine merg cu Nonora la cinematograf. Vrea să vii şi tu. înainte de cinci, la mine".
Biletul m-a bucurat ca o mântuire. Nu mai văzusem pe Nonora din Duminica Floriilor. îmi amintii îmbrăţişarea zbucnită printre sicrie, cu buzele Nonorei scrijelindu-mi buzele...
179
X. L'HEURE SEXUELLE
Am ieşit din cinematograf buimăcit; Nonora mi-a fost alături. Radu se rătăcise printre primele bănci. Trei ceasuri am prelins pumnul pe carnea Nonorei. Voiam să-i dovedesc că o bibliotecă nu ucide siguranţa actului vicios. Ea se alinta, tremura fierbinte. îi ghiceam uimirea: eu, şi eu?... întrebarea mă mustra şi pe mine; nu voiam să răspund, stăpânit de încordări. Pe Nonora nu o putea decât bucura descoperirea. Se prefăcu că-mi şopteşte, cu capul plecat, şi mă muşcă de braţ. Aceasta nu poate însemna decât *bine,* gândeam eu.
Ne-am despărţit privindu-ne în ochi, ea fierbinte, eu încruntat. A doua zi, Nonora a intrat din nou în mansardă. Şi-a regăsit jeţul lângă soba de zid. A deschis ferestruicile în primăvară. Râdea, cu păr întunecat şi ochi în cearcăne. Era prea caldă, şi genunchii prea ispititori, şi în sufletul meu nelinişti se voiau uitate. Braţele i-au frânt trupul, şi-au alunecat buzele pe umeri, pe sâni. Nonora palpita, fără să se împotrivească. La un zvon din stradă, a tresărit.
- Dacă vine cineva?
- Astăzi e Vinerea Mare... Nimeni nu se gândeşte la mine...
- închide, în orice caz, uşa...
Nu mă aşteptam să rămână atât de lucidă. Când m-am întors alături, copcile de la umeri erau desprinse. Aceasta îmi dădu curaj, deşi ştiam lot ce îngăduie Nonora.
- Bagă de seamă, nu te enerva prea mult...
O sărutam, o sărutam. Sânii îi erau goi sub desfătare, bruni şi calzi. Pulpele aţâţau mângâieri îndrăzneţe. Nonora închise ochii şi-şi muşcă buzele. I-am spus atunci că *ştiu* ce vrea. Nonora m-a rugat să tac. Mi-a poruncit să rămân cuminte, să nu mă tulbur inutil.
- Ai să încerci nebunii...
I-am amintit că îi sunt un prieten de al cărui cuvânt nu trebuie să se îndoiască. Nonora tresărea, îi şuierau cald nările. Un spasm îi înşerpui trupul, zvârcolindu-l. Sânii îi îngheţaseră; îi mângâiam cu obrazul, cu buzele. Tremurau, smeriţi şi provocatori. întârziam chinuit, cu ochii orbiţi de căldura pântecului. Prelungeam aşteptarea cu muşchi în febră, cu lumini tulburi sub pleoape. Trupul Nonorei era tot mai aproape, tot mai neliniştit în chemări. Guri fierbinţi i-au alunecat pe pulpe.
...Seara, după ce a plecat Nonora, m-am privit: ochii îmi licăreau sur în cearcăne, faţa mi-era palidă, părul umed. îmi simţeam creierii grei, mădularele istovite. Tremuram. Şi nu eram liniştit, şi nu mă înseninam-
180
Nonora venea aproape în fiecare zi şi închidea singură uşa. Venea la ceasuri când nimeni nu îndrăznea să mă viziteze. Şi jocul începea cu aceleaşi îndârjiri, cu aceeaşi inocenţă perversă a trupului pe care îl frământi şi nu-l stăpâneşti. Ne despărţeam; ea liniştită, eu torturat.
Pe Nişka nu o întâlnisem, nici nu mai voiam s-o întâlnesc. Aflasem că părinţii ei au locuit în Basarabia, apoi la Craiova, apoi la Braşov. S-au resemnat să nu intervină în viaţa şi năzuinţele singurei lor fiice. O vară ftizică îi dăruise, încă din viaţă, casa pe care Nişka o închiriase unei familii prietene. Avea .iestui bani ca să plece, dar aştepta să-şi găsească tovarăşul. Voia *să aleagă.*
Bibi se împrietenise tot mai mult cu ea. Mi-a mărturisit, la un colţ de stradă, că Nişka e adorată sau urâtă de fete, că irită băieţii sau îi îndrăgosteşte. Bibi mi-o lăuda exaltat. Mi-a vorbit de romanele pe care le-a citit Nişka, de examenele ei, de licenţa la care de acum lucrează. înţelegeam că şi Bibi o adoră. Am întrerupt-o.
- De ce-mi exagerezi toate calităţile Nişkăi, crezi, poate, că am să sfârşesc prin a mă îndrăgosti de ea?...
- Nu se ştie, zâmbi Bibi.
De ce mi s-a înfiorat sufletul ca mângâiat de gheară streină?... Atunci am simţit îndârjindu-se hotărâri vechi, oţelite de ani, de toamne, de singurătăţi. Mi-au umbrit ochii viziuni pustii de bălţi în amurgit, pe care le cutreieram în luntrea cu tovarăşi tăcuţi, cu priviri pe cer şi gânduri pe ape. Mi-am amintit mireasma pietrei sub stele, singur cu muntele, veghind pe jnepeni zorii. Rătăcisem mult, sălbatic, şi toate pornirile, şi toate tristeţile, şi înfrânările - nemărturisite - îmi picuraseră într-un suflet copleşit printre celelalte suflete, desfătări şi amărăciuni. Şi ele mă înfiorau proaspete acum, la un cuvânt al fetei cu zâmbet.
Cât îmi îngăduia Nonora, lucram. Am înţeles că mângâierile ei nu le priveam ca o ispită ce biruieşte, ci le porunceam din voinţa mea, pentru neliniştile ce nu se limpezeau. S-ar fi spus că Nonora nu era decât trup chemat să astâmpere chemările sufletului. Şi nu le astâmpăra, şi ele se risipeau înlăuntru-mi, silindu-mă necontenit să-mi amintesc hotărâri pentru ceasuri grele.
Bănuiam că se lămureşte o criză, dar nu voiam s-o înţeleg. Nu voiam să mă gândesc la Nişka. Avea *prea mult* din ceea ce gândisem eu, atâţia ani. Iar acum - cu încordări ciudate în suflet, care nu mă întovărăşeau decât în

singurătate, şi care ar fi pierit o dată cu apropierea Nişkăi -nu-mi putea aduce decât piedici. O doream prietenă, şi mi-era teamă. Nu de mine; *nu o puteam îndrăgi.* Mi-era teamă că primăvara, vorbirile în doi pe alei, răsăriturile de lună, austeritatea sentimentală în care vie-
181
ţuisem îmi vor ridica neîncetat întrebări, doruri, nostalgii, care mi-ar fi I cheltuit timp şi trudă ca să fie alungate. Nu ştiam; dar dacă Radu iubeşte pe Nonora? Rupeam o prietenie, fără chiar mângâierea că e ruptă de dragoste. Mă stânjeneau privirile lui Radu. Mă simţeam vinovat, nu pentru că primeam pe Nonora, ci pentru că o primeam fără să-mi fie dragă şi fără să simt, ca mai înainte, pofta cărnii întunecate şi fierbinţi.
într-o zi, când Radu a fumat şi a tăcut mult, i-am surprins ochii abătuţi, trişti. Am râs aflând că e îndrăgostit. Trebuia să râd. Din liceu, Ra--du se îndrăgostise de surorile tuturor prietenilor, de profesoara de engleză a lui Petre, de trei „stele", de o actriţă. La Braşov iubi ochi nostalgici în cabarete. In toamna aceasta a iubit iar, fără să ne spună nume.
- A câta oară iubeşti acum? am iscodit eu.
- Nu ştiu; iubesc.
Spunea taina aceasta cu o indecenţă care mă făcu să roşesc. Eu socoteam că anumite cuvinte nu trebuiesc rostite nici sufletului drag, nici sieşi.
- Iubeşti pe Nonora?...
- Nu. Pe ea am iubit-o astă iarnă. Dar am făcut rău; e perversă şi capricioasă.
Mă gândeam: prietenul meu osândeşte capriciul...
- Viorica...
Am râs, l-am sărutat. Prietena Nişkăi era mică, fină, cu ochi mari şi limpezi, luminată, cu fruntea albă sfârşită sub părul strâns la ceafă. Am cunoscut-o la bibliotecă, în faţa unei colecţii de reviste filologice, alături de Bibi, care se gândea la Andrei. Aproape s-a roşit când mi s-a prezentat, în ziua filtrată prin ferestre reci, mi s-a părut cea mai firească şi mai autentică fecioară. Avea umeri cald arcuiţi, braţe albe, gesturi blajine. Fruntea şi ochii îi zâmbeau. Buzele ascultau întotdeauna.
Şi Radu o iubea...
- Ai să-i spui? -Nu.
- Atunci?
- Aştept să-mi treacă...
- Nu e aşa că are să treacă?...
- Totul trece, îmi amintii eu din Heraclit. Dar cum de ai iubit-o? Când ai cunoscut-o?
- Mi-a prezentat-o Bibi. în noaptea aceea am visat-o, deşi eram băut A doua zi m-am gândit la ea. „Foarte simplu, mi-am spus; o iubesc! Dacă îi chemam numele pe vreo melodie tristă, mă întristam. Eu ştiu; asta e iubire...
182
Gândeam şi eu cu Radu: iubire... şi mă bucuram că n-am chemat nici un nume pe melodii triste, ci numai le-am rostit. Văzându-mă resemnat să-l ascult vorbindu-mi de dragoste, Radu încercă întrebarea care îl ispitea de ani.
- Tu ai să iubeşti?...
Primii aceeaşi mască nepătrunsă drept răspuns.
- Nu cred...
- Ai să fii fericit.
- Ştiu, minţii eu, zâmbind trist. Radu îmi surprinse zâmbetul.
- Iartă-mă, ai să spui că sunt stupid... Dar eu nu te înţeleg; de nouă ani, de când ne cunoaştem, tu iubeşti o singură fată cu o putere care mă înspăimântă. Cum nu ai ostenit nouă ani? Şi cum nu te-ai plictisit aşteptând-o?...
Am râs mult de gluma prietenului meu. El mărturisea că bănuise la început o taină, poate o aventură din adolescenţă. Dar nu trădasem niciodată un nume, o amintire. Şi cu toate acestea, făptura mea toată îi spunea că iubesc.
Faţa mi-a rămas aceeaşi mască. Dacă prietenul meu mi-a întins o cursă, i-am scăpat. Nu are să ştie niciodată adevărul. De ce să-l ştie?
într-o după-amiază, prin mai, Nonora nu şi-a mai descheiat copcile de la umeri. Am plecat amândoi pe bulevarde, spre parcuri. Vorbeam eu, mult şi nestăpânit. Nonora asculta, cu buze umede.
La un colţ de stradă cu trotuar curat, Nişka ne-a văzut trecând. Ne-a privit mult, zâmbind.
De ce m-a durut întâlnirea? De ce nu ştiam ce să mai spun Nonorei, care se bucura, pentru că ne văzuse Nişka? Eram trist, trist. Eram abătut. S-ar fi spus,că mi se sfăşiase o nădejde, un dor de nimeni bănuit; nici de mine. Nonora vorbea, vorbea. Eu ascultam, urmărindu-i paşii prin alee. M-a sărutat înapoia unui pavilion pustiu. Am primit sărutarea cu sălbatică poftă, muşcându-i buzele. Nonora se alinta. Eu voiam să râd, voiam s-o sărut. Şi o sărutam, o sărutam...
Ieşind din parc, pe mine mă copleşeau mustrări: trebuia să alerg după Nişka şi să-i spun. Surprinzându-mă gândind, m-am întrebat: să-i spun să *nu creadă?...*
Toate acestea sunt capricii sentimentale, îmi spuneam. Şi, porun-cindu-le să dispară, ele dispăreau.

I-am spus Nonorei că se apropie examenele. Ea a înțeles, pentru că tti-a privit batjocoritor.
De atunci, nu ne-am mai întâlnit.
183

XI. PRIETENUL MEU IUBEŞTE

Am un prieten nou, am un prieten nou!
Am sfârşit liceul împreună. Am fost atâția ani tovarăşi. Dar din primăvara aceasta, ce se încheie înflăcărat, el mi-e un prieten nou. Nu- I mele lui nu poate fi decât: prietenul meu! Am mulți prieteni; dar el e 1 prietenul meu nou. El e singurul prieten.
Lui îi împărtăşesc şi o carte de poezii, şi o carte cugetată. Nu mă urmăreşte întotdeauna, dar mă înțelege Petrecem nopți de mai, vorbind, vorbind. Eu îi destăinui manuscrise de nimeni cunoscute. El îmi citeşte versuri pe care niciodată nu le va publica. Ceea ce gândesc, îi spun; ceea ce simte, îmi spune. Eu simt alte multe lucruri şi am să i le mărturisesc. Poate şi el gândeşte gânduri pe care am să le ştiu.
Ne-am descoperit într-un amurg, la mine, în mansardă. El iubeşte. Şi i-am spus cuvinte pe care nimeni altul nu i le spusese. Doamna pe care o iubeşte, am cunoscut-o într-o librărie. Citeşte mult, se închină lui Beet-hoven, stăpâneşte somnul, în nopți singuratice, cu clavirul alb. S-au întâlnit la munte şi s-au iubit. Soțul doamnei e arhitect. Poate înțelege-dedesubtul prieteniei pentru tânărul înalt şi blond, care-i ascultă slăvind *Sonatele.*
Prietenul meu era un student ca toți ceilalți: blond, înalt, plăcut, cu lecturi, cu talente. Dar a iubit pe doamnă, şi a iubit pe Beethoven. în sufletul lui s-au iscat dezlănțuiri de potente. Am înțeles aceasta în după-amiaza în care ne-am întâlnit. Vorbea cu atâta patimă reținută, cu atâta **încredere** în forțele şi însuşirile lui alături de dragostea doamnei...
Iubind, tânărul blond a ajuns prietenul meu. Nu-l mai recunoşteam. Era atât de înălțat, de neliniştit, de harnic. Ne înțelegeam atât de bine; eu, care nu iubeam...
Nu îmi vorbea decât arareori de dragostea lui. îmi povestea chinul începutului, cum a luptat ca să uite, şi nu a izbutit - pentru că cel îndrăgit nu se uită -, cum s-a torturat gândind doamna alături de soț, pe ea I care nu o înțelegea decât alături de Beethoven. Şi doamna care nu-l ere-l dea, şi apoi cel dintâi sărut în fața clavirului ce purta încă arpegiul minor... Şi serile lor, în lipsa soțului, pe blana din salon, el dăruindu-i versuri, ea improvizații între Ceaikovski şi Grieg... Şi jurămintele lor, pe care *el le crede...*
S-a regăsit şi s-a împlinit din dragoste. De acum, nu-şi mai risipea timpul. Muncea în biblioteci, iar serile se întâlneau. El voia să realizeze seria făgăduită de lucrări. Totul era acum chemare, îndemn la viață şi *%*
184
operă, din dragoste. Credea în el şi în iubirea doamnei. A crezut în mine după ce s-a convins că îl înțeleg şi îl pizmuiesc. I-am spus că îl piz-muiesc, sincer. Doamna lui e un exemplar atât de rar, mințeam eu...
Nopțile calde, în început de vară, cu prietenul meu nou... Cum au trecut, şi cum nu se mai pot, niciodată, întoarce. Eu, aici, scriind cartea întâiei mele tinereți; el în miez de țară apuseană, purtându-şi tortura sufletului care voise să afle zarea dragostei. Dragostea îi aprinsese ambiții şi doruri, îi dăruise puteri de muncă nebănuită.
A urmat ceea ce trebuia să urmeze, şi atât de curând... Doamna cu mâini albe în claviaturi îi spunea că îl iubeşte, şi nu-l mai iubea. Cine ştie, cine ştie?...
Prietenul meu a fost purtat de pânzele deznădejdii care întunecă şi ucide. I-am fost sprijin, cel care a plâns cu el şi apoi l-a certat cu porunci aspre.
A fugit. Ani din el se vor risipi: o ştim amândoi. Dar tot ce a adunat din dragostea doamnei vor fi semințe cu rodul prețios. îl aştept.
De ce am întrerupt firul povestirii mele cu o tristețe grăbită? în începutul acela de primăvară, prietenul meu era fericit. Eu gândeam: dacă pe el apropierea doamnei l-a creat din nou, dăruindu-i duh de bărbat, ce se va petrece cu mine, cu fericirea pe care aş întâlni-o eu în dragostea sufletului de fată?... Mă întrezăream mare, mare, crescut în bucurii.
Şi gândul aşteptării mă neliniştea şi mă mângâia.

XII. FURTUNĂ LA SCHIT

în miez de vară, cu prietenul meu nou, am ajuns la schitul cu peşteră. Am ajuns pe ploaie, rece, aspră, rea. Coboram avântați Fietrele Albe şi nu vorbeam, ci numai ne încordam mădularele în mers lung.
Am adormit în odăița cu pereții albi şi o lumânărică de ceară galbenă. Afară, în munți, se dezlănțuia furtună. Am adormit cu duh aspru deasupra aşternuturilor noastre. în odăiță plutea mireasma florilor de smirdar uscat. Şi era senin în ochii noştri, şi desfătare în truda noastră.
Şi furtuna creştea în munți, şi se învălmăşea cu noaptea, şi fulgerele înălbăstreau pereții, şi auzeam ploaia, şi auzeam izvoarele. Iar în visele noastre se tânguiau vedenii.
Trăsnete în brazi ne-au deşteptat. Ferestruica tremura smerită în Ploaia repede. Şi vântul năpăstuia urlete de sihlă, şi izvoarele răbufneau ᶜhinuind ca mânate de isme. Şi ghiceam în jurul nostru râs de munte. Şi
185
parcă pădurile erau bătrâni înviați. Şi din scorburi se înşerpuiau ghearei lungi, strivite pe sub pietre ca viermii. Şi muntele, şi scorburile, şi bătrânii, şi apele se îndârjeau asupra schitului. Ne înspăimântă

apro- J pierea peşterii. O bănuiam fără sfârşituri, o bănuiam întunecată şi j umedă, tresărind sub picături.
Prietenul meu era palid şi înfrigurat, şi la lumânarea galbenă a citit rugăciunea Sfântului Ioan.
Lumânărica pâlpâia umilită de vânturi. Vânturile purtau norii şi purtau fulgerele în pustietăţi.
Cât a durat tăcerea noastră?... Nici unul nu îndrăzneam să ridicăm ochii către celălalt.
Se însenina. Zăream stele strălucind. Noaptea îmblânzise munţii, care îşi tânguiau acum înfrângerea.
Izvorul blestema aceeaşi ură sălbatică, coborâtă din veacurile gheţei.
Am deschis ferestruica fără să rostesc un cuvânt. M-am aşezat pe patul alb. Eram ostenit, şi în suflet îmi lăcrămau aceleaşi bucurii alături de aceeaşi gheară ce risipea întuneric.
Aşteptam. Prietenul meu a oftat, tresărind. A privit, apoi, pe fereastră, în noapte. Sus, pe stânca din coasta schitului, un brad fulgerat aştepta smerit zorii şi mirarea călugărilor.
*
Dimineaţa, după ce am sorbit laptele în ceşti de pământ ars, am plecat mai sus. Lăudam amândoi seninul, florile şi vântul care se potolise.
Pe drum, am întâlnit un tânăr palid, cu fruntea uimitor de largă, cu tâmple boltite. Venise şi el, ca noi, să locuiască la schit o săptămână. Era student la Matematici şi Filozofie, dar, suferind de piept, nu se prezentase la nici un examen.
Ne-am amintit furtuna şi spaima. Studentul veghease toată noaptea în bisericuţă, închinându-se. Nu se sfia mărturisindu-se creştin.
- Convertirea mea s-a împlinit în împrejurări stupide. Sufeream prea mult de piept şi eram prea laş ca sa nu mă tem de moarte. Nu aveam nici curajul să pier. Nu-mi rămăsese decât pofta de viaţă. Şi atunci, am încercat vindecarea prin *Christian Science.* Am crezut, ca să mă vindec. Faptul s-a petrecut la Geneva, unde mi-am cheltuit ultimii bani. Plămânii se însănătoşeau din lună în lună. Minunea, cu temei de magnetism animal, m-a dus la *Noul testament,* la teologia catolică, iar acum, în urmă, la credinţa ortodoxă...
Prietenul meu se exaltase. Vorbea despre credinţa simplă şi mântuitoare, ce se pogoară prin har. Se împotrivea cărţilor, teologiei, filozofiei religioase. Voia creştinismul absolut, pur, credinţa fără nici o rezervă în dogmele bisericii.
186
- Surprind o contradicţie evidentă în afirmaţiile d-tale, întrerupse studentul; pentru că, credinţa în Biserică, pe care o mărturiseşti, e mai mult decât credinţa în *Noul testament,* pe care de asemenea o mărturiseşti. Aşadar, trebuie să primeşti teologia şi, deci, filozofia, o dată ce ai primit Biserica, întemeiată nu numai pe *Noul testament,* ci şi pe învăţăturile patristice şi conciliare. Dacă eşti ortodox pur, nu poţi dispreţui filozofia şi teologia, deşi datele prime ale creştinismului nu se pot nici cunoaşte, nici repeta printr-un proces raţional, ci numai printr-o experienţă...
Bănuiam o discuţie interesantă, dar deplasată. Urcam o coastă aspră, sub cer clar. înainte ca prietenul meu să răspundă, apărându-se poate împotriva învinuirii de protestantism pe care o insinua studentul, am vorbit.
- Eu nu cred în Dumnezeu. De altfel, gândesc că nu întotdeauna creştinismul necesită credinţă. Creştinismul e o spiritualitate antimon-denă, menită să călăuzească evoluţia omului către Dumnezeu, prin răsturnarea valorilor lumeşti şi înscăunarea valorilor divine. Aşa e?
- Da. Creştinul moare şi învie în Christos, prefacându-se din *om* un om de al lui Dumnezeu. Iar cetatea omenească, o cetate a lui Dumnezeu.
- Transfigurarea aceasta se face prin experienţă mistică, iar nu prin dogmă.
- Iar experienţa e *credinţă...*
- Nu. Aici e deosebirea şi aici se iveşte marea mea îndoială. Eu nu cred, şi totuşi am avut o experienţă religioasă, care mi-a pogorât în suflet viziuni de creştin, m-a transfigurat, m-a făcut creştin...
- Cred că nu ai dreptate. Ceea ce numeşti dumneata „experienţă religioasă" a fost siguranţa mântuirii, adică siguranţa harului, adică *credinţa.*
- Şi totuşi, eu nu cred în Dumnezeu.
- O mărturiseşti aceasta *acum,* pentru că te stăpâneşte raţiunea. D-ta singur ai spus, însă, că experienţa e o transcendere a conştiinţei raţionale. Ai crezut *atunci,* experimentând pe Christos. Acum, ţi se pare absurdă credinţa pentru că *o judeci.* De fapt, dacă recunoşti o transfigurare a conştiinţei izvorâtă din creier, recunoşti şi credinţa. Transfigurarea e o depăşire ce nu se poate face decât prin har.
- Eu nu cred în har; mărturisii.

- *Ți se pare că nu crezi.* Ți se pare că viziunea omului ca egal de al 'ui Dumnezeu, pe care o stăpânești, ai câștigat-o singur. Ea nu ți-a fost decât dăruită.
- Atunci, de ce nu mi se dăruiește și o credință statornică, cum are Prietenul meu?
187
- O ai, dar te temi s-o recunoști...
- Acum te înșeli fundamental, dar nu stărui. Voiesc să-ți spun cum înțeleg eu creștinismul.
- Acesta-i protestantism. De ce e nevoie să înțelegi d-ta un creștinism nou? Există unul singur, etern și infinit.
- Un creștinism actualizat, care e mai mult decât un rit și o credință, care e îndreptar, criteriu și valorificare.
- Nu poate fi decât personal.
- Adică eretic, întrerupse prietenul meu. în mine există același creștinism viu, fecund, creator de valori; și-l recunosc ortodox și ecumenic. Nu am nimic personal într-însul.
- Acum greșești și d-ta, vorbi studentul. Orice creștinism autentic e și personal, prin însuși faptul funcționării lui în viscere de spiritualitate proprie.
- Domnilor, implorai eu; discuțiile teologice sunt întotdeauna interesante. Eu aș recomanda chiar lectura teologiei dogmatice oricărui tânăr; se întâlnește acolo o atât de pură și organizată spiritualitate, încât chiar cei care nu vor crede niciodată, care vor studia filozofia sau matematica, pot profita din contactul cu forme și funcțiuni de gândire complet purificată de gândirea planurilor inferioare, cu gândirea din istorie sau biologie...
- Atunci, de ce ne întrerupi?
- Pentru că plecasem de la creștinismul *meu.* îți accept învinuirea d-tale de protestantism, deși eu îl simt, prin austeritatea și sobrietatea lui, pur ortodox. Dar prefer să fiu protestant și creștin decât ipocrit fiu al Bisericii. Până acum nu pot cunoaște un creștinism viu decât personal.
- Adică protestant. Firește, e preferabil să fii protestant decât budist sau necredincios. Dar d-ta înțelegi consecințele credinței acesteia? Nu le caut în istorie; ți le amintesc în d-ta: nu ești creștin, tocmai pentru că te socoti un creștin pur. Religia d-tale e pragmatism și magie.
- Te contrazici cu cele ce-mi spuneai adineauri.
- Nu-ți cunoșteam, încă, erezia.
- Totuși, lăsați-mă să vă spun în ce constă acest creștinism eretic.
- Fii te rog scurt, ca să-ți pot ține minte toate greșelile.
- Eu socotesc creștin orice erou al duhului. Orice suflet care viețuiește o viață eroică, e un suflet creștin.
- Nu înțeleg.
- Am să te lămuresc. Creștinul depășește omenescul, fiziologic și social?
- Desigur.
- Eroul îl depășește?
- Depinde: ce înțelegi prin „erou"?
188
- Cel care luptă cu sine ca să concretizeze, să viețuiască și să răspândească anumite valori spirituale ce depășesc cu mult spiritualitatea comună. Cel care întrece omenescul. Cel care renunță la viața celorlalți, ca să viețuiască ascetic, ca un sfânt, numai pentru că și-a făgăduit sieși să împlinească acele câteva hotărâri.
- Creștinul e astfel și un erou, dar nu oricare erou al duhului e un creștin.
- îndoiala aceasta am avut-o și eu, gândindu-mă la ascetismul indian și la renunțarea budistă. Și ei realizează o viață luminată de anumite valori spirituale, ce întrec spiritualitatea omenescului simplu. Dar eroismul meu valorifică și actualizează premisele creștinismului.
- Care sunt?
- Primatul duhului, conducând la transubstanțializare, prin Iisus.
- Ai uitat esențialul: *grația.*
- Grația e esențială pentru teologi.
- încă o greșeală. Poți găsi grația predominând în tot *Noul testament.*
- Nu pot s-o cred.
- Nu *vrei* s-o crezi; ești încă stăpânit de păgânism. Eroismul d-tale e păgân, cu toate renunțările pentru primatul spiritualității.
- Nu poate fi păgân un eroism alcătuit din renunțări, din înfrânare, din exaltarea unei etice creștine. Dar discuția aceasta ne-ar duce prea departe. D-tale îți mulțumesc că m-ai ajutat să aflu ceea ce vreau să fiu: erou. Acum vă înțeleg deslușit. Vreau să mă depășesc, să mă depășesc prin experiențe și suferințe, până ce nu voi mai fi *om,* ci *erou.* Vreau să împlinesc o viață înspăimântătoare, vastă, aspră; să nu se ridice nimeni până la mine, să întrec pe toți cu faptele mele, toate având un tâlc nepătruns. Vreau să realizez un eroism concret, creștin, iar nu unul de vorbe, de elanuri, de nostalgii. Iată de ce nu sunt păgân: vreau ca eroismul să răsară din carnea și sângele meu, răstignite pentru o nebunie a duhului. Vreau să fiu nebun, așa cum a fost Dante și Don Quichotte. Vreau să pogor voința ideilor în viscere, să viețuiesc în lume, așa cum alții se mulțumesc a viețui în nori. Să nu mă înțeleagă nimeni, dar eu să fiu erou. Să păstrez ascunsă taina cea mare, însutindu-mi, prin tăcere, eroismul...
- E frumos, vorbi întristat studentul. Dar ești păgân autentic în eroismul d-tale, pe care îl vrei realizat *numai* prin

voința. Voința omenească, atunci când nu e asimilată, prin har, voinței divine, e prezumție diavolească...
- Şi totuşi, dacă d-ta anulezi voința personală în creştinism, te apro-Pii de Luther. De altfel, temelia experienței religioase, în genere, e voința. Te contrazici şi d-ta.
189
- Eu nu anulez valoarea voinței, dar o cer iluminată de credință. D-ta crezi în forțele d-tale, în duhul d-tale de tânăr exaltat. N-ai să izbuteşti nici un act eroic.
- Am să izbutesc, pentru că *vreau.*
- Vorbeşti copilării. Dacă Dumnezeu *vrea* să te mântuiască, aju-tându-te prin har, ai să ajungi erou.
- Nu cred în Dumnezeu. Nu cred decât în Christos, cel dintâi şi cel mai mare erou al creştinismului.
- Cu atât mai rău. Dar grația lui Dumnezeu e mare. Nu te felicita după izbândă; nu dumneata ai biruit, ci Dumnezeu. Te-a ajutat. Altfel, erai înfrânt.
- Dar ispitele pe care le înfrâng, dar suferințele, dar lacrimile, nu sunt dovezi de existența voinței mele efective, personale?
- Nu înțelegi? E un simplu instrument divin.
- Predestinare?
- Nu; har nemijlocit şi infinit.
Ne-am aşezat toți trei pe muchia muntelui, sub cer senin, înfăşurați în vânt. Prietenul meu tăcuse de mult.
- Toate acestea sunt discuții deşarte. Nu există decât un singur lucru: credința... Studentul întări.
- Credința te face fericit fără eforturi eroice.
- Dar eu nu vreau să fiu fericit. Nu cred în fericire, cum nu cred nici în Dumnezeu; deşi o doresc, cum doresc şi pe Dumnezeu. Mi-e teamă, chiar, de fericire. Nu pot dormi liniştit decât în primejdie, în nesiguranță, în durere, în plictiseală amară.
- De ce vrei să te chinui toată viața?
- Pentru că astfel pot ajunge erou.
- O simplă experiență a credinței te-ar fi dus mai aproape de eroism decât toată durerea unei vieți păgâne.
- Asta nu o cred. Creştinul e optimist şi senin.
- Cu cât te vei apropia de soluția creştină, cu atât vei fi mai senin... Dar d-ta nu eşti decât un simplu păgân torturat de neputința convertirii. Mi-e milă de suferințele d-tale. Răspândeşti atâta păgânism exasperat de propriile lui elanuri, încât sunt ispitit acum, dacă m-ai întreba: „Crezi în har?"... să răspund: „Nu! îți mărturisesc, mă îndoiesc de har nu pentru că am discutat cu d-ta, ci pentru că am stat în tovărăşia d-tale. Eşti demoniac."
- Vreau să fiu Sf. Francisc.
- O ironie finală?
- Nu Dar vreau să ajung cu orice chip erou, aşadar, sfânt. Aceasta e poziția definitivă. Poate am să evoluez. Dar în înțelesul de a
190
experimental eroismul, realizând cel puțin un fapt eroic. Un Sf. Francisc fără grație.
-Să-ți ajute Dumnezeu. Dacă nu voi fi încă în sanatoriu sau în pământ, am să mă bucur împreună cu d-ta.
- Deşi bucuria va fi salutată cu lacrimi.
- Iată eternul păgânism nostalgic. Prietenul meu rosti, ridicându-se:
- Am să mă rog pentru el, să creadă...
Ne-am întors la schit. Am mângâiat toți trei bradul despicat de trăsnet. Apoi, prietenul meu s-a dus în chilie. Am rămas cu studentul în matematici pe un trunchi. El gândea, luminat de un zâmbet.
- Ceea ce e dureros e că nici eu nu pot crede.
- Eu ştiu cât şi cum să cred. Dar nu cred, ci aştept grația. Noapte bună...
N-am spus nimic prietenului meu. Când am intrat în chilie, s-a îmbujorat şi a ferit o pagină pe jumătate scrisă.
- îi scriam ei... Mi-e atât de dor...
Am rămas o săptămână, citind *Evangheliile* şi *Apocalipsul.* Eu aveam în sac un caiet alb, menit unei povestiri pe care nu o puteam scrie. Lângă caiet, S. Francisc şi Pascal.
După o săptămână, prietenul meu s-a simțit copleşit de singurătate. Studentul coborâse în Ardeal, la o rudă. Mi-a dăruit un exemplar din *Gracian,* cu o dedicație tristă. Şi prietenul meu era tot mai trist şi tot mai stăpânit de amintirea doamnei. Intr-o dimineață, m-a sărutat şi a plecat. L-am întovărăşit o bucată de drum, prin pădure. Era atât de fericit că are s-o vadă...
Când am ajuns pe platou, ne-am despărțit. Eu mă întorceam spre schit, el cobora jos, către oraş. Era senin, cald, linişte. Ne-am amintit urcuşul, pe ploaie şi întuneric, cu o săptămână mai înainte.
- De acum, fiecare cu drumul său...
Treceau zile aspre, dure, nemilostive în îndoieli. Viețuiam acea sălbatică singurătate pe care o doream din biblioteca mea. Nu vedeam decât pe călugări. Porneam în fiecare zi, singur, cu caietul alb pe creste, pe muchi, pe cărări ce coboară în prăpăstii. Iubeam viespile care culeg mierea arbuştilor. Iubeam păsările pe care, de multe oi, mi se părea că le pătrund în glasurile lor. Iubeam munții răi şi pădurile cu putregai Printre trunchiuri.
Nopțile, mă chinuiau întrebări. Aveam acelaşi răspuns, şi chinul mă 'ndreptățea să cred că sunt pe drumul cel

bun. Nu uitam niciodată că Vfeau să fiu erou.
191
Dar întrebările erau multe şi crude: „Ce am să-i spun Nonorei?" „Sâ fug de prietene?" „Să fug de Nîşka?" „Dacă am s-o îndrăgesc?" „Să rup dragostea?" „Să mă mutilez?..."
Au fost nopți când tulburarea mă umilea până la plâns. Criza creştea, creştea în singurătate. Mă simțeam părăsit de toți, uitat, agonizând într-un pustiu. Sufletul îmi era corMeşit de marasm, de disperare mută, de slă-' biciuni. Totul îmi poruncea să mă întorc în oraş, între oameni. Aş fi voit să văd pe Nişka, s-o rog să-mi fie prietenă bună. Aş fi voit să vorbesc, în jurul meu nu era nimeni. Rătăceam, şi Pascal mi se părea rece, şi Sf. Francisc de neînțeles.
în fiecare dimineață îmi spuneam: „Astăzi voi căpăta liniştea cu care am venit". Adormeam cu vedenii de fericire umilindu-mă. Ispita cea mare era dragostea şi fericirea prietenului meu. îmi spuneam: „Iată, prietenul meu e fericit. De ce să nu fiu şi eu?" Şi nu credeam în fericire, şi o pofteam ca pe un fruct.
De câte ori tristețea singurătății aspre mă copleşea, îmi spuneam: „Are să treacă, are să treacă...". Mi-era ciudă să aştept ceasul acela -**care** *trebuia* să vină — cu neîncredere. Nu era începutul şi icoana întregii mele vieți singurătatea aceasta disperată şi chinuită?...
Un amurg însângerând pădurile m-a liniştit în câteva clipe. Nu pot zugrăvi o linişte de singurătate. Era credință şi nădejde, şi dragoste, şi pornire spre jertfă, spre renunțare. Am gustat fericirea amăruie şi calmantă a biruinței.
în seara aceea, la lumânarea pe care o mai aprinsese o singură dată prietenul meu după furtună, am deschis caietul neînceput şi am scris pe cea dintâi pagină:
„...Eu îmi voi însemna aici crizele şi soluțiile mele. Un caiet pentru suflet, în care oamenii vor fi ispite, iar evenimentele, atitudini. Nu mai pot reconstitui experiențele care m-au bântuit în aceste zece zile, după plecarea prietenului meu. Dar, depăşită fiind criza, eu mă simt mai puternic, mai voios, mai încrezător. De acum ştiu: cu cât mai mult voi fi copleşit de tristețe şi de nelinişte, cu atât trebuie să mă bucur mai mult. Izbânda va aduce o limpezire dureros de senină, şi-mi va mânia forțele.
Aşadar, nu trebuie să evit primejdiile: sentimentale sau cerebrale. Sunt dator, ca să realizez eroismul, să înfrunt ispite mari, vaste. Ca să mă împlinesc pe drumul dăruit mie, şi împărtăşit numai studentului şi prietenului meu, trebuie să renunț la fericire. Renunțarea o voi înfăptui după coborârea în lume. Renunțarea nu înseamnă schivnicie. Ascetismul va fi pur etic. Nu voi renunța la un lucru decât atunci când el îmi primejduieşte drumul către eroism. Aşadar, nu renunțare definitivă, ci renunțare căutată.
192
Voi fi prieten cu Nişka. Iar dacă primejdia va ajunge temută, *daca ină voi îndrăgosti,* sunt dator să-mi aprind dragostea până ce mă va stăpâni complet. Atunci, voi renunța la Nişka sau la oricare altă dragoste. î-am pomenit numele, pentru că de ea mă simt ispitit mai mult. Sunt sincer; nu mi-e teamă de primejdie.
Singura grijă: eroismul. Aceasta nu trebuie s-o afle nimeni. Voi vie-;ui aceeaşi viață. Dacă anumite renunțări pot părea nebuneşti, cu atât aiai bine. Numai un nebun supraviețuieşte mediocrităţii.
In ceasurile mari, să nu fiu trist, ci semn. Accept nostalgia numai în ::nintiri. în fapte, -aceeaşi dârzenie şi încredere virilă. Faptul trebuie supus eroului. Viața toată trebuie să se frângă sub nebunia Iui..."

XIII. PLECARE

Am coborât senin.
Oraşul se pârguia sub cer de flăcări. Străzile, în amiază, se înălbeau pustii. Oamenii se strecurau pe sub ziduri, adulmecând umbra. în mansarda mea, soarele năvălise îngălbenind albul cărților.
Am plecat iar, către sâtui cu vile în sân de mare. Acolo, răsăritul orbeşte zarea apelor: amiaza sticleşte ca o boltă deasupra trupurilor foaie pe nisip înfierbântat; amurgul sângeră pe dealuri de argilă; seara se iveşte o dată cu luna, adusă din pustietăți sărate; noaptea se limpezeşte albastră, înaltă.
în gară am întâlnit pe Marcu, întovărăşit de un tânăr brun şi de o du-ciuie. Nu-l mai văzusem din iarnă. Ne-am îmbrățişat, printre **perechi** grăbite, printre hamali. Mi-a prezentat noii lui prieteni: duduia, cu un nume evreiesc complicat, studentă ia Ştiințe naturale; tânărul, medicinist şi antisemit. Râdea, şi aş fi crezut că glumeşte, dacă nu aş fi zărit zvastica de argint la cheotoarea **prietenului** său. Nu mi-a iăsat timp de narări şi iscodiri. Trebuia să ne găsim locuri, într-un compartiment nu prea aglomerat, ca să putem călători şi discuta în tihnă.
Am aflat un culoar gol şi ne-am mulțumit să rămânem rezemați de
■ cstre. Marcu şi tovarăşii lui se duceau la Constanța. El va rămâne
în septembrie şi va pleca, apoi, la Marsilia, pe mare. în Marsilia,
Plantele iui are rude. Se va odihni şi va pleca la Paris, şase-şapte ani,
Pentru Medicină.
Mi-a povestit cum a trecut bacalaureatul în vară.' L-a îndârjit prima cădere. Pierdea un an; nu avea nici timpul să-şi facă oştirea. A început
193
să creadă că e persecutat, că a fost respins din pricina antisemitismului comisiei. Atunci, a început să învețe. Opt luni, a învățat ceas cu ceas, aşa cum învățam amândoi cu un an mai înainte, în Biblioteca Fundației. Ne-am amintit amândoi iarna şi primăvara petrecută alături de cărți mari, cu legături sure. Mi-am amintit atâtea

amănunte, cu un prieten care se despărţea...
L-am întrebat de ce n-a venit să mă vadă. Când l-am căutat pe acasă, vecina m-a vestit că se mutase, fără să lase noua adresă.
- Mi-a spus Radu că te-ai făcut antisemit, că primeşti la tine un cerc studenţesc creştin, că pregătiţi manifeste şi conspiraţii...
Râdeam, râdeam.
- Fireşte că Radu nu ţi-a spus nimic din toate acestea... La mine în mansardă a fost două luni, e drept, sediul cercului. Mulţi studenţi erau antisemiţi... Dar pe mine mă ştii: nu am fost niciodată antisemit.
- Foarte rău, mă întrerupse studentul cu zvastică. Prietenului meu Marcu i-am mărturisit de multe ori: un student român luminat, care nu e antisemit, e laş sau nebun. Un student luminai, trebuie să fie naţionalist...
- Absurd, zâmbi Marcu. Un student luminat trebuie să fie cetăţean al viitorului: comunist. Dacă nu vom anula noi atât superstiţiile naţionalismului, ale graniţelor, ale neghioabelor teorii etnice, atunci, cine să le anuleze?
- Tu eşti semit şi pozeur. Anularea de care îmi vorbeşti nu te împiedică să fii un fanatic al iudaismului.
- Noi trebuie să ne lăsăm legea cea din urmă, pentru că nu avem nimic altceva în afară de lege.
- Exagerezi; aveţi mult mai multe însuşiri. De altfel, ceea ce m-a îndemnat să-ţi fiu cel mai bun prieten a fost tocmai iudaismul tău intens şi sincer, alături de un internaţionalism banal şi nesincer.
- Internaţionalismul nu poate fi realizat decât prin iudaism.
- Domnilor, le mărturisii, discuţia mă stânjeneşte. Marcu mi-e bun prieten; ş-apoi, se mai află aici o duduie...
- Duduia nu se supără, pentru că e logodnica mea, zâmbi studentul cu zvastică.
Râdeau toţi trei de uimirea mea.
- Nu-ţi vine să crezi? mă întrebă Marcu. Această domnişoară renegată...
- Pardon, asimilată, preciza râzând duduia.
- Când te asimilezi unui popor necivilizat, e o renegare.
- Poporul e tânăr, vorbi iarăşi medicinistul. Ş-apoi, fata străină se află pe pământul său. Acum două mii de ani ar fi fost roabă: acum, [e] soţie şi stăpână, câteodată...

- Aceasta e încă o sclavă a creştinismului, socotii ei.
- Din păcate...
- Nu vorbi aşa, îl întrerupse Marcu. Prietenul meu e un creştin autentic...
- Domnul nu poate fi creştin. Din cele ce scrie, îl bănuiesc păgân, chinuit între Apollon şi Dionysos.
- Te rog să aminteşti şi pe Iisus.
- Dacă vrei... Dar eu te socotesc suficient de evoluat cerebraliceşte ca să mai păstrezi o mentalitate primitivă. Creştinismul e religiozitate, adică politeism condensat, adică animism, fetişism, magie, sălbăticie.
- O mie de greşeli într-o singură frază, mă supărai eu. Mai întâi, monoteismul n-a fost niciodată un politeism condensat, ci exaltarea supremaţiei zeului Cerului dusă până la anularea, la dispariţia celorlalţi. Un singur zeu, deci, ajunge Dumnezeu; iar nu o sută de zei reduşi la o singură sinteză, cum spune şcoala mitologică. A doua greşeală e atât de covârşitoare, încât te coboară în ochii mei la nivelul oricărui medicinist mediocru şi îngâmfat, incult şi obraznic...
- Oh! ce de complimente!... se minună, iritată, duduia.
- ...Pentru că numai un astfel de medicinist poate confunda experienţa creştină cu originile religiozităţii. D-ta nu vezi ce înspăimântătoare absurditate afirmi? Dacă inversezi astfel fazele evoluţiei, nu înţelegi că eu pot să-ţi răspund: Einstein e un sălbatic?
- Să auzim, să auzim! se bucura Marcu.
- Pentru că şi eu am dreptul să mă cobor, ca d-ta, de la geometria în spaţiu la geometria plană, apoi la greci şi la egipteni, şi la chaldeeni, apoi la liniile trase de sălbatici pe pereţii peşterilor. Dacă teoria einstei-niană îşi are obârşia în geometria cu trei dimensiuni, iar aceasta în liniile peşterilor...
- Liniile sălbaticilor nu erau *ştiinţă...*
- Tocmai de aceasta te învinuiesc şi eu: magia, fetişismul, polite-ismul nu conţin o religiozitate autentică, ci numai o serie de fenomene sufleteşti care nu au nimic comun cu experienţa creştină. Identitatea d-tale între creştinism şi primitivism e de-a dreptul absurdă. Concluzia: creştinismul nu exclude nici ştiinţa, nici filozofia, nici civilizaţia...
- Poate să ai dreptate... în orice caz, *d-ta nu poţi fi creştin...* Datoria d-tale e să fii antisemit...
- Stupid. Nu pot deveni părtaşul unei soluţii atât timp cât n-am studiat problema.
- Cine te împiedică s-o studiezi?
- Antisemiţii. D-ta crezi că mai pot fi obiectiv când se sparg geamuri, când se bat colegi evrei, când se închid colegi creştini, când nu mai sunt cantine, cămine?...

Cu atât mai mult trebuie să iei o atitudine. Expectativa e o laşitat
- Bine spus, zâmbi Marcu. Te-am admirat întotdeauna pentru litica forţei, singura care dă rezultate. Nu mai sunt socialist, pentru erau prea multe teorii şi prea puţin curaj. La Paris, voi organiza nu îr truniri împotriva României,

ci atentate împotriva guvernului. Pentru fie care deputat ucis. beau o sticlă de şampanie!..,
Marcule. îl rugai eu, mă iriţi inutil. M-am ferit întotdeauna să i cut cu tine problema aceasta...
- Nu ai curaj să te angajezi pe o poziţie, insinua studentul.
- Am mult mai mult curaj decât ai bănui. Am curajul să aştept.j^H toria mea e să-mi echilibrez şi să-mi luminee conştiinţa.
Ţara poate să piară...
- Te înşeli; ţara nu piere, pentru că cinci studenţi evită problj^H evreiască, preferând să se afle mai întâi pe sine, să-şi creeze criteraH valori...
7 un exemplu de dezordine. Dacă aş fi dictator, te-aş împuşca. J^H pasă tării de conştiinţa d-tale?
ncordări şi depaşi^^M clerul tării.. . n&aşte S eşti student îa Filozofie... Vorbeşti de „si
şti ia Medicină. Tevcontrazici ia st *etnic:* sânge, pie;
să abată discu I naivi şi sentime rea muit
zeitatea medicinei, fără să împ clegi tu prin libertatea medicini
•
omnu 'mi place lelaL
- Din nefericire :;-au schimbat, li int
- Oh.!... şi o înţeleg greşita.
- Cei de la Litere împrumut' mentalitatea si cunoştinţele.
\r fi interesant de ştiut ce dori Marcul
- E interesant integral, ironiza medicinistul. Poate domnul cred în dragoste?..,
- Deşi indiscreţia e stânjenitoare, nu mă supăr. Dar nici n â pot răspunde.
- Fireşte, noi nu înţelegem, râse duduia.,.
- N-am spus chiar aşa. Dar d-stră confundaţi impulsul sexual sa colajul, sau acea „sympathie amoureuse" cu dragostea. Nici nu încerc să intru în amănunte asupra treptelor acestei dragoste autentice.
- Ar fi interesant, zâmbi duduia.

- Ar fi interesant pentru mine, cu toată gafa pe care conştient o fac, fiu motivul legăturii d-voastră, vorbii eu. Toţi trei roşiră. Duduia j pe fereastră. Studentul încercă să glumească.
- Poate crezi că ne iubim?
- Eu nu cred nimic; aştept lămuriri de la d-stră, dacă voiţi să mi le estăinuiţi. fireşte.
Vorbi Marcu.
Ei sunt studenţi de ai viitorului: pregătesc o căsnicie întemeiată pe ;nunitatea inteselor, pagubelor şi câştigurilor.
- Nu e chiar aşa, se împotrivi duduia. Dar eu studiez biologia, e] Suntemibarte buni prieteni... Ne înţelegem...
! an singur lucra: ea nu crede nici în naţionalism, nici în ■aţkmalism...
- Eu cred în ştiinţă şi în tine... Tresării. Spuneau că nu se iubesc.
r-amână cu o declaraţie sentimentală, dar o suport ca o cepţie.
După cu s-aii coborât la o staţie şi au cumpărat fructe, logodnicii au
nas aiături, la o fereastră deschisă, şoptind. Eu am vorbit cu Marcu
pre anii petrecuţi în liceu, despre viiţorui lui, despre viitorul meu. El
rămâne pentru totdeauna la Paris. Mă întrista gândul despărţirii
ive.dfc un prieten. Pentru mine, Marcu însemna tot ce vieţuisem
i dur, mai vini, mai sumbru in adolescenţă. Mareu îmi amintea de
Hţiile şi infrânanie, şi iectunie, şi maturizările mele dureros de pre-
i lungul experienţelor căutate şi exaltate. Acum, pleca. Cine
Iacă ne vom mai întâlni în aceşti cinci ani, cât timp Marcu nu se
arce m ţară?...
Priveam amândoi, zâmbind, câmpurile sub soare. Apoi am tăcut; el
^ndunle lui, eu cu ale mele. Poate îşi mărturisea: „Omul acesta îmi
.urând, un străin"". Eu mă întristam. „Cu Marcu mă înţeleg tot mai
1 an, ei cu medicina şi cărţile anarhiste, eu cu viaţa mea lăuntrică. Eu
: cred uscat, simplist, spiţer. el mă socoteşte mistic, istoric, halucinat.
;re din noi are dreptate?"...
.Numai eu. răspundeam. Marcu a evitat, epicureu înnăscut, răfuie-We spirituale, paşii pe drumuri neumblate, curajul absurdităţilor, nebunia contradicţiilor, a experienţelor ucigătoare Dreptatea trebuie să fie a wea, pentru că eu am suferit mai mult. Seninătatea mea e amară, dar e tfectivă. A lui a mincinoasă şi presărată cu îndoieli care niciodată n-au aJuns intense şi definitive. Marcu e un prieten care pleacă. Eu, un tânăr care aşteaptă, încă, înfruntându-se."

Gândeam şi nu-i spuneam nimic. Trenul despica şesuri cu flăcări albe. Zăream gări, oameni plecaţi sub povara verii, fântâni la răscruci de drumuri, care adulmecând orizonturi. „Iată, aceasta e ţara mea", gân-**deam.** Şi Marcu

privea, privea. Poate îl înduioşa despărţirea de ţara în care i s-au născut şi iubit părinţii, în care a copilărit, pe strada cu soare mult, în oraşul cu fabrici. Poate îşi amintea liceul, şi prietenii lui, şi studentele de la bibliotecă, şi toate renunţările îndurate, şi nostalgia sfârşiturilor de petreceri, şi nopţile de Purim, cu mine alături, colindând vecinii în dominouri negre... Şi idila înăbuşită plăpând... Şi moartea bunicii lui, Estera...
Am tăcut amândoi, până aproape de seară. Marcu a zâmbit şi a început să-mi istorisească viaţa pe care o va vieţui la Paris. Apoi, către perechea ce şoptea la fereastră:
- Cred că amândoi sunt nebuni. El spune că e antisemit, ea se laudă cu ştiinţa. De fapt, se iubesc. Şi nici unul, nici altul nu vor să renunţe la minciună. Poate că, între ei, şi-au mărturisit. Sunt îndrăgostiţi ca doi adolescenţi sentimentali...
Zâmbea răutăcios.
- Tu ai să iubeşti?
- N-am să fug de ea, mărturisii. Dar gândul meu de *după* iubire
n-am să ţi—1 spun.
- De când te-ai convertit?
- Nu ne-am văzut de mult...
- Deşi în liceu păreai veşnic îndrăgostit... Ai căzut şi tu... mediocru...
mediocru...
- Dacă iubirea lui Dante şi a lui Don Quichotte e cădere, atunci am
căzut...
- Nu te înţeleg... Ş-apoi, mă plictiseşti cu aceeaşi literatură a ta...
- Deşi nu e literatură...
Marcu dădu din umeri, zâmbind ostenit. Am tăcut iar; el citind
jurnale, eu aşteptând noaptea.
în gară, ne-am îmbrăţişat. Pe mine mă ispiteau lacrimi.
- Marcule, parcă ai pleca pentru totdeauna... De abia mă stăpânesc...
- Sunt măgulit... Dar mai rămân în Constanţa trei săptămâni... Daca
vrei, vizitează-mă.
- Nu, e mai bine să ne despărţim acum.
Am strâns mâna logodnicilor, care mă priveau fericiţi. Când s-a apropiat trăsura, Marcu m-a chemat.
- Nu uita să-mi scrii; am să-ţi trimit adresa. Scrie-mi despre Robert, despre Radu, Dinu, Fănică... Scrie-mi despre ai noştri... şi profesori-despre toţi...

I-am făgăduit. „El are să-şi poarte ţara acolo, în Franţa, din scrisorile mele", gândeam. Şi prieteni vechi, şi colegi din liceu, şi feţe de profesori mă împresurau în noapte. Iar în sufletul meu stăpâneau tristeţi de adolescenţă pustie.

XIV SFÂRŞIT DE VACANŢĂ

Din cerdacul vilei îmi odihneam ochii pe mare. Mă surprindeam tot mai des cu ochii pe mare şi cu foile cărţii răsfoite de vânt. In cele dintâi zile n-am voit să caut pe nimeni, la restaurant, în parc, la cazinou. Şi bănuiam că sunt cunoscuţi în satul cu vile răsfirate; Bibi îmi spusese că o va întovărăşi, cu Andrei, până în septembrie. Mă îmbujoram de câte ori gândeam că voi întâlni pe Nişka. îmi porunceam să citesc; şi iarăşi, dimineţile, îmi porunceam să cobor pe plajă, s-o caut printre trupurile sub soare. Trebuia să înfrunt primejdia, spuneam. Dar Nişka nu era o primejdie. Eu o voiam prietenă; nu întotdeauna izbuteam să-mi ascund tristeţea amară a biruinţelor. îmi spuneam că o prietenă înzestrată cu suflet înalt va alina asprimea sufletului meu.
Porneam aproape de amurg, singur, pe cărarea ce duce printre stânci. Gazda mă socotea un mizantrop precoce. Eu voiam, numai, să pogor în mine vraja tainică a soarelui ce apune. Descoperisem de mult ritul; soarele ce se stinge mi-era îndemn, regenerare, bici. Mă întorceam seara, o dată cu stelele. Mâneam cele ce-mi dădea gazda, bucuroasă că plătesc cât îmi cere şi nu mă plâng de nimic. Plecam iarăşi, noaptea. De la cazinou se furişau, printre vile, melodii cu ispite. Le ghiceam întovărăşite de lumini, de zgomote, de miresme. De ce rămâneam singur?...
îndrăgisem un colţ cu stânci prăvălite în mare. Apa se liniştea sub lună. Piatra era rece şi cerul înalt. Aşteptam acolo vântul. Mă întorceam acasă tremurând, cu gulerul de la haină ridicat. Aprindeam lumânarea albă şi citeam, în fiecare noapte, singura pagină pe care o scrisesem în *Jurnal.* Adormeam cu viziuni ciudate: oceane, ostroave, deserturi, oraşe cu turnuri, răsărituri, arşiţe, înaintea şi înapoia mea. Rătăceam singur, cu fruntea în vânt. După o săptămână, am coborât, seara, pe plajă. Zăream Perechi puţine. Bătea vânt dinspre mare. Mi-am încheiat haina şi am Păşit în sus, spre stâncile mele. Mă grăbeam, fără să înţeleg pricina grabei. M-am întâlnit cu un tânăr, în pantaloni albi, eleganţi. Nu înţelegeam de ce mă priveşte bănuitor, suspectându-mă. Tânărul alergă îna-Poia-mi. „Poate m-a recunoscut", gândii eu. M-am întors, aşteptându-l. A frecut pe lângă mine; m-a privit; un străin, grăbindu-se pentru întâlnire.

Am păşit tot mai încet. îmi zăream stâncile, negre în albul arg al apei. Mă gândeam: „Nu mai am nici un rost la

stânci, acum, plictisesc o pereche"... Voiam să mă întorc. Dar păşeam înainte.
Tânărul cu pantaloni albi se oprise, jumătate în umbră. L-am z o tovarăşă. M-am întristat. Am trecut prin faţa tor fără să-i prive ochiul s-a împotrivit, s-a întors.
-Nişka!...
Eram palid, palid. Mi se părea că mă cobor dintr-un pat de istovit; că nu mai aveam nici un rost, că viaţa era vană şi hotărârile copilării.
Nişka a alergat, mi-a strâns mâna, a vorbit, a râs, mi-a spus pr m-a prezentat.
- Pauli cel mai bun prieten al meu...
Eu am roşit; minciuna mă desfată şi mă alină, în noapte. Nişka era entuziasmată de capriciul soartei.
- Dacă ai să continui *Romanul adolescentului miop* să nu pe întâlnirea noastră. E stupid romanescă şi nu te-ar crede nimeni... irnr-c noapte, pe malul mării, alături de un domn în alb... Cine ştie ce a: cititorii Bibi are să fie fericită; te-am aşteptat din iulie; disperas
Am minţit, spunând că sosisem numai de o zi. Am întrebat-o c rămâne.
- Cât va vrea logodnicul meu...
Am zâmbit, în goi, în mine. Apoi, am prins curaj, am felicitat-o. sărutat mâna galant.
- Pentru un asemenea eveniment...
- Iţi pare atât de bine că m-am logodit?
- Fireşte; câştig rămăşagul după câteva luni... Nişka tresări. Paul se plictisea, iritat.
- Nişka, despre ce rămăşag este vorba?
Mă pregăteam să-l lămuresc; eram îndemnat să-i ? I
Nişkăi. Dar m-am oprit.
- Prietenul meu e un pesimist. Dai are **să-Râdea.**
Tăceam.
- De altfel, rămăşagul nu l-ai câştigat. Logodna va dura *d'* Tăceam, zâmbind. De ce se întristase Nişka?... începu să-mi
bească de Bibi, de Andrei.
- Bibi stă la mine, Andrei la o rudă... S-au înnegrit de soare... să-i mai recunoşti. *Tu* nu te-ai schimbat...
îmi spunea *tu.* Paul se enerva.
- Şi dumneata, cu ce gând?
200

- Am venit să mă odihnesc, două săptămâni. Mă întorc apoi, pentru examene...
- Paule, stăm şi noi două săptămâni!
- **Imposibil,** *chirie...*
- Ce nesuferit!...
Ne întorceam toţi trei pe nisipul rece, în noapte. Eu mă înveselisem până ia şarjă. Căpătasem o vervă care mă neliniştea. ,,Poate pentru că n-am vorbit o săptămână", gândeam.
- Domnul Paul are să-mi poarte pică. I-am întrerupt, poate, de raua cu efecte de lună...
- Declaraţia mi-a făcut-o, dar prost.
- Aşteptam revanşa.
- închipuieşte-ţi, m-a cunoscut la un bal, aici, şi-a răspândit zvonul ca se împuşcă dacă îl refuz...
- Exagerezi, protestă domnul Paul.
- în orice caz, de acum pot să-ţi cer impresii personale asupra dragostei.
Nişka zâmbi, mirată.
- Mie?...
- E discretă; lămuri Paul.
Mă îmbujorasem. I-am minţit, spunând că mă doboară somnul. Am alergat până acasă, fluierând. Am adormit spre dimineaţă, după ce citisem de cinci ori singura pagină din *Jurnal.* Am adăugat: .,Nişka s-a logodit cu un anume Paul, insipid şi frumos. Nu-l iubeşte. Cu atât mai rău pentru Nişka. A acceptat rugăminţile tânărului din laşitate. E tot atât de mediocră, ca şi oricare altă sentimentală. Nişka va urma perfect dramul prezis de mine: sinucidere spintuală prin căsătorie, slăbiciune şl provincie."
Nu spusesem Nişkăi vila ia care locuiesc. Câteva zile, am privii n^v>ea din cerdac şi am scris povestiri. Doream s-o revăd, doream să • >> "esc cu Bibi, **să-i** cer amănunte asupra lui Paul-dar aşteptam să fiu Pe deplin lini?! Nopţile, r n pe câmp, printre căpiţe cu umbre tulburi. Mă culcam între **gpopi,** cu ochii în cer dobrogean. Noaptea şi singurătatea "" descopereau în suflet puteri nebănuite şi elanuri, şi porniri Le cule-Beam pe toate şi le ascundeam în mine: „Cândva, voi avea nevoie..."
Pe Bibi am întâlnit-o într-o dimineaţă, în grădina restaurantului. %epta pe Andrei. Era neagră, frumoasă şi fericită. Mi-a spus că Nişka ^s~a supărat mult pe mine. Mi-a bătut inima.
- De ce, Bibi?

- Pentru că ai dispărut fără să-i ceri adresa; pentru că ai pomenit logodnicului ei de rămăşagul acela absurd...
- Bibi, eu cred în cele ce spun. Paul e un imbecil... Nişka n-are să fie fericită...
- Vorbeşti ca un elev de liceu... Mai au doi ani; timp destul să se
cunoască.
- Bibi, fecioria logodnei nu se pierde decât o singură dată.
- Să mă supăr?
- Eu vorbesc deschis. Nu înţeleg ce a hotărât-o pe Nişka...
- El.. O plictisea cu declaraţiile, cu ameninţările... De altfel, nu e un băiat rău. îşi ia, la anul, licenţa... Va fi profesor de matematici până ce va sfârşi Nişka... Apoi, vor pleca amândoi la Paris.
-Mediocru...
- Tu judeci altfel, ca un romancier, ca un filozof.
- Abuzezi, Bibi...
- Aşa e. Tu vrei ca toţi să-ţi semene.
- Greşeşti. Eu vreau ca viaţa Nişkăi să semene Nişkăi. Ea voia *altceva.* Paul e o confirmare a prezicerii mele din noaptea Floriilor. Ca prezicător mă bucur, dar ca prieten...
A venit şi Andrei: mai negru, mai spătos, mai bine dipus. S-a arătat fericit de întâlnire.
- Pentru că te-am găsit, vei mânca cu noi.
Paul şi Nişka plecaseră la Constanţa, cu o barcă automobil.
- Primul voiaj împreună.
- înălţător, socotii eu.
- Riscant, crezu Bibi.
- Şi scump, încheie Andrei.
De atunci, ne întâlneam în fiecare zi. Nişka era tot mai prietenoasă, şi tot mai adânc îi pătrundeam în suflet. Paul se plictisea şi încerca să mă evite cu şiretlicuri stupide. într-o seară, Nişka mi-a şoptit:
- Mâine, înainte de baie, viu să te iau de la vilă. Nu vreau să ştie şi
Paul.
Am acceptat mulţumind; cu bucurii în suflet, nebănuite Nişkăi. A venit dimineaţa. Am ieşit amândoi pe câmp, vorbind. Pe mine mă ostenea un gând: „Dacă aş minţi pe Nişka, insinuindu-i că o iubesc?..." Am primit porunca gândului, ca o uşurare. Printre snopi în căpiţe, coboram către ape.
- Nişka, trebuie să te resemnezi să nu cunoşti *niciodată* Japonia...
- Tu ai s-o cunoşti? -Da...
- îl iubeşti, Nişka?

Am râs amândoi, privindu-ne.
- Eu n-am să iubesc decât un om mare...
- încearcă să-l ridici pe Paul.
Nu credeam nici unul în această depăşire a mediocrităţii logodnicului.
- Nişka, te contrazici de la o lună la alta... Nu-ţi sunt un bun prieten că-ţi ?pun aceasta, dar trebuie să-ţi spun... Nu te-ai gândit la năzuinţele tale când ai acceptat pe Paul?
- Nu ştiu... nu ştiu... Să nu mai vorbim... Am să mă gândesc doi ani. Apoi, îmi tulbură liniştea aici, cu tânguielile lui...
- Nişka, femeile mediocre făptuiesc întotdeauna fapte asupra cărora nu mai pot reveni, pentru că n-au ştiut să-şi stăpânească o zi sau un ceas plictiseala şi tulburarea. Dar tu?
- Nu ştiu... nu ştiu... Mi-a părut atât de rău când am aflat că nu vrei să-mi fii prieten... Am rămas fără sprijin... Am slăbit dintr-o dată...
- Cele ce-ţi spuneam eu, Nişka... Te duce mediul... Voi, femeile tinere, nu aveţi rezistenţe spirituale... După întâia înfrângere, degringolada nu mai poate fi sfârşită...
Nişka tăcea, istovită. Am coborât încet cărarea stâncoasă. Gândea, în faţa apei neliniştite, ne-am aşezat să o privim.
- Dacă te ascult prea mult, mă convingi. Ceea ce vrei tu, eu am voit întotdeauna, mai înainte... Dacă nu te-aş fi întâlnit, le-aş fi uitat, şi prezicerea ta s-ar fi realizat. Dar acum, *n-are să se împlinească...*
- Dacă te-ar auzi logodnicul...
- Aminteşte-ţi un singur lucru: că de acum *trebuie* să-mi fii prieten...
- Sunt fericit...
- înainte să încerci complimente... îmi făgăduieşti să mă ajuţi întotdeauna să rămân eu însămi?...
- Deşi enigmatic... făgăduiesc...
Nişka avu o licărire ciudată în ochi. Smulse inelul din deget şi îl zvârli deasupra stâncilor. Am tresărit, covârşit de bucurii.
- De acum, te-ai logodit cu marea...
- De acum, trebuie să mă primeşti de două ori pe săptămână şi să-mi împrumuţi cărţi...

Am încercat să glumesc.
- Ceea ce înseamnă că trebuie să lupt împotriva prezicerilor mele... Nişka îmi apucă fericită braţul.
- Am să-i spun că am pierdut inelul... că acesta e un semn rău şi că, la urma urmelor, logodna se poate socoti desfăcută... De altfel, dacă încearcă scene, *plecăm...*
Acasă, am scris în *Jurnal:* „Nişka se contrazice. A rupt logodna; cu [af]ât mai rău pentru mine. Nişka vrea să se mântuie de mediocritate. Sunt
203
dator s-o ajut. Dar dacă îi făuresc o armă împotriva-mi? Dacă eu d din nou o Nişkă, creez, de fapt, primejdia eroismului meu? Totuşi, |^H buie". După-amiezi cu arşiţă răvăşită de vânt sărat, deasupra stâncilij^ pe cărarea spinării de deal dobrogean, cu Nişka... Marea se liniştea seară, şi noi ne întorceam pe nisipul umed, curat, răcorit de stele. AcejM două săptămâni am fost tot timpul împreună. Eu nu voiam să gândesc la hotărârile *Jurnalului,* la examene, la povestirile care trebuiau trans, crise,. la cărţile care trebuiau sfârşite. Când ajungeam, aproape de mifl zul nopţii, singur, la vilă, mă întrebam: „Mi-e dragă?"... Şi aflam că nu mi-e dragă. Mi-era prietenă, şi eu aveam nevoie de apropierea ei curo aveam nevoie de apropierea prietenului blond. Mă lega de Nişka p; cu care o dezvăluiam sieşi. Ea ar fi pierit, stinsă de mediocritate, %â. ajutorul meu, gândeam. îi lucram sufletul, aşa cum lucram o pov-închipuită, pe hârtia albă. îi ghiceam dorariLe; i le răscoleam, i ie ^^H nam, i le aţâţam. Voiam acea Nişkă pe care o întrezărisem în d la mănăstire: mandră, liberă, neliniştită, căutându-si un sens de m originalitate, risipind dispreţ şi acea nelămurită-însuşire de a Orgoliul viril, de a încorda creierul şi sufletul către depăşiri, de a ^^ potentele până la dezlănţuirea în *operă.* Eu voiam o astfel de Nişj^^H re suh dalta gândului ••, noi-.
o stăpânesc, cum îi încovoi capriciile, cum îi aprind nosta^^H ^us că'brazda sufletului ei imi aştepta voinţa ca pe ti^^H ■ ■• urmăream prefacerile, bucuriile, torturile. GhicwH .. când se descoperea urând chipuri, cărţi şi amintiri f^H . i îndrăgite. Mă bucuram că soarta mi-a trimis o prietenă cni^^H iri. Mă bucuram că luminarea Nişkăî se face firesc, fără autd^f gestie: fără afectarea fatală duduilor sentimentaie. Eram aspru cu *&*j^k* cu mine însumi. Zi după zi, o sileam să-şi părăsească micii ei zei <£|^H favoriţii lecturilor de pension, poeţii parfumaţi şi eseiştii abili.
într-o seară cu păreri de furtună, sus, pe creasta dealului, i-anv^^H mâniat de Brand. I-am insinuat dragostea pentru asprul duh maâoj Pastorului. I-am luminat până în ascunzişuri sufletul lui de nordi nuit, cu preţuiri care alunecă minţilor celorlalţi. Nişka mă asculta, înfiorată de vânt, de marea tulburată, de noapte şi de glasul meu rostind cuvinte dure, sub ochi încruntaţi. Am întrebat-o la ce se gândeşte.
- La Brand... Oare n-aş îngheţa lângă un suflet atât de îndârjit şi auster?
- Sufletul viril stăpâneşte tot atâtea însuşiri de mângâiere ca şi cel feminin. Şi \<*i* reţine, însă, sobru şi neîndurat, aflând că ele *există,* nu te mai îngheaţă asprimea lui şi nu te mai înspăimântă poruncile lui. înţelegi că el suferă întotdeauna *mai mult;* pentru că se gândeşte şi la tovarăşă...
- Poate ai să crezi că vorbesc copilării, pentru că se apropie furtuna... Dar eu vreau să fiu roaba unui Brand... M-aş uita la el ca la un
p.ezeu... Numai un asemenea bărbat aş primi ca *stăpân...*
- Nişka, nu ai să găseşti niciodată un astfel de stăpân.
De cem-a privit Nişka şi a zâmbit, şi mi-a strâns braţul?...
în *Jurnal:* „Nişka ajunge primejdioasă. Se apropie tot mai mult de
■ arăşa visată. Am înţeles că pofta ei de *mare* e autentică. Mă surprind
dind: alături de ea, câte n-aş face?... Uit că rostul vieţii mele e altul,
ebunesc, mai întunecat, mai eroic. Ştiu că Nişka aşteaptă să o în-
c. Intr-o seară, privind amândoi marea, mi-a strâns braţul şi mi-a
'.exaltată: li-ai spune jide!, aş pleca cu tine oriunde
rea!...» Ochii Nişkăi erau verzi, sprâncenele se plecaseră, arcuite,
; îi tremurau, zâmbea şi lăcrăma. Trupul Nişkăi se înfrigura în
serii. M-am,înspăimântat: eram ispitit s-o sărut, să-i spun că mi-e
i, să rătăc. mi după ani pe ţărmuri, între fluvii mari. M-am
it, zâmbind. Primejdiile cresc. Cu atât mai bine pentru faptul meu
. -ândean: , toate aceste înlesniri primejdiei nu sunt decât
Jişka rnă stăpâneţ: ura pe faţă: răspândea zvonul că ■. - -
»se.
■•ă-i iV. *,ne,* care; ii stăpâneam logodnica

nuh ca un amant. fâptuinu-o din vrerile cărnii şi
lui meii.. iul. Vlă covârşeau hucurii
ndâ-mă la tediocru profesor fie matematică,
/uind o soţie frumoasă şi bogată, care ;·â-l aştepte acasă în sen coase, cu supă şi mângâieri... Eu, creând pe Nişka, încordând-o sa se nplinească, să se depăşească, să-şi lumineze în fapt toate însuşirile ei ■ ;e aleasă feminitate.
Ultima seară am petrecut-o împreună, toţi trei, pe stâncile unde ne 'mâlniserăm. Paul fuma afectând un sentimentalism voalat. Nişka era tristă,- şi era vesela. îmi spunea, zâmbind:
- Stâncile acestea sunt un *trecut* pentru noi toţi.
- Aşadar, nu trebuie să ne mai intereseze.
- Nu iubeşti amintirile? insinua Paul.
- Nu le las să mă stăpânească. E stupid să pleci copleşit de aici. Pentru că am petrecut două săptămâni *care nu se mai pot întoarce...*
- Ai o sensibilitate barbară, zâmbi Paul. Eu cultiv amintirile, sentimentele, florile... deşi sunt student în matematici...
204
205
- Eu le accept să mă îmbogăţească, dar nu le las să mă surpe. Socotesc că cel care ştie să se desfete în amintiri şi poate, totuşi, să le înstru-nească e un adevărat bărbat.
- Iată ceea ce n-am putut să învăţ de la tine, se întrista Nişka: să nu mă las risipită de amintiri. Nu ştiu cum să scap de ele...
- Gândeşte-te că *nu mai sunt,* că nu se mai pot întoarce, că tânguirea lor îţi împiedică viaţa şi împiedică alte amintiri să se adune în suflet...
- Acestea sunt fraze, mă întrerupse Paul.
- Au, într-adevăr, păcatul de a *părea* fraze, celor care nu izbutesc să pătrundă adâncul făpturilor. Eu socotesc lupta cu amintirile unul din exerciţiile indispensabile conştiinţei eroice. Cel care e ispitit de amintiri se dovedeşte sensibil. Cel care se înfrânge, senin, depăşeşte sensibilitatea de elită...
- Poate e un erou, nu?
- Fireşte, un erou adaptat sensibilităţii şi creierului contemporan... Cu mult mai preţios şi mai rar, cu cât e un erou fără glorie...
- Şi dumneata vrei să ajungi...?
- Toţi suntem *datori* să ajungem eroi... Eu m-am hotărât şi mă
trudesc...
Nişka ne privi pe amândoi, înflăcărată, privi marea, îşi scutură buclele şi încheie:
-*El* are să ajungă!...
Am privit luceafărul ca să nu-mi surprindă ochii. Am tăcut toţi, streini unul după altul. Poate, Nişka înţelese durerea care o aştepta în ceasul când prezicerea ei exaltată va trebui să se împlinească...
Dimineaţa, aşteptând ceasul plecării, am scris în *Jurnal:* „Nişka se contrazice iremediabil. Mi-a prezis un fapt care o va stingheri, cu entuziasm. Poate nu e încă lămurită: dar fericirea *noastră* e irealizabilă; cineva trebuie să piară; amândoi, *împliniţi* lăuntric, nu se poate. Cum să-i spun că visează visuri inutile şi primejdioase? Pentru că eu mă simt tot mai puternic, deşi tot mai ispitit. Eu nu voi fi înfrânt, niciodată. Scriu aceasta în dimineaţa de 2 septembrie, într-o odăiţă cu ferestre deschise către mare, lăsând în urma mea o vacanţă cu ispite, fără să mă întristez."
206

XV. TAINE

Săptămâni sfârşite în lecturi pentru examene, singur. Nu voiam să întâlnesc pe nimeni şi nu lăsam pe nimeni să mă vadă. Munceam în mansardă, înfrigurat nu de ceea ce îmi vor cere profesorii să ştiu, ci de câmpurile de întuneric pe care le descopeream înaintea şi în jurul meu. După fiecare pagină înţeleasă, mă surprindeam dorind alte pagini, alte cărţi, alte urcuşuri. Cu cât înţelegeam mai mult, cu atât mă cuprindea disperarea. Tăceam şi munceam. „Toţi cad biruiţi de lărgimea ştiinţei; toţi se plâng de neputinţa minţii în faţa adevărului risipit printre mii de cărţi şi de ţinuturi; toţi sfârşesc tânguindu-şi falimentul enciclopedismului. Mi-am făgăduit să ajung un erou în etică; de ce să nu ajung şi un erou în ştiinţă? De ce să nu creez *din mine* o capodoperă? De ce să nu fac din viaţa mea spirituală oglinda veacului meu? Nu trebuie să mă înspăimânt de eşuările înaintaşilor; ei au lucrat pătimaş, dezorganizat, precipitat. O viaţă spirituală eroică, nu cu exaltări retorice, nu cu lecturi îndobitocitoare, ci cu calm, cu metodă, şi cu disciplină. Am fost prea mult înrăurit de falimentul universalismului la Papini. Trebuie să mă scutur de neîncredere. O dată ce voi *realiza* asceza etică, de ce să nu realizez şi asceza erudiţiei universale? Fireşte, nu se poate stăpâni *tot;* dar se pot culege şi însuşi *toate esenţele* geniului omenesc. îmi vor trebui cinci, zece sau cincizeci de ani. Atunci îmi voi spune: m-am creat din nou, prin muncă aspră, necunoscut de nimeni; mi-am depăşit speţa, pentru că în sufletul şi creierul meu s-au adunat toate roadele muncii omeneşti;

din semințele lor pot răsări păduri, lanuri, grădini..."
Lucram tot mai îndârjit. Nu primeam pe nimeni, nu doream pe nimeni. Mă deşteptam în zori şi, pe lungi fâşii de hârtie, însemnam tot ce trebuia să cunosc; fâşiile ajungeau din zi în zi mai numeroase. Nu disperam. „Orice criză trebuie soluționată prin muncă. Nu rezistă nici un obstacol muncii încruntate, nesfârşite, calme. Cei care au căzut, au fost slabi. Eu trebuie să ajung la țintă. Fără urale, fără glorie, fără daruri, voi birui. Nebunia şi moartea sunt gânduri care înspăimântă pe cei mediocri. Pe mine, nu!"
îmi descoperisem lacune: matematicile, greaca, ebraica, slava, sanscrita. Mi-am întocmit un program şi, neştiut de nimeni, ascuns în ^oraşul cu fabrici, mi-l împlineam zi de zi. Am învățat geometria, dementele lui Euclid din versiunea italiană a lui Enriques. Mă înfiorau desfătări descifrând gândirea proaspătă de-a dreptul din izvor. Mi-am Muşcat buzele, pentru că nu înțelegeam tratatul lui Theon din Smirna

asupra *Numerelor în doctrina lui Platon.* Am studiat două zile şi nopți *Timeus;* m-am întors la Theon după ce acoperisem cu însei câteva coli, în marginea manualului de istoria ştiințelor antice, pe mi-l dăruise Mieii. Ca să înțeleg şi mai bine, am citit pe Plutarc *posiace, VIII, 2* şi *Creația sufletului după Timeus)* şi am adânc dintâi parte din voluminosul *Le scienze esatte nell 'antica Grecia* Gino Loria. Seara trebuia să-mi întrerup munca geometrică şi să mă apuc de ebraică. Aveam o gramatică şi un dicționar. Ochii îmi deasupra literelor groase, prăfuite cu puncte. Munca mi-era greaj pe că o împlineam singur, fără să cer ajutor. „Singurul mijloc de a nu fi învinuit că plagiez pe Giovanni Papini e să-î întrec, biruind ştiința universală. Toți domnii care spun că ştiința e imensă greşesc; e imensă. pentru că o studiază câteva ceasuri pe zi, în pripă, sau pentru că o adâncesc comod. Ştiința, înainte de a fi adâncă, trebuie să fie largă..." îmi spuneam aceasta şi munceam. îmi poruncisem atâtea reguli, de la care nu mă abăteam: să nu studiez decât esențele, izvoarele: să nu mărturisesc nimănui descoperirile mele; să nu public decât gânduri străine experiențelor mele. până la maturizarea definitivă.
Au trecut examenele. Prietenii ajunseseră obraznici: nu voiau să mă lase singur. După cea dintâi vizită a Nişkăi. ochii îmi fugeau pe textul ebraic, uitând înțelesul semnelor; confundam pe *maqquei*'cu *pase/:,* confundam accentul *Segolta* cu *Telisa qetanna.* Verbele atât de lesnicioase mi se păreau inutil de memorizat, mai ales formele *Hifil* şi *Himaei* După un ceas de tulburare, simții un gol sub tâmple şi apoi senzația că sunt un străin. Am uitat tot ce s-a, petrecut în seara aceea. Dimineața m-am deşteptat senin. „N-a fost oboseală. Eu nu pot fi obosit. Lapsusul m-a lovit dinprincina efortului, a miopiei şi a literelor". Am schimbat orele de ebraică pentru dimineață. Până atunci, dimineața studiam uri ceas sanscrita din manualul lui Fumi. Mi-au trebuii câteva zile până ce am deprins cele opt soiuri de consonante. Descifram entuziasmat din *Mahabharata: „Asidraya Naio nama Virasen asuto bali upapannn gu-nairistai..."* („Fu un puternic rege, cu numele Naio, fiu al lui Virasen...") După zece zile, m-am convins că nu pot învăța două limbi în acelaşi timp, singur. Trebuia să aleg. Nu aveam curajui să mă de nici una. M-am despărțit atunci de amândouă şi am început pe cartea lui De Martmo. Am petrecut o după-amiază întreagă p] du-mă prin odaie, învățând alfabetul: elif, bey, pey, tey, sey, gi hey... Pe fâşii de hârtie mă exersam scriindu-k sub forma *izolată inițială, medială şi finală.* Ochii mă usturau ca să descifrez pe *zad* iniția» de *zad* medial. Am rămas un ceas la studiul lui *Ghiaf,* compus din două semne complicate şi dureros de memorizat. Noaptea, istovit, am răsfoi*
tun,
manualul şi am descoperit că mai trebuia să învăț vocalele şi difton-gurile. M-au disperat cele patru *izafet.* Am închis cartea şi am scris în *Jurnal:* „Mă las deocamdată de limbile orientale, mulțumindu-mă cu texte traduse. Nu e o înfrângere, ci o experiență. Sunt alte *esențe* pe care trebuie să le asimilez mai înainte. Reîncep limba greacă."
Dimineața m-am deşteptat cu mădularele fărâmate. Priveam toamna prin ferestruică. „Dacă nu mă scol *acum,* când îmi poruncesc, pierd toată încrederea adunată în patru săptămâni de muncă şi singurătate." Am tresărit, m-am coborât din pat buimăcit, m-am spălat şi m-am aşezat la masă. Nu eram mulțumit de fapta voinței mele. „De ce sunt obosit?" Mu mă mai simțeam obosit. Apucam o carte de Simmel neîncepută. „De ce citesc Simmel şi nu reîncep greaca?" Am deschis gramatica greacă şi caietul de cuvinte. învățam; şi nu eram mulțumit. „De ce am dormit opt ceasuri, în loc de patru? De ce am lăsat ebraica? De ce nu m-am lovit peste buze când m-am surprins privind toamna? De ce las să mă stăpânească gândul că voi fi şi eu înfrânt ca Papini? De ce îmi îngădui voluptatea mângâierilor unei înfrângeri? Şi de ce îmi pierd timpul gândind toate acestea, acum?..."
Degetele răşchirate în păr au smuls. Am reînceput să plâng de furie. Mă revedeam în adolescență, chinuit de aceeaşi luptă cu toamna, cu nostalgia, cu slăbiciunile. N-am făcut un pas mai înainte, dacă sunt melancolic. îmi strigam: „Ajunge! Ajunge! Am să înnebunesc!" Şi iar gândul: „Acesta-i un motiv să dorm opt ceasuri şi să nu învăț ebraica." Plângeam. „Plânsul e stupid şi enervant. Nu mă duce la o soluție". îmi opream lacrimile, îmi răcoream ochii. „N-am făcut nici o faptă eroică, dacă nu mai plâng". îmi odihneam privirile în toamnă. Mă linişteam. Eram trist, trist, disperat. „Totul trece, totul trece..."
înțelegeam că mai trebuie să lămuresc un amănunt indispensabil operei mele, realizării vieții eroice; *cât* să cer de la voință. Mi-aminteam discuțiile de la schit. Dacă Dumnezeu nu vrea să pogoare asupra-mi har? Gândul mă îndârjea. „Am să ajung şi fără Dumnezeu!" Lucram zi după zi, noapte după noapte.
într-o seară am simțit cum mă stăpâneşte oboseala. Trupul întreg îmi era greu şi-l simțeam străin, şi încheieturile mă dureau. Eram palid, cu ochii în cearcăne, cu pleoapele iritate. Fruntea mi se părea stranie. Mâinile le priveam

pe masă, şi nu le recunoşteam. M-a cuprins spaima. !-Dacă am să înnebunesc?" Am rânjit: „Acesta-i gând de ispită ca să mă cobor din mansardă şi să dorm opt ceasuri". Simţeam tot mai îndrăz-ⁿeaţă tulburarea asupra creierului şi sufletului. M-am surprins tremurând. Apoi, dintr-o dată, pierdui conştiinţa rostului meu într-o mansardă Cu cărţi. „Cine sunt eu?" zâmbii. „începe surmenajul" mi-am răspuns. '•Surmenajul nu există pentru mine". Cine a glăsuit astfel? Nu-mi recu-
208
209
noşteam vorba, nu lămuream înţelesul cuvântului *pentru.* „Acum trebuie să mă culc... totul trece". Gândul mă insinua. „A dormi înainte de ceasul statornicit e înfrângere. Oboseala şi senzaţia de pierdere a conştiinţei sunt ispite." Urmam dialogul celor din mine înspăimântat. 1
Sunt obosit pentru că *accept* gândul oboselii. Trebuie să strig: „Nu există oboseală! Strigă!"
Mă clătinam, cu braţele pe masă.
- *Nu există oboseală!...*
„E stupid; cine a strigat?"
„Eu!"
„Cine sunt?..."
„Dacă am înnebunit?..."
„De ce mă întreb?..."
„Mă culc..."
„Nu am voinţă!... Ba am!..."
Vârtejuri de frig îmi pătrundeau prin urechi, îmi năvăleau pe creier. Durerea nu o simţii decât o clipă; apoi, senzaţia de sfârşeală definitivă. Mă surprindeam întrebându-mă: ce înseamnă *scaun?...*
„Roagă-te lui Dumnezeu..."
„Nu există Dumnezeu..."
„Dacă eu sunt dracul?"
„Hei! hei!... am să-nnebunesc!..."
„Am să mă culc!..."
„Dacă mă culc, înseamnă că sunt bolnav..."
„Poate am înnebunit?..."
„Doamne! Doamne!..."
„Linişte! Linişte pe nervi!..."
îmi porunceam, dar voinţa nu-şi mai găsea vehicul în carne. Eram tulburat. Mă gândeam la moarte, la nebunie. „Dacă nu mă mai limpezesc *niciodată?* Dacă am să rămân toată viaţa *aşa?"* îmi smulsei părul de ciudă. Am început să mă rog, în genunchi, cu palmele împreunate: „Doamne! Doamne! Doamne!"
Nu puteam să *gândesc,* nici să *simt* cuvântul *Doamne!* II spuneam numai, gol de conţinut. Un gând mă biciuie: „Nu pot să mă rog pentru că sunt diavolul!..." îmi venea *st* râd: „Dracul! Dracul!"
Inconştient, am deschis *Jurnalul:* „Poate am să-nnebunesc astăzi, acum. Sunt o bestie, sunt o bestie... Dumnezeu există?..."
Am adormit greu, după ce m-am înăbuşit cu o pernă. în zori m-am deşteptat. Totul pierise. Am recitit rândurile din *Jurnal.* Am adăugat: „0 simplă criză. Altă dată, mai multă disciplină. Astăzi voi dormi mai rrnJţ! dar jos nu mă cobor. Dumnezeu există sau poate nu există. *Eu exist!"'*

XVI. REDACŢIA

Profesorul de logică era de acum şi ziarist. L-am întâlnit în redacţia cu fum de ţigară, cu canapele rupte, cu pereţii înveşmântaţi în afişe colorate. Mi-a frunzărit manuscrisele cu ochi binevoitori.
- Se publică... Vino mâine pe aici, să vorbeşti cu Trăznea. „Trăznea" era pamfletar şi om temut. Cândva scrisese cuvinte bune
asupra-mi. Aceasta mă încuraja. Am aşteptat să treacă ziua, cu nerăbdare. Am urcat iar treptele redacţiei. Pe biroul secretarului, un bărbat ţigănos, mobil, cu păr şi atitudini disperate, vorbea. Am rămas, ruşinat, lângă uşă. L-am recunoscut pe „Trăznea" după limbaj. Povestea o ceartă cu un birjar. Birjarul fu de la început înjurat; apoi, de câte ori mai pomenea de el, îl însoţea cu o înjurătură nouă. Spunea de cal; calul fu prilej de insinuări pornografice. Vorbi de trăsură, de stradă şi de ploaie. Le-a înjurat pe toate, *altfel.* Birjarul n-a vrut să-i ducă. A repetat în redacţie tot ce a mărturisit birjarului. Auzind că birjarul îl înjură, s-a întors şi l-a înjurat. Fireşte, acesta a răspuns. De aici, priltj de ceartă. A sfârşit prin a-l duce acasă, ud până la piele...
A dat cu ochii de mine. Profesorul m-a prezentat.
- Dumneata eşti?... Te-am angajat în redacţie... N-ai să scrii decât ce ţi-o plăcea... Nici politică, nici reportagii...
Eram stânjenit şi nu ştiam cum să-i mulţumesc.
- îţi dau un sfat: nu lăuda niciodată. înjură! Pe mine nu mă salută respectuos decât autorii dramatici pe care îi spurc în cronică...
A început o nouă anecdotă. Şi-a amintit că n-a scris articolul de fond. A întrerupt anecdota, ca să afle subiect.
- Ceva să las sânge...

Rânjea, cu buze umede, cu dinţi albi. Uşierul i-a adus o scrisoare şi vestea că o doamnă""doreşte să-l vadă.
- E frumoasă?
- Nu, bătrână...
- De ce mă întrebi? Nu ştii că nu sunt aici pentru nimeni până ce îmi scriu articolul?
Povestea din anecdotă şi citea din scrisoare. Nu ştiu dacă a sfârşit scrisoarea, anecdota n-a sfârşit-o. Gâsindu-şi subiect, a plecat furtunos >n odaia vecină. Eu am rămas să cunosc pe ceilalţi: secretarul de zi, ■nalt, brun, cufundat în citirea corespondenţelor din provincie. Nu sa-'Ută, nu răspunde la întrebări, nu ridică ochii din manuscrise. Păstrează întotdeauna dreapta pe tocul pătat cu cerneală albastră. Şterge, adaugă,

lipeşte fiţuici pe margini, sună servitorul, trimite la tipografie vraf de manuscrise, cere corecturi, trimite după articolul directorului, ceartă pe reporteri, cere aspru articolele redactorilor, cere pahare cu apă, face linişte şi întreabă pe casier dacă îi dă avans din chenzină.
Stăteam într-un colţ de canapea, stânjenit de activitatea febrilă a redacţiei. Alături, dactilografele la administraţie. Aici, telefoane, uşi trântite, sonerii, bărbaţi mulţi, necunoscuţi timizi. Am întrebat pe profesor dacă intrarea mea în redacţie nu mi-ar putea fi primejdioasă.
- Gazetăria e fatală celor de vârsta dumitale... Dar aici n-ai să faci gazetărie... Ci numai o experienţă publicistică; ai să te înveţi să scrii scurt, limpede şi la poruncă. Aceasta foloseşte... Dacă am să văd că-ţi perverteşte maturizarea şi te împiedică de la studii, am să am grija să te dau eu afară...
Ajuns acasă, am scris până seara pagini pentru ziar. îmi făgăduiam să public articole tot mai străine de cele ce se publică, de obicei, în ziare. Dar am să mă feresc să dezvălui adevărurile mele interne. „Sunt adevăruri pentru ziar şi adevăruri pentru carte", îmi spuneam.
îmi aduceam articolele de două ori pe săptămână, seara. Atunci se adunau în redacţie toţi. Profesorul de logică asculta pe „Trăznea" şi fuma, râzând înecat, chinuit. Veneau amândoi directorii; unul cu ţigaret de chihlimbar şi cu un vraf de ziare germane; celălalt, cu monoclu, cu vestă albă şi cu gesturi distante. Unul spunea „servus" şi-şi freca nervos unghiile, cu pleoape micşorate. Celălalt păşea demn, întindea mâna la oricine şi zâmbea suspect.
Mă îndrăgise un reporter scurt, gras şi roşcovan, care-mi spunea: „Piciule" şi mă bătea pe umeri. Reporterul ştia tot ce se petrece în oraş şi cunoştea întreaga ţară. Despre oricine s-ar fi vorbit, el putea să servească amănunte. Ştia toate planurile, toate gândurile, toate întâlnirile guvernamentalilor. Citise toate scrisorile particulare schimbate între şefii sau reprezentanţii opoziţiei. Cunoştea toate intrigile marilor budoare, toţi amanţii actriţelor de la Teatrul Naţional, toate amantele directorilor celorlalte teatre; toate poliţele, toţi prefecţii, toţi preoţii, toate cafenelele literare. Am pomenit, într-o dimineaţă, un nume cu desăvârşire necunoscut, de coleg autor al unui pamflet manuscris. Reporterul cunoştea pamfletul. El ştia şi dacă premiera săptămânii va avea succes sau nu. Ştia toate trenurile întârziate, precis ca un funcţionar de gară. îl admiram, sincer, larg, fără invidie. Mă gândeam ce interesant ar fi de studiat memoria lui, vizuală şi auditivă, şi procesul de asociaţie-
Mai deosebisem, în mulţimea redacţiei, pe un tânăr elegant şi ispto' tor, care inaugurase o serie de „anchete politice" de succes. Venea aproape de prânz.

- Manuscris?... se interesa secretarul.
- Câte rânduri?
- Douăzeci şi şase de *cuvinte,* douăzeci corp obişnuit, un clişeu, două subtitluri, un titlu pe două rânduri...
- Ce-a scris patronul?
- „Revista", despre împrumutul extern...
- „Trăznea"?
- Frustrarea fiscului.
Reporterul se aşeza la masă glumind, aprinzându-şi ţigări. A doua zi, îi citeam „ancheta"; afirma, trăgea concluzii, insinua îndoieli, lansa sfidări, proclama căderea guvernului în mai puţin de o lună. îi admiram siguranţa şi nu mă dumiream cine îl informează atât de prompt şi precis.
- Ai noştri, şefule! Avem, şi la Palat, şi la Patriarhie, şi la Cameră, şi la prim-ministru, şi la Capsa, şi la Interne, şi la Vamă, şi la Siguranţă...
Reporterul roşcovan şi plin alunecă adesea în controversă cu autorul „anchetelor politice":
- *Mon cher,* o ştiu de la ministru...
- Exclus!... N-ai văzut cu cine am venit în maşină?
- Te-a indus în eroare...
- Pardon! Persoana care mi-a spus...
De obicei, intervine reporterul Parlamentului, un licenţiat în drept, slab, ipocrit, caustic sub plecăciunea umilă.
- Omul matale, coane...
Licenţiatul a încercat, pe vremuri, critica literară. A avut succes, dar nu a avut bani. A intrat în gazetărie. De trei ani nu mai citeşte aproape nimic. Ascultă dezbateri parlamentare şi le rezumă zilnic în treizeci de pagini. Ii

tremură mâinile de câte ori are şedinţă de noapte. Se culcă, atunci, la tiei. Fumează mult şi tuşeşte. E veşnic bolnav de ficat. Vorbeşte rar, veninos, şi laudă cu amar pe autorii contemporani. Poate, e aproape neurastenizat. Şi nu mai are curajul să se lase de gazetărie.
- O gazetă e mult mai primejdioasă decât s-ar bănui. îţi apucă întâi un deget, apoi mâna, apoi trunchiul, apoi capul. Dintr-o polemică literară, ajungi într-o polemică de doctrină politică. Apoi, ataci Parlamentul. Din acea zi eşti robul gazetăriei.
- Eu am patruzeci de ani, vorbi un reporter care fusese pe vremuri director de gazetă, şi m-am trezit că n-am făcut nimic. A trecut an după an, am scris zi după zi, şi ce-am ajuns?... M-am fărâmiţat, m-am risipit... Am amânat doctoratul în Drept, am amânat licenţa în Istorie... Acum, nu mai pot citi decât gazete. Mă enervează orice carte, dacă nu e roman Pornografic sau memorii politice. Mare mizerie!...
- Nu insulta gazetăria, că e sfântă, începu Trăznea. Gazetarul se "aşte în fiecare dimineaţă, e inepuizabil şi inedit, trăieşte *in mediaş res;*

e inima şi creierul ţării... Toţi oamenii mari ai noştri au fost gazetari...! Gazetarul e un erou.
- Cu condiţia să scrie pentru douăzeci şi patru de ceasuri, iar nu I pentru un an sau o lună, vorbi profesorul de logică. Gazetarul trebuie să se mântuie de stupida noţiune a eternităţii prin scris. Articolele să fie efemere; gazetarul perfect e reporterul anonim.
- Aşa e, aşa e! încuviinţară călduros cei doi reporteri politici, în-muind tocurile în călimări.
- V-aţi apucat de taifas, interveni secretarul... Manuscris?...
Iar au răsunat sonerii, s-au aprins ţigări, s-au adus pahare cu apă, s-au împărţit pe la mese blocuri albe.
- O conferinţă diseară, anunţă secretarul.
- „Piciul", porunci reporterul gras, corectând ultima frază scrisă.
- Vine ambasadorul Elveţiei... -Ora?
- Neanunţată.
- Ora cinci şi un sfert, preciza autorul „anchetelor", fără să-şi ridice ochii din pagină.
- Cine se duce?
- Eu am Cameră... ,
- Eu am adunarea de la „Casa Şcoalelor" şi senatul universitar...
- Eu am cercul de studii...
- Vă aduc eu reportajul; mă întorc în maşină cu prefectul, vorbi cel roşcovan.
Mă duceam să-mi fac corecturile într-o sală de la al patrulea etaj al tipografiei. Miros de cerneală, de plumb, de spirt, de pâine şi de putregai. Turnătoarele de litere şuierau sub claviatura culegătorilor. în sala vastă alergau copii cu manuscrise, cu şpalturi, tuciurii. Aşteptam corecturile umede la masa cu scaune pătate de cenuşă. Aroma cemelei proaspete, lucioase mă desfăta. Plecam înfierbântat, exaltat, cu geanta sub braţ, cu gânduri multe, cu sângele răscolit.
Nu înţelegeam cum o redacţie şi o tipografie pot obosi. Eu mă descopeream tot mai însufleţit şi mai harnic. Şi curajul îmi creştea, şi munceam de nimeni bănuit, în mansardă.
Radu păşea în toamnă tot îndrăgostit de Viorica. Ea nu bănuia nimic şi-i ierta toate declaraţiile, socotindu-le glume. Radu nu putea fi crezut.
îi întâlneam în apropierea serii, pe bulevard. Viorica ieşea de la facultate, Radu o aştepta, fumând. Nu înţelegeam ce îi putea spune, în fiecare seară, el, care nu absolvise clasa a şaptea. Viorica se arăta fericită că mă întâlneşte şi roşea. Răspundea sfios şi evaziv când o întrebaJi de lecturi, de cursuri, de idile. Eram stăpânit de impresia că Viorica e veşnic îndrăgostită. Şi mă înduioşa, pentru că o ghiceam resemnată să nu mărturisească niciodată. Nu ştiu dacă era hotărâre sau timiditate. Viorica îşi păstra taina cu o încordare pe care i-o admiram. Nici Bibi, nici Nişka nu ştiau nimic. Şi toţi *ştiam* că e îndrăgostită.
Pe Nonora o vedeam rar, în treacăt. Fiecare încerca să pară cel biruitor. Eu afectam indiferenţă şi zâmbet enigmatic. Ea râdea mult şi-mi povestea succesele de la balurile de vară, cererile în căsnicie de la Mehadia, cearta în menajul unui ofiţer superior din pricina ei. îmi vorbea prieteneşte, cu nuanţă de blândeţe superioară. Eu îmi aminteam de după-amie^ile primăverii, tulburate de sexualitate, şi ajungeam obraznic. Nonora nu se supăra. îmi suspecta gândurile; nu ştia unde vreau să ajung; se aştepta, poate, s-o chem din nou în mansardă şi-şi pregătea vreo răzbunare drăcească. întrebându-mă cum îmi mai petrec timpul, i-am răspuns că lucrez, pentru ziar şi pentru Universitate.
- Daa?...
Mirarea Nonorei m-a umilit cu insinuarea zâmbetului şi a ochilor.
- Dar Nişka?
- Nişka se odihneşte după examene... De altfel, o văd atât de rar... Ţi-am spus că lucrez.
- Lumea vorbeşte altfel. Cel puţin Nişka are grija să răspândească zvonul că te-ai îndrăgostit de ea, la mare...
- Nu cred, zâmbii eu...
- Nişka se foloseşte de o alegorie stupidă. Spune că eşti un nou Pygmalion şi ai să sfârşeşti prin a te îndrăgosti de creatura ta.

- Nişka are dreptate până la *dragoste...,* încheiai eu, stânjenit de indiscreția răutăcioasă a Nonorei.
Pe drum, întorcându-mă singur acasă, îmi făgăduiam să scriu Nişkăi o pagină mustrătoare. N-am scris.
într-o dimineață am găsit în redacție pe domnul Elefterescu. Am aflat cu uimire că nu e student, ci corector de noapte. „Şeful" era încurcat de descoperirea mea. Nu înțelegeam cum izbutise să fie înscris în cerc.
- M-a înscris „Malec", săracul...
De ce m-am întristat, amintindu-mi petreceri de iarnă, într-o mansardă acum înghețată de singurătate, alături de un preşedinte, de Nonora, de Bibi?
- Ce face domnul Gabriel?
Mi-a povestit nemulțumirile soției lui „Malec", certurile dintre soție Şi soră, examenele pierdute din pricina slujbei, plânsul lui Gabriel, într-o noapte, la berărie, alături de ei toți; cum s-a ridicat soția de la masă şi cum nu s-a mai întors; Gabriel a căutat-o ca un nebun, toată noaptea. Dimineața, n-a vrut să se mai ducă la slujbă. Soția s-a întors. Sora şi

mama lui n-au vrut s-o mai primească. A încercat să se sinucidă; au plâns şi apoi s-au împăcat.
Povestea vieții mediocre şi tragice mă obosea aproape organic. Mă supăra capul, aveam amețeli, siguranța muşchi'or mi se tulburase. Mă înăbuşea până la sufocare mireasma năruirilor încete, sigure, irepa- I rabile, în fund de provincie sau de mahala. Nu ştiam ce să-i răspund, nu j ştiam dacă trebuie să zâmbesc sau să îl compătimesc.
Chiar domnul Elefterescu era acum schimbat; mai bătrân, mai amar. Nu mai mă înveseleam auzindu-l spunându-mi: *şefule.* Părea umil, -plecat, rănit. încercam sâ mă gândesc la festival, la sticlele băute, la plecarea mea în miez de noapte, cu Nonora. îmi simțeam sufletul sfâşiat, rupt de fâşii străine una de alta. Nu ştiam cum să-mi acopăr disperarea, tristețea care mă copleşea. Erau atât de departe, erau amintiri, erau atât de departe... Am înțeles că sunt tot atât de mediocru ca şi ceilalți. Că lupta e zadarnică. Am scrâşnit din dinți. îmi pierdusem iar conştiința rostului meu în redacție, alături de domnul Elefterescu. El mă privea atent, fără să-mi înțeleagă neliniştea. Mi se părea că vorbirea noastră se petrecuse în vis şi auzeam iar refrenul deprimant de astă-iarnă: „Şefule, şefule, uite pe «Maiec»!"...
Mi-am strâns pumnii. „Aceasta înseamnă că trebuie să mă odihnesc. Nu mai pot deosebi visul de realitate." Zâmbeam.
- Şi dumneata pe cine cauți aici, domnule Elefterescu? Mirare.
- Nu v-am spus? sunt corector de noapte...
„Totul s-a petrecut aievea", gândeam eu mulțumit. Senzația pliabilă de agonie, de nervi destinşi, de înfundare în baltă stăruia. Am cerut un pahar cu apă. Profesorul trecu pe lângă mine, mă privi şi se aşeză la I masă. „Cine l-o fi învățat să scrie?" mă întrebam. Apoi, m-am surprins ispitit să mă apropii şi să aflu cum de nu cade cu fruntea pe maldărul de foi albe. Strânsei iar pumnii. „Toate acestea din pricina toamnei şi ai Nişkăi", gândeam. „Nu mă lasă liniştit şi mă silesc să muncesc tulburat..." Eram atât de ostenit, încât m-am lăsat blând pe scaun.
- Şefule, te-ai făcut palid...
Domnul Elefterescu îmi vorbea, aproape. M~am înseninat; nu visam. Mi-am muşcat buzele ca să nu-l întreb, râzând: „Malec"? „Malec"?... |
-Ceai?...
Uitasem cum se spune cuvântul „nimic". Mă frecam pe frunte, uluit. Servitorul mi-a adus corecturi. Am tresărit, „Eu am scris acestea". Descoperisem un verb, şi-l repetam în gând, încăpățânat: „să lucrez, sjl, lucrez"... Am rostit, numai pentru mine: „vreau sâ lucrez!..." Domnul Elefterescu a tresărit. Eu m-am luminat, am luat corecturile şi am cerut. creion chimic. în fața mea, la masă, profesorul îşi scria articolul-J

Auzeam uşi trântite, zgomot surd de tramvaie, paşi grăbiți pe scări; auzeam pe secretar luând comunicația telefonică din provincie: „mai tare, mai tare!"... Nu înțelegeam nimic. *„ Vreau* să înțeleg!..." Arn înțeles că omul de la masă e profesorul de logică. O clipă de reculegere şi am înțeles că mă aflu în redacție. Ochii îmi licăreau de bucurii, sânge fierbinte stropea creierul.

XVII. PRIETENA MEA ÎN TOAMNĂ

„Nişka iar s-a schimbat. E atât de nostalgică, încât îmi comunică şi mie tristeți nebănuite. A uitat lecțiile mele de sobrietate şi optimism viril. îmi mărturiseşte că plânge, câteodată, în amurguri prea sângerii. Nu se înțelege. Vrea să plece, *acum.* Nu ştie unde, nu ştie cu cine. Mă vizitează des, în mansardă. De când ne-am cunoscut şi-a pierdut corosivul superficial şi prompt pe care-l stăpânea în fraze şi replici. Ascultă mult, atentă şi tristă. Nu *vreau* s-o înțeleg, pentru că îmi deşteaptă nostalgii pe care eu le-am sugrumat în murmur. îi vorbesc aspru, fierbinte, cotropindu-i etajerele mignone şi călduțe dinlăuntrul sufletului. Simt o bucurie drăcească să-i răstorn valorile, să o umilesc, să-i calc în picioare sentimentele prea comun-feminine. Nu izbutesc întotdeauna s-o alătur sufletului meu. Rămâne pe drum, agățată. Atunci, o disprețuiesc; şi mă disprețuiesc, pentru că n-am putut crea încă adevărata Nişkă pe care o cheamă sufletul meu.
„Eu am nevoie de prietenia Nişkăi. Are atâtea însuşiri; de ce nu pot s-o împlinesc, perfectă?...

Mi se plânge că mă port prea aspru cu ea, că nu-mi dezvălui sufletul ei, prietenei. Fireşte, Nişka aşteaptă confesiuni. Cum ar putea înțelege nebunia hotărârii mele? Ea bănuieşte tot, afară de hotărârile *mari,* pe care nu le cunoaşte nimeni. Mă reconstituieşte intuitiv, cu însuşirile ei de aleasă feminitate, cu sugestiile mele. Vrea, însă, să-i ***spun.*** Ce?... Bănuieşte că o iubesc. Aşteaptă mărturisiri. Eu nu pot minți, Nişkăi."
După-amiezi de octombrie, cu prietena mea, către parcuri... Ea iubea toamna. Eu o uram. Toamna şi primăvara; nostalgiile şi dorurile care mă stăpânesc *din afară* mă umileau. Eu îndrăgisem iarna şi vara, luni de libertate, când munca se istoveşte în miez de noapte, fără melancolie şi iară tulburări de năpraznic dinamism. Mă temeam de toamnă şi o înfruntam. Cu cât era mai primejdioasă ispita, cu atât mai dârz o lăsam să Se apropie. Ştiam că trebuie să izbândesc.
217
- Ştii la ce mă gândesc? La plecare...
- Nişka, gândul plecării e stupid şi inutil. *Plecarea* e singura care **trebuie** să te intereseze. *Vrei* să pleci, pleacă...
- Nu ştiu cum să te lămuresc... Vreau să plec, şi totuşi sunt **neliniştM** tă, nehotărâtă... Ce am să mă fac singură? Când am să-mi dau licența?.., I
- Atunci nu te mai gândi, ci munceşte. In adolescență aveam şi eu asemenea doruri... Mă tulburau, mă oboseau, îmi răpeau timp. Acum, nu vreau să mă gândesc decât la ceea ce *trebuie* să fac. Când am să sfăr-**şese,** voi pleca, fără anticipări în gând, fără nostalgii...
- Tu ai voință...
- Nişka. tânguirea aceasta nu te îndreptăţeşte să nu *vrei* şi tu...
- Eu cred că voința prea puternică te mutilează, te mecanicizează... Ai să ajungi un resort... Ai să îndepărtezi toate ispitele, toate farmecele... Nu te înțeleg; treci prea departe...
- Vorbeşti ca o bacalaureată... Ispitele biruite nu dispar, ci *cresc;* asta nu ştiai? Şi apoi, voința nu mecanicizează, ci dă putința celei mai furioase libertăți. Vreau să te fac să înțelegi un *singur* adevăr: că stăpânind o voință călită, îți poți îngădui toate experiențele, toate viciile, toate voluptățile, toate rătăcirile... Acestea, însă, după ce te-ai realizat lăuntric, după ce ți-ai luminat conştiința virilă...
- Eu nu pot...
- O femeie nu poate, e drept... Dar o femeie trebuie să renunțe sau să *imite...* Nostalgia ta e hibridă... Dacă nu poți pleca singură, alege-ți un tovarăş...
- Cine?...
Ochii verzi s-au îngândurat.
■- Alege un coleg şi deşteaptă-i voința... Tu poți îndemna sufletele masculine; acesta-i un dar ales. Un bărbat, lângă tine, e torturat de obsesia depăşirilor. Soțul tău va fi un fericit, exceptând, fireşte, genul Paul...
- Eu nu am să-mi *iau* soț...
- Bine, ştiu... Ai mai spus aceasta şi astă-primăvară...
- Paul a fost un accident...
Pe banca din parc, râdeam amândoi; nu de Paul, ci de seriozitatea cu care eu vorbeam despre femei. Nişka era intrigată; cine îmi dă dreptul să vorbesc, dacă nu le cunosc? Poate sunt un Don Juan...
- Atunci nu le-aş fi cunoscut. Don Juan a fost o simplă priză sexuală; lumina intermitent şi suspect. Nu poți cunoaşte cu adevărat decât ceea ce *renunți* de a stăpâni. De altfel, femeia se poate expert" menta în nenumărate feluri. Nu e numaidecât nevoie să joci rol de prii" amorez, nici să te istoveşti în garsonieră. Sufletul feminin se intuieŞ'' prin introspecțiune într-un suflet conştient masculin. în ceea ce priveş trupul, sunt inutile conversațiile... Eu nu discut niciodată despre truP"
218
feminin, pentru că valorificarea mea se împlineşte prin alte criterii; nu m-aş înțelege...
Viețuiam o viață ciudată; munceam nopțile şi diminețile, îndârjit şi calm, întru împlinirea capodoperei: *creierul meu;* iar după-amiezile întovărăşeam pe Nişka, modelându-i sufletul. Cele două vieți nu se excludeau, înțelesesem că prietenia Nişkăi nu-mi răpeşte timp, ci mă îmbogăţeşte cu experiențe. O cultivam şi o iubeam ca pe o carte favorită. Voiam să fac din Nişka o altă operă, vie. Voiam să pulseze în ea toate izvoarele feminității de elită. înțelegeam că, oricât de perfectă ar ajunge, eu nu voi fi fericit *prin ea.* îmi cunoşteam datoria; trebuia să fiu *ispitit de* Nişka, de sufletul ei, oglindindu-mi voința; atât.
Mă pasiona prietenia noastră; ea se lumina, eu mă întunecam. Dar de aici la dragoste era încă drum lung. Uitasem hotărârile *Jurnalului,* din prima pagină. Urmăream două creşteri: a personalității mele şi a sufletului Nişkăi. Le *vedeam* atât de clar, încât s-ar fi spus că sunt numai un spectator.

XVIII. IAŞUL

Preşedintele a organizat din nou cercul. S-au înscris alți membri, s-a ales alt comitet. Vicepreşedintele venea tot mai rar; tuşea, era palid, zâmbea prelung. Bibi a ajuns bibliotecară; Gaidaroff secretar. Ne adunam în sala de la etaj, cu ferestrele la bulevard, cu scaune multe. Veneau, întotdeauna, Nişka, Viorica şi Radu. Radu tot îndrăgostit, Viorica tot enigmatică. Cele ce le-am destăinuit asupra domnului Elefterescu şi prietenului său au stârnit senzație. Preşedintele **regreta** că vechiul comitet îşi dăduse demisia; ar fi vrut să înceapă o anchetă şi să afle cum fusese admis d-l Elefterescu în cerc.

Măriuca se arăta cea mai satisfăcută de descoperirea mea. Ajungea întotdeauna, însoțită de Gaidaroff. îi pierise sfiiciunea, de când toți știau °ă sunt îndrăgostiți. El își grăbea licența în drept; mi-a mărturisit, într-o noapte, că Măriuca e soția visată din liceu. Părea guraliv și gol sufle-[te]Şte; l-am surprins dorind o căsnicie timpurie, o casă cu încăperi calde 5' primitoare, o soție liniștită și cuminte, o viață lungă, cinstită, cu prieteni, cu vie, cu călătorii în Italia, la Viena, la Paris. L-am iubit mult pe Gaidaroff, în acea noapte. îl voiam fericit, alături de Măriuca. Am întâr-[2lat], apoi, un ceas cu un gând copilăresc: să aleg cele mai nimerite pe-[re]dii, în cercul nostru... Zâmbeam. „Florențele" îmi luaseră înainte; au [etl]it la adunare cu logodnicii; un profesor de istorie, foarte tânăr, și un
219
politehnician. Erau mândre de aleșii lor; organizau săptămânal ceaiuri dansante și ne invitau. Acolo, în cele două odăi, cu covoarele ridicate Radu dansa mult cu Viorica, iar Bibi cu Andrei...
La fiecare ședință de comitet sau adunare, președintele istorisea fa. zele donației bătrânului. Nu uita că cercul se crease numai pentru a pu. tea primi dania. în vară, după nesfârșite alergări, izbutise să ajungă *persoană juridică.* Se iviseră, de atunci, nebănuite greutăți. Prefectul - care avea o casă veche și dărăpănată - insinua președintelui să silească pe bătrân s-o cumpere și s-o repare, pentru cămin. Cerea pe ea cinci milioane. Președintele s-a împotrivit; donatorul voia să clădească un cămin modern, cu săli de baie, calorifer și electricitate. Prefectul își arătă, atunci, puterile. Retrase fondul cercului din bugetul prefecturii și îl vărsă în fondul pentru ajutorarea învățătorilor. Plângerea la ministru nu avu rezultat. Bătrânul se îmbolnăvi și ceru grăbirea formelor, ca să-și vadă dania împlinită. Făcu testamentul, dar nu-l făcu după cum cereau avocații. Doi nepoți amenințau cu proces de moștenire. Bătrânul adaogă în testament că îi dezmoștenește, dar nepoții vesteau că - după moarte - testamentul va fi declarat nul; bătrânul va fi supus unui examen medical, cât de curând. Știrile alarmau comitetul. Numai președintele nu-și pierdea calmul. își amânase teza de doctorat, ca să se poată ocupa în voie de cerc, de donație, de cămin. Comitetul nu-l ajuta. Membrii se adunau toți numai o dată pe lună sau când știau că va fi dans, cu patefon. Președintele nu dispera; căuta soluții. Voia un cerc strâns și intim. Dar sala împrumutată era prea mare, prea rece și, apoi, era străină. Prefectul făgăduise un sediu, făgăduise și lemne, dar toate acestea au fost uitate, de când președintele refuzase târgul cu casa.
De la începutul lui noiembrie, așteptam hotărârea zilelor de congres, în anul acela, congresul studențesc se ținea la Iași. Președintele nu putea veni, ocupat cum era cu dania. Din cercul nostm mergeau mulți, aproape treizeci. Șeful delegației fu numit Gaidaroff, spre bucuria noastră și spre fericirea Măriucăi.
...Ceasuri de așteptare în sala de ședințe a căminului mediciniștilor, între studenți de la toate facultățile, ca să căpătăm legitimațiile pentru congres și foile de drum. Grupul nostru, în colțul cu bibliotecă, se minuna de munca și îndârjirea societății studențești care înălțase un cămin de aproape douăzeci de milioane. Celelalte grupuri se exercitau în glume cu felurite nuanțe județene.
Nișka m-a silit să mă izolez, alături de ea, pe o treaptă de scară. Vorbeam tăinuit, fapte care se puteau dezvălui oricând și oricui.
- Știi de ce râd? Pentru că toți ne cred îndrăgostiți și ne bârfesc. Mă desfată gândul că sunt vorbită de rău. Aș vrea să știu tot ce cred *ei-*
— Nișka, nu uita că ești femeie, iar o femeie compromisă e anulată-
- îmi bat joc de vorbele și părerile lor. Toți oamenii îmi par imbecili...
- Mi-ai furat expresia...
- Ți-am furat mai mult; și însușirea de a distinge, dintr-o sută, imbecili autentici și imbecili confecționați din snobism... Nu pot să-i sufăr! Nu știu dacă trebuie să-ți mulțumesc dacă acum toți mi se par niște în-aâmfați, niște păpuși parfumate, mediocri și stereotipați... Mă enervează...
- Cu atât mai rău pentru tine, pentru că, *orice ai face,* tot trebuie să-i suporți... De altfel, imbecilii sunt inofensivi, dacă știi să te izolezi...
- Sunt obraznici, se cred frumoși, se cred seducători, se cred inteligenți...
-Poate sunt...
- Nu e adevărat. Eu am început să flairez tipul perfect masculin. N-am întâlnit nici unul care să-i semene; nici la facultate, nici în saloane, nici pe stradă...
- Exagerezi, Nișka, zâmbii eu ca să-mi ascund bucuria.
- Nu, nu!... Mă revoltă; nu știu cum să le spun; nici „paiațe" nu e de ajuns... Nu muncesc, nu sufăr, nu se bucură... Pozează...
- Nișka, e prudent să spui toate acestea cu mai mult calm; suntem într-o sală cu mulți străini...
- Puțin îmi pasă!
Nișka, ți-ai Însușit tot ce am dorit eu, de mult. să știi... Te apropii, chiar, de o concepție etică a masculului... Mai trebuie să faci un singur pas. •
Să taci. De ce să-i superi spunându-le că sunt imbecili și paiațe? Dacă poți, râzi. Ferește-te să nu te atingă; atât. Nu le spune adevărul aflat de tine, pentru că tu ești o femeie, și femeia nu poate să lupte...
în seara aceea am scris în *Jurnal:* „Nișka face progrese primejdioase. Fără să vrea, îmi judecă sexul după un criteriu *care nu mai e feminin.* A ajuns să fie tot atât de pretențioasă ca și un suflet viril. Dacă Nișka nu-și va întâlni un dezastru apropiat, în mediocritate, dacă *nu va uita* ceea ce a învățat de la mine, va suferi mult, mult.

Bărbaţi visaţi de ea se găsesc rar de tot, şi numai prin cărţi."
Noaptea, Gara de Nord aştepta două trenuri, la amândouă se ataşaseră vagoane studenţeşti pentru congres. Pe peron, în restaurant, pe săli, pe coridoare, furnicau studenţi şi studente. Călătorii de toate zilele erau Purtaţi, risipiţi, striviţi. Nimeni nu mai încerca rânduiala disciplinată. Aflând că primul tren pleacă în câteva minute, studenţii au năvălit în

toate vagoanele, s-au îndesat în compartimente, au ticsit coridoarele, I s-au aşezat pe trepte. Controlorul, şefii! trenului, hamalii disperaseră.
- Domnii studenţi să poftească jos... Se face alt tren la nouă patruzeci...
Anevoie, au izbutit să coboare câţiva. Trenul a plecat cu întârziere în uralele celor rămaşi.
Fiecare îşi căuta sprijin la cunoscuţii cu trecere, la membrii comitetului general. Preşedinţii de cercuri judeţene de societăţi îşi pierduseră răbdarea asaltaţi de curioşi, de părinţi, de studente timide. Când au sosit vagoanele în gară, năvala s-a dezlănţuit. După un sfert de ceas, totul se liniştise.
In compartimentul nostru de clasa a treia nu exista lampă. S-au aprins lumânări, aduse de congresişti prudenţi. Ne-am adunat, toţi cei din „elită", pe două bănci de lemn. Nişka era exaltată.
-Plecăm! Plecăm!...
- La Iaşi, mă bucuram eu să-i chinui entuziasmul şi, de fapt, nu *plecăm;* ci, *suntem duşi.* Nu te supără nuanţa?...
Pe Nişka, în noaptea aceea, nu o supăra nimic. Râdea, zâmbea, lăuda, îmi strângea braţul, săruta pe Bibi şi pe Viorica. ■
- Nu ştiu ce am, nu ştiu ce am...
Se întrista. Eu mă prefăceam că nu înţeleg nimic
- Poate ţi-e somn..
De ce nu pot zugrăvi aici surâsul Nişkăi?
Am plecat. Noi doi am rămas la fereastră. Noaptea era neaşteptat de senină pentru sfârşit de noiembrie. Ne lovea*vânt peste creştete, şi aceasta ne desfăta. Am tăcut amândoi. Eu încercam să-mi precizez simţământul către Nişka. Ea poate nădăjduia o destăinuire. Cum i-aş fi putut spune Nişkăi că destăinuirea era *altceva,* atât de monstruos înaltă, încât ar fi înmărmurit-o? Tăceam. Din compartiment, ceilalţi ne iscodeau suspect.
Ameţită de vânt, Nişkăi îi fu somn. Adormi pe umărul lui Bibi. De câte ori o vedeam ostenită, mă cotropeau puteri proaspete, nebănuite, sălbatece. Nu am înţeles multă vreme de ce *creşteam* eu înţelegând că o tovarăşă de a mea se năruie, se pleacă biruită.
Pentru că toate compartimentele tânjeau într-un ritm de meschină veselie, mi-am amintit de „jocurile" domnului Elefterescu. iMi-au fost, întotdeauna, nesuferite; săruturi umede pe obraji străini, sub ochi răi, invidioşi, lubrici... De ce l-am propus, cu îndrăzneală, unor necunoscuţi şi necunoscute? L-au acceptat cu exclamaţii. Se aflau, alături de noi, grupuri de studente enigmatice şi studenţi deşănţaţi. Studentele socoteau că par dezgheţate dacă repezeau riposte cu insinuări. Studenţii se recunoşteau inteligenţi dacă puteau vorbi mult, repede, tare, fără sâ

clipească la pasajele riscante, fără să se intimideze în faţa unei replici juste, fără să ezite în ceasul când insinuarea trebuia să se pogoare în fapt. Fireşte, nu toţi studenţii din vagonul nostru, nici toate studentele nu se subsumau aceluiaşi tip. Dar, în noapte, în tren, în drum către un congres, se nivelaseră. Simţeam, fără să'fiu stânjenit, porunca de a-i ajunge. Vorbeam tare şi degajat, râdeam şi foloseam la verbe persoana a doua singulară, cu studente necunoscute. Toate acestea mă desfătau.
Am avut o şovăire când a trebuit să sărut pe o blondă de mediocră frumuseţe, căreia colegele îi spuneau: „studenta din Viena".
- Haide, domnule, nu mă plictisi...
încurajarea m-a enervat. Nu era prea greu, dacă îmi poruncisem, să sărut o blondă necunoscută. Grupul meu a aplaudat. Se pasionaseră de noul joc şi de bunăvoinţa colegelor străine. Nişka se deşteptase şi mă privea. Am privit-o şi eu şi am vorbit înainte, mult, gălăgios. Nu voiam să creadă că sunt legat de ea şi că nu puteam culege desfătări, *singur.*
Jocul dura. Nişka m-a chemat la fereastră. Am întrebat-o dacă vrea să intre şi ea în joc. Mi-a răspuns că-i e somn.
- Mă laşi să dorm cu capul pe genunchii tăi?...
Fireşte. Ea se prefăcea că doarme; eu îi răsuceam buclele, una câte una. Cercetam cu ochi ascunşi dacă mă priveşte cineva. întâlneam mereu zâmbetul ᵛioricăi. De ce nu obosea?
Cât i-a trebuit Nişkăi până ce să adormă? S-a deşteptat în zori, palidă, cu pleoapele vinete. Eu privisem tot timpul pe fereastră, fără să văd nimic, fără să înţeleg.
laşul, aşteptat cu ochii, pe scara vagonului umed de ploaie şi pătat cu funingine... Gara. pe care n-aş recunoaşte-o, înţesată de tineret, de dudui cu cocarde, de steaguri... Am fost împins pe un coridor de mulţimea congresiştilor, ovaţionând. în piaţă, ne-am orânduit în convoi larg şi nesfârşit. Căutam, ascultam urale. Păşeam zâmbind, cu valiza în dreapta, cu braţul Nişkăi în stânga. Amândoi păstram de ani nostalgia laşului, îndrăgit în liceu, o dată cu cele dintâi lecturi moldoveneşti, visat în primăveri singuratice, dorit... Simţeam cum ne mângâie

duhul oraşului cu tăceri, cu ascunzişuri de suflet, cu melancolii... Şi primeam duhul străin, otrăvit, în lumina voinţei şi creierului meu, dur, aspru, rece. Lăsam să se strecoare cu ochii pe uliţi, pe cer, la Nişka nelinişti şi tristeţi pe care, în mansarda mea, le-aş fi smuls cu cleşte îngheţat. Simţeam cum văzduhul oraşului mă încingea, mă răscolea, mă încovoia. Şi nu voiam să încerc scuturare îndârjită, ci zâmbeam, braţ sub braţ, cu Nişka.
Deschiderea congresului la Teatrul Naţional, gemând de tineri cu cocarde tricolore. N-am auzit nici un discurs în întregime. Nu puteam fi atent. Problemele îmi erau necunoscute, şi nu voiam să accept conclu-
223
ziile referenţilor fără să pipăi încheieturile obârşiei. Şi apoi, mă gândeam că nu rămân decât trei zile în Iaşul dorit de ani. Şi erau zile de toamnă frumoasă, şi păşeam tot mai departe, în jos de Copou. Şi nu ştiam ce să văd şi să culeg mai întâi: uliţe, case cu cerdacuri, alei, idilele, teii...
Cea dintâi masă, în restaurantul cu stăpân fericit, împreună cu toată „elita"... Nu mai mi-amintesc nimic; nici glumele lui Gaidaroff, nici tăcerile lui Bibi, nici toastul intim pe care l-am ridicat pe rând, nici ilustraţiile pe care le scriam preşedintelui şi vicepreşedintelui, acoperite cu semnături violete, în josul unei date: 28 noiembrie... Nu-mi amintesc decât cea dintâi coborâre în Copou, neliniştiţi de apropierea teiului sacru. Nişka era cu adevărat înduioşată. Toţi ne vădeam schimbaţi. Şi eu care înţelegeam şi mă lăsam purtat de curent... Un singur gând: toate acestea *vor trece;* eu voi rămâne iarăşi singur, şi atunci mă voi stăpâni; pentru că un suflet nu ajunge stăpân decât în singurătate.
Noaptea am petrecut-o împreună cu Gaidaroff în odaia unde ne încarteraseră de la centru; el vorbindu-mi de Mănuca, eu tăcând, cu ochii în jar. Regretam că nu-mi luasem *Jurnalul.* Pe altă hârtie, nu puteam scrie. Tot ce am simţit atunci, am uitat... Am uitat şi niciodată nu-mi voi mai aduce aminte...
Dealurile Iaşului le-am văzut; pluteau în aburi viorii. Am urcat şi la Cetăţuie. Am cutreierat mahalalele. Nişka a voit să privească mormintele proaspete şi monumentele din cimitir. Am întovărăşit-o peste tot. Fireşte, în cimitir a lăcrămat. Apunea soarele; trecuseră două zile de congres; se apropia întoarcerea. Lângă morminte, sunt întotdeauna îmboldit către reculegere. Atât. De ce să plâng? Nu apune şi.nu răsare soarele în fiecare zi *pentru minei...*
Acolo, alături de Nişka, am fost trist. „îmi îngădui prea multe slăbiciuni", gândeam. Şi zâmbeam, strângând braţul Nişkăi.
Balul. Cercul nostru era nedespărţit; a intrat în sala sufocată de perechi, după ce intrase în cofetăria vecină. Nişka iar se schimbase. Nu mai era tristă, nu mai era gânditoare. Vorbea mult şi râdea.
Nu se mai putea dansa. Grupurile se frângeau în mulţime, se fărâmiţau în perechi. Ce ne-am spus noi, atât de atenţi unul la altul, noaptea întreagă? Aş fi dorit mult să ştiu cele ce gândeau membrii „elitei"-' Eram, fără îndoială, asimilaţi îndrăgostiţilor în ajun de tainică logodnă.
Dimineaţa, Nişka mi-a dat un plic, pe care însemnase data; o fâşie cât o palmă din rochia ei de bal.
- Aseară am îmbrăcat-o ultima dată... Era aproape o zdreanţă...
Ochii Nişkăi erau aceiaşi; şi ai mei.
224
Amândoi, am fost oaspeţii studentului bălai şi blând pe care Nişka îl cunoscuse în tren, cu familie străveche în oraşul boieresc. Studentul o îndrăgise. Eu mă trudeam să-i fac prieteni; apoi, dacă aş fi izbutit, aş fi niers mai departe; îi voiam logodnici.
N-am spus Nişkăi nimic; dar ea se purta ca şi cum mi-ar fi ghicit şi împărtăşit gândurile. Râdea mult împreună cu studentul bălai, îl întreba curioasă amănunte ieşene, îl ruga să ne ducă în redacţia *Vieţei româneşti.* Poate, băiatul îi plăcea cu adevărat. Avea mâini albe, cu degete lungi; avea nasul drept, buze roşii şi nume cu faimă. Şi-o îndrăgise. Eu eram fericit. Mă desfătam gândind că vieţile lor se vor împreuna din voinţa mea. Şi mă desfătam căutând amănunte pentru întovărăşirea lor.
...Vizita în redacţia *Vieţei româneşti,* printre redactori care ne priveau surâzând cu înţeles şi clipind din ochi, pe noi, trecători oaspeţi din oraşul cu fabrici... Mă sufocam. Situaţia era penibilă. Fetele trebuiau să zâmbească, stânjenite. Eu mă prefăceam că ascult atent discuţia ocazională dintre studentul bălai şi directorul revistei - ochi cu spaime, cu cearcăne, cu luciri drăceşti sub sprâncene cărunţite de fumul ţigărilor -asupra circulaţiei pe strada Lăpuşneanu. Când ne-am spus: „Bună seara", am răsuflat. Am alergat pe scări. Mă aşteptam să aud hohotind în urma noastră.
Cea din urmă oară, prin Copou, cu studentul îndrăgostit de Nişka. Eu mă bucuram că sunt uitat. înţelegeam sufletul Nişkăi până în unghere. Doar *eu* i-l dăruisem astfel; mai vast, mai neliniştit, mai dornic. Orice ar fi încercat, nu s-ar fi putut smulge din privirile stăpânului ei.
Studentul nu ştia ce să creadă. Se temea să nădăjduiască. Ne crezuse îndrăgostiţi, poate chiar făgăduiţi. Râdeam. L-am bătut prieteneşte pe umăr.
- Nu suntem decât nişte prieteni ciudaţi. Ea mă ajută la studii; eu o ajut să-şi găsească un tovarăş pe care să-l iubească. Ii sunt confesor, şi mi-e colaboratoare...
De ce nu mi-a privit mai adânc ochii?...
S-au întors împreună, într-un compartiment din vagonul Politehnicei. Eu am rămas singur cu Viorica pe culoar. îi vorbeam mult şi cald. Eram nespus de aţâţat în vervă. Mă simţeam iarăşi puternic. Şi Viorica era fericită. [1]

Ajungând, nu am putut lucra *nimic* câteva zile. Am scris în *Jurnal:* Jaşul a fost mult mai primejdios decât socotesc, *chiar acum.* Călătoria iu m-a obosit, ci mi-a *anulat* patru zile. Niciodată nu m-am simţit mai slab. Ar fi prea multe de spus. Eu înţeleg prea bine de ce *trebuie* să fiu 'Wpotriva Moldovei. Biruinţa mea a fost o părere. Am să încerc să mă apropii, cât mai mult, de Viorica. Voi încerca, asupra-i, experienţa îm-
225
plinită cu Nişka; îi voi da un suflet. Nişka nu mai mi-e acum enigmă. De altfel, ea îşi va petrece timpul cu gazda noastră din Iaşi. Eu înţeleg; poate înţelege şi ea.

Trebuie să reiau munca de la începutul toamnei. Totul trece. După câteva săptămâni de regim şaisprezece ore pe zi muncă, orice urmă de sentimentalism dispare. Şi, mai ales, mult calm, multă sobrietate. Nu trebuie să ştie nimeni că m-am întors de la Iaşi înfrânt. Şi nici lupta care începe nu trebuie vestită cu surle. Chiar programul înscris solemn aici, în *Jurnal,* e absurd. Nu mai sunt un adolescent. Fapte.

Pentru aceasta, amintind că ochii Vioricăi sunt fără pereche, închei".

XIX. VRĂJMAŞUL LUI PETRE

Pe prietenul meu îl înţelesesem din liceu: el voia să *ajungă.* îşi mărturisea rar ambiţia care-l rodea şi-i scurta somnul. Dar se trăda; îşi alegea relaţiile, căuta cât mai multe cunoştinţe, se informa asupra influenţelor politice, nu lipsea de la nici un ceai aristocrat, flirta cu dudui bogate, vorbea la seminalii, vizita pe profesorii care îi puteau fi cândva de folos. Toţi ştiau că Petre vrea să ajungă şi toţi îi încuviinţau ambiţia. Câteodată era duşmănos, râdea rău, zvârlea glume înveninate. Cel mai bun prieten „nu preţuia" nimic, dacă Petre se afla într-un cerc care trebuia covârşit. La seminarii, când nu avea dreptate împotriva unui prieten, nu ceda. Nu ceda niciodată când se aflau de faţă străini. Anii de dialectică şcolară şi inteligenţa lui ascuţită îi foloseau să răstoarne argu-mente pentru o clipă de ezitare a adversarului, pentru un cuvânt gân-găvit printr-o întrebare răspicat pusă sau o formulă, sau un nume. Orice s-ar fi întâmplat, el trebuia să biruiască întotdeauna.

Muncea, dar voia ca munca lui să fie cunoscută şi răsplătită. Nu citea decât cărţi care îl puteau ajuta ca avocat şi om politic sau romane ultime pentru discuţiile mondene, sau cărţi de erudiţie vulgarizată, din care memoriza amănunte şi citate pentru seminarii. Eu cred că îl interesau istoria şi filozofia, dar nu avea timp să le adâncească. In fiecare după-a-miază pleca; la Universitate, la ceaiuri, la prieteni. Descoperise un mijloc excelent de a-şi completa cultura; ruga pe prieteni să-i rezume ultimele cărţi citite. Fireşte, păstra foarte puţin din miezul cărţilor. Dar » ajungea, pentru ceilalţi. Putea pomeni cartea la facultate sau în saloane-

A învăţat englezeşte, plătind scump, numai pentru că era „un hoffl-me du monde". Literatura engleză nu se discuta în saloane; el nu citea englezeşte. înainte de premiera *Sfintei Ioana* şi-a cumpărat volumul W[1]
226
Shaw, l-a citit şi a pomenit de el în tot timpul reprezentaţiilor, pronun-ţându-l impecabil: *Saint Joan.*

M-a ajutat şi a muncit pentru revista universitară; aceasta îi era un mijloc bun de a-şi câştiga admiraţia profesorilor; nădăjduia să ajungă profesor universitar. Revista îl interesa, fireşte; îi înţelegea şi rostul, şi necesitatea. Dar, judecând astfel, sunt atâtea lucruri bune de făcut în Universitate... Petre ar fi lăudat munca noastră, şi atât; dacă nu ar fi înţeles roadele, nu ar fi lucrat alături de noi. El era destul de inteligent ca să aprecieze o activitate şi să nu se angajeze decât cântărind riscurile şi vremea pierdută.

Eram tot mai buni prieteni. Amândoi ne înţelegeam şi ne schimbam gândurile. în amândouă sufletele rămânea o taină, bine păzită. Eu i-o întrezăream pe a lui; şi poate el mi-o bănuia. Ştiam că prietenia este un fapt, iar ambiţia altul. Petre era un pătimaş, orbit. De ce m-aş fi supărat dacă trebuia să treacă peste mine, într-un anumit ceas, la o răspântie? îl înţelegeam atât de bine, încât îl îndrăgeam şi mai mult, după ce îmi mărturisea că sunt zile în care mă urăşte, zile în care mă invidiază. îşi purta răzbunările întregi, fără să uite nici cea mai neînsemnată răfuială. Eu nu puteam să mă răzbun asupra *altuia.* Eu înţelegeam răzbunarea ca o pornire de ură menită să mă depăşească pe mine, să-mi împrospăteze puterea de muncă, să mă îmboldească spre creare. Mă răzbunam înăl-ţându-mă, iar nu lovind. Petre lovea, înveninat şi zâmbitor. Nu-i puteau surprinde răzbunarea decât cei care îi pătrunseseră patima. îşi voala ura până la glumă, bagatelizând-o.

Prietenul meu şi-a păstrat, nemărturisită ani mulţi, ambiţia. Cea mai cruntă umilinţă a simţit-o într-o noapte caldă, la începutul vacanţei. Am întârziat mult, noi doi, la o masă dintr-o grădină, cu vin bun. Ochii lui Petre se tulburaseră. Ne-am amintit anii de liceu, duşmăniile şi prieteniile noastre, după-amiezile de la „Muza", societate cultural-dramatică. Ne-am uitat înapoi; bătuserăm drum drept, fără să cădem, noi doi. Atunci, mărturisindu-i sensul vieţii mele, Petre şi l-a trădat pe al lui. Eram înspăimântat ascultându-l, deşi adevărul îl intuisem, împreună cu aţâţi alţii, de ani. Mi-a spus cum scrâşneşte din dinţi la vestea izbânzii vreunuia dintre noi, cum tresare nopţile din visuri care îi potolesc setea de faimă şi putere politică. Mi-a spus cum nu-şi are o zi de linişte, cum nu poate uita, cum e ros amar de pofta care îl stăpâneşte. Acum, e prea târziu ca să se vindece. Singura mântuire, să *ajungă* efectiv, să nu se mai aline cu visuri.

- Eu îţi admir ambiţia, vorbii eu. E o patimă bărbătească, aprigă, de care nu trebuie să te ruşinezi şi pe care nu trebuie s-o ascunzi...
227
- Uiţi că tăinuirea ambiţiei mi-e poruncită chiar de ambiţie. Eu vreau să ajung politiceşte; trebuie să lucrez ca un om politic; ascuns şi prudent...

- Acesta e tocmai amănuntul care nu-mi place. Ai o ambiţie restrâns politică, *de parvenit.* Tu trebuia să-ţi cultivi patima, să-i dai un sens metafizic, s-o proiectezi pe un fundal cu proporţii şi sugestii cosmice... Cum vezi, încerc să-ţi dau prin cuvinte mari impresia pe care o simt eu când vorbesc despre ambiţie. Te-aş fi voit prometeic; tu nu izbuteşti să fii nici un Rastignac...
- Eu trebuie să ajung. Neliniştile tale metafizice m-ar fi împiedicat să progresez real, politic...
- Dacă patima e autentică, orice progres e inutil; niciodată nu o vei mulţumi. Ambiţia, ca şi gloria, te întărâtă şi te chinuie cu cât le urci culmile. Adevărul acesta e jenant de banal. Orice satisfacţie pe care o vei câştiga îţi va scurma pofte îndoite. Eu cred că numai lipsindu-te de un lucru, ajungi să-l stăpâneşti şi să-l guşti.
- Un paradox. Pe tine au început a te bate vânturi mistice. Sunt la modă acum...
- Depinde ce înţelegi prin misticism. Femeile şi societăţile feminizate au avut întotdeauna nevoie de un reconfortant teozofic. Surogatele pe care le cunoaşteţi voi, intelectualii şi mondenii, sunt tot atât de puţin mistice cum sunt ştiinţifice broşurile de trei franci ale abatelui Mo-reaux...
- O ironie?
- Nu, o punere la punct. Misticismul meu nu e o influenţă livrescă, nici o maimuţăreală snoabă. E o experienţă etică; în curând, va ajunge, poate, chiar o experienţă religioasă. Deşi, noi suntem generaţia ursită să căutăm pe Dumnezeu...
- Cei dinaintea noastră?... .
- L-au pierdut; absurd şi stupid, fără torturi lăuntrice, fără crize. Eu cred că *li s-a luat Dumnezeul,* ca să poată lucra mai comod în mediocritatea lor.
-Polemizezi.
- Nu; mă plâng că tu, dintr-o generaţie care ancorează orice acţiune şi orice valoare într-un plan transcendent, actualizezi o ambiţie *trecută...*
- Eu sunt dus de voinţa mea.
- Ar fi multe de spus asupra *voinţei* tale... Oricum ai fi, însă, te prefer celorlalţi...
- Obsedanta doctrină a virilităţii, nu?... Acum ai dreptate. Cred ca patimile masculine sunt menite suferinţei; iar eu sufăr mult, aceasta iarăşi ţi-o spun...
în acea iama, Petre a cunoscut o studentă de la Arhitectură. Ceea ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat. Se aflau tot timpul împreună. Eu înţelegeam, şi tăceam. într-o noapte, Petre m-a vizitat, neliniştit şi abătut.
- Ştii ce se petrece cu mine? Sufăr o criză de adolescentism. îmi place o fată... Iar în loc s-o seduc, m-am îndrăgostit de ea... E cel mai impropriu mijloc de a mi-o apropia... Sunt stupid, iremediabil stupid... Am ajuns să-mi fie teamă. O iubesc; e revoltător, nu?
-Nu.
Priviri, în adâncul ochilor.
- Tu îmi vorbeşti ciudat. Şi apoi, te contrazici cu principiile tale.
- „Principiile" mele nu sunt împotriva dragostei, ci împotriva anulării, a idiotizării nostalgice prin dragoste.
- Ştii ce-mi spuneai astă-toamnă? Că tinereţea e un timp primejdios; că nu sunt mântuiţi decât *nebunii.*
- Exagerezi formula. Eu am spus numai că tinereţea e ispitită de mediocritatea sentimentală şi cerebrală, de iluzia unei fericiri comode; şi am mai spus că numai o hotărâre *nebunească,* adică realizată de-a lungul a oricâte împotriviri, poate s-o mântuie. Criza tinereţii nu poate fi depăşită decât ajutat de o patimă, de o nebunie. Iată ce am înţeles eu atunci.
- Ai avut dreptate. Eu simt că am să cad, că am să mă înec dacă nu sugrum dragostea.
- De ce s-o sugrumi?
- Pentru că e stupidă, pentru că mă împiedică să ajung; o iubesc într-atât, încât am cerut-o în căsnicie. Sunt aproape nebun. Are să treacă, nu?...
- Totul trece... Eu sunt obsedat de refrenul acesta. încearcă să ţi-l împlânţi în creier, în suflet, în viscere...
- O iubesc, o iubesc. Numai ţie îţi spun; trebuie să-ţi spun. Ştiu că e umilitor, ştiu că e stupid, dar nu mai mă pot stăpâni... O iubesc ca un adolescent. înţelegi tu nebunia faptei mele când am cerut-o de soţie? Am vrut să fug; nu se poate, mai am examene... Sunt un neghiob, sunt lipsit de voinţă, sunt un rob...
Petre se tânguia. Cum l-aş fi putut ajuta? îl mângâiam cu ochii. Mă interesa, nu ca prieten, încordarea cruntă dintre cele două patimi. Nu ştiam dacă va birui ambiţia sau dragostea. Mă gândeam că, dacă ar fi stăpânit acel sens metafizic de care îi vorbisem, ambiţia lui Petre ar fi biruit, deşi de-a lungul unei dureri înzecite.
„Dacă va izbuti să rămână *nebun* până la capăt, Petre îşi va depăşi criza tinereţii. Se va realiza atât cât îi va îngădui esenţa inferioară a patimei. Poate Petre crede *înfericire;* atunci va ajunge un soţ nenorocos.
228
229
Un tânăr nu trebuie să creadă în fericire. Năzuinţele lui ar purta atunci o tragică şi austeră sobrietate. Dar e atât de dureros şi greu să nu crezi în fericire. Pentru cei mulţi, fericirea ajunge chiar un sens dat existenţei. Cu atât mai rău pentru ei. Fericirea nu poate fi cunoscută, valorificată şi stăpânită decât *după* ce te-ai îndoit de ea. Nu pesimism; ci luciditate, calm, voinţă eroică, adică masculină şi ascetică."
Acestea le-am scris în *Jurnal,* după despărţirea de Petre. Criza lui nu-şi apropia sfârşitul. Eu m-am depărtat iar de

prieteni. Petre nu mi-a mărturisit nimic. Suferea, luptând. îşi ghicea înfrângerea.
Eu îmi urmam drumul amar, necunoscut de nimeni. Bănuiam, în suflet, semne de răfuieli sângeroase. Nu îmi era teamă. Zi şi noapte, munceam călindu-mă. „Toate acestea sunt pregătiri, îmi spuneam. Va trebui să se împlinească *şi faptul."*

XX. PERSONAJELE JUDECĂ A UTOR UL

A treia zi de Crăciun, ne-am adunat - ca în toţi anii - la Fănică. Pentru noi, sărbătoarea aceasta e ciudată şi necesară. în acele douăsprezece ceasuri, cât rămânem împreună, vieţuim din nou liceul. Invitaţii lui Fănică sunt colegii, nedespărţiţi în ultimele clase. După-amiaza, seara şi noaptea Sfântului Ştefan stăpânesc strania însuşire de a ne face să uităm tot ce ne-au dăruit anii şi de a ne socoti iarăşi colegi de liceu şi personaje din *Romanul adolescentului miop.* Grupul nostru, compact înainte de bacalaureat, a fost rupt la Universitate. Ne-am risipit şi ne-am legat de alte grupuri. înlănţuirea de suflete străine poate întrista pe prietenii vechi; dar nu putea fi îndepărtată. Simţeam fiecare chemarea de a pătrunde mai departe, din necunoscut în necunoscut, de a începe cu ei vieţi noi, de a ne desfăta sau suferi, de a ne rupe iarăşi şi a ne încadra mai sus sau mai jos în *altă parte.*
Dar ziua Sfântului Ştefan rămânea vechii familii. Eram, încă, prea tineri ca să ne întristăm că toţi acei ani au trecut, că sunt de-acum amintiri. Ne strigam cu porecle din liceu, reconstituiam scenele dureroase zâmbind. Tot ce fusese spaimă, suferinţă, melancolie ne înveselea acum. încercaserăm fiecare, necunoscut celorlalţi, o maturizare sentimentală. Gândul era reconfortant: după ce o perioadă e depăşită, durerile şi neliniştile sunt uitate. Dar dacă izvorăsc alte "dureri şi alte nelinişti, mai nemiloase, mai amare?...
Cei dintâi veniţi au fost Jean Victor Robert şi Mihail. Jean Victor ajunsese actor la al doilea teatru din oraş. Era înscris la Facultatea de Litere, dar nu-şi trecea decât două examene pe an. Avusese izbândă în teatru, pentru că avea obraz alb de adolescent, era incult, prezumţios şi drăgălaş. Robert era singurul pe care nu l-aş fi lăsat să iasă din liceu. Se socotea încă geniu neînţeles, aşa cum îi insinuasem eu, răutăcios, cu mulţi ani în urmă. îşi crease un personaj şi-l silea să joace în toate rolurile prevăzute şi neprevăzute. Robert se ignora până la absurd. El credea că toţi ceilalţi îl invidiază. Socotindu-se neînţeles şi persecutat, îşi alcătuise o figură dispreţuitoare, ochi distanţi, gură drăcească, glas de scenă. Robert nu putea rosti cel mai neînsemnat cuvânt fără gest teatral. Când râdea, îşi aducea buzele ca la un râs amar de dramă. Povestea întotdeauna cu glas de bariton cald, în timp ce glasul lui era de tenor lipsit de volum. Se plângea, încă, de neputinţa de a lucra din pricina femeilor.
- Mămico, mă distrug femeile...
Ofta flatat, cu obrazul lui de fată, pudrat, cu buze cărnoase.
- în fiecare săptămână le schimb... Ce vrei, mamă dulce, la teatru... Şi aş vrea să scriu o dramă... N-am timp... Uite câte chei am în buzunar. Am şi garsonieră... Şi am de lucru...
îşi freca fruntea îngustă, albă, încreţită de sprâncenele ridicate interogativ. Oricât de răutăcios s-ar fi purtat prietenii cu el, Robert nu uita să vină de câte ori era chemat. Prietenii lui cei noi - îngâmfaţi şi invidioşi elevi de conservator, actori beţivi şi blazaţi - îi aminteau, la răstimpuri, nostalgia vechilor prieteni, cu mult bun-simţ şi multă vervă. Robert, deşi se înălţa în mediul de marasm şi mediocritate, înviorat numai de invidie, nu se putea lipsi definitiv de grupul colegilor de liceu.
Mihail evoluase lent şi sigur. Nu avea nici un păcat, nici o nelinişte, nici o ambiţie, nici o însuşire de seamă. Era înalt, cu o faţă de copil serios şi rece. învăţase întotdeauna bine; citea ultimele cărţi şi le judeca cu creier propriu; citea cu o lună înainte de examen; urma, fireşte, Dreptul. Se mărturisea burghez liniştit şi mediocru. îşi propusese să guste puţin din toate. Frecventa ceaiurile, balurile, premierele cinematografice, cursele. Era bogat, dar nu poza în snob, nici în Don Juan, nici în sportsman. Nu fuma, nu bea; între prieteni îşi îngăduia să piardă, până la o mie de lei, la „chemin de fer". Era întotdeauna impecabil îmbrăcat. Citea trei ziare zilnic şi două reviste mari lunar, întins pe canapea, cu o pungă de fondante alături. Nu invidia pe nici un prieten, dar îi judeca cu cel mai ager bun-simţ, cu un neaşteptat spirit critic. Şi judecata le-o mărturisea pe faţă. Nu-l stânjenea nimic. îşi purta pretutindeni plictiseala lui de tânăr fără păcate şi fără ambiţii. Entuziasmul lui se înălţa Până la afirmaţia netă: „E foarte bine". Atât. Nu s-a înflăcărat niciodată,

iar revolta şi-o vădea printr-o înjurătură scurtă şi reţinută. Preţuirea vieţii se mărginea, pentru el, la câţiva prieteni şi la o femeie oarecare, îşi întâlnea bisăptămânal amanta în garsoniera închiriată împreună cu Robert. Răspundea plictisit la telefon când doamna sau duduia îl ţinea de vorbă, cerându-i o nouă întâlnire sau invitându-l la un bal. La prieteni ţinea mai mult, pentru că nu-i schimba. Se adunau, aproape în fiecare după-amiază, în odaia cu sofa şi patefon. Sfârşeau cutii cu bomboane, beau cafele şi comentau articolul lui „Trăznea", rolele lui Robert, poemele prietenului blond, viciile, păcatele, cancanurile, zvonurile oraşului monden. Seara ieşeau împreună la spectacole.
Pe Mihail nu l-am înţeles. Spiritul critic îl echilibra sufleteşte, eleganţa trupului, tinereţea şi avuţia îi erau garanţii de fericire; totuşi, el nu muncea, nu urmărea nici un ţel, nu aştepta nici o bucurie. Dacă ar fi murit în zece zile sau în optzeci de ani, nu s-ar fi supărat, totul îi era indiferent. Căuta să petreacă, numai cât mai comod, să nu se consume, nici să nu se neliniştească. îi lipsea încă ceva, şi ar fi fost un organism armonios şi viu. Poate acel preaplin care dă sens activităţii şi ritm dinamic vieţii...

S-a adunat curând tot grupul: Radu, Dinu, Petre, Noschuna, prietenul meu şi alţi câţiva. Erau toţi înfierbântaţi de revelaţia pe care le-o făcusem; publicarea capitolului de amintiri asupra „Muzei" din *Romanul adolescentului miop.* Protestau şi comentau.
- Nu trebuia să pui numele adevărate, se revoltă Noschuna, în casa căruia se realizau producţiile dramatice ale „Muzei".
- De ce? O dată ce n-am creat un personaj, nu l-am transfigurat prin imaginaţia şi voinţa mea şi, mai ales, nu i-am dat un rol însemnat, ci l-am lăsat să spună două cuvinte şi să dispară, îi pot lăsa numele din viaţă...
- E jenant pentru el.
- Deloc. Cartea mea e un roman şi o culegere de amintiri. Dacă nu m-am jenat eu, personajul romanului autobiografic, să mărturisesc atâtea indiscreţii de adolescent, de ce să se jeneze personajele secundare? E o simplă cronică, toate capitolele care îi privesc...
- Puteai, totuşi, să le schimbi numele. Era atât de greu?...
- Foarte greu... Schimbând numele, personajul era liber să primească voinţa autorului. Aceasta ar fi dăunat cărţii, care e, înainte de toate, sinceră şi, mai ales, disciplinată. Am voit să oglindesc efectiv adolescenţa; cât am putut surprinde cu mijloacele mele, fireşte. Numele îrw erau călăuză inconştientă. Fenomenul e anevoie de înţeles. Numele mi-erau mijloace de control; nu lăsau imaginaţia să adauge...
232
- Şi, cu toate acestea, m-ai făcut să spun o sumă de cuvinte pe care ştiu precis că nu le-am rostit, se împotrivi Dinu. Ai lăsat deci imaginaţia să lucreze...
- Cuvintele nu le-ai spus, dar numai tu le puteai spune. Păstrându-ţi numele de Dinu, eu te aveam precizat în minte, aşa cum eşti aievea. Te lăsam să vorbeşti cum voiai tu. Nu mă interesează dacă ai rostit sau nu cutare propoziţie; ci faptul dacă ţi-am surprins resortul lăuntric; dacă am izbutit, apoi orice frază pe care te las s-o spui, tu o puteai, trebuia chiar s-o spui în aceeaşi împrejurare.
începură atunci adevărate polemici. Nu aveam cu mine decât pe prietenul nou.
- Toate acestea nu au nici o însemnătate, vorbi el. Păcatele romanului, pe care i-am citit în manuscris, sunt altele. Nu vi le spun, pentru că ne-am depărta prea mult. De altfel, dacă se va tipări vreodată, o să avem prilej să revenim. Pe mine mă bucură chiar că ne-a pus numele atât de transparente. Cititorii se vor înşela astfel la apariţia romanului, asupra noastră. Noi suntem de acum personaje. Ori, între personaje şi realitate există deosebiri, şi încă multe. Autorul a căzut singur în cursa pe care ne-o întinsese nouă. Nu ne-a modificat, dar *a ales* trăsături care i-au plăcut din sufletele noastre. Aşadar: nici nu ne-a *creat,* dar nici nu ne-a zugrăvit fidel. Va avea, la apariţie, o sumă de neplăceri. Cititorii îi vor scrie: îl cunosc pe X, pentru că, după amănuntele spuse de dumneata, l-am ghicit; dar *nu e aşa,* în realitate; nu eşti un observator bun.
- Cititorul nu se va putea plânge, răspundeam eu, pentru că fiecare are dreptul să vadă altfel pe un personaj. Mai mult, aminteşte-ţi ce am spus asupra personajelor secundare: că îi las să dea o replică sau să ajute un fapt şi apoi îi părăsesc fără să comunic lectorului ce s-a mai petrecut cu ei. Aşadar, eu mă pot apăra: personajul X nu seamănă cu cel care trăieşte şi îl cunoşti dumneata, pentru că nu l-am zugrăvit complet...
- Aceasta e o lacună fundamentală a romanului, observă Petre.
- Nu cred. Mai întâi, zugrăvirea pe larg şi istoricul fiecărui tip era absurdă într-un *Jurnal:* după câte se înţelege, acest caiet, nu e menit publicităţii, şi autorul, elev de liceu, adună într-însul material pentru un *Roman al adolescentului miop,* pe care nu-l va scrie, de altfel, niciodată.
- E complicat. Cititorul are nevoie de preciziune.
Preciziunea completă e trucată, e construită şi lasă impresia de tabelă anatomică. Romanul trebuie să fie, înainte de toate, viu. în viaţă, nu toate lucrurile sunt precise. Te cunoşti pe tine, cunoşti, într-un anumit sens şi grad, pe cei câţiva din juru-ţi; mai departe, sunt zece inşi cu care te întâlneşti mai rar, al căror trecut nu-l cunoşti şi nu te interesează... De Ce să schimb orânduiala în roman? De ce să prezint pe fiecare personaj,
233
când nu întotdeauna îl cunosc şi, mai ales, când nu întotdeauna mg interesează?...
- Atunci evită asemenea personaje secundare: adună replicile pe care trebuie să le dea într-un singur personaj, pe care să-l prezinţi şi să-l urmăreşti până la capăt.
- Aceasta o socotesc un păcat al romanului; mai ales scris sub formă de confesiune. în viaţă realizez un fapt alături de un prieten şi de zece necunoscuţi. Cum aş putea înlătura acei zece necunoscuţi sau superficial cunoscuţi în roman? Cum aş putea afirma că acel fapt, realizat de doisprezece oameni, a fost făcut de doi? Mint atunci viaţa şi las pe cei zece obscuri să vorbească şi să faptuiască în voie... După aceea, îi părăsesc; nu mă mai interesează. Continuu acţiunea cu cele două personaje principale. Dacă ajung într-o împrejurare cu alte personaje secundare, nu le evit; le las să-şi împlinească rolul efemer şi-apoi le uit...
- Procedeul e riscant. Romanul poate părea bizar, divergent, centrifug. Sfârşind ultima pagină, cititorul va fi nemulţumit; ar dori să ştie ce s-a petrecut cu *ceilalţi.*
- Dacă romanul e izbutit, vorbi prietenul meu, cititorul nu poate să aibă asemenea doruri. Pentru că celelalte personaje nu-l interesează.
- Să lăsăm discuţia aceasta, întrerupse Robert. Eu vreau să-l întreb altceva (către mine): cum m-ai *conceput?...*

- Aproape aşa cum eşti în realitate. Pe tine n-am vrut să te cruţ. Eşti un exemplar perfect de ratat al sexului. Nu zâmbi; nu glumesc şi nici nu polemizez cu un personaj. Eu am înţeles de mult, de când te-am convins că eşti un geniu, că aparţii acelei fericite speţe de masculi *manques,* care se bucură de admiraţia masei şi a femeilor. De aceea te-am şi sfătuit să te faci actor. în fond, mi-eşti drag, pentru că mi-eşti prieten. Nu te pot suferi pe alt plan: ca reprezentant, ca tip de mascul pozeur. Ceea ce urăsc eu în tine nu eşti tu, prieten al meu, ci sensul valorilor pe care le proclami şi le răspândeşti tu. Un simplu Robert nu poate fi primejdios. Dar el perverteşte conştiinţa celorlalţi, îi lasă să creadă că acesta e masculul. Fals şi stupid. Tu aparţii speţei fericite a pseudomasculilor: actorii de mâna a doua, poeţii sentimentali, snobii, afemeiaţii, Don Juanii... De aceea n-am vrut să te schimb şi te-am lăsat aidoma, în primul roman şi în toate celelalte pe care le voi scrie.
- E un ciclu?
- Nu ştiu. Dar un anumit material adunat din experienţe nu poate fi folosit decât pentru romane. Viaţa e lungă, iar experienţele nesfârşite. Nu numai experienţele mele; ci ale prietenilor, duşmanilor, profesorilor... Personajul câtorva voi fi eu, apoi pot alege alte personaje principale: Radu, Petru, Nişka, profesorul de logică...
- Totuşi, pe mine nu mă cunoşti... Şi îmi faci cel mai mare rău lă-sându-mi numele de Jean Victor Robert.
- Numele e prea frumos. Iar pe tine te cunosc, te intuiesc şi te anticip chiar.
- Un suflet e mai complicat decât formulele tale.
- Nu mă interesează complicaţiile atât timp cât nu dau naştere la crize. Nu mă interesează acei câţiva germeni latenţi de bun-simţ, de seriozitate, de luciditate, care zac în sufletul tău. Se mulţumesc să se atrofieze an după an...
- De unde ştii tu ce se petrece în sufletul meu?
- Tu mi le spui. Tu îţi destăinuieşti slăbiciunile duhului. Când îmi spui, oftând, că „te distrug femeile" şi îmi spui „mamă dragă", eu sunt edificat de evoluţia ta lăuntrică.
- Şi dacă, totuşi, mai există şi altceva?
- Acel *altceva* nu mă interesează. Toţi voim să ajungem oameni mari. Nu e nevoie să mai spun, la fiecare personaj: acest personaj vrea să ajungă om mare. Mă mulţumesc să arăt crizele, neliniştile, înfrângerile şi biruinţele dezlănţuite în sufletele *câtorva* de această voinţă... în tine, nu mă interesează nostalgiile de mai bine, ci esenţa inferioară a spiritualităţii tale, gândurile tale de prezumţios adorabil şi alintat de femei...
- Un adevărat discurs...
- Nu; o precizare pentru tine şi pentru cititorii romanului. Am să scriu o prefaţă, în care să mărturisesc o parte din ideile la care am ajuns.
Au început atunci inevitabilele glume şi indiscreţii. Fiecare voia să ştie cum îl concep pe el.
- Pe Dinu îl arăt aşa cum e şi în viaţă: peste tot trece fără să lase urme. Dinu e, în felul lui, un ratat precoce. Nu îl învinuiesc că nu mai citeşte, ci că nu îl mai *preocupă* spiritualitatea, nu mai e *curios* de o enigmă, de o problemă, de o cercetare, de o soluţie, de o experienţă. Dinu a ajuns inert ca şi Robert, dar în alt sens, compromite sexul. Nu are încă nici meritul donjuanesc. Dinu nu seduce,'ci se lasă sedus. Nu atacă decât după ce are convingerea că e plăcut, dorit şi aşteptat. Dinu nu e nici cel puţin un simplu instrument sexual. E indiferent, rece, aproape atenuatizat ca spirit.
- Apără-te, personaj infam..., glumiră ceilalţi. Dinu fuma şi zâmbea.
- Ceea ce mi se pare nesuferit la tine, e morga, aerul de blazat, de °rn consumat, de cunoscător al tuturor voluptăţilor. Tu, care experimentezi de-abia câţiva ani... Duduile te socotesc interesant şi superior, Pentru că fumezi, taci, ai ochi frumoşi, cu cearcăne... Aceasta-i primejdia: şi tu compromiţi virilitatea, noţiunea bărbatului, complet şi

vast... Circulând prin saloane, obişnuieşti publicul să-ţi socotească masca plictisită de viaţă, drept expresia masculului resemnat.
- Dragă, tu vorbeşti ca şi cum m-ai cunoaşte mai bine decât mâ cunosc...
- Fireşte, aceasta-i mântuirea voastră: că nu vă cunoaşte lumea. Ai dreptate, dar nu în sensul pe care îl vrei tu. Lumea care te admiră, nu te cunoaşte. Ceilalţi, care au conştiinţa virilităţii, au experienţe, au sens, au valori, au năzuinţe... au şi intuiţia duhului autentic şi viu. în tine, nimic nu e autentic spiritual. Ceea ce bâigui prin saloane ai împrumutat de la artiştii de cinema; le-ai împrumutat şi gesturile; hainele le împrumuţi de la croitorii parizieni. Nimic nu e al tău, creat de tine, de voinţa ta, nici ochii, nici banii, nici tinereţea. Totul ţi-e dat. Duhul tău, dacă ar vieţui o viaţă subterană, s-ar trăda: printr-o licărire a privirilor, printr-o întrebare, printr-o carte citită. Nimic din toate acestea la tine... Şi, totuşi, nu mi-eşti mai puţin un prieten drag şi scump...
A venit apoi masa cu belşug de vin. Discuţia s-a împărţit iarăşi. Ne revedeam din Crăciun în Crăciun, din clasa a cincea de liceu, când ne adunaserăm pentru întâia oară. Am rămas fericiţi până în zori.

XXI. MOARTE

La adunarea din martie, preşedintele a vestit că donaţia e primejduită din pricina prefectului, care vrea cu orice chip să i se cumpere casa pentru cămin. Bătrânul e neliniştit. El, obosit, plictisit, deprimat. De câteva luni e tot bolnav. Fostul vicepreşedinte zace din toamnă, de ftizie. Aşteaptă Pastele, ca să plece la munte. Vicepreşedintele

primului comi-, tet era singurul care îi putea fi de ajutor în chestiunea donației...
După câteva zile, am citit vestea în ziare: vicepreşedintele murise.
După-amiază caldă, dureros de caldă. Curtea, împrejmuită cu liliac înfrunzit, se întunecase sub flamurile cernite. Ne-am adunat toți lângă preşedinte; palid, nervos, stăpânindu-şi anevoie frigurile. Aveam toți zâmbete triste şi ochi ispitiți de cer. Cerul era aproape, albastru, străbătut de nouraşi nostalgici. Dinspre tufele de liliac se iscau zvonuri de stup. Strada era lungă, pietruită, cu trotuare înfierbântate. Bănuiam, p[6] undeva, salcâmi înfloriți şi grădini cu răsaduri de flori, cu brazde răsturnate, negre, proaspete. Ajungea, în curtea tovarăşului mort, zumzetul oraşului cu parcuri, cu fabrici, cu bulevarde. Şi vânt blând adia mireasmă de primăvară pustie.
L-am văzut, purtat pe umeri, în tânguiri. Am văzut şi coroana cercului, cu o panglică albă, cu un rând trist ca o chemare. Prietenul meu îmi ținea brațul drept; Nişka brațul stâng. S-au înfrigurat amândoi.
Pe drum, la venire, prietenul mi-a povestit despărțirea de doamna lui. Avea ochii plânşi şi sufletul sfărâmat. Plângea, pe stradă, strângând în pumn batista albă.
- Numai Dumnezeu mă poate scăpa... Numai Dumnezeu mă poate scăpa...
Cum să-l mângâi? Tăceam...
în curtea cu prieteni trişti, am întâlnit ochii înspăimântați ai Nişkăi. Iar am tresărit. Nişka a venit lângă mine şi a rămas tot timpul cu brațul strâns de brațul meu. Cum aş fi putut mângâia durerea Nişkăi, pe care o înțelegeam?... Prietenul meu îmi apucase iar brațul. Murmură, cu batista pe buze:
- Numai Dumnezeu are să mă scape... Numai Dumnezeu... Nişka era neliniştită.
- De ce plânge?
- îşi aminteşte de sora lui, o soră mică...
- A murit?
Străzile erau iarăşi înguste. Convoiul se risipea. Din curți se înălțau plopi. La ferestre bănuiam ochi curioşi şi întristați de vârsta prietenului mort.
- E adevărat că pleci în Italia?
- Da, Nişka; în patru zile.
- Şi cât stai?
- Până la jumătatea lui mai...
- Ia-mă şi pe mine!
De ce m-a înfiorat strigătul Nişkăi? Tovarăşii de drum cernit ne-au privit, mirați. Prietenul meu începea să asculte.
- Nu se poate, Nişka, şoptii. Nu merg singur...
A tăcut iar, până la cimitir. Tăcerile Nişkăi nu sunt reculegeri, ci disperări mute. Nu mai încearcă să se înalțe iar, deasupra. Eu îi spuneam.
- Nişka, mi-ai făgăduit să nu te laşi niciodată înfrântă. Tu, în fața unui obstacol pe care nu-l poți trece, te mărturiseşti zdrobită...
Nu răspundea.
Prietenul meu îmi lăsase brațul.
- Am să plec şi eu...
- De ce îmi spui? Pleacă!
- Are să-ți pară rău că ne despărțim?
- Nu. Noi suntem chiar aici despărțiți. Monologul tău, singurul care °iâ interesează, mi-l poți împărtăşi, mai cald şi mai prelung, prin scris...
236
237
- Am să sufăr mult departe... Tu înțelegi ceea ce are să-mi lipsească mie, *acolo.*
Eu eram ispitit să mă gândesc la cea dintâi şedință de cor, în mansardă, la vicepreşedintele mort... Amintirile nu mă întristau; mă abăteau, mă oboseau trupeşte. Le izgoneam. „O nouă primăvară, plecări, muncă, tinerețe, senin... Nu am nici un motiv să fiu trist. Soarele mă încălzeşte, munții mă aşteaptă, drumul de fier e proaspăt şi nesfârşit. De ce să fiu trist? Am douăzeci de ani, am voință cumplită, am cervice neînduplecată, am trup pietros, am doruri şi lanțuri pentru dorurile mele. Mi-a murit un prieten şi un tovarăş. El e, de acum, străin de noi; poate e fericit sau poate nu e. Nu ştiu. Prietenul meu mort va viețui înlăuntrul sufletului. De ce să fiu trist *acum,* în fața tuturor? Tristețea mea mă va stăpâni în singurătate, aşa cum se cuvine unui suflet care prețuieşte moartea. Şi apoi, moartea mă stânjeneşte acum, când nu pot lupta. Moartea o meditez singur; o înțeleg şi mă închin ei. Dar aici, alături de Nişka, să par eu trist? Să fiu şi *eu* ca ceilalți, eu care am îndurat şi am scrâşnit dinții în disperări ce-mi copleşeau duhul şi-mi răstigneau trupul?..."
Gândeam şi alungam tristețile. în dreapta mea, prietenul pângea pe mâinile doamnei. Brațul stâng purta tulburarea Nişkăi.
- Nişka, tu tremuri... -Nu.
- Ai venit singură?
- Bibi e bolnavă...

- Dar Viorica?
Nişka îşi întunecă faţa, scârbită.
- Nu ştiu. Nu mai mi-e prietenă... Nu mai vorbim de astă-iarnă... Nu voiam să înţeleg. Fireşte, Nişka o jignise.
- Voi nu ştiţi *ce rea* e Viorica...
- E stupid să fii supărată pe o prietenă, Nişka...
Păşeam, în convoiul de colegi şi prieteni ai mortului. Străzile tot mai largi; castanii începeau să dea unlbră; cerul îşi scutura norii.
- Să nu mai vorbim, până la cimitir....
- Nu poate să-ţi lipsească nimic, în amintire. Dar de ce să păstrezi amintirile?
- Mi-e dragă!
Nişka tresări. Se aplecă spre mine.
- De ce m-ai minţit?
Eu priveam priviri drepte, deasupra capetelor, în coroanele ce întovărăşeau paşii prietenului mort.
înserare în cimitir, chemând primăvara. Preşedintele fu purtat pe braţe. în faţa gropii cu unghiuri negre, febra îl tulbură, îl stăpâni. To-

varăşul lui fu lăsat în pământ cu frânghii, cu planşete, cu bulgări. Câţiva nori, la apus, îşi păstrau geana sângerie. Aleea cea mare se neliniştea, în vânt de seară. Groparii îşi aşteptau plata. La celelalte morminte licăreau candele. Bănuiam buchete mari de flori scumpe. O bancă ieşise din iarnă cu două picioare surpate. Grădinarul îşi îmbrăca haina lăsată pe treapta unui monument de marmură vânătă.
- îţi aminteşti cimitirul din Iaşi?...
Vorbise Nişka. Iar se schimbase. Era acum nostalgică şi liniştită. Se plimba, cu privirile pe chiparoşi, pe cer, aşteptând stele.
Eu am întrebat-o atunci de prietenul ei ieşean, cu care s-a întors de la congres, cu care îşi petrecuse atâtea după-amiezi de iarnă.
- Toţi spun că suntem îndrăgostiţi unul de altul... Mi-a zâmbit. Eu mi-am stăpânit bucuriile, întrebându-le: „De ce?..."
în noaptea plecării am auzit pietriş ales lovind ferestruica mansardei, în stradă, cu capul răsturnat ca sa mă privească, Nişka.
- Am văzut lumină. Am venit să-ţi spun „drum bun".
- Iţi mulţumesc, Nişka...
- Şi nu e aşa? N-ai să mă uiţi... Ai să-mi scrii, nu e aşa?... Ai să-mi scrii mult şi...
- Spune, Nişka...
- Ce să-ţi spun? Dacă mai vrei, şi... „noapte bună"...

XXII. LUMINĂ LA ROMA

în *Jurnalul* meu intim, iar nu în *Jurnalul de călătorie,* am scris în acea noapte de aprilie:
„Pe o stradă cu nume obscur am văzut astăzi un chip de fată. Am alergat, l-am căutat şi l-am privit iar. M-am întors la hotel. Şi acum scriu aici; fata mi-e dragă, mi-e dragă. Nu mai pot apăra meterezele sufletului. Fata necunoscută mi-e dragă. Chipul i l-am privit atât în amintire, încât a început să se şteargă. Voiam să-i pătrund fiecare trăsătură. M-am tulburat. Acum, nu mai ştiu *precis* chipul fetei. Şi mi-e dragă, mi-e dragă...
Poate sunt nebun. Mi-am bătut joc, întorcându-mă către hotel, de mine, de hotărârile mele. Am citit cea dintâi pagină din *Jurnal.* Ştiu că nu sunt nebun. Dar am pierdut iar chipul fetei; şi fata mi-e dragă. îmi spun: sunt tulburat, aproape de nebunie. Şi ştiu că toate acestea sunt împotriviri deşarte. Fata mi-e dragă. E ruşinos? Da, da... E umilitor să

fii îndrăgostit, e penibil, e jignitor. Mă înăbuş. Cred că nu e adevărat nimic din cele ce am scris. Poate sunt obosit de drum, de Roma. Roma m-a fărâmiţat şi m-a adunat iar. Dar dacă *nu mai* sunt eu? Am să mă caut mâine prin oraş. Tot ce scriu acum sunt minciuni. Au trecut câteva ceasuri, şi fata tot mi-e dragă. Dar mâine, dar peste un an, peste zece ani?... Trebuia *să tac* zece ani. De ce am scris în *Jurnal?* N-am izbutit nici să mă liniştesc."
„Cum aş putea întâlni pe acea fată? O păstrez înapoia pleoapelor, întorcându-mă pe Corso, singur, m-a fulgerat o asemănare cu Nişka. Am avut aceeaşi tulburare ca ieri. Dar acum, ştiu: fata seamănă cu Nişka la ochi şi la păr. Cum scriu de senin mărturisiri umilitoare... Răsfoiesc la răstimpuri *Jurnalul* şi recitesc hotărârile. Le împlinesc cu greu. Sufăr, aceasta o simt; sufăr stupid. Sufletul mi-e sfâşiat de tristeţi şi apoi exaltat de bucurii. Când mi-amintesc de chipul fetei, încerc un sentiment ciudat, înfiorător; mă simt înlănţuit de un braţ străin. E umilitor să numesc aceasta: dragoste?...
Hotărârile mele mă copleşesc de tristeţi disperate, fără sfârşit. îmi spun mereu: totul trece... Dar încurajarea mi se pare neghioabă. M-am întrebat cum am putut-o folosi atât timp, fără să-i observ deşertăciunea. Dar dacă ea pare deşartă numai pentru că ispita e mai puternică decât mine?... De aceea mi-o spun mereu. Are să treacă. Au trecut şi tristeţile singurătăţii de la schit, au trecut şi nostalgiile toamnei şi ispitele. Totul trebuie să treacă. Ispita e puternică, nouă şi ageră."

„Dar de ce am scris eu astă-noapte despre ispite? Am uitat hotărârea: dragostea nu trebuie alungată, ci stăpânită. Eu nu pot s-o stăpânesc; de aceasta mă umileşte. Dragostea e vinovată. Ea mă mângâie, ca o gheară străină. Mi-e dragă, mi-e dragă... Ştiu eu ce am?
Nu înţeleg de ce mi-a fost teamă. N-am căutat eu dragostea? N-am voit eu s-o cunosc şi s-o robesc? Aceasta e dragostea. *Ştiu* că aceasta e dragostea. Acum, trebuie s-o adâncesc şi s-o stăpânesc.
Nu e umilitor. Mi-e dragă... Cuvintele sunt stupide. Cum l-aş putea rosti, cuvântul pe care l-am învăţat de la alţii? De aceea, eu nu sunt îndrăgostit. Sufletul meu nu e răscolit de dragoste. Fata nu mi-e dragă. Mi-e dragă..."
Insula Capri. „Mi-e dragă Nişka!..."
Noaptea, în vagon, spre *Ancona:* „Nişka, Nişka, Nişka..."
Pe vapor, către *Fiume:* „De ce am ascuns doi ani? Mi-e dragă Nişka din noaptea când ne-am întors de la mănăstire. Mi-a fost dragă şi mai mult la mare, în tren, la Iaşi... Nu vreau să înţeleg nimic. De ce sâ
240
înţeleg? Adriatica e albastră şi sufletul meu e senin. Poate au să-mi piară neliniştile. De ce să nu-mi fie dragă Nişka?
Cum să spun? înţeleg şi simt *altfel.* Hotărârile n-am să mi le schimb.
Sentimentul tragic al existenţei îl păstrez. Mi-am amintit că vreau să fiu erou. Ce fapt mai eroic decât o renunţare? Şi o renunţare care să nu fie o extirpare, nici o biruinţă chinuită de remuşcări. Voi lăsa să-mi fie dragă Nişka. Nu mă voi teme, de acum, să-mi mărturisesc, în singurătate: mi-e dragă Nişka. Voi tăinui pentru alţii. Drumul mi-l voi urma, cu preţul a oricâte îndurări. Dragostea trebuie să rămână, şi simt că va rămâne în suflet. Orice îndrăgostit îşi jură credinţă dragostei. Ceea ce fac toţi, cuprinşi de nebunie, fac şi eu.
Nu e adevărat. Nebunia mea nu este dragostea, ci eroismul. Iar eu nu sunt *oricine.* Aceasta o pot scrie cu fruntea sus. Viaţa nu mi-a fost dăruită; am construit-o eu, cu nemulţumiri, cu lecturi, cu revolte. Ceea ce am îndurat astă-toamnă nu a îndurat nici unul dintre contemporanii mei. Am luptat cu somnul, cu oboseala, cu poftele trupului meu tânăr, cu ispitele cărţilor amuzante, cu nebunia. Am înfrânt nebunia, pentru că am voit eu; dar n-am fugit din faţa-i.
Când spun: îmi voi păstra dragostea ani după ani, tăinuită şi neîntinată, trebuie să mă cred. Pentru că o spun *eu,* singurul în care mă încred.
...O observaţie ciudată: de câte ori gândesc şi scriu cuvântul *voinţă,* uit orice altceva, chiar pe Nişka. Dragostea Nişkăi mi-e acum departe. Va trebui să închid caietul şi să privesc Adriatica... Iată, că aceasta fac."
„Dacă se va observa schimbarea în ţară? Eu mă simt atât de schimbat... Multe gânduri au ajuns acum sentimente. Din intuiţii, au ajuns experienţe. Nu ştiu care parte din mine s-a schimbat. Simt o reînnoire; mă simt mai viu; simt mai precis că *aceasta* e carnea mea, că *acesta* e sufletul meu. Nu pot lămuri nimic. *Simt!*
Dacă se va observa schimbarea? Cum am să mă întâlnesc cu Nişka? Ei nu trebuie să-i spun. Ea nu poate să înţeleagă de ce renunţ. Ea m-ar primi, tovarăş chiar, şi nu soţ; de aceasta sunt sigur. Sufletul Nişkăi îmi aparţine: i-am ghicit dorurile, nădejdile, intenţiile. Totuşi, ea nu trebuie să ştie *cât* mi-e dragă. Vreau să rămânem prieteni. Eu voi suferi mai mult aflând cum altul o va stăpâni, acolo, aproape de mine...
Sunt un nebun, şi mă chinui în van. Nişka va renunţa, aşa cum am 'enunţat şi eu. Dacă nu, va pieri. Aceasta e lesne de înţeles. Va pieri, oricât de lungă i-ar fi agonia. Dar Nişka va renunţa să-şi aleagă *alt* soţ.
241

Toate anticipările acestea n-au rost. Mi-e dragă Nişka! Aceasta e singura realitate nouă, alături de vechea realitate: eu. Restul sunt ipoteze
şi jocuri. Nu trebuie să-mi răpească timp."
*
Toţi mi-au spus: „Ai o nostalgie apuseană; aceasta din pricina Italiei". N-a înţeles nimeni; nici Nişka, pe care am văzut-o rar, pretextând că îmi pregătesc examenele. Mi-a cerut să-i povestesc; cum era să-i spun că am fost la Roma, şi de acolo la Napoli, apoi prin Ancona la Fiume?...
îmi urmam drumul cu paşi dureroşi. Tot ce încercam să uit creştea în amintire, uriaş, asurzitor, viu, barbar. Singurătatea mă chinuia, dar îmi rămăsese mântuire, mijloc de împlinire al marelui meu gând.
Vară petrecută în rătăciri, fără să uit şi fără să plâng... Mă întorceam la răstimpuri în oraşul sub flăcări; aduceam caiete mari, înnegrite. Plecam, cu un caiet şi o carte. Rătăceam prin munţi, cheltuind puţin, dormind prin stâne, îndurând ploi reci. începustm să mă obişnuiesc cu tulburarea, cu neliniştea. Socoteam că sufletu-mi va suferi veşnic, nemulţumit de ceea ce face. îmi purtam singurătatea pe cărări, prin mănăstiri, prin oraşe de Dunăre.
Am fost şi la schit. „De ce să plâng?" mi-am spus revăzându-mi chilia. Şi n-am plâns.
La schit, singurătatea mi se însenină. Dar a fost numai o criză, care m-a tulburat mult. Nu disperam, cu pieptul ros de dor nemărturisit. Gândind la durere, iar nu la dragoste, îmi aminteam: totul *trebuie* să treacă...

XXIII. MEDITAŢIE PENTRU DOUĂ TOAMNE

Cea dintâi toamnă începuse cu chemări pe sub castanii umezi, de-a lungul bulevardelor. Cealaltă, cu ambiţii şi nelinişti de muncă istovitoare, amară în spasmul ei încăpăţânat până la nebunie. Acum, s-a pogorât iar seninul. Dar mi-e teamă. Bănuiesc ascunşi în suflet nori de furtună. Tot ce am făcut până acum, apropierea lentă şi

dureroasă de acea făptură pe care îmi place a o numi erou, s-ar putea nărui. De aceea mi-e teamă; de suferinţele mele care îşi cer rodul.
Acum, toamna mă chinuie mai mult şi mai adânc. Nimeni nu poate afla. Nişka mă întovărăşeşte în rătăcirile mele, departe de oraş. Câmpurile se înăspresc, pădurile se însângerează. Nişka mă socoteşte cel
mai bun prieten pe care îl poate avea o fată. A început să creadă că orice nădejde de *mai mult* e deşartă. Gândul acesta a întristat-o mult. Iar eu îi sunt tot mai aproape de suflet, şi sufletul ei creşte din seminţele duhului meu.
Alături de viaţa dură, începută în fiecare dimineaţă cu aceeaşi îndârjire, sfârşită după miezul nopţii cu hotărârea celui care ştie că odihna se va pogon o dată cu moartea, îmi vieţuiam viaţa cunoscută de ceilalţi. Publicam ce era mai puţin viu, mai puţin original, mai puţin preţios dintre paginile scrise. Celelalte erau confesiuni stranii, dureroase, enigmatice. Cine le-ar fi primit să le tipărească?
Simţind apropierea eroismului, mă observam cu o grijă supărător de pretenţioasă. Nişka îşi păstra acelaşi loc; lecturile anevoioase se prelungeau cu aceeaşi stricteţe; golurile culturii erau umplute cu aceeaşi metodă. Mă supravegheam etic, ştiinţificeşte, sentimental. Vieţuiam într-o continuă febră cerebrală. Mă voiam om depăşit.
Cele ce am îndurat, experienţele ultimilor ani, singurătatea nemiloasă, taina, îmi colţu-raseră faţa. Oasele începeau să se rânduiască altfel. Şi privirile se schimbaseră. Liniile, cuta sprâncenelor, fruntea purtau fiecare o mască. Nimeni nu putea pătrunde *dincolo.* Mă osândisem, prin taina care mă sfâşia, unei singurătăţi austere, fără sfârşit.
Eu aşteptam un fapt hotărâtor. Renunţarea se împlinise. Aşteptam încă o ispită, care să o întărească. în durerea supremă, se va lumina sufletul eroic. Faptul putea fi pricinuit de întâmplare sau de voinţa Niş-kăi. Dacă el nu s-ar întâmpla încă un an, până la plecarea mea, biruiam.
Cele ce scriu sunt încă atât de proaspete în minte... Dacă aş continua, n-aş mai scrie povestire, ci *jurnal.*
Iată, acesta sunt acum: bărbatul care-şi aşteaptă ultimul salt. Afară, pe câmpuri, pe străzi, e toamna. Aici, în mansardă, sunt *eu.* Puţin îmi pasă de toamna de afară, atât timp cât eu nu sunt încă împlinit. Neliniştea de până acum a făcut loc spaimei aşteptării. Aştept halucinat. Şi nu ştiu ce aştept, după cum nu ştiam nici acum două toamne.
Titlul acestui capitol e fals. Nu voi scrie aici nici o meditaţie. Cu această pagină se încheie povestirea celor doi ani de experienţe, de chemări şi de biruind asupra slăbiciunilor. Nu ştiu cum se va sfârşi. Nu cunosc, adică, amănuntele; pentru că izbânda va trebui să fie de partea mea. Biruinţa finală e singura care dă sens şi preţ unei hotărâri. Până atunci, sunt osândit neliniştilor şi aşteptărilor care mă străbat zi şi noapte.
După ploaie, cerul e vânăt. Ferestruicile sunt încă îmbrobonate. în curând, voi aprinde lampa. îmi ajung zgomote din stradă. De la masa

mea zăresc doi plopi zdrenţuiţi, departe, într-o **curte** necunoscută. **Plopi** pe care i-au privit adolescenţa mea.
Nu mă exalt retoric, nu scriu aici laude toamnei şi nu insinuez nostalgii. E destulă tristeţe în mine. Dar poate e tristeţea celui care înţelege... ' Cu faţă liniştită, cu pumni strânşi, între cărţi, aştept.
SFÂRŞITUL PĂRŢII I
PARTEA A DOUA
SCRISORILE
Prietenul meu, de ce nu mă laşi să te văd? De ce fugi de mine?
Eu nu ştiu să scriu; am suferit mult, şi sufăr acum iar că nu-ţi pot spune nimic. Tu îmi ascunzi ceva. Dacă ai să mă laşi mult timp singură, am să mă îndrăgostesc de amintirile noastre şi am să plâng. Nu poţi bănui cât am îndurat eu, alături de o familie mediocră şi fericită, care m-a ospătat de sărbători. M-au îndrăgit toţi: mamă, fiică, fiu, nepot. Cine ştie ce pun la cale. Şi voiam să râd, să fiu veselă, să le mulţumesc. De ce nu ne-am întâlnit? Nu aş fi plâns atât. Nu ştiam nici eu de ce plâng. Poate de ciudă că se sfârşeşte încă un an. Nu ştiu, nu ştiu. Tot ce ştiu e că m-am gândit mult la tine, la tovărăşia noastră, la Iaşi. Şi mi-ai fost nesuferit, pentru că m-am gândit prea mult la tine şi am vorbit de tine, şi ţi-am împrumutat cuvintele, scrisul. Ştii că, fără să observ, mă trudesc să scriu ca tine?...
Nu înţeleg de ce te-ai închis în casă şi nu mai îngădui prietenilor să te vadă. Nici Radu nu înţelege. Aştept să-mi scrii. Vieţuiesc aproape singură. Familia care m-a stăpânit, prizonieră, în timpul sărbătorilor, mi-a pierdut urma. Am stat o săptămână la Bibi. Ştii ce făceam în loc să ne pregătim licenţa? Vorbeam de tine. Eşti revoltător; dar numai atât. Pentru că adversarii tăi erau un volum gros de texte româneşti sec. XVI şi *Histoire de la langue.* Nu fii prea măgulit de izbândă.
Tu lucrezi ceva? Poate vizitele mele nu ar fi fost nici pea dese, nici prea lungi. Nu te-aş fi făcut să-ţi pierzi mult timp. Voiam să te văd, să-ţi spun cele ce bănuiesc în jurul gândurilor familiei care m-a îndrăgit. Am fi stat amândoi, în odăiţa ta caldă... Ar fi fost aşa de frumos... Nu-ţi mai aminteşti de noaptea Ajunului, de sarailiile prea dulci, de vinul prea vechi, de prietena ta care a fost fericită, fericită?... Să-ţi amintesc mai mult?...

îţi vestesc un singur termen: cinci zile. Trebuie să-mi scrii şi apoi să-mi comunici ziua şi ceasul când mă

primeşti. Poate vin şi cu Bibi. Va fi o intrare cumplită; prudenţă...
Până atunci, salutări de la *Nişka.*
P.S. Nu socoti scrisoarea aceasta o declaraţie.
Nişka, vrei să-ţi scriu, de data aceasta, o scrisoare sinceră? Sau preferi scrisorile de astă-vară, sprintene şi „literare"?
N-am vrut să te văd, pentru că experienţe de mult bănuite şi încurajate ameninţau să-mi tulbure hotărârile. Poate n-ai să înţelegi nimic; până în noaptea Ajunului, mă stăpâneam şi mă înfrângeam fără îndoiala biruinţei. De atunci, criza s-a întrecut; a primejduit roade pe care le aştept, a slăbit paşii pe un drum care mă va duce departe. Tu nu bănuieşti roadele eroismului meu şi nu cunoşti drumul. Nimeni nu-l cunoaşte. Nişka, nici ţie nu ţi—1 voi destăinui. Farmecul se înzeceşte în tăcere.
Ştiu că te vei plânge de obscuritate, de alegorism excesiv, de neprie-tenie. Nişka, îţi sunt cel mai bun prieten, pentru că îţi sunt *mai mult.* Dacă am rămas departe de tine atât timp, am facut-o pentru a mă pregăti la un fapt mare. Tu iubeşti faptele mari. Aşadar, nu mă poţi mustra. Cre-de-mă, ţi-am simţit şi eu - deşi fără lacrimi - lipsa. Dar m-am înfrânt. Trebuie să rămân eu însumi, nu e aşa? Spune, Nişka...
Nu ai dreptate să-mi aminteşti noaptea de Moş Ajun. Nu am uitat nimic. Nici venirea ta în amurg, cu obraji de ger; nici rătăcirile pe la librării, ca să-ţi aleg cărţi de daruri; nici privirile celor din cofetăria caldă, care ne socoteau logodiţi, pentru că tu râdeai prea mult, iar eu îţi cumpăram prea multe prăjituri; nici ceaiul din mansardă, prelungit cu vin vechi... Ai venit la cinci, ai plecat a doua zi... Pentru mine, ceasurile acelea au însemnat prea *mult.* Ştii, după miezul nopţii, când tu dormitai zâmbind, iar eu îţi povesteam din Soren Kierkegaard... îmi spuneai că eşti fericită şi neliniştită. Nişka, nu te-ai purtat ca o prietenă; m-ai lăsat să cred multe, multe...
...Şi venirea lui Radu, aproape de două, şi râsul nostru stingherit când ne-a insinuat o logodnă pe care am fi săvârşit-o tainic... Tu ai înţeles de ce râdeam noi atât?... Şi apoi, vizita la cerc, sala cu perechi noi, străine şi fericite. Preşedintele bolnav, comitet nou, studente din anul întâi, pe care nu le cunoşteam, studenţi din anul întâi, care ne priveau obraznic. Câţi mai rămăsesem din vechiul cerc?... „Florenţele" căsătorite, Nonora asimilată Societăţii mediciniştilor, Gaidaroff, Viorica, Mă-
riuca, Bibi... Nu mai eram decât noi şi încă acei trei studenţi mediocri de la Drept. Ţi s-a strâns inima... Şi mie, Nişka. Dar dacă astfel *trebuie* să se petreacă faptele? Ei erau fericiţi. Aşa eram şi noi, şi aşa suntem când ne întâlnim; dar nu cu *ei.* Şi ar fi stupid să ne întristăm, să lăcrămăm pe un trecut. Nu putem rămâne *întotdeauna* în anul întâi...
Sunt tot atât de stupid şi eu, care filozofez nostalgic, în loc să încerc a-ţi scrie o scrisoare frumoasă. Ar trebui să povestesc, numai pentru noi doi, întoarcerea acasă, aproape de zori, bucuroşi că rămânem iarăşi singuri. (Ti-ai amintit întoarcerea de la mănăstire, cu aceleaşi bulevarde reci?) In mansardă era cald, şi vin mult, şi prăjituri. Socoteam că vom întârzia de vorbă până dimineaţa. Dar n-a fost aşa. Ai adormit cu mâna sub obraz, aşa cum făceam eu în copilărie. Buclele scurte fermecaseră perna. De ce nu mă întrebi cum am dormit eu atâtea nopţi pe aceeaşi pernă, cu aceeaşi pijama?... Ai adormit, şi mâinile tale în mâinile mele; tu pe pat, eu pe jeţ...
A fost original, pur şi aspru; aşa cum iubesc eu să fie prietenia. S-a petrecut, dimineaţa, un singur gest, care m-a înspăimântat. Spunându-ţi că sărutul nebănuit, izbucnit spontan şi dureros de lung, aproape de despărţire, a fost pricina claustrării mele, ai să înţelegi? Ne-am sărutat, Nişka; şi nu ca doi prieteni; şi nu capricios, senzual, provizoriu. Ne-am sărutat...
Iartă-mă, Nişka, dacă te fac să roşeşti. Am scris acestea ca să-mi înţelegi singurătatea şi să bănuieşti îndurările mele. Am îndurat şi eu, Nişka, mult; am îndurat cu ochii aprinşi, cu pumnii frământaţi, cu umerii încordaţi la masa de lucru. Totul *trebuia* să-şi recâştige vechiul echilibru. Şi eu aveam mult de scris, multe cărţi care trebuiau citite, multe viziuni care trebuiau uitate.
Criza nu e, încă, trecută. Prietenă bună, n-ai să te superi dacă îmi voi păstra, încă, singurătatea. Tu mă vrei *mare,* nu e aşa?...
După cum ştii, nu primesc pe nimeni. Voi citi cu bucurie tot ce-mi vei scrie. Aştept. Dacă, însă, tu înduri nostalgii prea deprimante, spune-mi. Te voi vizita. înainte de liniştea mea, trebuie să împlinesc liniştea prietenei.
Plânsul tău e copilăresc şi stânjenitor. De ce nu ai reacţionat împotriva familiei care te-a ţinut prizonieră? Şi apoi, de ce să plângi, când eşti, încă, atât de tânără?...
Prietene, scrisoarea ta m-a îndurerat. Nu-mi lămureşti nimic. Nu ştii că înţeleg greu fără tine?... De ce nu mă laşi să vin? Eu cred că mi-ai scris ca să mă necăjeşti sau să mă ironizezi. Sufăr mult, singură. înainte
246
247
îţi ceream ţie sfaturi. Acum, cui să le cer? Ai minţit spunând că-mi eşti prieten. Mi-ai făcut, fără să ştii, cel mai mare rău; m-ai apropiat de tine, de gândurile tale, de preţuirile tale, şi apoi m-ai lăsat singură. înapoi, nu mă pot întoarce. Nu mai pot fi cea de acum doi ani. Şi sunt atât de tristă... Şi plâng, amintindu-mi fapte de pe timpul când eram prieteni buni. Fireşte, toate acestea au să treacă. De ce nu vrei să mă ajuţi şi tu? Eşti dator prieteniei faţă de
Nişka.

IV

Nişka, eu trebuie să rămân singur, oricât te-ai supăra tu. Pentru că aceasta e voința mea, pe care o ascult, întotdeauna. Nu te preface că nu înțelegi. Bănuieşti multe şi poate chiar ghiceşti. Nu aştepta să-ți dezvălui gândurile mele. Mi-eşti cea mai bună prietenă, dar sufletul meu rămâne al meu, şi mă împotrivesc îndârjit ca un străin - toți *trebuie* să-mi fie străini - să-l dezvăluie.

Singur, nu te uit. în singurătate, nimic nu se uită, ci numai se liniştesc tulburările. Deosebirea este aceasta: că în singurătate pot iubi sau gândi un lucru, calm, senin; în timp ce în mijlocul celorlalți m-ar sugruma neliniştile, m-ar întuneca până la ură. Nu uit decât amintirile pe care le voiesc uitate. Prietenia noastră rămâne. Deşi, ceea ce mă hotărăşte să nu te mai văd e o călcare a prieteniei. Tu, de ce nu vrei să înțelegi?..

De ce te-am sărutat? Gândeşti că ne mai putem numi prieteni acum, cât timp tulburarea e proaspătă în creierul şi în sângele meu? Tu accepți promiscuitatea sentimentală; prietenia alături de sărutul pe buze. Eu mă răzvrătesc împotriva ei. Toate prieteniile sfârşesc aici: se împrumută la început cărți, se ascultă concerte împreună, se prelungesc vizitele până seara târziu, se strânge înfiorat palma prietenei, apoi sărutul sfios, apoi îmbrățişarea pătimaşă, apoi logodna sau colajul. Prietenia mea trebuie să rămână pură. Nu mă stăpâneşte rigiditatea unei morale mediocre, ci voința mea. Eu vreau să îmi rămâi numai prietenă.

Tu nu poți să-mi înțelegi disperarea? Şi eu, ca toți ceilalți; şi eu, te-am sărutat după o noapte petrecută atât de *nou* şi de eroic. De ce n-am putut rămâne stăpân până la capăt? Pe tine nu te sufocă mediocritatea acelui sărut? Şi noi, prieteni austeri, vorbiți de râu şi neînțeleşi în originala noastră puritate, să sfârşim ca oricare dintre ultima mie de perechi universitare? Mă torturează până la obsesie gândul că ne-am lăsat înfrânți acum. la sfârşit, de mediocritate. De aceea trebuie să ne despărțim, pentru un răstimp.

Nu vreau să înțelegi greşit *despărțirea* noastră. Nu se va rupe nimic, nu se va pierde, nu se va încheia nimic. Despărțirea cea mare se va înfăptui în toamnă, când eu voi pleca în Nord, iar tu în vreo țară caldă, sau vei rămâne aici, cu căsnicia de mediocră şi comodă fericire.

Vom rămâne câteva luni singuri; eu cu cărțile mele, tu cu prieteniile cele noi. Ne vom scrie, cât mai mult. Dacă îți trebuiesc cărți, ți le voi trimite prin Radu. El e singurul pe care îl primesc, foarte rar, în mansardă.

Mă întrebi dacă lucrez ceva. Nişka, sunt atâtea lucruri care trebuiesc ştiute... Cărțile sunt mari, multe, ispititoare; nopțile sunt lungi. Anii aceştia i-am petrecut ca să-mi adun ştiință. De acum, cine ştie ce voi face. Cel care se opreşte la cărți e un sărman neputincios; iar cel care trece pe lângă cărți, un schilod. Drumul meu trebuie să mă ducă acolo unde vreau eu. Ţie n-am să-ți spun. Aceasta se va şti după cinci, zece sau cincizeci de ani.

Dar nu e aşa că te plictisesc mărturisirile mele obscure? Rugându-te să înțelegi şi să nu te superi, te salută *prietenul tău.*

P.S. Ştii că Radu iubeşte tot mai mult pe Viorica? E ciudat; se apropie doi ani de când a cunoscut-o şi a îndrăgit-o. Radu niciodată n-a fost atât de statornic. S-a schimbat mult. Bea tot mai rar, citeşte. N-are să izbutească să-şi realizeze o viață corectă; de aceasta sunt sigur. îi lipseşte ceva, un resort lăuntric sau o axă, sau o noțiune. Nu ştiu. Dar Radu e menit ratării definitive. De aceea te întreb dacă tu ştii ceva de la Viorica.

Sunt stupid. Am uitat iar că nu vrei să te împaci cu vechea ta prietenă. De ce, Nişka?...

Prietene, pentru un asemenea fapt să ne despărțim? Sunt atât de tristă... Am suferit, şi nu ştiu cum să-ți scriu ca să înțelegi suferința mea. Tânjeam zi după zi. Mă deşteptam diminețile, ostenită. Aş fi voit să fug, să fug... Ştiu cât sunt de stupidă să-ți mărturisesc dorurile mele. Tu ai voit să le împlinesc; dar dacă nu ştiu cum?... Ştiu un singur lucru, pe care ți—1 împărtăşesc cu rugămintea de a-l înțelege cuviincios: că am nevoie de tine, de apropierea ta, de glasul tău, de trupul tău. Vreau să te simț *vecin.* Departe, mă chinui.

îndur acum crize pe care nu le înțeleg. Iarăşi te rog: de ce nu vrei să mă ajuți? Ele au să se limpezească, ştiu; dar dacă mă vor ucide şi pe mine, în acea mediocritate care ne înspăimântă pe amândoi? Te rog să mă ajuți, să mă aperi. Nu ştiu cum să-ți scriu; dar am început să mă tem de soartă, de oameni. Mă simt iarăşi slabă şi nici nu mai pot râde ca altădată, nu mai mă pot preface. Altădată eram tristă, şi toți mă socoteau ne-

astâmpărată, uşoară, nepăsătoare. Acum, toți înțeleg că sunt tristă. Cine ştie ce bănuiesc. E jignitor, şi pentru mine, şi pentru tine.

Crezi că pe tine nu te bănuiesc toți că eşti îndrăgostit şi suferi în singurătate? îți spun aceasta ca să înțelegi că pustnicia ta e absurdă şi primejdioasă. Ai să te surmenezi, şi n-ai să poți scrie nici una din cărțile pe care le-ai făgăduit. Şi apoi, eşti stupid; pentru o nevinovată şi de mult trecută sărutare - să ne despărțim?... Dar eu am uitat; nu mai sunt tulburată nici de amintire. Tu, dacă ai cu adevărat voință, uită. Primeşte să ne întâlnim iar, şi iar să petrecem ca doi bum prieteni.

îți strânge mâna, *Nişka.*

P.S. Nu-mi scrie, te rog, *nimic* de Viorica. Pe Radu l-am văzut de câteva ori, dar n-am surprins nimic deosebit.

VI

Nişka, am citit scrisoarea ta în cea mai frumoasă dimineață de iarnă, în cel mai alb oraş. Dacă ai şti cât m-ai ispitit să cobor jos, în curtea cu zăpadă, pe străzile cu soare, cu pomi, cu perechi fericite... Nişka, m-am chinuit

iarăşi, cu amintiri întunecând seninătatea rafturilor. Eu, care mă socotisem aproape liniştit, şi-mi făgăduiam să te întâlnesc... Mă înspăimânt, Nişka, de mânia tragică pe care o simt deasupra-mi. Oricât m-aş însenina, un cuvânt scris de la tine iar mă tulbură. Lupta începe, şi biruinţa mă dăruieşte după ceasuri lungi, şi când totul a ajuns iar amintire, un alt cuvânt scris o înviorează; şi iar începe lupta...

E stupid să mă plâng de consecinţele unei hotărâri de ale mele. Eu am voit, eu trebuie să sufăr. E o dovadă de slăbiciune scrisoarea aceasta, care începe cu mărturii; dar ar fi mai mare slăbiciunea dacă nu ţi-aş trimite-o. Nu şterg nimic, ci îţi scriu că dimineaţa, cerul şi scrisoarea ta m-au chinuit amar, disperat, prelung că o agonie. N-am putut citi nimic în acel ceas. Am privit pe ferestruică doi plopi înzăpeziţi, într-o curte albă.

Nu, Nişka, tulburarea n-a trecut. Eu nu te pot vedea atât timp, cât sărutul final stăruie să mă mustre. înţelege, te rog, şi durerea mea, singur aici, într-o iarnă cu câmpuri, cu petreceri, cu săli luminate până în zori. Eu nu mă pot coborî înainte de un fapt pe care îl aştept, dar nu-l înţeleg.

Uită tristeţea scrisorii mele; sunt tot atât de puternic, oricâte ispite m-ar încerca. Aminteşte-ţi că tinereţea e o criză; nu supravieţuiesc decât câţiva nebuni, stăpâniţi de patimi sau de încordări eroice. Tu cunoşti hotărârea mea. Acum, cât timp sunt trist şi tulburat, nu sunt erou. Trebuie să ajung. Viaţa mea nu acceptă compromisuri: ori erou, ori anulat.

De aceea lupt, ca unul care ştie că înapoia lui e moartea, etică, sentimentală sau cerebrală.

Ţi-am spus prea mult, nu e aşa?...

Acelaşi prieten.

VII

...Am venit la tine, dar am citit acel ciudat bilet de la uşă şi m-am întors. Veneam cu veşti; dar unui înmormântat de viu la ce i-ar mai folosi?...

Se vorbesc multe prin oraş asupra claustrării tale. Zvonul pornit de la redacţie pomeneşte de o carte pe care o scrii şi care va cuprinde o sută de foiletoane. Dar e un zvon pe care nu-l crede nimeni. Prietenii tăi insinuează că ai fi îndrăgostit şi că, îngâmfat cum eşti, nu vrei să te trădezi. Deşi, singurătatea ta prelungită e atât de vorbitoare...

Un alt zvon e de-a dreptul ofensator. Se şopteşte anume, mai ales de către colegii din cerc, că eşti *nebun.* Nu te supăra; eu nu fac decât să reproduc fidelă cele ce-mi ajung la ureche. După socoteala lor, ai înnebunit astă-toamnă, când ai publicat acele pagini de scandal. Nebun erai şi mai înainte, pentru că scriai întotdeauna la persoana I şi pomeneai de tine ca de un supraom, pomeneai de „carnea, sângele şi duhul" tău ca şi cum toţi cititorii ar fi fost obligaţi să le proslăvească. Acestea spun ei, colegii de la cerc. Fireşte, eu nu cred nici unul dintre zvonuri. Cred că vrei să faci o farsă şi să lucrezi în tihnă la unul din mediocrele tale romane. Mi le-ai povestit,' astă iarnă; şi cred că nu se vor vinde.

Pe mine mă poţi primi, nu? Am şi alte lucruri să-ţi împărtăşesc, care te-ar putea interesa; asupra dragostei lui Bibi, asupra unui domn care mă cere de soţie, asupra unui tânăr drăguţ, cu buze foarte frumoase, care ţi-e prieten etc.

Fireşte, dacă eşti prost-crescut şi te încăpăţânezi să nu mă primeşti, n-am să mă supăr. Să nu crezi că am să mă neurastenizez de dorul tău. N-am să te mai vizitez, niciodată.

In orice caz, te pot vesti că aceasta e singura scrisoare pe care o primeşti de la prietena ta,

Nonora.

VIII

IX

Nu mi-ai spus nimic, prieten eremit şi răutăcios. Eu aştept lămuriri precise, şi tu mă zăpăceşti mai mult. Nu ştiu ce şi cât să înţeleg din scrisoarea ta. Cu cât o citesc mai mult, cu atât sunt mai tulburată. Sunt eu, *prietenă,* atât de ispititoare? Am rămas împreună noaptea de Ajun şi nu mi-ai spus nimic. Am fost ca doi prieteni vechi şi buni. De ce te-ai schimbat, de atunci? Să fie acel sărman sărut, de care mă căiesc? Dar uită-l, uită-l!...

Tu, care ai exaltat prietenia, te porţi ca cel din urmă dintre prieteni. Un pretext stupid îţi slujeşte să te îndepărtezi după ce m-ai silit doi ani să gândesc şi să simt ca o tovarăşă de a ta. E atât de greu să înţelegi că sufăr de absenţa spiritualităţii tale, cum ai suferit tu fără Grieg sau fără *Comentariul lui Don Quichottel*

Nu-mi eşti prieten, pentru că mă sileşti să scriu asemenea scrisoare, cu rugăminţi de îndrăgostită. E umilitor. Acum doi ani nici nu ţi-aş fi răspuns după cea dintâi scrisoare a ta. E prea târziu. Iţi sunt prietenă, şi am nevoie de creierul şi sufletul tău. Ştii că sunt femeie, şi încă prea tânără, să pot evolua singură. Nu pot face nimic fără sprijin, fără imbold. Nu pot face nimic *mare.* înainte de a te cunoaşte, eram nepăsătoa-re şi mă socoteam liberă. Acum, nu mai sunt. Vreau prea mult ca să păşesc singură. Am nevoie de atmosfera pe care o respiri tu, de gândurile şi încurajările tale. Dacă tu vrei să ajungi *erou,* eu vreau să ajung o femeie de elită. E greu, nu e aşa? De ce nu-ţi aminteşti şi de mine? Car-' ţile pe care te oferi a mi le împrumuta nu preţuiesc nimic, acum, când sunt tulburată de gândul că *nu vrei să mă primeşti.* Eu nu am să mă realizez prin lecturi. Universitatea nu mi-a dat nimic. M-am schimbat prin tot ce mi-ai comunicat tu, cu vorbă vie, cu fapte, cu îndemnuri. Cărţile le înţeleg

alături de tine. Şi le înţeleg numai când nu sunt neliniştită; ca acum, de un prieten pe care îl pierd.
Aş avea atâtea să-ţi spun, să te întreb... Cum le-aş putea scrie, când eu scriu ca *tine,* cu expresiile tale?
Poate mi-ai făcut un mare rău, aceasta ţi-am mai spus-o, învăţându-mă să pătrund oamenii după preocupări, fraze şi conţinutul noţiunilor. Nu mai pot suporta colegii care îmi fac curte, nici colegele vicioase şi bâr-fitoare. Nu mai pot suporta pe nimeni în afară de Bibi. Nu ştiu ce are să se petreacă cu mine.
Aştept primăvara cu inima strânsă. Dar mi-e atât de dor de ea... Am atâtea amintiri pe care le vreau împrospătate. Dacă aş şti să scriu, ţi-aş spune multe;*şi dacă aş vrea, iarăşi ţi-aş spune multe...
Nu e aşa că n-ai să te superi dacă am să fiu şi eu enigmatică?
Prietena ta, *Nişka.*
Nişka, întotdeauna când îţi citesc scrisorile mă întristez. Şi nu alung tristeţile decât scriindu-ţi. De aceea, poate, ritmul începutului şi ritmul sfârşitului sunt atât de potrivnice în scrisorile mele.
Nu ai deloc dreptate. Datoria prietenului e să împartă durerea celuilalt, spui tu. Deşi eu cred altfel, îţi accept formula. Dar dacă nu-ţi mai sunt prieteniei *altceva?* Nu am atunci datoria să mă încordez şi să ajung iar *prieten?* îţi mărturisesc aceasta ca să nu mă înţelegi greşit, şi să nu vezi în claustrarea mea o călcare a prieteniei.
Ştiu că eşti reconstituită prin mine şi ştiu că sufletul feminin e pasiv, aşteptând să fie fecundat de spiritul şi valorile masculine. Dar nu îţi socotesc criza atât de primejdioasă ca să renunţ la hotărârea mea şi să mă apropii, să te mângâi.
Tu ai două căi de urmat: cea dintâi, anevoioasă şi riscantă până la compromitere, e calea libertăţii perfecte. Poţi rămâne pură, fecioară, luminată de un sens spiritual, chiar cu riscul de a părea în ochii celorlalţi o vicioasă. Drumul e greu, pentru că femeia se orientează greu *singură.* Iar, pe această cale a libertăţii perfecte, trebuie să păşeşti singur. Rezervele sufletului feminin se consumă repede şi, în lipsa unui alt suflet prieten, nu se mai împrospătează. O femeie, oricât ar fi de superioară, dacă nu se ataşează de o conştiinţă masculină cu care să comunice, luând şi dăruind, piere. Mediocritatea biruieşte întotdeauna asupra unei femei singure.
De aceea - deşi mă doare sfatul acesta, pentru că mi-eşti prietenă -apucă de la început cea de a doua cale, a fericirii prin abrutizare spirituală. Căsnicia e cel mai perfect fapt omenesc, când e concretizarea permanentă şi vie a unei fericiri etice. Şi e cel mai dezgustător când se înfăptuieşte prin laşitatea unuia dintre soţi. Astfel înţeleg eu. Dar tu trebuie să vezi cum văd toţi ceilalţi căsnicia: o întovărăşire arbitrară a doi oameni care nu se cunosc, care sfârşesc prin a se suporta şi chiar împrieteni; o fericire călduţă de cămin, mulţumiri resemnate, emoţii mediocre de-a lungul unui şir de amanţi sau de copii. Totuşi, căsnicia e inevitabilă; sufletul feminin oboseşte repede, iar trupul se insinuează, şi chemările lui nu pot fi înăbuşite.
Să nu crezi că sunt un mizantrop sau un anarhist. Sunt numai un puritan şi, dacă nu mă răzvrătesc viciile şi greşelile în libertate, mă întunecă şi mă înspăimântă mediocritatea adulterului inevitabil. Am cel mai sincer dispreţ pentru amant, care culege resturile (a fost *altul* înaintea lui, nu?...) şi profită de inexperienţa sexuală a soţului, sărman funcţionar grăbit să adoarmă după o singură şi pripită îmbrăţişare... Am acelaşi dispreţ pentru soţ, care-şi caută soţie ca să poată avea apartament luxos,

mâncare caldă şi copii. Oameni care nu tresar rostind: *acesta e copilul meu...*
Dar am ajuns prea departe, şi nu ştiu unde să mă întorc.
Pe tine te sfătuiesc să încerci amândouă căile. Urmează pe cea a libertăţii; în curând, te vei simţi sfârşită, deprimată, epuizată. Ai să vrei să-ţi treci grijile şi oboselile asupra unui soţ. Pentru că nu vei avea curajul să pleci singură, te vei lăsa purtată de un tovarăş care acum ţi-e necunoscut. Pentru că nu vei avea puterea să alegi *tu* soţul dintr-o mie de bărbaţi, te vei lăsa aleasă. Nu trebuie să te simţi jignită. Aceasta e soarta, menirea femeilor. E adevărat, eu am voit, şi acum vrei şi tu, să ajungi o femeie superioară. îţi mărturisesc, faptul acesta ar fi cea mai mare mulţumire a unei anumite părţi din viaţa mea. Dar nu-l văd cu putinţă. Tu ai toate însuşirile şi toate păcatele femeii de elită. Orişicât m-aş trudi vei rămâne capricioasă şi te vei pleca după fiecare înfrângere până la anulare. Tu eşti perfectă lângă mine. Dar drumurile noastre trebuiesc despărţite, mulţi ani. Tu nu vei avea puterea de a trăi *liberă* aceşti ani. Vei aluneca firesc şi iremediabil în mediocritate. Poate, nu mă vei uita; dar, la întoarcere, nu mă vei mai înţelege... »
Toate acestea sunt triste, nu? Le îndur şi eu, dar le ascult, pentru că ele sunt mai puternice decât mine; sunt ale destinului, ale sufletului tragic pe care-l desluşesc în lume şi în munţi.
Tu trebuie să te gândeşti întotdeauna că ceea ce *citeşti* în paginile acestea au fost *scrise* de mine; că dacă pe tine te întristează, mie mi-au scormonit visările şi mi-au însângerat sufletul. Tristeţea mea e întotdeauna mai disperată; pentru că mă tortureaza gândul acesta: un cuvânt, şi tristeţea s-ar preface în bucurii. Dar menirea mea e să nu spun cuvântul.

X

Iartă-mă că ţi-o spun de la început, dar eşti aproape nebun. Ieri am fost la tine, am citit biletul de la uşă şi am ciocănit un sfert de ceas. Erai acasă, pentru că aşa scria în bilet, şi apoi uşa era închisă. Ţi-am strigat de mai multe ori: „Petre, sunt Petre, şi trebuie să-ţi vorbesc." Sunt sigur că ai auzit. De ce nu mi-ai deschis? Radu mi se plânge că nici pe el nu-l mai primeşti. Iar Nonora te bârfeşte groaznic prin oraş; răspândeşte zvonul că ai

înnebunit, că nu mai răspunzi la scrisori, că vrei să pari original. Ce s-a întâmplat între voi? Vă ştiam prieteni. Şi apoi, ce s-a petrecut cu tine?...
Eu am venit să-ţi comunic un eveniment pe care nu l-a aflat nimeni până acum: logodna mea. Aşa e că par stupid? Dacă mi-ai cunoaşte lo-
godnica, ţi-ai schimba gândul, aşa cum mi l-am schimbat şi eu. Am să fiu fericit; soţia mea mă va îndemna neodihnit să urc treptele, să *ajung.* Mi-a înţeles patima şi s-a entuziasmat. De acum, puterile mele de muncă sunt înzecite. Fac totul ca să-i plac ei, pătrund tot mai sus ca s-o văd mulţumită de mine. Urăsc şi mai feroce, pentru că, de acum, un fapt nu mă supără numai pe mine, ci şi pe ea, care ar fi voit să fac *eu* acel fapt, iar nu altul.
Ţie ţi-am mărturisit, pentru că tu erai singurul care ştiai de dragostea mea şi de ambiţiile mele. Acum, lupta dintre cele două patimi a trecut, pentru că amândouă s-au contopit într-una singură, covârşitoare: fericirea noastră...
Şi ţi-am mărturisit, de asemenea, pentru că toţi spun că eşti îndrăgostit de Nişka. Şi vreau să te previn că te aşteaptă un dezastru dacă o vei lua de soţie. Pentru că Nişka nu e de aceeaşi esenţă spirituală ca logodnica mea. Nişka nu te va putea aţâţa la muncă, la creaţie, la curaj. Tu vei găsi, mai târziu, o soţie bogată şi inteligentă, care te va ajuta mult; nu numai colaboratoare, ci şi un pas înainte social; trebuie să cauţi un nume şi o avere. Logodnica mea nu le are; dar are acele însuşiri de care ţi-am vorbit, îţi doresc să nu pieri în mediocritatea care te înspăimântă. De altfel, ne vom vedea curând, nădăjduiesc.
Petre.

XI

Prietenul meu, de ce mă înspăimânţi zadarnic? De ce îmi prevesteşti un viitor în care tu însuţi nu crezi? Tu ştii că eu n-am să primesc un soţ, că n-am să împlinesc o căsnicie mediocră. Prietenia noastră, veche de doi ani, crezi că nu m-a învăţat ceea ce trebuie să fac?...
Am plâns iarăşi citindu-ţi paginile răutăcioase. Ai uitat, în vreme ce le scriai, că le va primi o prietenă care nu te-a văzut din noaptea de Ajun, o prietenă tulburată, în plină criză, dezorientată, fără ajutor. Nu poţi înţelege cât rău mi-ai făcut. începusem să mă bucur de primăvară, să nădăjduiesc o întâlnire apropiată. Voiam să-ţi fac o sumă de surprize. Ca să-ţi plac, am citit mult, din cărţile dăruite astă-iarnă. Mi-am însemnat pe o fâşie de hârtie mulţime de întrebări, asupra unor pasaje ciudate. Mă simţeam atât de fericită... Şi, deodată, scrisoarea ta, aspră şi mincinoasă.
Ce vrei să-ţi spun? N-ai dovedit, în ultimul timp, nici un pic de bunătate, de prietenie, de mângâiere. Dintr-un capriciu, m-ai îndepărtat, după ce m-ai îndemnat, doi ani, să-ţi fiu aproape. Vrei să-ţi spun mai mult?
254
255
Vrei să sfârşesc scrisoarea aceasta cu tânguiri de îndrăgostită? Ar fi stupid şi inutil. Recitind paginile ultime ale corespondenţei noastre am înţeles că nimic nu te poate convinge de sălbăticia ta, nici chiar dacă ţi-aş spune că te iubesc. Te admir şi te invidiez că ai un suflet atât de aspru sau atât de nesimţitor. Tu minţi spunându-mi că suferi în singurătate; dacă ai suferi şi tu, nu mi-ai scrie scrisori în care să mă sfătuieşti la mediocritate, după ce doi ani m-ai ajutat să ies din ea.
Nu te înţeleg... E atât de senin afară, atât de cald, sunt atâtea flori... Şi eu plâng ca o adolescentă şi mă gândesc la hotărâri nebuneşti. Cum poţi rămâne în mansardă? Te urăsc; eşti încăpăţânat ca o bestie... lartă-mă; ştiu că voinţa ta te scurmă, te sângeră. Dar şi eu sânger; singură, fără prietenul meu, cu atâtea daruri neînţelese, în primăvară, cu tristeţea care mă copleşeşte... Nu ştiu ce am să fac. Mă gândesc tot timpul la tine, îţi recitesc scrisorile, îmi amintesc cu Bibi tovărăşia noastră şi marea, şi vacanţele... Aş plânge de ciudă că par sentimentală şi îndrăgostită, eu, prietena ta, *Nişka...*

XII

în *Jurnal:*
„Citind astăzi ultima scrisoare a Nişkăi am fost atât de disperat, m-am simţit atât de singur şi părăsit, încât voiam să cobor în stradă, să alerg, s-o întâlnesc şi să-i spun: mi-eşti dragă!...
M-am hotărât să-i trimit acest caiet intim; ca să-mi înţeleagă faptul şi durerea, mai scriu aici câteva pagini, lămuriri finale.
Eu ştiam că Nişka m-ar fi primit tovarăş vieţii ei. Ştiu, de asemenea, că Nişka e *singura* femeie pe care aş dori-o tovarăşă. Ea nu e numai o fată cu cele mai multe însuşiri; ea e *creată* de mine; şi ea mi-e dragă. Scriu toate acestea cu amărăciunea celui ajuns la sfârşitul îndurărilor. Simt că nu mai mă pot împotrivi mult sufletului care se zbate, trupului care se răzvrăteşte. Simt că, dacă nebunia nu mă va stăpâni încă puţine zile, năruirea eroismului va fi deplină şi definitivă. Mă simt atât de ruşinat vorbind de eroism aici, pe această pagină care va fi citită de Nişka... Eu, care nu am putut tăcea până la urmă, care trimit *Jurnalul* ca prietena să afle cât am îndrăgit-o, cât m-a torturat şi m-a ispitit...
Nişka mi-e dragă, Nişka e perfectă, e liberă, e frumoasă, mi-e dragă... Acum, mai mult ca oricând, mă ispiteşte gândul: de ce să nu ajungem tovarăşi? în toamnă plec; de ce să nu plec cu Nişka, chiar fără să fim soţi, aşa cum a visat ea?...

Şi cu toate acestea, trebuie să renunţ. Trebuie să renunţ pentru că aşa am voit eu, aşa vreau eu. Magia cuvântului îşi va face efectul. Am să pronunţ şi să gândesc: voinţă *câteva* minute şi am să mă schimb...

Sunt mai trist, dar mai înseninat. Pot scrie, aşa ca să înţeleagă Nişka. Prietena mea, de care mă dezlipesc pentru totdeauna, ghicindu-i sfârşitul, înecată în ceaţă, în oraşul cu acoperişuri întinse...

Tovărăşia Nişkăi ar fi, pentru mine, singura fericire pe care aş putea-o aştepta. Nu se îndrăgeşte decât o singură dată, şi numai o dată se întâmplă ca sufletul fetei să-l stăpâneşti. Dar eu nu pot crede în fericire. Mi-e teamă de fericre, mă înspăimântă. Nu pot s-o gândesc, nici s-o simt. Nu pot crede în *realitatea* fericirii. Or, tovărăşia Nişkăi se contopeşte în sufletul meu cu fericirea. Toate experienţele, toate încordările de până acum mi-au pogorât un sens tragic al existenţei. Pentru mine, tragicul e efectiv, nu o vorbă deşartă de conţinut, nici o spaimă copilărească. Eu mă simt dus de meniri. Menirile mă poartă prin voinţa mea. înţelegând că voinţa e ataşată de o *altă* voinţă, o ascult. Ultimii ani mi s-au desluşit în tâlcurile lor intime, care atunci îmi scăpau. întâlnirea cu Nişka, la începutul unei crize, a fost tragică, după cum tragică a fost prietenia noastră, prefăcută, în mine, în iubire; iubire din pricina şi, totuşi, împotriva voinţei mele.

Eu nu pot crede în fericire. Viaţa mea va fi întunecată, amară, nostalgică, sobră, aspră, pentru că aşa vreau eu. Mai târziu, când eroismul nu va fi numai o ţintă, poate sufletu-mi va oglindi alte lumini. Acum, sensul vieţii acesta e.

Şi apoi, tovărăşia Nişkăi mi-ar fi în acelaşi timp un nesfârşit chin şi, poate, prilej de nimicire a prieteniei şi admiraţiei *ei.* M-ar chinui Nişka, pentru că aş vrea să se gândească fără odihnă numai la mine. N-aş răbda să admire pe un tenor, pe un pictor sau pe un sportsman. Aş vrea să mă admire pe *mine,* în toate aceste atitudini. Aş vrea să fiu eu tenor, eu pictor, eu sportsman.

Aş fi neliniştit, m-aş consuma lucrând şi aş sfârşi prin a nu mai lucra nimic. Aş fi rămas tot timpul lângă ea, aş fi voit s-o am necontenit lângă mine, aproape, să nu-mi rămână nimic străin, nimic nemărturisit. N-aş mai fi putut munci, nici reculege. In puţini ani, lipsit de experienţe cerebrale, nu m-aş mai fi reînnoit. Evoluţia mea ar fi fost iluzorie. Voinţa mi-ar fi rămas aceeaşi, fără să se depăşească. N-aş fi împlinit nici una din operele făgăduite mie şi Nişkăi.

Iar Nişka nu mi-e prietenă şi creatură decât prin viaţa mea lăuntrică, pe care am ştiut-o căli, modela, înfrâna. Nişka mă admiră, pentru că mă aflu sus, cu valorile şi năzuinţele mele. Dar dacă aceste năzuinţe nu se vor realiza *niciodată?* Decepţia cea mare va fi a Nişkăi. Ea va regreta tot ceea ce crezuse mare, puternic, inedit în mine.

257

Şi apoi, chiar dacă aş putea *crea* lângă Nişka, m-aş simţi umilit. Nişka m-ar cunoaşte larvă, sobol muncitor şi orb, cu plânsul neputinţei, cu faţa descompusă de veghi, cu disperările şi înfrângerile deprimante. Nimic din seninătatea sigură, calmă, aspră, distantă pe care o admiră ea, de departe, în mine. M-aş arăta cu păcatele cărnii, cu slăbiciunile sufletului.

Toate acestea nu m-au împiedicat să-mi fie dragă Nişka, mult, mult. Dar dragostea nu are nici o înrâurire asupra vieţii de toate zilele. Ea va rămâne în suflet; nu mă înspăimânt s-o port, ani. De ce să mă tem de dragoste? De ce să încerc s-o ucid, pentru că nu-i pot împlini chemările?

Aceasta e o dovadă a puterii: să nu mă las purtat de dragoste, totuşi, să n-o urăsc, să n-o dispreţuiesc.

Vreau ca singura lumină străină îngăduită în suflet să fie Nişka. Nu mă voi feri de ea, de acum. îmi va fi iarăşi bună prietenă şi aproape. Mă voi coborî iarăşi în lume. Deşi n-am încă dovada biruinţei definitive."

*

Nişka, îşi trimit *Jurnalul* meu intim, a cărui ultimă pagină am sfârşit-o acum, ostenit şi istovit. Mă simt năruit, sfărâmat. De abia mai am puterea să scriu. Nici nu mai recitesc. Cred că am scris multe fraze obscure. Mi se întunecă mintea. Mi-e somn şi tremur de oboseală. Am fost puternic, Nişka, crede-mă; am fost foarte puternic, am fost aşa cum voiai tu să fiu... Nu am lăsat pe nimeni deasupra-mi... Iartă-mă.

Singurul tău prieten.

XIII

Prietene, iartă-mi tot ce ţi-am scris. Cum să-ţi spun bucuriile şi lacrimile care m-au covârşit citindu-ţi *Jurnalul?* Am învăţat aproape pe dinafară paginile din Italia. Dacă eu aş şti să scriu, ţi-aş mărturisi acum multe. Dar de ce trebuie numaidecât să scriu frumos? Cele ce vreau să-ţi spun, le pot spune sincer şi fericit, aşa cum e sufletul meu acum.

N-am vrut să cred de la început; suna atât de ciudat „Mi-eşti dragă, Nişka!..." Ultimele tale fapte mă siliseră să te privesc ca pe un om *care nu poate* să fie îndrăgostit. Te vedeam atât de sus, atât de izolat... şi suferearn, eu care aveam nevoie de tine, şi care nu mă puteam înălţa...

Cum să-ţi spun? Mi-e teamă să scriu aici: mi-eşti drag! Pentru că ştiu că e mai mult decât aceasta. Mi-e teamă să nu crezi că sunt îndrăgostită. Poate sunt, dar sunt şi altceva. Dragostea fetelor e ciudată şi nestatornică. A mea, nu ar fi putut fi altfel. Dar eu mă simt legată de tine mai adânc, mai definitiv. Nu eşti pentru mine soţul ideal, nici logodnicul

suav, nici curtenitorul priceput. Eşti ceea ce eu nu voiam să cred că există, eşti un Dumnezeu care m-ai făcut şi mi-ai dat suflet. Te-aş vrea stăpân, şi nu sunt umilită, pentru că te ştiu un *bărbat.* M-aş târî la picioarele tale, şi

aceasta nu pentru că sunt îndrăgostită de tine, ci pentru că te simt puternic, mare şi creator al luminilor mele. Tot ce e luminos în mine ți se datorește. Tu ştii, orice fată se îndrăgosteşte, în fiecare primăvară; dar dragostea trece, se uită, fără să lase urme. Eu mă simt a ta, simt că nu pot vieţui decât alături de tine, pentru că alături de tine gândesc şi simt, aşa cum vrei şi cele ce vrei tu. Nu ne mai putem despărţi. Nu trebuie să ne despărţim. De ce să te chinui, de ce să suferi şi să-ţi risipeşti puterile? Eroicul tău, care mă fascinează şi mă stăpâneşte, va fi de acum înainte rodnic. Tu ţi-ai trecut probele voinţei. Cele ce ai îndurat te-au călit îndeajuns. Nu duce renunţarea până la nebunie.
De ce să ne despărţim? Tu îmi spui că îţi sunt dragă. Eu ţi-aş spune multe dacă nu aş fi atât de tulburată şi atât de grăbită.
Tu îmi mărturiseşti că eu îţi sunt fericirea concretă şi autentică. Pentru mine... De ce să nu rămânem tovarăşi, toată viaţa? Nu ne vom mai întâlni altă dată. Nu vom găsi, nici unul, care să ne înlocuiască. Tu m-ai creat, m-ai creat, aşadar, pentru chemările sufletului tău. De ce nu mă iei?
Acum, când ştiu că tu suferi *mai mult,* şi din pricina mea, nu mă sfiesc să te cer, să mă dăruiesc ţie. Mai târziu, fericiţi, tu puternic, eu aproape de tine, ai să-mi mulţumeşti. Viaţa ta îşi va pierde sensul fără mine. Apropierea noastră - de trupuri şi suflete - nu va dăuna operei. Atunci când vei fi obosit, slab, deprimat, te voi mângâia. Nu m-ai învăţat *tu* aceasta? Nu mi-ai sădit tu preţuirea feminităţii?...
Nu te teme că vei fi larvă informă şi oarbă. Voi şti să uit atunci când opera va străluci perfectă. Pe mine, care am fost atât de slabă, nu mă înspăimântă slăbiciunile omenescului. Ştiu că tu vei izbuti, întotdeauna, să le înfrângi.
Tu vezi soarele în dimineaţa aceasta? Pe tine te nelinişteşte primăvara, te cheamă, te sfâşie? Când vrei să ne întâlnim? îmi voi lua şi eu licenţa în vară, şi vom pleca. Sunt bogată şi sunt liberă. Cu atât mai rău de cei ce rămân în urma noastră; ne vor bârfi aflând că am plecat fără să fim soţi. Noi vom fi soţi, dar fără martori şi fără oficiu. Nu e *frumos* aşa? Nu e original, nu e nou şi nu e, mai ales, *real?* Am putea pleca mâine. Vom aştepta vara.
Ce să-ţi mai scriu? Sunt şi eu obosită şi fericită. Aş plânge mult, mult, mă simt încă tristă. Prietene, spune-mi de ce sunt tristă acum atât de aproape de bucuriile pe care înainte mă temeam chiar să le visez? Primăvara, altădată...
258
259
îţi înapoiez *Jurnalul,* aşa cum ai voit tu. Aş fi dorit, astă-noapte, citindu-l şi recitindu-l, să transcriu anumite pagini. Dar nu mai e nevoie. *Jurnalul* e al *nostru,* nu e aşa?
Pentru că, tu nu poţi spune decât *da,* acum. Criza ţi-a trecut. Nu mai ai nici un motiv să te împotriveşti vieţii noastre. Nebunia ta trebuie să se sfârşească aici. Gândeşte-te că tot ce ţi-am scris nu se mai poate uita. Eu aştept de la tine fericirea sau moartea. *Tertium non...*
Dar nu va fi decât fericirea. Pe amândoi ne cheamă fericirea. Am fost destul trişti, întunecaţi. Te-am chinuit destul, şi eu am suferit destul din pricina nebuniei tale. Cum ai putea spune *nu,* în primăvară? Nostalgia plecărilor se va preface în fapt. N-ai dorit tu, din adolescenţă, rătăciri pe ţărmuri, pe ape, printre munţi, *cu mine?* Tu ştii cum îmi ard flăcările plecării? Să colindăm, să colindăm... Tu ai să scrii amintiri; eu am să te ascult, seara, şi am să-ţi zâmbesc...
Câte nu vom împlini, împreună? Te voi ajuta întotdeauna. Nu m-ai învăţat *tu* să-mi ajut tovarăşul pe care îl voi alege? Te-am ales pe tine. Te cer, te vreau, îmi eşti drag şi îmi eşti stăpân. Nu mai ştiu nimic, nu mai ştiu nimic... Iar sunt tristă. Când ne vom vedea? Am să fiu atât de... Nu ştiu, nu ştiu ce să-şi scriu. Ţi-am spus atâtea... Mă simt ruşinată.
Dar tu trebuie să vii, să îmi vorbeşti, să plecăm. Tu nu mai mă poţi lăsa singură.
Acestea ţi le scriu acum, sfârşită, lăcrămând fără să înţeleg pricina. Prietena, prietene, care e
Nişka ta.
SFÂRŞITUL PĂRŢII A II-A
[PARTEA A III-A]
Azi, 8 aprilie, s-a sărbătorit logodna Nişkăi cu fiul cel mare al familiei care o ţinuse prizonieră în vacanţa de iarnă. Acest fiu e inginer şi e îndrăgostit de Nişka.
Vestea am aflat-o de la Radu. Prietenul meu mă privea atent, încercând să pătrundă *dincolo.* Eu am zâmbit şi i-am spus:
- Nişka a avut noroc; va fi o căsătorie fericită; amândoi sunt tineri, frumoşi şi bogaţi...
Seara i-am scris: „Prietenul tău îţi urează etc. E supărat că nu i-ai împărtăşit direct hotărârea ta. încă o dată, felicitări şi salutări. P.S. Nădăjduiesc că îmi vei face, împreună cu logodnicul tău, o vizită. Ştii că eu ies atât de rar"...
*
De la 9 până la 20 aprilie, am muncit ca un nebun, disperat şi neobosit. Ochii îmi lăcrămează de lecturi. Sunt palid, slăbit şi mâna îmi tremură.
Astăzi m-am plimbat mult pe străzi, noaptea. în grădină, florile de liliac s-au trecut. Cărţile s-au adunat atât de

multe în rafturi, încât am început a le rândui pe podele.
Aş vrea să-mi văd prietenii. Dar ei au obosit să vină şi să nu fie primiţi.
Aş vrea s-o mai văd pe Nişka.
*
22 aprilie. Vizita Viorică, cu obraz proaspăt, cu geanta plină de caiete şi cărţi. Lucrează la Academie pentru licenţă. îmi spune că Nişka şi-a amânat examenele pentru toamnă, că nu mai munceşte, ci ziua întreagă rămâne alături de logodnicul ei.
De la Bibi, ştie că Nişka nu mai e tristă, ci râde, glumeşte şi pleacă târziu de la ceaiuri dansante. Logodnicul ei e fericit că Nişka s-a schimbat.

Ascultam atent şi luminat destăinuirile Vioncâi. S-a înspăimântat de slăbiciunea mea, de tremurul mâinilor, de cearcănele ochilor, de mulţimea caietelor scrise.
- Ai să te surmenezi...
- Nu se surmenează decât cei care vor să se odihnească, zâmbii eu.
- Mai ai mult de lucru?
- Până în toamnă. în toamnă plec...
- Unde?
- Nici eu nu ştiu, Viorica... Nu plec, însă, înainte de a aduna rezerve pentru cinci ani. Pentru că nu ştiu dacă voi mai putea citi, acolo unde mă duc...
Viorica mi-a mărturisit şi tristeţile ei. Sfârşeşte Universitatea şi nici un *prieten* bun, şi nu cunoaşte ceea ce ceilalţi toţi cunosc... Şi se înspăimântă de viaţa pe care o va duce de acum. Va ajunge profesoară într-un oraş de provincie. De abia va găsi timp să mai citească o revistă, o carte la o lună. Ea, care răscoleşte acum Academia... Şi cât ar lucra, dacă ar avea un sprijin... Câte n-a nădăjduit în aceşti doi ani... Şi anii au trecut, atât de repede, stupid de repede... Fireşte, are să sfârşească şi ea ca oricare studentă de la Litere; soţie, în cel mai bun caz, a unui profesor de liceu... Şi nici nu-l cunoaşte, încă. Ce frumos ar fi să îndrăgească un coleg şi să ajungă amândoi profesori, aici, în oraş... Ce mult l-ar iubi... Dar mai sunt câteva luni. După licenţă, va pleca acolo unde o va trimite Ministerul. Trebuie să trăiască, nu e aşa?...
- Viorica, te răzvrăteşti zadarnic...
- Nu mă răzvrătesc... Eu înţeleg că astfel trebuie să fie, înţeleg că toate visurile mele au fost visuri... Dar e aşa de trist... Tu eşti băiat, poţi pleca, poţi cunoaşte tot, poţi ajunge oriunde. Dar eu?... Tu ştii că eu am să plâng în ziua licenţei?... Pentru mine, acolo e sfârşitul... îmi sfârşesc tinereţea stupid, fără să fi cunoscut o primejdie, o durere mare sau o bucurie mare...
- Viorica, toate acestea *trebuie* să se întâmple, aşa e firesc...
- Ştiu... Dar nu e trist?
- Nu. înduri acum melancolia sfârşitului universitar, cum ai îndurat melancolia adolescenţei definitiv depăşite. Trece... Ai să începi o viaţă nouă, cu oameni noi, cu locuri noi. Te-ai înlănţuit acum de anumiţi tovarăşi, ai dorit anumite întâmplări care nu se vor împlini. Totul se uită... Câţi dintre noi mai păstrează tristeţea disperată a celei dintâi idile, în adolescenţă? închei o epocă, şi încheierile sunt totdeauna triste. Datoria ta nu e să te laşi copleşită, ci să dai valori mediocrităţii, să găseşti sensuri tuturor faptelor care acum, în criză, ţi se par stupide, ucigătoare, stinse... Lupta împotriva mediocrităţii biruieşte numai în două împre-
jurări: sau ieşind din ea printr-o nebunie a sufletului, sau transfigurând-o. Poţi trăi în cea mai plată mediocritate fără a ajunge mediocru... E greu...
Viorica a plecat tot atât de tristă, iar eu scriu în caietul acesta cele ce mi-a mărturisit ea şi cele ce i-am răspuns.
Sunt atât de fericit să mă simt tânăr, proaspăt, cu pieptul larg şi umeri tari, îndârjit în lupta cu mine, cu lumea, cu destinul... Cine ar putea să mă *biruie,* acum?
De ce s-au despărţit Măriuca şi Gaidaroff? Măriuca se plimbă prin parcuri cu un student de la Politehnică. Gaidaroff e îndrăgostit de o necunoscută.. Dragostea lor a durat doi ani. De ajuns. Acum fiecare apucă pe alt drum. Măriuca aşteaptă o căsnicie pripită. Gaidaroff se pregăteşte pentru barou. Poate nădăjduieşte o soţie cu zestre, cu nume, cu rosturi politice.
De Bibi am auzit veşti triste. Andrei aproape a zăpăcit-o. Şi Bibi îl iubeşte, îl iubeşte. Toţi îi cunosc dragostea, şi toţi cunosc prudenţa lui Andrei. Mi-au ajuns zvonuri că Bibi a făcut nebunii ca să-l reţină, a încercat ultimul mijloc... Nu ştiu şi nu cred.
Cum n-a înţeles, atâţia ani, că nu o iubeşte?
*
Schimbarea lui Radu mă înspăimântă. E torturat de un gând absurd: să se călugărească. Dar e, încă, atât de păcătos... Eu l-am îndemnat să plece singur, să rătăcească, să uite îndemnul la claustrarea oficială.
îi înţeleg gândul, dar mă înspăimântă urmările. Misticismul lui Radu, atât de întunecat, fără disciplină... Va păcătui în mănăstire şi mai mult. Iar liniştea nu şi-o va găsi.
Eu l-am sfătuit să-şi treacă ultimele două clase de liceu, părăsite acum cinci ani, şi-apoi să se hotărască. Să mai aştepte, să mai mediteze. Ascet şi singuratic poate rămâne şi în mijlocul celorlalţi. Ascetismul oficial şi poruncit

e plin de ispite. Nu linişteşte, nu înseninează. Călugăria tânărului nu e o alinare, ci tortură.
*
Şi tot n-am văzut-o pe Nişka. Eu nu pot să mă duc la Ea. *îi* aştept la
mine, sus, în mansardă.
*
Azi, aproape de înserat, pe bulevard, am întâlnit pe Nonora. Uitase obrăznicia mea, scrisoarea fără răspuns şi nepăsarea cu care lăsam să treacă lunile fără s-o văd.
Nonora a fost astăzi mai frumoasă, mai caldă, mai pătimaşă. Mi-a mărturisit că e îndrăgostită de un tânăr actor, cu care se va căsători. Mi-a arătat fotografia lui, cu o dedicație stupidă şi drăgălaşă. I-a sărutat fotografia pe stradă.

262
263
Ce-am simțit eu atunci, mai puternic decât voința mea, mai puternic decât respectul pentru dragostea Nonorei? I-am şoptit, tremurând.
- Nonora, hai la mine!...
- Acum nu se mai poate. Sunt logodită...
- Nonora, în toamnă plec, şi, după ce plec eu, casa se dărâmă. E prea veche... Nu vrei să vezi, *pentru cea din urmă oară,* mansarda?... Acum doi ani o îndrăgiseşi... Nu ai amintiri în odăița mea?...
- Ai să fii cuminte?
- Ca un prieten. * "•
Mi-a zâmbit, mi-a luat brațul - şi am plecat.
Eu îi simțeam trupul încordat, iar sufletul vast, vast...
- A început să fie cald în mansarda ta...
- Scoate-ți bereta, scoate-ți tot ce vrei...
- Ai început să vorbeşti ciudat.
- Nu, voiam să te sărut comod.
- Nu se poate.
I-am strivit buzele şi i-am frânt mijlocul. Nu şi-a putut sfârşi fraza cu împotriviri.
- Nonora, e inutil să te prefaci pudică... Aminteşte-ți. • - Nu se poate!... Acum sunt logodită.
- Cu atât mai rău pentru logodnicul tău... îmi placi şi mie.
- Nu te mai recunosc... Lasă-mă!
Brațele mele erau prea tari. Copcile de pe umeri se deschiseră singure. I-am zărit sânii, bruni şi speriați.
- Nonora, altădată mă lăsai să-ți sărut sânii...
- Acum ai să vrei mai mult... nu se poate!...
De unde îmi ghicea Nonora gândurile? Mă enervau împotrivirile ei de fecioară perversă. Ştiam că o puteam stăpâni prefăcându-mă inocent, desfătând-o şi apoi luând-o ca un fur, fără apărare. Am ales cealaltă cale. Am cerut-o, sincer şi direct. A început să râdă. O ghiceam tulburată, de primăvară, de simțuri, de purtarea mea, de ineditul faptului pe care-l înțelegea din ochii mei.
Trupul i l-am frânt. Brațele i le-am înlănțuit de brațul meu. Am despicat genunchii şi i-am stăpânit coapsele. Faptul s-a petrecut înainte ca Nonora să judece, înainte ca eu să şovăi.
Ne-am desfătat trupurile.
- De ce ai făcut asta, de ce ai făcut asta?...
în patul meu, între cărți, logodnica celuilalt plângea.
Priveam pe ferestruică. Şi simțeam tulburarea nestinsă, şi iar doream
trupul fetei cu mireasma florii de liliac.
*
Din scrisoarea către Petre.
„...Tu nu ai biruit, ci ai fugit din luptă. Am recitit cele ce mi-ai mărturisit la începutul primăverii. Lăudai logodnica pe care acum o socoteşti obstacol în viața ta de cuceriri sociale. Ai făcut acel pas pentru care trebuie să te chinuie mustrări; ai făgăduit, şi te-ai logodit. Apoi, într-o zi de reculegere, cu examenele trecute, ai înțeles greşeala şi ai fugit. Fuga ta nu e o dovadă de voință, ci un fapt laş. Ai fugit după ce îți dăduseşi cuvântul de cinste că vei rămâne prins. Pentru mine, acest cuvânt există.
Acum, din acel oraş depărtat şi imens, îmi scrii că nebunia te-a mântuit. Te-a mântuit mediocru şi umilitor. Pentru mine eşti încă un învins.
Nu mi-au plăcut cuvintele de osândă împotriva logodnicei. Ea nu e vinovată. Ai fost atât de slab, încât ai urât făptura care ți-a dovedit, efectiv, slăbiciunea. De ce s-o urăşti şi de ce să fugi? Trebuia să rămâi aici, să rupi logodna, prefacându-te îndrăgostit de alta sau prefacându-ți vicii care s-o înspăimânte. Aceasta era bărbătesc, nu fuga. Acolo, în oraşul cu ispite, ai s-o uiți. E umilitor; va fi o uitare organică, a sufletului născut din trup, nu a adevăratului suflet.

Şi-mi scrii că te simţi puternic, mare, însetat şi mă îndemni să fac şi eu tot aşa, dacă mă vor surprinde împrejurări asemănătoare. Cu o singură deosebire: eu voi pleca *după* ce voi învinge. Plecarea mea nu va fi fugă, ci faptul celui care vrea să-şi vindece rănile în singurătate.
De altfel, eu nu am nevoie nici de plecare, nici de fugă. Viaţa şi voinţa mea îmi sunt ajutor neînvins. Simt vara în mine şi în arbori. Seva fierbinte îmi adună puteri neînchipuite. Nu mă întristează nimic: nici risipirea cercului, nici logodna Nişkăi, nici plecarea mea pentru atâţia ani, nici dărâmarea casei în care am copilărit, a mansardei cu amintirile adolescenţei, cu atâtea amintiri. Nu mă întristează, pentru că sufletul meu e atât de vast, încât cuprinde într-însul dureri, bucurii, înfrângeri, nostalgii, doruri, fără să se sfarme şi fără să se tânguie.
înjurai meu, toţi sunt trişti de vară şi de despărţiri. De ce să fiu trist? Eu ştiu că toate acestea trebuie să se întâmple. Nu există decât două voinţe: cea cosmică şi cea eroică. Amândouă sunt tragice. Lumea trebuie să se plece şi să-şi primească ursita fără să murmure. Eu mă simt de acum *definitiv* deasupra celorlalţi. înapoi nu mă mai pot întoarce, pentru că sufletul e transfigurat. Nu ştiu dacă îmi înţelegi seninătatea, încrederea în paşii mei de-a lungul ţărilor şi anilor, sensul eroic pe care l-am desluşit după trei ani de încercări şi atâtea luni de chinuri. Claustrarea mea nu a fost o fugă, ci o meditaţie, o reorganizare a mijloacelor de luptă. Tu nu poţi înţelege preţuirea biruinţei, pentru că nu ştii cine mi-a fost duşman.
Am toate motivele să fiu trist, şi sunt totuşi exaltat. Nu o exaltare provizorie şi trucată. Acestea au trecut, o dată cu cele din urmă reminis-

cente ale adolescenţei. Exaltarea izvorăşte din îndurările mele, din ultimele experienţe, din sensul pe care *îl dau eu* lumii. Lumea vastă, nesfârşită; sufletul meu e vast; năzuinţele sunt nesfârşite şi împlinirile vor trebui să fie nesfârşite. Aceasta o spun eu. Eu, care am îndurat magia cuvântului «trebuie».
Soarele există; atât timp cât îl simt aproape de ce să mă întristez, de ce să mă tulbur, de ce să plâng? Nu mai am doruri, pentru că dorul se preface în realizare. Voi pleca. Nimic nu trebuie să mă ţină de vechile ţinuturi, de vechii oameni. în fiecare ceas, alţii. Tot mai departe, tot mai sus. Eu pot să gândesc acestea, pentru că eu le voiesc îndeplinite. Nu plec şi nu rătăcesc ca să uit. Nu voi uita nimic. Cu cât mai mult se vor aduna amintirile, cu atât voi fi mai fericit. Nu fericit în sensul comun. Ci fericit, adică *eu însumi.*
...Sfârşesc această scrisoare prea lungă amintindu-ţi de fapta ta laşă, bicisnică şi mediocră. Nu ai dreptul să mă îndemni spre pildă, pe mine,
care am păşit mult mai sus, fără oa nimeni să ştie să înţeleagă..."
*
Prietenul meu îmi scrie.
„...Trecând prin Lausanne, am vizitat în sanatoriul universitar pe studentul tuberculos cu care am discutat acum două veri, la schit. E foarte rău bolnav, dar e senin. Studiază matematica fără să ştie medicii, mental. M-a întrebat de tine, m-a întrebat dacă ţi-ai găsit credinţa sau stărui în prezumţiosul tău eroism. Nu am ştiut ce să-i răspund. I-am spus că mă rog lui Dumnezeu ca să-şi pogoare harul asupra-ţi şi să te mântuie de nelinişti.
Am întârziat mult de vorbă. El mi-a spus că se află pe urmele unei descoperiri ce întrece tot ce s-a împlinit până acum în lume. Mi-e teamă de prietenul nostru.
Nu ştiu nimic de la tine. Nu ne-am văzut şi nu ne-am scris atâta timp... De ce ne-am uitat noi, oare? Nu-ţi sunt, încă, cel mai bun prieten?
Eu am început să mă vindec de dragostea încheiată atât de amar. Nu-ţi pot scrie aici şi nu pot spune nimănui cât am suferit. Am plâns, m-am rugat de ea, m-am târât la picioarele ei... Eram aproape de nebunie, de sinucidere. Mă rugam lui Dumnezeu zi şi noapte. Studiul nu m-a alinat, ci numai credinţa. înţelegând că nimic nu se mai poate întoarce, am vrut să uit. Şi n-am putut uita decât acum, după un an, după rătăciri în care mi-am cheltuit *tot* ce aveam. Mă voi întoarce sărac, creştin şi dornic de muncă. Sunt mai adâncit. Tot ce stăruia adolescent în ochi, pe frunte, pe buze a pierit. Simt că sunt mai amar, mai trist şi simt că voi rămâne veşnic aşa. Am fost înfrânt, am fost călcat în picioare, istovit. Acum, mă înalţ iar.
Tu ce mai lucrezi, ce mai plănuieşti? Mi-au ajuns zvonuri despre o muncă înspăimântătoare, începută în toamnă şi sfârşită de abia acum. Aştept roadele. Eşti fericit că poţi lucra în tihnă, liniştit, netulburat de ispita dragostei. Prietenul meu, ascultă-mă: nu iubi. Vei suferi mult, vei îndura umiliri şi înfrângeri inutile. Caută liniştea, păzeşte-ţi-o. E singurul lucru care preţuieşte în viaţă..."
*
Astăzi, 21 august, am privit soarele pogorând înapoia câmpurilor dobrogene. Sufletul mi-a fost străbătut de acelaşi orgasm al poftelor vaste. în fiecare dimineaţă şi în fiecare amurg, eu privesc soarele. Acesta îmi aprinde în vine jarul fără care nu pot vieţui. Laud soarele în fiecare dimineaţă şi îl tângui în fiecare seară. Traiul meu e simplu şi aspru. Locuiesc aceeaşi odăiţă, la aceeaşi gazdă de acum doi ani. Dar nu mai scriu povestiri într-un caiet cu pagini albe. Şi în satul răsfirat pe coastă nu mai întâlnesc pe Nişka, pe Andrei, pe Bibi, pe Paul. întâlnesc alţi oameni şi le zâmbesc. N-am fost un singur ceas trist. Rătăcesc pe câmpuri, sorb văzduh sărat, îmi odihnesc ochii în mare. Gândurile mele sunt acum greu de pogorât în scris. Sufletul meu e tot atât de cald şi păstrează tot

atât de neatinsă prețuirea Nişkăi.
Nişka îşi petrece vacanțele la munte, lângă logodnicul ei. Mă gândesc la răstimpuri la ea, la vechii membri ai cercului, despre care aflu puține veşti. Nu sunt trist că toate acestea au trecut. Cele ce văd *înaintea* mea, drumurile care mă îmbie, răspântiile cu vânturi, cerurile cu ispite, întunericurile cu primejdii nu-mi îngăduiesc timp să mă întristez. Sunt atâtea de cucerit, de aflat, de gustat... Sunt pământuri care mă cheamă, sunt insule care mă aşteaptă, sunt cărți care mă doresc, şi atâtea topuri de hârtie albă, rece, ispititoare, care mă ațâță. Altădată, mă întristam la fiecare amintire, la gândul unei despărțiri, al unei livezi înflorite, al unei seri de toamnă. Acum, amintirile mă îndârjesc până la turgescență. Eu *sunt,* şi ele *au trecut.* Gândul acesta mă înfrigurează de desfătări. Eu am rămas; cum de-aş putea fi trist pentru că am înfrânt moartea, am îndurat ani, şi am rămas.
Gândul de a mă crea, de a mă lumina pe mine fără a face din viața, creierul şi sufletul meu o capodoperă, îl împlinesc. Toate făgăduielile le împlinesc. Munca, veghile, rătăcirile pe câmpuri, pe țărm mă desfată. Soarele, lumina, florile cu tulpini scămoase le-am îndrăgit. Nu mai mă simt singur. Ceea ce era altădată obscur şi tăinuit în suflet, acum stăpâneşte. Nu mă mai pot simți singur: pentru că sufletul limpezit în singurătate a rămas acum *singurul* meu suflet, şi viețuind cu el nu mă mai tulbură dorurile şi neliniştile celuilalt suflet, înlănțuit de lume.

Acest caiet, început într-o zi de vară chinuită, se va încheia cât de curând. Şovăi să-mi încredințez gândurile *de acum* unor pagini vecine cu paginile scrise în altă vreme.
Caietul se va sfârşi firesc, fără strigăte, fără entuziasm, fără tânguiri. Calm şi reținut, aşa cum îmi va fi drumul. îl voi răsfoi, câteodată, serile. Şi mă vor întări oglinda slăbiciunilor şi tulburărilor care au fost înfrânte pentru că trebuiau depăşite.
*
Octombrie. Toamna e senină şi caldă. Sfârşesc examenele, cu sufletul împrospătat de toamnă, zvârcolit de chemările țărilor care îmi sunt streine. îmi pregătesc plecarea.
Am întâlnit pe Nişka. A şovăit, câteva clipe, apoi mi-a scuturat mâna. Nu ne-am întrebat. Eu o priveam: era schimbată, frumoasă, cu bucle negre deasupra frunții palide. Am vorbit despre examene. Aflând că plec, mi-a cerut să mergem împreună la mănăstirea unde ne-am cunoscut. Poate ziua aceea va fi ultima zi a prieteniei noastre.
- Merg, Nişka, deşi drumul la mănăstire nu va fi sfârşitul prieteniei. Astfel vreau eu, şi am dreptul să aleg, *aici...*
Mi-a zâmbit. Era atât de tulburată de întâlnire, de cuvintele pe care i le spusesem, de privirile mele arzătoare şi stăpânite, încât şi-a scos inelul de logodnică şi l-a ascuns. Am zâmbit şi eu.
*
Toate diminețile au fost frumoase. A fost senin, şi trist, şi cerul înalt, şi câmpurile aspre, în dimineața întâlnirii noastre. Eu eram hotărât s-o ajut pe Nişka, să-i amintesc şi s-o conving că i-am rămas, încă, cel mai bun prieten. în gară, am întâlnit-o cu aceiaşi ochi viorii, cu ovalul feței mai trist, cu buzele mai palide.
- Bună dimineața, Nişka!...
Am început să-i vorbesc, să râd, să glumesc. I-am spus câte fapte noi ne aşteaptă pe drumurile noastre. Al meu e, poate, un drum de culmi; dar şi drumul ei merită să fie bătut sincer, voios, culegând desfătări. Ea era tot mai tristă, şi îmi zâmbea numai, alături de mine, privind, pe fereastra vagonului, câmpurile în toamnă.
Am ajuns, i-am luat brațul, şi am pornit pe cărarea ce înconjoară lacul. Amintirile se împrospătau, dureroase. Pădurea era acum sângerată, cu aleile pustiite, cu frunze multe luate de vânt. Drumul mă îmbăta, mă înspăimânta. Mă înălțasem atât, în trei ani...
- Când pleci?
- în câteva zile, Nişka.
- Ai să uiți, nu?
Cum i-aş fi putut spune că nu voi uita, *niciodată?*
- E stupid... nunta mea e la sfârşitul lunii... *iar* n-ai să fii... Am mângâiat-o pe păr, zâmbind.
- Ştii care va fi darul meu? Un caiet alb, legat în piele, şi sus, pe prima pagină, o dată...
- Vreau să-ți însemni viața. Când mă voi întoarce şi te voi găsi schimbată, înfrântă de mediu, de mediocritate... am să încerc să aflu toate împrejurările prin care sufletul din mine a pierit... Ştii, Nişka, mă pasionează agonia mea şi a făpturilor mele... E tragic; şi reconfortant pentru mine...
- De ce îmi spui toate acestea?...
A început să plângă, şi brațul ei tremura, şi ochii se adânceau sub lacrimi. O priveam, îmi ascultam sufletul răzvrătit. Ochii se înfigeau în zări, în cerul cu flăcări reci.
- Eu credeam că ai să mă mângâi, ai să mă ajuți...
- Nişka, prevestindu-ți fericirea în mediocritate, eu te mângâi. Te stânjeneşte cuvântul, ştiu. Spune-i atunci cum vrei: căsnicie, fericire comodă, în oraş de provincie, cu soț cinstit, cu copii frumoşi... Alege tu cuvântul... Eu vreau să-ți spun că vei începe o viață nouă, care nu e cea pe care am ales-o amândoi, în anii prieteniei noastre, dar care te va face fericită, pentru că te va abrutiza spiritualiceşte...

- De ce îmi vorbeşti, de ce îmi spui toate acestea?... Nu ştii că atât cât exişti *tu,* nu pot fi fericită?...
- Ai să uiţi Nişka, departe de mine ai să uiţi; cum ai uitat când te-ai logodit...
Am lăsat-o să plângă. în pădure se iscă vânt de ramuri. Zăream nori albi adunându-se. Nişka tremura tot mai dureros. Aş fi voit s-o mângâi, să-i spun că mi-e dragă... Dar sufletul era de acum senin. Şi cu cât se tulbura pădurea, cu atât sufletul se însenina.
- Ştii ce vreau?... Să căutăm trunchiul de lângă lac unde mi-ai ghicit în palmă...
- Se apropie furtuna, Nişka...
- Vreau să-mi amintesc... Atunci era primăvară, era atât de frumos, eram atât de naivi... Eram în anul întâi...
- Şi acum, eşti licenţiată. Şi e toamnă. Şi se apropie ploaie, cu vânt rece... Mergem spre gară, Nişka...
- Nu, nu... vreau să revăd şi mănăstirea şi biserica...
- Nişka, se întunecă.
- Ce ne pasă nouă? Nu mi-e teamă de ploaie, nu mi-e teamă de pădure... *Vreau* să mai văd o dată...
f 268
269
- Şi eu *vreau* să ne înapoiem. Tu trăieşti din amintiri, dar eu trăiesc din viaţă. Ce-mi pasă de amintiri? Ce-mi pasă de acea primăvară nostalgică? îşi au locul lor în suflet, dar nu vreau să le împrospătez, acum când se vesteşte ploaie... De ce să mă întorc înapoi cu trei ani când viaţa mă aşteaptă, vastă şi ispititoare, înainte?... Mergem spre gară, Nişka!
Nu s-a mai împotrivit. Lăcrăma, şi lacrămile îi alunecau pe obraji, ca din ochii unei icoane.
Pădurea foşnea, se risipea şi se aduna în vârtejuri de frunze. Cerul se întunecase. Am ieşit la câmp. Câmpul era întunecat, cu iarbă pustiită de soare şi brumă. Drumul către gară era de pe acum înnegurat de ploaie.
Plouă, plouă. Ne ajungeau miresme de câmpuri rodite cu sămânţa norilor. Şi vântul iscat din munţi chinuia pădurea. Gemetele se fugăreau deasupra brazdelor.
Păşeam amândoi, cu frunţile plecate în ploaie. Nişka plângea, blând. Eu îmi simţeam sângele răzvrătit de frig, muşchii înşerpuiţi pe oase, umerii încordaţi. Eram puternic, eram puternic, alături de lacrămile Nişkăi...
în gară, am aşteptat tăcuţi cel dintâi tren către oraş. Priveam cum plouă. De-a lungul copacilor loviţi de picuri, eu zăream ţări cu lumină, ţări cu zăpezi, cu oraşe... îmi gândeam drumul meu, pătimaş de tot ce voi afla, de tot ce voi stăpâni în anii tineri, pe care abia îi începusem... Nişka îşi alinta la răstimpuri pleoapele cu batista albă şi mică.
S-a apropiat trenul.
- Noi ne vedem astăzi pentru cea din urmă oară.
- Da, Nişka.
- Şi ne despărţim de acum...
- Pentru cinci, zece ani... Pe urmă, iarăşi ne întâlnim... -Da...
- Vine trenul, Nişka...
- Trebuie să plecăm, nu?...
Fireşte, trebuie să plecăm. Eram numai noi doi în sala de aşteptare. Nişka, ridicându-se, mi-a arătat cu degetul obrazul, şi a zâmbit. Am sărutat-o pe gură, lung şi dureros ca un geamăt.
Ne-am urcat în vagon trişti, tulburaţi. Nu ne-am vorbit până la gară. în trăsură, i-am strâns iarăşi mâna.
- La revedere, Nişka!...
Oraşul se înseninase, proaspăt după ploaie. Am plecat, singur, pe străzile reci.
Universitatea e iarăşi înviorată în valul de studenţi tineri, de studente timide. Coridoarele se luminează de ochi, de zâmbete, de obraji. Sălile sunt tulburate de neastâmpărul celor din anul I. în băncile din fund se aşază aceiaşi studenţi glumeţi, în băncile din faţă aceleaşi studente cu mâinile albe.
Profesorul de logică stârneşte aceleaşi nelinişti. Totul e viu, e proaspăt, e nou. Nu cunosc pe nimeni. Ai mei s-au risipit. Bănuiesc în perechile stânjenite de ochii celorlalţi legături pe care anii le vor strânge şi apoi anii le vor desface.
*
Ultima zi şi ultima noapte.
Eu plec, iar mansarda mea se va nărui. în locul casei bătrâne, altă casă - înaltă şi cenuşie - se va înălţa. Intorcându-mă, nu-mi voi mai recunoaşte strada, copilăria, adolescenţa.
Povara amintirilor piere, o dată cu mansarda. Mă simt uşurat, liber, zvelt, pătimaş şi odihnit. De ce să-mi amintesc, la orice pas în odăiţa scundă, trecutul?...
Cărţile au fost coborâte în lăzi. O parte mă va întovărăşi dincolo de ţară, o parte mă vor aştepta în podul bunicii. Rafturile sunt acum goale. Mansarda mea pare ciudată, rănită, ciuntită. Cadrele au fost coborâte, globul de la lampă ridicat. Hârtiile din sertare, adunate şi scrise vreme de zece ani, *Jurnalele* din liceu, caietele cu povestiri şi gânduri, înghesuite într-o ladă. Mi-am ales numai câteva plicuri, câteva hârtii.
Seara, a v^nit Radu şi s-a întristat, în timp ce eu răscoleam sertarele şi rânduiam cărţile în ladă. Se întrista amintindu-şi cum m-a cunoscut în gimnaziu. Cum ne-am împrietenit, şi nopţile de adolescenţă, şi lectura timidă a celor dintâi pagini scrise, şi adunările prietenilor... Marcu şi Petre la Paris. Un prieten la Geneva, alrulla

Torino... Ceilalţi, risipiţi prin oraş, printre oameni străini nouă... Se întrista amintindu-şi şi de Nonora, de Ajunul cu bucurii, de colinde, de Bibi, de Viorica...
- Eşti copil, Radule... Se dărâmă doar *zidurile.*
Răsfoiam hârtii multe, ca să nu-mi vadă ochii. Lacrămile lui erau mai puternice decât voinţa-mi încruntată. Trebuia să mă grăbesc. în zori, mă deşteptam.
Radu lăcrăma, fumând. Lumina îngheţa între rafturile goale, deasupra patului fără iconiţă.
Am tresărit o singură dată; când am găsit cutia cu amintiri uitate. Am zâmbit citind însemnările pe plicul de vizită: „La ce te gândeşti? La cel care trebuie să moară..." Am zâmbit deschizând plicul cu dată din aprilie şi scrum de ţigară. Se mai afla în cutie paşaportul meu pentru Italia, şi între filele paşaportului, la rubrica: *„Lespersonnes qui accompagnement le porteur passeport",* o fâşie de mătase şi o fotografie de a Nişkăi, cu dedicaţia: *„Devinez, devinez toujours"...* Am pus cutia în ladă, alături de fotografiile din copilărie, din liceu, din Universitate.
- Radule, încearcă să fii *tu* aici în ziua când se va dărâma casa...
270
271
El a plâns, eu l-am îmbrăţişat. Trecuse miezul nopţii. Mă simţeam ostenit şi străin.
- Radule, în zori, mă deştept... Să ne despărţim...
Ne-am sărutat, pe amândoi obrajii. Eu i-am dăruit cea mai frumoasă carte pe care am găsit-o în lada mea deschisă. El tot ce a avut asupra-i: un pieptene şi un carnet.
L-am întovărăşit în curtea cu trandafiri îngropaţi, cu tufe de liliac. Se făcuse frig, frig. Felinarele pâlpâiau la colţuri de stradă.
- Să te găsesc sănătos, Radule...
Acum, scriu această ultimă pagină. Caietul îl voi purta cu mine, rătăcind.
Nu sunt trist, nu plâng. Ci mă simt numai obosit, obosit, de lupta care a durat prea mult şi prea crâncen.
Trenul meu despică dealuri şi câmpuri brăzdate. M-am închinat soarelui care s-a înălţat în cerul rece. Toamna e senină şi înalbăstreşte pădurile.
Revărsări de viaţă mă înăbuşă. Aş vrea ca trenul să alerge, să cutreiere, să mă coboare în gări necunoscute. Poftesc oraşul străin ca pe un fruct zemos. Poftesc anii care îi voi petrece într-însul ca pe un trup. Viaţa mă cheamă, vastă şi diversă, înspăimântătoare în ispite, cu geana vânătă. Drumul mă îmbată. Nu las în urma mea nimic; nici amintiri, nici lacrămi, nici tristeţe. Totul e înainte, în oraşul strein, în lumea nouă care mă aşteaptă. Toate gândurile, toate dorurile se încordează către anii dinaintea mea, la cele ce va trebui să împlinesc, la cele ce va trebui să cunosc şi să îndur.
Nu mă înspăimântă nimic. Viaţa mă aţâţă ca o primăvară perversă. Nu voi lăsa să-mi scape nimic din cele ce mi-a făgăduit. în fiecare dimineaţă, voi renaşte. In fiecare noapte, mă voi dărui...
Cerul e acum însângerat şi calm. Soarele se pogoară, alături de o pădure şi un râu. Ascult cum aleargă trenul însetat de văzduh. Câmpul cu roadă însămânţată mă tulbură. Ochii nu mi-i pot dezlipi de zarea către care aleargă trenul, neodihnit.
Sufletul meu e aspru, vast şi senin. înapoia mea, îi bănuiesc pe ceilalţi. înainte, simt fluturări de meniri.
SFÂRŞIT
Clinceni, 1928
1l-l9 februarie
2-8 martie

ADDENDA

272

JURNALUL UNUI OM SUCIT

Eliade Gh. Mircea ci. V reală 192l-l922

Citind aceste pagini, astăzi
12 noiembrie 1923,
mi-am dat seama cât se poate
schimba un adolescent în
răstimp de doi ani şi am râs
de „suferinţele" mele.
Stărui în nădejdea romanului
„omului sucit", dar după alte
concepţii. Copilăriile acestea sunt
bune de descreţit fruntea la
necazuri şi ca un veşnic imbold
spre perfecţiune.
Poate în toamna anului 1925
voi zâmbi de cele scrise acum; cât
despre mine, mă rog Domnului

să fie astfel.

27 octombrie 1921

Toate jurnalele de zi încep de la zi-ntâi a lunii. Eu l-am început astăzi, căci astăzi începe greul şcoalei, când convoiul suferinţelor şi umilinţelor a început a se abate pe capul meu, rotund şi tuns ca-n palmă, pe capul meu de elev în clasa a cincea.

Şcoala s-a început de două săptămâni şi părea că luase un aspect cu totul diferit de cel de anul trecut. Cel puţin aşa credeam eu. Dar azi, azi văzui că mă-nşelasem; au început a curge notele, şi rele, şi bune, cele mai multe rele, bineînţeles, iar cuvintele „leneş" şi„mediocru", aceste epitete ce nu pot să le sufăr, au început a se grămădi asupra persoanei mele.

Prima umilinţă am simţit-o astăzi după ce obţinusem „slab" la matematică, în dosul meu auzii:

- Da! un nebun ce se ţine de prostii şi filozofie!
- Ce filozofie, „monşer"! Curată nebunie!
- Ş-apoi e şi „leneş".

Leneş; ghicii că se vorbeşte de mine.

Da, desigur, eu sunt singurul elev în clasă care nu învăţ, cu toate că profesorii mă cred inteligent. Leneş! Eu sunt, căci de câte ori sunt ascultat, întotdeauna mă-ncurc şi se vede cât de colo că n-am pus mâna pe carte!

Leneş! Da, leneş, şi cu toate acestea nici o mustrare de cuget, nici o tendinţă spre îndreptare?! Ce Dumnezeu!? Parcă n-aş fi om.

Şi Fabre îşi primise odată, în copilărie, renumele de „leneş", dar se puse pe muncă şi îi întrecu pe toţi.

Dar eu?! Fără amorul-propriu al naturalistului, fără pic de remuşcare în faţa răului, îmi pun mâinile în urechi şi trec mai departe.

Leneş, leneş! iar eu nu răspund; ce laş!

28 octombrie 1921

Toată ziua am fost supărat. Cauza n-o ştiu nici eu, dar efectele le simt şi le îndur.

întors acasă, m-apucai de studiul meu favorit, zoologia, studiu de pe urma căruia îmi atrăgeam atâta înjosire în faţa camarazilor.

In odăiţa mea plină de unelte proprii, borcane şi eprubete, rafturi de cărţi, micul meu muzeu, uit toate amărăciunile şi peste puţin sunt cel mai fericit om.

în lumea celor care nu grăiesc, în lumea instinctului şi a inteligenţei, în lumea mută în aparenţă, care-ţi oferă fără răutate tot ce are ea mai frumos şi mai sfânt, în lumea aceasta îmi petrec eu cele mai frumoase clipe ale copilăriei!

Uitând că mâine am şcoală, că sunt condamnat să stau cinci ore într-o clasă care n-are nimic care să o facă plăcută, uitând că mâine poate m-ascultă, poate mă... ceartă, eu mă încăpăţânez şi stau neclintit în faţa micului acvariu, improvizat dintr-un borcan de murături, unde se zbate o întreagă familie de tritoni.

Mâine, la şcoală, voi auzi din nou în dosul meu mustrări batjocoritoare la adresa „nebunului" care-şi „pierde vremea" cu gângăniile şi nu ştie nimic la şcoală, iar la urmă, ultima injecţie cu fierul înroşit, ultima picătură de otravă: leneş. Leneş, leneş! Simt că lacrimi îmi împăinje-

nesc ochii, mă dau la o parte. Grupul trece fără a mă băga în seamă, crimile năvălesc... fug. Leneş!...

1 noiembrie 1921

Prima bucurie! O notă bună la fizică. Fără a fi citit ceva, ca-ntotdea-una, ajutorat numai de fondul de cunoştinţe din anii trecuţi, am luat nota nouă.

Şi-aici mi-au venit lacrimi, dar nici de bucurie, nici de supărare... de mândrie.

Simţii pentru un moment plăcerea veninoasă a acestui viciu, dar repede am părăsit-o când reluai ultimul capitol din *La philosophie posi-tive* de A. Comte şi când văzui că un simplu semn într-un catalog oficial e ca şi un numulit pe lângă un mamut faţă de scopul vieţii mele.

Citii până seara „philosophie" şi de abia atunci mi-adusei aminte că mâine nu-i sărbătoare, că se poate foarte bine să-mi schimb dispoziţia generală printr-un simplu „insuficient" şi de aceea căutai cât mai curând să ascund volumul, ca să nu fiu tentat de titlu-i sugestiv să întrerup tema începută. Aveam de făcut o comparaţie la română; fără pregătire, începui de-a dreptul pe caiet, de remarcat asemănarea în ce priveşte elementul... dramatic... Trecu un ceas şi, în sfârşit, mă sculai, ca s-o termin.

Cu tocul rezemat de buza călimării, cu cotul presând greşit un pachet de foi din cartea de română şi cu capul aplecat peste scrisul proaspăt, adormisem... cu lampa aprinsă. Şi când mă sculai, primul cuvânt îl auzii de la tata: este cam „leneş".

Iar leneş? Până când?

Şi, surescitat peste măsură, mă prăvălii pe scară şi ajunsei fără întrerupere, drept în faţa băii... ca să fac un duş! malul lacului Herăstrău, ţinta cercetărilor mele. Până la încetineala ploii mă refugiai lângă podulet, cu care ocazie observai cu vădită părere de rău moartea tuturor insectelor capturate. Le pusesem într-un flacon cu sulfura de carbon, în care le ţineam anume pentru anatomie! Certându-mi distracţia păgubitoare, deşertai flaconul, fără a

fi mângâiat de nădejdea că l-aş fi putut umple la loc. Dar... ce s-a făcut, s-a făcut.
Văzând că ploaia nu încetează, am ieşit din ascunzătoarea mea şi, încălzit de entuziasmul meu pentru ştiinţă, mă dezbrăcai de pardesiu, scosei la iveală din îniunecoasele-i buzunare patru borcane de muştar, două de miere şi o duzină de eprubete şi începui explorarea locului. Amănuntele acestei nepotrivite activităţi ştiinţifice au fost destul de dureroase: e destul să amintesc că am făcut de două ori cunoştinţă cu răceala apei la picioare şi că am avut nenorocul să văd inundate de broaşte toate hainele mele udate de ploaia ce nu înceta.
Rezultatul a fost umplerea a două borcane cu crustacei, insecte şi larve acvatice pe care urma să le transport la locuinţa-mi din mansarda caselor din strada Melodiei nr. 1.
Fu destul de trist că vatmanul de la tramvai nu mă primi în vehiculul automat ce conducea, dat fiind ca argument principal cantitatea neobişnuită de loess galben ce transportam în pardesiu, precum şi aspectul himeric a două broaşte moi, ce se zbăteau între pereţii unui borcan de sticlă.
Nu mă descurajai şi mersei mai departe pe bulevard oferind o privelişte rară trecătorilor amatori de asemenea lucruri. Când ajunsei acasă, mama încuie uşa şi mă văzui silit să mă curăţ în mijlocul curţii, ne-scăpând bineînţeles din vedere recolta mea ştiinţifică.
Bucuros, în sfârşit, că scăpai de toate formalităţile ce le întâmpinam din partea mamei şi a servitoarei şi putui să pătrund în odaia-mi călduţă, studiai până la unsprezece, când tata veni şi-mi stinse lampa.
Sâmbătă, 3 noiembrie
Indispoziţia de zilele trecute mi-a trecut, şi astăzi, cel mai înfocat optimist, am pornit-o la excursie.
Da, la excursie, cu toate că bruma ce cade dimineaţa e destul de groasă şi cu toate că la patru se-ntunecă de trebuie să aprind lampa.
îmbrăcat foarte rudimentar, cu ghetele lui unchiu-meu în picioare, mă visam în vacanţă, când fără teamă de mutra profesorului de franceză şi fără frică de spinarea răutăcioasă a radicalilor herborizam mulţumit, ca chinezul după ce şi-a mâncat orezul, în meleagurile dimprejurul Braşovului. Dar o bură de ploaie repede mă aduse la realitate. Eram pe
Duminică, 4 noiembrie
Astăzi m-am sculat la nouă, contrar obiceiului meu de a mă deştepta o dată cu găinile.
Toată noaptea mă visai... în Tunis, scăpat de şcoală şi elevul unui însemnat naturalist englez, care venise să facă studii.
Dimineaţa, când m-am sculat, fui foarte deziluzionat, când în loc de trandafiriul cer al Tunisului, sub care-mi răsfaţasem spiritul noaptea întreagă, mă văzui înconjurat de o boltă plumburie, morocănoasă şi ploioasă, care numai la poezie nu te predispunea.
276
277
Mi-adusei aminte de axioma lui Alecsandri: „Românul e născut poet", şi niciodată imaginea zâmbitoare a poetului nu-mi apăru mai clar în minte ca în acel moment.
Văzând că nu vine nici un sol care să afirme cele visate de mine, mă văzui silit să mă-mbrac, mai ales că odaia se cam răcise.
Toată ziua am fost ocupat cu cercetatul animalelor din ziua precedentă şi, vesel că-mi clasificasem cea mai mare parte, prelungii şedinţa până la opt.
Ora unsprezece şi un sfert; aud paşi pe scară. Desigur că e tata care vine să-mi stingă lampa.
Sunt cinci ore de când citesc ca un disperat *Souvenirs entomolo-giques* şi de când admir şi preamăresc în gând pe nemuritorul Fabre.
Dar... trebuie să mă culc, căci mâine avem engleza şi nu prea ştiu, cu toate că e singura materie la care învăţ cel mai mult.
Mâine! mă-nfior când aud cuvântul acesta aducăior de voie bună sau tristeţe. Mâine!? Ce-o fi mâine? Ah, timpul!...
7 *noiembrie*
Azi a plouat toată ziua. Tristeţea naturii s-a transmis şi asupra mea, căci toată ziua astăzi am fost trist.
începui seria a doua a *Souvenir-xsnlor* şi, entuziasmat din ce în ce mai mult de „Virgil al insectelor", nu mă ridicam de la masă decât seară, când mă chema la masă. N-am putut mânca mai nimic. Aveam întotdeauna pe naturalist în faţa ochilor, înconjurat de o aureolă formată din insecte şi îi pizmuiam fericirea ce-a simţit-o.
După-masă trecui să cânt ceva la pian. încercai câteva mazurci, cu potpouri, dar sunetele erau false, nu puteam transmite degetelor cele ce simţeam.
Am luat atunci *Marşul funebru* de Chopin şi i-am cântat introducerea, până ce chiriaşul nostru a ieşit şi m-a rugat din inimă să întrerup aria, ceea ce am şi făcut repede.
Iată-mă din nou sus. Cu coatele pe masă, la căldura dezmorţitoare ce începe să se răspândească, recitesc pentru a nu ştiu câtă oară *L 'harmas* din *Souvenires.*
...O casă drăguţă cu două caturi şi într-un stil modern, înconjurată de o întreagă armată de copaci, tufe. şi arini. în dreapta o alee de liliac, în faţă o grădină cu verbine şi petunii, iar în fund, desişul fără umbră al „harmasului". Pe drumul spre Campestra...

In grădină, un omuleț fără barbă, cu ochii blânzi, dar cu o expresie de ciudă, răscoleşte nu ştiu ce la rădăcina unui liliac, iar lângă el un băiețaş, cu părul blond şi cu o față tristă, nespus de tristă. Sunt „eu", iar bătrânul e Fabre. Adevărat?! Dar imaginea mi se şterge repede din fața ochilor; îmi ridic capul care mă doare grozav.
Unsprezece şi jumătate! Ar fi timpul să mă culc.
Lampa e stinsă. Luminițele focului joacă voioase pe pereții de curând văruiți. Afară a început ploaia, iar vântul îşi chinuieşte prada, ce trosneşte, de te apucă fiorii, plecându-se împăciuitor ca în fața celui mai tare. Mi-e milă de bieții copaci.
în pat, cu fața în sus, mă gândesc.
De ce nu mi-a dat Dumnezeu şi mie o căsuță la țară, de ce nu m-am născut la munte, unde aş fi lucrat fără frică, fără teamă de profesori, de colegi, spre dezvăluirea misterelor cuprinse în protoplasma? De ce?
De ce suiit condamnat să înă epuizez în conglomeratul acesta de patimi, de viclenie şi intrigi, în această lume care nu mă înțelege şi mă sileşte să învăț, în loc să studiez, pentru a-mi câştiga pâinea? De ce?
Simt cum o durere mare, mare mă cuprinde şi repede pusei perna la ochi, ca să nu mai plâng din nou.
Dormitam; ca prin vis, auzii paşi pe scară, o mână îmi ridică capul, mi-l puse drept pe pernă şi apoi auzii: iar a plâns!
Ghicii: era mama!
28 noiembrie 1921
Trei zile am fost bolnav; am avut febră, dar ce febră? Credeam că n-o să mai scap niciodată de ea, afurisita. Din cauza prea marii temperaturi, aiuram; mama nu mai contenea din plâns, iar doctorul doar îngâna:
- Oboseala nervoasă, citeşte prea mult, poate să capete o...
Eu nu mai auzeam nimic. Visam, dar parcă eram treaz. Nu simțeam nimic, pierdusem noțiunea timpului, nu mai ştiam unde sunt şi uitasem că sunt pământean.
într-o ceață luminoasă, brăzdată cu milioane şi milioane de ochi strălucitori, ca jarul, şi-n mijloc un tunel imens, care, cu toate că exista, se vedea prin el ca printr-un geam. Şi tunelul fosforescent atât de frumos, că rămăsei mult timp ca să-l admir.
Un singur lucru mă chinuia; unde sunt? Mă uitam în sus, peste tot ceață luminoasă, jos ca un gol nemărginit în care, cu toate acestea, pluteam. Mă uitam mereu în jos şi eram uluit de frică, dar cu toate acestea
278
279
nu cădeam. Atunci îmi pusei întrebarea la care totdeauna găsisem răspunsul, de altfel, foarte uşor: „Ce sunt?" Şi curios că altădată îmi răspundeam „un animal perfect uman", acuma nu puteam defel înțelege că aş fi om. Cum e aia? Mă privii, privirea nu întâlni nimic, nici măcar o ceață. Atunci mă năpădiră alte întrebări: „Unde e creierul? Pentru ce judec? De ce văz?..."
De când mergeam şi tot la uşa tunelului sunt; simt că zbor, simt o durere uşoară în tot corpul meu, de două ori invizibil ca şi razele. în față se întinde tunelul, infinit, fără sfârşit, pe care nu îl pot atinge...
A! m-apropii, o sforțare! Mai! Mai! încă una! în sfârşit, am ajuns!... Cum mă doare capul! Dar uite tunelul, tunelul...
- Ce ai, puiule, te doare rău capul?
- Tunelul, tunelul... Cine eşti... unde...
- Nu mă mai cunoşti? Mama.
- Ah! Mama... şi visul?...
- A fost un vis, culcă-te, puiule, c3 vine acum doctorul
- Uite ce e, doamnă, citeşte prea mult şi acum e cuprins de o debilitate nervoasă care îi măreşte îngrozitor febra. Acum, în aiureală, vorbeşte despre ce-a citit, îmbrăcat într-o imaginație pe care toți aceşti bolnavi sunt convinşi c-o văd. E rău, poate să capete o... dar faceți rețeta aceea şi puneți-i gheață... Periculos, foarte periculos, oboseală nervoasă, mai ales dacă citeşte filozofie poate influența întreaga viață. Şi visează vedenii. Ceea ce nu e bine, nu e bine.
...în tunel, ținându-mă cu mâinile de pereții fosforescenți, înaintam pas cu pas, în timp ce mă apropiam de o deschizătură închisă cu o poartă enormă roşie pe care nu scria, nu se vedea nimic, şi cu toate acestea simții că silabisesc: „Ceea ce s-a născut din carne, carne este, şi ceea ce s-a născut din spirit, spirit este."
Vroii să trec înainte, dar un ce neînțeles mă țintui în fața uşii, privind prin ea, prin nimic. în jura-mi, nimic, eu? Un nimic.
încetul cu încetul, luminile tunelului se stinseră, ceața se întunecă şi... o durere vie simții pe frunte. îmi punea mama gheața.
30 noiembrie 1921
La şcoală. Nici un semn de prietenie din partea colegilor, nici un semn că le pricinuise un pic de bucurie însănătoşirea mea. Când le dădeam ziua bună, înfiripau o vorbă-două şi se eschivau. „A! ai venit?... Ce ai avut? Bine că te-ai vindecat..." Parcă se rupse ceva din mine, parcă pierdusem ceva, ceea ce cu câteva minute înainte simțeam că
aveam. Acuma îi cunosc pe toți; interesul îi predomină. Cum simt că unul ştie şi i-ar fi de ajutor în goana lor

după note, „interesul lor", încep a-l lăuda, a-i ține partea în discuțiuni, sperând că, sub pretextul unei prietenii, să-i poată „sufla" la lecție. Şi pentru ce toate acestea? Pentru note sau „fițuici" la teze, pentru un simplu semn pe care profesorul îl însemnează, zice-se, cu mare seriozitate şi prudență, în catalog, un smoc de foi oficiale. Bieții oameni! Pentru un nouă sau zece la istorie sau geografie sunt în stare să roadă cartea, îmbuibându-se cu nume proprii, localități şi ani, uitându-le a doua zi pe toate şi lăsând la o parte tot ce e principal din ştiință.
Iar când obține „bine" ori „foarte bine" la toate şi-şi căpătă coroana, se crede cel mai cult om, el premiantul, pentru că cunoaşte pe de rost cinci geografii, trei istorii, două algebre şi nu ştiu câte religii! Bieții oameni!...
Şi ca să-şi vadă idealul, nota şi coroana, îşi epuizează forțele în hanalități fără de nici un folos, nici poetic nici moral, iar dacă văd că au învins, recurg la tot felul de lucruri nepermise, numai şi numai să ajungă. Iată oamenii care o să învingă în lupta pentru existență. Iată viitorii oameni de ştiință, alias şi de politică, care vor conduce universități, vor întemeia societăți şi vor răsturna tot ce nu corespunde gusturilor lor. Când vor arăta certificatul de bacalaureat cu „foarte bine", toate porțile li se vor deschide, lor, premianților, dintre care foarte puțini merită numele.
Ca să ajungă, luptă, toceşte cartea fără să înțeleagă nimic, dacă nu are protecție, îşi capătă simpatia profesorilor întrebându-i lucruri extra-şcolare sau dând dovadă că se „ocupă", bagă intrigi, nu leagă nici o prietenie trainică, ci împarte numai duşmănii, iar peste 10-l5 ani, din fruntea statului, zâmbesc. „Ei, eu am învățat, prin muncă m-am ridicat aici, eu am învins." Aci nu minte. A fost un învingător! Şi acuma mă gândesc: ce-o să ajung eu? Ca să-mi epuizez energia, puterea de judecată în geometrie şi gramatică nu voi face pentru nimic în lume, ca să „lupt" iarăşi nu o să pot, căci nu intră în caracterul meu, cu chimia fiziologică pe care o urmez sau cu ştiințele naturale mor de foame sau putrezesc într-un liceu de provincie. Atunci? Bine zicea bietul tata... Un om sucit.

3 decembrie 1921
II
30 noiembrie 1921
Da, da, un om sucit! Acuma văd eu; de ce nu puteam suferi disciplina ce o credeam ridicolă din şcoală, pe care însă toți o acceptau fără discuție, de ce nu mă împăcăm eu cu programul şcolii, fie el analitic sau nu, care mă silea să repet ceea ce au repetat alții de zeci de ani; pe mine, fire independentă, ce nu-mi plăcea să fac ce făceau alții, de ce... etcetera, etcetera. Da, eu trebuia să mă nasc peste câteva sute de ani.
Nu ştiu ce-mi spune mie, de cred în metempsihoză, că în altă încar-nație eram fachir sau aşa ceva.
în clipe libere, când fără a medita nimic privesc cerul, luciri răzlețe, fără nici un înțeles, îmi străbat creierul, insuflându-mi sentimente de temere şi de mai multă încredere în mine. Ce-o fi? Ce păcate din altă încarnație mă fac să sufăr acuma, aşa, fără nici un rost? Căci cu toate că de multe ori treburile-mi merg bine, sunt tot trist, tot dus pe gânduri, gânduri ce nu-mi aparțin, dar care mi le porunceşte necunoscutul!
Parcă bolnav, un egoist hipertrofiat, caut întotdeauna de a mă refugia de „plăcerile" zilnice, ajunse pentru mine curate chinuri.
Dar curios; aceste dovezi despre starea mea sufletească, în loc să mă predispună la oarecare melancolie, la un început de neurastenie, mai mult mă întăresc, mă îndeamnă să muncesc şi mai mult, ca să scap şi să ajung. O putere neînțeleasă pentru mine, un infim vierme orb, ce mă tăiase pe scoarța unui atom al infinitului, o forță supremă care îmi reînnoieşte în fiecare noapte puterea de muncă şi curajul, o putere supremă îmi porunceşte: fă! şi fac, cu toate că sunt convins că acest gând a ieşit din judecata mea, creierul meu l-a plăsmuit şi lui îi aparține...
Şi acum, cât de hâdă e realitatea, mai mult sau mai puțin materială. Ah! Doamne!
Realitatea, acest crud abstract care-ți răpeşte şi cele mai nevinovate iluzii, iluzii niciodată realizabile, dar care totuşi ei i se par periculoase.
Pentru mine, realitatea, deci prezentul, niciodată n-a fost îmbucură-. tor; dacă n-a fost rău, a fost comun, dacă n-a fost comun a fost material şi aşa mai departe.
Nu ştiu de ce cuvântul acesta urât de tot ce-mi aparține mie îmi insuflă un zgomot albăstrui, făcut anume pentru a atrage neînarmații ɪᴅ lupta pentru existență.
Credeam că m-am făcut bine, dar iar m-am îmbolnăvit. Mă doare îngrozitor capul, mai ales regiunea ochilor. Mi-era frică să nu capăt vreo meningită din cauza surmenajului intelectual din ultimele zile. Cum deschideam ochii, o durere năprasnică îi silea să se-nchidă. Aveam impresia că tot creierul e acoperit cu o pătură de spumă cenuşie care producea durerile, şi de multe ori mă gândeam să o curăț cu cuțitul. Gânduri de bolnav!
De azi-noapte, ninsoarea n-a mai încetat. Când încet, când mai repede, schimbând la iuțeală direcția, fulgii se aştern, pregătind totul pentru somnul lung de iarnă, prevestind o amețeală produsă de ger.
Nu ştiu de ce azi mă gândii la moarte, nu că era aproape, dar aşa, din lipsă de subiecte de meditație, izgonite de parțiala aiureală a capului.
Niciodată nu mi-a fost frică de moarte, ba ceva mai mult, de multe ori mă gândisem ca, arunci când s-o apropia, să încep să râd, învingând astfel instinctul conservator înnăscut în fiecare om. Ce bine e când mori! Atunci afli dacă cu adevărat forța planează sau dacă necunoscutul (devenit cunoscut) domneşte peste domeniile infinitului, atunci îți explici atâtea şi atâtea, atunci te pregăteşti pentru nemurire, dacă, bineînțeles, nu cazi mai dinainte în

bezna fără margini şi fără culoare, bezna care-ți răpeşte orice nădejde şi care te face să tremuri rostindu-i numele: materia!
Ah, ce grozavă ar fi moartea atunci, atunci când toată inteligența purificată şi îmbogățită în cincizeci de ani se transformă în câteva scântei electrice, o licărire de lumină, câteva calorii, ca apoi să se materializeze, să moară cum zice Lebon, să se transforme în câțiva atomi de fosfor uzat, cărbune sau hidrogen, ş-apoi să fie îmbucat de „altul" şi dat înapoi „altuia".
Parcă simți cum „eul" tău devine din ce în ce mai mic. Adică la aceasta să se rezume o întreagă viață de necazuri, de chinuri susținute numai de o singură nădejde, „nemurirea"?
Nemurirea? Aş fi prea prost ca să nu cred în ea... şi dacă, cu toate acestea...?
încep să tremur!...
Durerea începe din nou, cu mai multă ferocitate şi neîndurare. Fac sforțări enorme să-mi culeg gândurile, să mi le amorțesc, să nu le mai fac să sufere din cauza înfrângerii lor în fața mirabilului, dar nu pot. Aiureala mă cuprinde, şi o lumină vie mă orbeşte curățindu-mă de tot ce e pământean...
Câteva idei mai le memorez, marele centru... „eul". „Nu se poate". Voința. De ce? forța... Lumina persistă din ce în ce mai tare, mai orbi-

toare, în timp ce eu, uitând că am ceva, uitam că sunt pământean şi mă căzneam să pricep...
Afară, ninsoarea a contenit; o simt, îi văd culoarea şi cantitatea, dar numai în vis. Ş-aşa e de bine...
7 decembrie
încet! încet! Nu fugi prea mult, nu citi afişele de pe garduri, că iar te oboseşti. Ce, nu vrei să mă asculți? Ei! Ei, iar o să te îmbolnăveşti şi iar o să te doară. Mai ții minte cât te-a durut? Ce, ai şi uitat? Ei, asta-mi place. Când eşti bolnav țipi că te-am surmenat şi acum...
Ți-am spus, eu mă duc la Şosea, dar tu nu mai zburda atât de mult: fă-te că nu vezi, nu auzi; nu te mai impresiona atât de figura cerşetorului şi nu mai protesta contra trecătorilor care te întrerupeau odată din planul tău. Atunci o să te faci bine şi să mai spui multe. Kaiue, haide, nu te încăpățâna, că acum mă întorc. Ce-ai cu biata pasăre? Ce, crezi că se uită la tine? Mă, ce prost mai eşti? E nostim că te crezi subiectul gândirii bietei păsăruici, dar ştii că e nostim, prea te crezi mult, puiule. Ei! acum taci! Taci, nu vreau să mai aud nimic. Ce? Zici că o să mă părăseşti, începi cu amenințările? Zi, trebuie să te ascult pe tine, eu „Voința", pe tine, nişte imponderabil călduros, nişte „du-te vino" fără nici o voință. Pentru nimic în lume!
Ei, fii cuminte! Te-ai supărat, atunci dormi, aşa... foarte bine... ei, ei, acuma-mi placi.
8 decembrie
Astăzi, fiindcă m-am vindecat, am ieşit să mă plimb. încet, încet, tot certându-mi gândurile, ca şi ieri în pat, ajung la Arcul de Triumf de la Şosea. Măreț, impunător, dar cu aspect zdrențuros din cauza schelelor sale, aşteaptă cărăbănirea pulberei albe, care, hodoronc-tronc, l-a înbră-cat aşa, fără nici un rost, pe el, al cărui ideal e „să fie de piatră".
Stăm şi, privindu-l, parcă „simțeam" cum fierbe de mânie colosul că... au încercat să-i schimbe fizionomia; căutând să-l îmbuneze pe el, făcut anume pentru măreție. Adică nu merită o lecție bună? Ba bine că nu? Dar se muncise el şi nu se putuse scăpa de albiturile de pe el, cu zbucium, rostogoli vreo două schele, dar apoi se resemna, bucurându-se de câte ori lucrătorii curățau paraziții cu lopata şi râzând din toată inima când copiii - albiturile - se lungeau, se micşorau şi-şi schimbau forma,
şi picurau încet-încet în capul lucrătorilor de jos, care înjură atât gheața, cât şi soarele.
Trecui mai departe agale, dus pe gânduri, fără voia mea; priveam aleile albe pustii, zdrențuite şi umilite, tufişurile transparente, acoperite în parte cu troiene, şi pomii înalți, veşnic independenți, care se înălțau tot mai mult ca să găsească, să ghicească măcar în depărtare, parfumul călduros al primăverii sau uitându-se jos, jos pe la rădăcină, dacă nu cumva ghioceii s-au ivit. Şi-n miopia lor, copacii luau crenguțele pudrate drept ghiocei şi, cutremurându-se de bucurie, începeau concertul, întâi în adagio, apoi „con molto alegretto", ca să vestească semenilor că februar, piticul subpământean, şi-a trimis câțiva spioni, mascați în ghiocei, ca să cerceteze dacă poate da drumul primei serii de flori primă-văratice.
Pe dată, însă, crivățul îl gonea în „Alegro con fuoco" diabolici, silindu-l să ceară iertare şi rupându-i crengile ca semn de pedeapsă.
...în furxi vila lui Minovici se H^sena cochetă, ca o țărăncuță veselă, iar zmeul de brazi îi râdea pe sub mustăți, facându-i cu ochiul: „Ei, ce zici, leicuță, de zăpezile astea mari? Apoi să-ți spun eu, pe Furnica ce de mai erau, şi-un ger, de gemeau mugurii..."
începuse să ningă.
10 decembrie
- Fugi, măi omule, de-aici, nu mai minți, că doar n-ai băut gaz. Adică vrei să mă orbeşti tu pe mine, că ai fost bolnav din „surmenaj". Mă, da prost mă crezi. Cică „surmenaj". Şi la cine? Fugi mă c-ai tras chiulul ca un tată. Hei, hei, „surmenaj" adică.
Rezemat de bancă, priveam aiurit la colegul care, cu o mutră hotărâtă şi veselă în acelaşi timp, îmi spunea aceste

vorbe pe tonul cel mai simplu din lume.
Uitasem să mai scot şi şapca, scăpasem mănuşile din mână şi nu ştiam cum să-mi înghit lacrimile. O furie nebună îmi luă minţile şi mă tentă gândul să iau cu amândouă mâinile lemne din ladă şi să-i sfarm capul, dar mă stăpânii. Ca să arăt că nu mă supăr şi că afirm cele spuse, zâmbii, dar zâmbetul mi se slei pe buze, transformându-se într-un rânjet de milă, dându-mi expresia unui condamnat.
Toată ziua auzii râsete înfundate prin fund, iar când dirigintele citi biletul de motivare, cu motivul „oboseală nervoasă", toată clasa izbucni în râsete.
Mă-ngălbenii, îmi pierdui minţile, dar d-l ce examina notele, nu prea strălucitoare, bineînţeles, spuse cu-n zâmbet ascuns: „Nu se moti-vea-ză". Alt hohot.
284
285
în recreaţie plânsei în odăiţa de lângă laborator, iar în clasă, văzân-du-mi ochii roşii, băieţii, colegii mei, înţeleseră.
- Ia te uită cum se prepară Eliade pentru chiul, mă, da bine ştii să te prefaci, felicitările mele.
- Tu eşti bun de actor, da' tragic, când eroul plânge.
-Zi, te-nvârtişi de-o săptămână pe da'i boj! Să-ţi fie de bine; da vezi că ulciorul nu merge de multe ori la apă!
Mama îmi ieşi sprinten la uşă.
- Te mai doare capul „lelu"? Ce-au zisa băieţii, da' profesorii? Pe dată îmi schimbai fizionomia:
- Bine, mamă, nici nu mă mai doare capul, nici... A, dar să vezi, la şcoală toţi băieţii m-au întrebat ce-am avut, mai ales profesorii!...
Observai cum i se luminează faţa.
- Zi, le-a fost dor de tine. Apoi, aşa se face între colegi. Şi murmurai aiurit, cu mâna pe clanţa uşii:
- Da... colegi.
3 ianuarie 1922
Ha! ha-ha-ha! ce de prostii, ce de prostii! Ha! ha-ha! Până acum am citit cele patruzeci de pagini din *Jurnalul* meu; să mor de râs şi mai multe nu. Bre, bre, ce filozofie! Tst tt!
Bine că m-am deşteptat. Zi, îmi intrase în cap că sunt mai ceva ca alţii şi făceam filozofie. în loc să-mi văd de lecţii? Ce ţi-e cu un om scrântit. Aveau dreptate băieţii. Ce de melancolie, ce de melancolie, parcă n-ar fi băiat de 15 ani...
Uite ce m-a pierdut pe mine: laboratorul şi Jurnalul", în loc să învăţ şi să ies bine în clasă, să ajung şi eu ceva. Ah! bine că m-am deşteptat, bine că mi-au venit minţile la loc, bine că am devenit şi eu om ca toţi oamenii.
„Un om"; ce frumos sună, mai ales acum, în vacanţă. Desigur, dacă „suci-formă" de care mă plângeam se prelungea până în vacanţă, desigur că m-apucam să tocesc filozofia şi ştiinţele după obiceiul meu. începusem pe Conta, pe Maeterlinck şi pe Ch. Richet şi aveam de gând să devorez teoriile lui Einstein, chimia analitică şi întreaga entomologie-
Am spus: ferească Dumnezeu pe om de scrânteală. Ia iniţiativă de „omul sucit"; combate programa şcolii, nu-i plac profesorii, fiindcă face
pe grozavu' şi e independent, pierde timpul cu experienţe, observaţii şi lecturi care nu-i vor aduce nici un folos material şi tot el cu ...-n sus. Cică e un om nenorocit. Eşti nenorocit, fiindcă nu ştii să te adaptezi, să-ţi modelezi soarta pe care o ai între degete, fiindcă în loc să te ai bine cu toţi, să minţi şi să te linguşeşti cu predici, percepte morale şi filozofice care nu au existat decât pe hârtie şi la excepţii, la anomaliile umane. D-aia eşti nenorocit. Adică... eram. De acuma, după ce primejdia a trecut, pot răsfoi alene frivolităţile moderne şi fără gândul de a le face critic, pot juca ruleta cât vreau, pentru că de mult gândul cumpătării nu mă mai preocupă, necum cel al jocului; pot lua şi mânca pân-oi voi, fără să mă gândesc că lăcomia multă etc... Aşa, ce bine mă simt, ce bine mă simt, măcar pentru şapte luni fac pentru douăsprezece şi chiar pentru douăzeci, ce bine, ce bine e!
6 ianuarie
Pe masă trei volume din filozofia pozitivistă, asta merge la post, n-am ce face cu ele; metafizica lui Conta? Haide şi cu ea la pod. Astea: *Sinthese de la vie et de l'âme, Hipnotism şi sugestime, Sic cogito, Psihologia râsului,* astea nu mai fac două parale, cu ele la ladă. Restul, broşuri ştiinţifice, chimii, botanici, manuale de anatomie şi fiziologie, pot rămâne, adică nu, n-am ce face cu ele, sus la pod. Aşa, parcă am mai scăpat de mirosul de anticar ce te sufocă. A! Mai sunt animalele! Ia să vă luaţi tălpăşiţa, cuconaşilor, că eu nu vă mai sunt stăpân. Ia să vă torn eu o ţâr' de cloroform, şi să vă arunc. Ce să-ţi fac, cumătră salamandră, dacă aşa ţi-a fost soarta, degeaba te mai baţi între pereţi, acum nu mai scapi.
Aşa, ia acum să cărăbpnim şi laboratorul; era o ladă de potcoave, acolo o să putreziţi dacă n-oi găsi muşterii şi pentru mătăluţă.
Ei, acum mai zic şi eu că-i odaie de elev, masă curată, numai cu cărţile de şcoală, manuscriptele parte le-am ars, parte le-am azvârlit în pod, n-am oprit decât Jurnalul".
Când m-o vedea mama aşa vesel, cu gânduri omeneşti, curăţele, şi potrivit, să ştii că-nnebuneşte de bucurie. Ptii, ce bucurie. Să ştii că o să zică: „Pierdut a fost..."
Ei, aşa mai zic şi eu, băiat, nebăiat, dar văd că te-ai apucat de treabă. Ce era dezordinea aia la tine? De te-ai pune

pe lucru şi la şcoală, ar ieşi ceva din tine.
Şi tata, sclipind de veselie, îşi mângâie mustaţa, în timp ce eu îl anunţ că am să mă pun să învăţ serios şi-o să mă fac medic, ca să iasă mai multe parale, sau să urmez chimia industrială, să mă fac fabricant,
286
287
ş-atunci o să iasă şi mai multe parale. Şi tata, căruia nu-i venea să-şi creadă ochilor, mormăia din când în când. Să vedem..-.
8 ianuarie
- Ce-ţi mai fac gângăniile?
- Le-am dat dracului! Prietenul se uită uluit la mine.
- Glumeşti?
- Ba foarte serios!
- Şi filozofia?
- M-am plictisit şi am lăsat-o în voia Domnului.
- Nu mai spune, care va să zică, te-ai făcut şi tu „om". Foarte bine, cât priveşte partea mea, te felicit. Mă duc să le spun băieţilor. La revedere!
Cu pas grăbit, amicul trecu bulevardul şi o coti la dreapia, pe lângă Biserica rusească, în timp ce eu mă-ndreptai să-mi iau o cravată, că de ailaltă râd şi curcile de ea, atât îi de roasă.
Pe drum mă-ntrebam cum de n-am văzut eu până acum viaţa cât de frumoasă e şi trăiam numai în visuri, care cel puţin n-aveau darul să mă înveselească? Cum am putut eu rezista atâtor aspecte pe care azi le doresc din tot sufletul, cum am putut suporta privirile care se opreau ironice pe caietele mele roase şi cârpăcite, pe gulerul meu neglijent şi pe şapca făcută fărâme? Mare dobitoc am fost! Şi pentru a suta oară, poate, repetai tare: bine că m-am deşteptat. Şi ca şi cum aceasta ar fi neutralizat orice pornire ideologică a minţii, mersei înainte fără nici un gând şi cu ochii-n patru, ca să mă bucur de atâtea frumuseţi ce mă înconjurau.
La un prieten acasă.
- Aa! lume nouă. Băieţi, ascundeţi calendarul că a venit Eliade, să ne dovedească nouă că timpul e relativ. Ce mai veste, „doctore"? Cum stai cu cercetările?
- De data asta o să fiţi la adăpost de orice plictiseală savantă. Am dat dracului şi ştiinţa şi filozofia, toţi gărgăunii ăştia stupizi, şi m-am apucat să trăiesc şi eu, să devin şi eu un om cumsecade.
Toţi rămaseră cu gurile căscate. Nu le veniră să-şi creadă ochilor. Pesemne că nu uitaseră discursul meu prin care îi îndemnasem să lase patimile la o parte şi să se apuce senin de ştiinţă sau când le dovedeam că raportul prieteniei este şi el relativ. Aveam memorie bună.
- Acum ce s-a făcut, s-a făcut! exclamai eu vesel, şi pe dată gheaţa se rupse.
- Ce noroc!
- Haide, lăsaţi asta! Scoate paltonul, mă Eliade, şi haideţi cu toţii în salonaş. Facem o bacara.
- Mai bine ruletă, suntem mulţi.
- Joci şi tu?
- Joc, cum să nu joc.
- Haideţi, haideţi.
Şi gazda, cu doi prieteni la braţ, deschise larg uşile. Şi eu fredonând: „ *Que faites-vous madame ici...* "
Mă simţeam vesel, da' vesel de tot. Plăcerea jocului cu totul nouă pentru mine, mă atrăgea, mă înlănţuia cu ispitele ei, ca braţele unei coconite enorme, contra căreia orice apărare e de prisos.
Cu toate acestea, eram mulţumit şi păşeam mândru alături de ceilalţi.
Când mă-ntorsei seara acasă, cu patruzeci de lei mai mult în buzunar şi ameţit încă de plăcerea vizitei în timpul căreia fusesem obiectul tuturor discuţiilor, mă simţeam mare, cu mult mai mare, şi gesticulând Iară furie, repetam mereu: asta e viaţa ţi au hârţoagele alea de miroase a prostii cale de-o poştă, asta e viaţa. Ş-apoi, răsuflând uşurat, bine, da' bine că m-am deşteptat.
13 ianuarie
Prima zi de şcoală din viaţa mea de „om cumsecade".
- Dumitrescu C. Ioan, Dumitrescu Victor, Eliade M., Farin Amler şi Galimir, la lecţie.
Ştiam; profesorul, cam surprins, mă întrebă din nou. Din fericire eram pregătit.
îşi lăsă ochelarii şi mă fixă câtva timp.
- Iată o vacanţă care ţi-a folosit.
- Bine! Sunt mulţumit. Poţi să te duci la loc. Nota nouă! Mă-ngălbenii, făcui feţe-feţe şi mă aşezai ca pe ghimpi în bancă. Colegii se uitau zâmbind la mine.
Nu-mi mai încăpui în piele de fericire. Acasă:
- Mamă, m-a ascultat.
Mama, care obişnuia să vin cu cinci şi şase, afară de chimie şi limba română unde aveam zece, se îngălbeni.
- Iar te-a ascultat? Desigur că mai mult de patru nu ţi-a dat.
- Ce patru, nouă, nouă.

Şi de bucurie începui să cânt:
- La-la-la-la-la.
288
289
La masă, toţi mă priveau cu respect şi când spusei cu gravitate: „.' duc să-mi fac lecţiile", feţele se înveseliră. Doar eu le eram nădejdea! Când închisei uşa, auzii pe tata, înăbuşindu-şi bucuria: - S-a dat pe brazdă!
Noapte. Până acum m-am căznit cu o problemă. Degeaba, n-am putut. Ce să poţi tu dacă nu înveţi nimic de patru ani? Treabă e asta?
Nu ştiu de ce mă simt mai supărat decât atunci când umblam prin nori cu ştiinţa şi filozofia mea.
Eram să-mi arunc jurnalul în foc, dar m-am oprit. Poate o să-mi trebuiască cândva... De acum nici n-o să mai scriu aici, pierd timpul degeaba. Las' când o să fiu mare, tot de jurnal o să stau. Acum... la şcoală! Adio!
15 februarie
Ei, nu face nimica, ce-o să fie dacă oi pierde câteva minute pe zi cu Jurnalul"? O bagatelă, închipuieşte-ţi că te-ai plimbat puţin.
Nu ştiu de ce, dar nu pot fără el, nu pot dormi bine până ce nu-mi notez importanţa zilelor trecute.
De când m-am cuminţit, viaţa a trecut sub aceeaşi formă ca în fiecare zi; acelaşi lucru în fiecare oră, acelaşi gând în fiecare minută, să învăţ. De ce? Nici eu nu ştiu şi nici nu încerc să dau răspunsul.
în tot cazul, rău nu e, căci cei dimprejur se bucură. Mama munceşte cu mai multă bucurie, iar tata zâmbeşte de câte ori îi arăt vreo notă bună. Bieţii părinţi! Cât i-am necăjit! Nici nu-mi vine a crede că atâta vreme îi supăram în fiecare zi cu ideile mele, nici nu-mi vine a crede că până mai acum câteva săptămâni zâmbeam la fiecare „succes" de-al meu, succes care nu le procura decât lacrimi.
Şi cu toate acestea... nu sunt vesel, nu sunt fericit. Când aveam cărţile mele de filozofie, când în micul laborator stăm înfundat ore întregi, în timp ce alţii îşi preparau lecţiile, eram mulţumit, mă încredeam în mine, ca şi cum toţi aprobau aceasta. Şi acum... muncesc ca un desperat ca să obţin note bune, toţi sunt veseli şi numai eu... numai eu nici măcar nu pot zâmbi. De multe ori m-am întrebat: „Pentru ce?"-Dar n-am vrut să dau răspuns. Mă neliniştea gândul să recunosc neputinţa mea, mă înfricoşa ideea de a fi un învingător stupid în lupta pentru existenţă şi mă îngrozea gândul că aş putea din moment în moment muri.
înainte era altfel. Toţi dimprejur, trişti şi supăraţi, şi numai eu, cu toată paliditatea feţei, cu tot întunericul ochilor, „eram" fericit. Nu ştiarn
ce se petrece, nu vream să ştiu şi numai în gândurile şi experienţele mele îmi închideam eu toată bucuria. La şcoală, în lume, în casă, nu întâlneam decât priviri duşmane, stupide, şi, cu toate acestea, eram fericit. De ce?
Nu mai pricep nimic. Sunt într-un fel de somnolenţă intelectuală, lipsit de voinţă şi puterea de a judeca fără frică, stare care mă-înfioară. De ce?
Mâine am lecţii grele, le-am pregătit de mult... Ceasul douăsprezece... Ce Dumnezeu, frate, cu insomnia asta? Nu pot dormi...
De ce această nemulţumire? De ce această stare animalică? De ce atâtea bucurii fără bucurie? De ce?
...Două... mâine am teză... nu mi-e frică. Dar atunci de ce mi-e teamă?
Şi noaptea care mă înconjoară momeşte o aureolă verzuie, lumină ce nu poate pătrunde în beznă adâncă. Din fund, de la perete, îmi pare că se desprind umbre... aşi... tc-am spus... nu-i **nimic,** mi s-a părut. Ba nu, iată... De ce atâta teamă? Şi dacă mă omoară, ce? Dar nu! Nu vreau! Mi-e frică... Şi într-un spasm isteric apăs nebuneşte pe sonerie. Ce e asta? Nu sună?! A, aşa e, e stricată. Simt cum frica, frica de necunoscut, de moarte, de tot, de tot ce văd... mă cuprinde. Şi cum stau în lumină, pe peretele din stânga mi se desenează umbra ştearsă de neguri, umbra ţintuită ca o stafie, cu braţul întins, cu mâinile crispate, cu capul întors şi cu corpul încovoiat pe masă. Şi atunci, ca din pământ, răsună ca din pământ propriile mele gânduri, materializate, izvorâte ca nişte fantome albe, înconjurându-mă şi strigându-mi: „Eşti nebun, eşti nebun".
17 februarie
Nu, e cu adevărat curios, în fiecare dimineaţă mă scol mai abătut ca seara. Parcă e un făcut! Ce Dumnezeu atâta melancolie. Eram speriat şi nu devenisem atât de mizantrop ca acum. Nu pot ieşi pe stradă. Şi mi se pare că toţi voiesc să mă omoare, nu pot citi până nu inspectez uşile, nu mă uit pe fereastră de teamă să nu mă ochească cineva de pe stradă. De tramvai, autobuz sau trăsură nia vorbă, mi se pare că din moment în moment aş putea să mă sfărâm.
Şi când mă gândesc că mai sunt două ceasuri până la noapte.. Off! mă cuprinde neurastenia. Simt cum mi se moaie vinele, cum mi se îngustează creierul, cum tocesc mereu şi prevăd totul... De ce? Ei, nu pot nici să scriu fără să nu las în caiet urmele gândurilor mele.
290
291
Zece şi jumătate. Tremur din tot corpul. Nimeni nu este acasă. Am zăvorât uşile, am astupat ferestrele, am îngrămădit scaune pe la uşi, şi acum, cu cuţitul în mână, aştept. Pe cine? Pe „ea". Ştiu că are să vie, întruna tremur cum ating cuţitul. Să dau... să-i sfarm oasele gălbejite, să-i rup coasa ameninţătoare, s-o distrug pe „ea", pe... moarte. Aşa? Ce-am spus? Nu... nu e nimic. Ce moarte? Stai să... Cioc, cioc. Lumina se stinse, rupsesem

firele de groază, şi acum scriu la lumânare. Am luat cuțitul, dacă o văd... Că trebuie să vie. Aşi, ce părere, parcă visez. Cuțit... da, dau, s-o omor. Sau... A... nu! nu! Să mă... omor. De ce? Ca să n-o văd. Cu cuțitul, nu! nu pot... nu pot.
Trei fără un sfert. Mi-am turnat toată apa din lighean în cap. A... acum mă simt mai uşurat... Dar n-a venit? Cine să vină? Ei, mă, dă-o... Cioc, cioc, cioc!
Cine e?...
Cioc, cioc, cioc!
Cine e?
Lumina se stinse... Uşa e zguduită din țâțâni. Nici un zgomot. Una, două, trei. Ea e. Ea e... Moartea. Nu da, nu da, ce ți-am făcut? Mor, capul, capul... Nu mor, da...
Ce vrei cu mine? Ce cauți? Nu mor, da' lasă coasa nu mai da.
S~a aprins lumina. Tata în uşă, galben ca un mort, mă priveşte. Eu, cu cămaşa ruptă, zgâriat şi plin de spume, scăpasem cuțitul şi priveam aiurit. Nu mai înțelegeam nimic. Ba da! Ce! Vrea să mă omoare, el a venit să mă omoare. Uite, coasa, uite moartea.
Lasă-mă, lasă-mă., nu mă bate. Ce-ai cu mine, ia-raă, ia-mă odată. Cuțitul? De ce n-am dat? Uite că pleacă, uite c-a plecat? Nu mai da, pleacă de-aici. haide, pleacă de-aici.
Nu mai da, nu mai da...
Cutremur-at de friguri şi prins de vedenii rele, n-am putut dormi toată noaptea. Doctoral chemat în grabă a dat gânditor din cap. La plecare l-am auzit: nu mai scapă. Şi-a făcut efectul... cel mult să trăiască nebun. Auzi... nebun.
Uite o carte... ba nu... e o ceaşcă. Ai... ce fel de ceaşcă? Seamănă cu o biblie. Aşi, cu o carte. Chiar aşa, cu o carte mare... mare şi rotundă... ca o căpățână de mort. Ce „mort"? Ba nu... Moartea... Iară ea.

A... Uite ce frumos... porci, e o biserică. Ba nu! Nu vezi că în fund e o pădure...
...Parcă nu vezi că aiurez. Aiurez, desigur. Chiar prinț să fiu, tot nu pot să am picioare... până la infinit mai trebuie să mergi cât e clasa a cincea şi cu domnul...
Şi vorbeam întruna... în minte mi se făcuse un gol nemăsurat... uitasem numele lucrurilor... Şi înlocuiam cuvintele după cum îmi venea mai uşor... Supărat, am adormit... nu pentru totdeauna.

[ROMANUL UNUI OM SUCIT]

Pe strada prăfuită trec oameni flămânzi. Păşesc în neştire de-a lungul zidurilor, cu privirile absente. Toropeala le îngreunează mădularele, le oboseşte răsuflarea. Ochii li se închid, şi merg fără gânduri.
Dintr-un fund îndepărtat, țiui chemarea unei fabrici. Un licean umbla abătut, abia ținându-şi ghiozdanul sub brațul ce alunecase în buzunarul tunicii. Apuc3 pe o străduță umbro^ă, obosit, visate, *M să-şi ridice privirea, păşind din ce în ce mai încet. Se trudea să-şi stăpânească gândurile. Voia să cugete la un anumit lucru, să cugete adânc şi să ia o hotărâre. Nu izbutea. Se oprea dm loc în loc, strângea din dinți, îşi schimba ghiozdanul în cealaltă mână şi lovea de ciudă cu piciorul în trotuarul scrijelat. Nu izbutea să-şi adune gândurile şi pornea înainte neatent, descrețindu-şi dezamăgit sprâncenele. în fața unui burlan vinețiu fluieră şi ridică capul, zâmbind dintr-o dată fără să ştie de ce. Ii trecu prin minte gândul că iarna burlanul va fi umplut de zăpadă, şi se bucură de gândul acesta. Văzu strada acoperită cu troiene, streaşinile îngreunate şi burlanul adâncit în zăpadă. Repetă cu jumătate glas:
„... Zăpadă, zăpadă, zăpadă, zăpadă..."
Se necăji şi îşi pripi pasul. „La urma urmei..."; şi se hotărî să potrivească de acum lucrurile. îşi încorda grumazul. Nu mai rămâne îndoială; se va trăda de la uşă. Ca întotdeauna, mama îl va întreba din pragul bucătăriei, ştergându-şi un ochi înlăcrămat de aburii cepelor tocate:
- Ei? te-au mai „ascultat" la ceva astăzi?
Şi el va răspunde:
-Nu.
Dar se va bâlbâi. Mama va înțelege, şi... Ei?! şi la urma urmei, ce are să-i facă?... Nu e oare el un băiat... distins? Ba bine că nu. Ar vrea să mai vadă pe altul în clasă tot aşa de „citit" ca şi el. Gândul superiorității îi îndreptă trupul şi-l făcu să surâdă.
Să nu se mai gândească... *Nu are* să se mai gândească. Ei, o dată... una, două, trei... patru, cinci... Se pomeni că număra în gând. Şi-şi aminti că tot aşa număra când, cu mulți ani în urmă, trecea vreodată pe

lângă şirurile de şcolărițe. Timid şi miop, se împiedica în mers şi i se dogoreau obrajii.
...Râse. Apoi se încruntă şi vorbi ca în fața mamei. „Profesorul e un dobitoc: o ştiu toți. Şi tocmai nişte lucruri care îmi scăpaseră..."
- Pardon!
întoarse ochii după domnul care-l izbise şi i se păru că seamănă cu un inginer desenat lângă o locomotivă jalnică pe o copertă a *Ziarului ştiințelor populare.* Se încruntă iar şi calcă înainte obosit, asudat, cu ochii supărați de arşiță. Nu-şi dădea seama de nimic din cele ce gândea. Dar nu gândea nimic; visa numai. Şi nu putea şti ce visa.

Lucrul acesta i se întâmpla de multe ori când se întorcea târziu de la şcoală. Erau orele suplimentare, care îl chinuiau de foame şi de căldură. „Dar dacă va vedea mama insuficientul la germană?"
Strânse ochii şi se scutură de amorțeala visurilor. Poarta înaltă de fier vopsit în verde o deschise larg şi apoi o închise cu luare-aminte, fără zgomot.
Totul se petrecu după cum îşi închipuise. Urcă cu paşi ce voiau să fie indiferenţi scărița îngustă de lemn dinspre mansardă. Trecu prin odăița fratelui său Nicolaie şi-şi trânti obosit şapca într-un cuier. Apoi deşertă geanta cârpită la cheietoare sub o masă care îi folosea drept laborator. Două cărți cu copertele întunecate, un caiet şubred şi o tablă veche de logaritmi se alipiră umilite de grămada „materialului didactic". Un carnet albăstrui, cu o etichetă mare, albă, pe care scria: „Liceul Spiru Haret. Carnetul elevului Marin Popană, ci. VI. Reală" căzu peste stinghia împrejmuitoare. Prudent, băiatul îl vârî adânc sub maldărul de ter-feloage.
îşi privi o clipă chipul în oglinda rotundă, îşi mângâie fruntea colțoasă - închipuindu-şi, ca de obicei, că ar fi un celebru doctor chimist -şi-şi şterse cu batista ochelarii. Când fu strigat la masă, îşi luă o față indiferentă poruncindu-şi să fie cinic şi majestuos.
O odăiță îngustă, pe care o masă o deslocuia aproape în întregime. Marin se aşeză lângă sora cea mică, după ce se plânse de căldură. Supa se mancă în tăcere, în absența mamei, care rânduia friptura la bucătărie.
- Mai iei?
- Nu, mulțumesc. (Se şterge, fără a fi nevoie, cu şervetul.) Tăcere. Cezara, sora cea mică, îl întrebă când se dă vacanță.
- Nu ştiu.
- Cum nu ştii?
- *(categoric)* Pentru că nu ştiu.
Sora cea mică se resemnează, apucându-se să fărâmițeze miez de pâine. Tatăl nu-şi găseşte locul pe scaun. Priveşte pe fereastră în săliță. Sună, apoi scoate capul pe uşă./
205
- Jeanne! Jeanne.
Câteva clipe de linişte completă, după care se auzi alături, în bucătărie, bombănind o voce încruntată. Mama intra cu o cratiță fierbinte din care se ridicau aburi. Avea fața înroşită, ochii micşorați de bătaia focului şi se ştergea necontenit de sudoare cu colțul şorțului cârpit.
- Ce mai mă chemi? Nu ştiai că e friptura pe foc? Doar n-am cincizeci de mâini!
Tatăl încearcă timid:
- Da' Rădița ce face?
- Rădița a *muncit* de azi-dimineață şi până acum; n-a stat ca tine...
- Putea să vadă ea de mâncare...
- Şi-n casă cine să mături? Lesne îți vine dumitale, care te plimbi toată ziua.
- Iar începi...
- încep, da... nu vă vine la socoteală când vă spune omul adevărul...
- ...că de cinci ani n-aduci un ban în casă.
Tatăl începu să înghită cu ochii ațintiți în farfurie; era cel mai bun mijloc de-a potoli cearta. Se ştia nervos, pripit în vorbe şi încercă să se stăpânească cât mai e vreme. Mama îşi suceşte scaunul şi, încruntată, dumicățeşte o felie rumenă de pâine. Năduşeala i-a lustruit ca o unsoare fața. Căldura, oboseala şi dogoarea focului o fac să tremure de necaz. Copiii mănâncă în linişte, obişnuiți cu cearta zilnică, ce se sfârşeşte întotdeauna prin plecarea bruscă a unuia din părinți. S-au obişnuit chiar să se gândească la altceva în timpul zgomotului de voci. La felul al doilea, dialogul e cu totul potolit.
- De ce nu mănânci?
- M-am săturat.
- D2' ce-ai mâncat, să te saturi aşa de repede? Sora tace. Mama întreabă iar:
- Ai mâncat la şcoală pâinea cu unt? -Da.
Iar tăcere. Marin mănâncă indiferent.
- Dar pe tine te-a ascultat azi la ceva?
O clipă a voit să spună: *nu.* E atât de uşor. Până mâine dimineață -când va trebui iscălit carnetul, în care se treceau zilnic notele căpătate -ar avea atâta timp... Şi nu va fi certat, iar dimineață va pleca la şcoală, aşa că n-ar fi cicălit cu observațiile morale. Cu toate acestea spune:
- Da, la germană.
- Şi cât ai luat?
- Insuficient, pentru că m-am încurcat la urmă. Minciuna i se părea foarte firească. Glasul nu-i tremură câtuşi de puțin. Priveşte liniştit în
ochii mamei şi se miră cum poate fi atât de liniştit. Doar ştie câte observații îl aşteaptă şi câtă supărare va încerca mama. Se admiră, cu toate acestea, conştient de seninătatea feței. Şi o poftă ciudată de râs îl cuprinde când se gândeşte la calmul muşchilor faciali.
- ...Aşa te încurci tu întotdeauna. Zi mai bine că nu ştii nimic la germană.

Până să răspundă, până să caute un răspuns care să pară o mărturisire a greşelii, intervine tatăl, pedant:
- De ce nu cauți să dai mai multă atenție limbilor? Toți au spus că tară germană nu faci nimic la chimie...
Mama:
- îți pierzi vremea cu fleacuri şi la şcoală îți iau înainte toți nătărăii. Aş vrea să văd dacă şi Bărbulescu, şi Florin au „insuficient" la germană...
- Nu mă comparați, vă rog, cu toate mediocritățile. (Spune formula plictisit şi în acelaşi timp vesel că scapă atât de uşor.)
- Şi tu eşti mai pricopsit... Ia să-ți mai vezi de treabă şi să mai laşi laboratorul. Mi-ai prăpădit o mulțime de lucruri, ai ars lumânările şi ai ajuns de râsul liceului.
- *(supărat)* Las-să râdă.
- Şi d-aia dau eu, vasăzică, bani să te țin la şcoală, ca să râdă toți de tine?!
- Dar nu râde nimeni...
- ...că să rămâi iar corigent.
- Asta mă priveşte pe mine.
- Dar banii mei cine mi-i dă? Că tat-tu n-a adus un gologan de pâine...
Tatăl se arată nervos:
- Iar te legi de mine?
- ...O să rămâneți pe drurmiri, de păcătoşi ce sunteți.
Tatăl pleca din odăiță cu o sticlă de oțet. Marin profită că trecerea pe lângă perete e liberă, îşi strânge şervetul, şopteşte un „merci pentru masă" şi scapă. Grăbeşte paşii pe coridor, pe scară şi se repede în mansarda din fund, unde e stăpânul netulburat. Răsuflă greu, deschide toate ferestruicile ca să se facă curent, leapădă tunica şi, cu cămaşa descheiată de-a lungul pieptului, se întinde pe pat. O mulțumire, de multe ori încercată, îl cuprinde. A scăpat de o greutate care l-ar fi apăsat ziua întreagă; acum îi e liberă mintea.
Marin se gândeşte câteva clipe la părinți şi se sileşte să-i fie milă. Ar vrea să le ierte totul, dar se înciudează când nu găseşte în sine nimic de iertat. Monologul interior se desfăşură abundent, şi Marin închide ochii de plăcere... Ce păcat că nici tatăl nici mama nu erau nişte intelectuali distinşi! Cum l-ar fi înțeles atunci pe el. Ce? Parcă el nu ştie că îi supără
296
297
mereu cu şcoala, cu laboratorul, cu cărțile, pe care le citeşte noaptea la lampă? Dar cum să nu ştie... Cu toate acestea, vezi, el nu-şi poate păgubi gloria, viitorul său de savant chimist, pentru dragul unor părinți ignoranți... El trebuie să-şi urmeze*calea, laboratorul şi cărțile care îi plac, nu să-şi umple capul cu toate stupiditățile (cuvântul îl alină) care i se predau la şcoală. El e chimist, să se ştie odată că e chimist... Dar mai târziu, cu renumele pe care şi-l va câştiga prin descoperirile lui - ooh! descoperirile!... are să vadă imbecilii de la liceu cine e el - câte mângâieri nu va aduce părinților! Ii vedea şezând la masă într-o odăiță, cu aceleaşi fețe ca acum, şi pe el, Marin, intrând pe uşă, cu o coală pe care scria: „Diplomă *Magna cum laudae"*... Tatăl, fără îndoială, îşi ca pune ochelarii de prezbit şi va citi cu glas tare diploma, bucuros că nu va mai fi cicălit în acea zi măreață. Mama îl va săruta şi va râde... Băiatul se înduioşează; apoi, deodată, fața i se schimbă, dunga dintre sprâncene i se adânceşte, şi Marin se ridică zgomotos de pe pat.
- Trebuie să mă apuc de *lucru,* ce dracu!
Pronunță fraza hotărât şi-şi trece mâna prin părul tuns mărunt, după porunca directorului. Apoi se aşază pe scaunul din fața măsuței, pe care stau risipite cărți, şi-şi priveşte „laboratorul". O masă acoperită de el cu tăblițe albe de faianță, găsite într-un ungher din pod. Pe masă, rezemată de peretele văruit, o etajeră de bucătărie, pe rafturile căreia stau înşiruite borcănaşe şi flacoane colorate, sticluțe etichetate, cutiuțe rotunde de carton, eprubete cu dopuri provizorii de vată, tot ce găsise prin cămară, prin cutiile mamei, prin pod sau răscolind lăzile din pivniță. în raftul de jos se odihneau, depărtate cu prudență una de alta, două retorte cu gâturile încovrigate. între ele se arăta un balonaş de sticlă, pe jumătate plin cu o licoare albăstruie şi astupat cu un dop de cauciuc. Pe restul mesei, sticle şi fiole, un suport sărăcăcios cu câteva eprubete, o pensetă rezemată de un vechi aparat Wolf, o lampă cu spirt astupată cu un bonet de sticlă, nişte hârtiuțe roşcate, o sugativă pe care erau înfipte ace de mărimi deosebite şi un borcan mare în care Marin ținea apa curată, trebuincioasă experiențelor... Priveliştea aceasta îl fericea. Nu se putea hotărî să-şi ia ochii de la şirul de păhăruțe Berzelius, în care precipitate colorate aşteptau mâna chimistului. Se gândea... Când va fi un mare chimist, hei! va şti el cu ce să se „ocupe". Tot probleme mari: transmutația metalelor, de pildă. Se şi vede în mijlocul unei săli imense... ba nu, într-o odăiță ca aceasta, dar celebru, ce are-a face! O odăiță ca de alchimist, şi el - încruntat ca. întotdeauna - aplecat asupra cărților înțelepte sau mânuind fantastice instrumente...
...Se ridică supărat de pe scaun şi se hotărî să vorbească tare, ca să nu uite cele ce trebuia să facă.
- Ce dracu, unul ca *mine* să-şi piardă atât de neghiob timpul?!...
Spălă râzând o eprubetă, lăsă într-însa apă şi topi câteva boabe portocalii.
- Bicromat de potasiu, bicromat de potasiu, a... şaaa...
Făcu ochii mici şi se însenină. Apoi deveni atent, tot mai atent.

Dimineața începuse să se încălzească atunci când tatăl îl strigă din capătul scării că îi aduce ceaiul. Marin se îmbrăcă frecându-se leneş pe cap şi căscând. Apa adusă decuseară ìa mansardă era caldă; obrajii îi rămaseră tot nerăcoriți. Se încruntă şi-şi încheie resemnat şireturile: îi plăcea în clipele acelea să se creadă un băiat persecutat. După ce deschise şi ultima ferestruică, îşi luă o carte din grămada prăfuită şi o zvârli cu un necaz dorit cât mai aprig şi mai firesc în ghiozdan, ca să-l vadă tatăl care îi adusese pe o tăviță un pahar scurt cu ceai.
- Unde să iscălesc?
- La ziua de 17: acolo unde sunt ascultat.
Tatăl semnă fără să bage în seamă „insuficientul". Marin, în timpul acesta, îşi vădea o poftă nefirească la sorbitul ceaiului. Când goli paharul, îşi trase tunica, vârî o dată cu carnetul o revistă împăturită în geantă, îşi luă şapca şi se repezi pe scară. La ultima treaptă îşi dădu seama că ghetele îi sunt nevăcsuite. Privi în treacăt cutia cu cremă şi periile negre de sub scară şi, prea obosit ca să ia o hotărâre, deschise uşa, păşi pripit în curte şi zâmbi de cum fu în stradă. Făcu drumul bătătorit zilnic fără să-şi dea seama de timp. Privi de câteva ori cerul şi copacii aplecați pe deasupra grilajurilor. încercă să fluiere o arie, dar sunetele se topiră repede. Zâmbi, strânse ochii, oftă fără pricină, apoi grăbi umbletul, puțin adus din spate, şi deodată fu aproape să vorbească tare de bucurie, îşi aminti că e într-o sâmbătă şi că a doua zi nu va fi şcoală. La un colț se simți urmărit şi întoarse capul.
- Salve, doctore!
Băiatul care-i vorbi îl privi râzător şi-i întinse mâna. Apoi, pe tonul cu care se spun vorbele menite să aducă veselia:
- Umbla doctorul cu ochii la fete... hai, doctore?... He, hei, berbantul!...
Marin se simți măgulit şi, în acelaşi timp, încurcat. Zâmbi şi răspunse ca şi cum lucrurile s-ar fi întâmplat întocmai:
- Fii om serios... Apoi, schimbând vorba:
- Ai făcut la matematică?
298
299
- Aşi!... sunt ascultat...
- Pfiii! stai bine!... Eu nu ştiu cum am să scap... Nici măcar n-am copiat problemele, şi avem ora întâi...
- Ai timp... Banciu întârzie întotdeauna.
- Să dea Dumnezeu!...
Celălalt râse. Era cel mai bun prieten. Avusese pe vremuri aceeaşi patimă ca şi Marin, - laboratorul -, dar după un an de entuziasm, de experiențe prelungite până noaptea, când lipeau o lumânare pe speteaza unui scaun ca să aştepte rezultatul ce întârzia într-o retortă, după sticle sparte, haine arse cu acizi, scânduri pătate cu soluții, bani risipiți zilnic în drogherii, de unde se întorceau cu punglițe roz, îşi părăsi ştiința favorită, amânându-şi activitatea pentru universitate. Era bogat şi frumos; iar umblând lângă Marin, îşi potrivea mereu şapca şi tunica strânsă pe şolduri. Ajunseseră în fața liceului. Poarta era larg deschisă, iar în curtea adumbrită de platani se fugăreau zgomotoşi câțiva elevi din clasa întâia.
- Bună dimiaeața!
întinseră mâna unui băiat din clasa a cincea, care-i salută respectuos, scoțându-şi şapca.
- Nu-l pot suferi pe băiatul ăsta.
- Şi mie mi-e antipatic. Are o mutră de tocilar. -Păi şi este...
- E premiant.
- Fericit muritor...
- N-aş vrea să-i fiu în piele.
- Şi parcă eu aş vrea?...
Urcară trei trepte scăzute, trecură printr-un coridor pe care se vânturau elevi din cursul inferior şi alergară veseli pe scara cea mare ce ducea la etaj. îşi zvârliră şepcile într-un cuier şi intrară în clasă. Marin rămase în şirul dintâi al băncilor. Dinu se strecură până în fund. Veniseră aproape toți băieții. Potoliți, ca în diminețile de vară, îşi căutau fiecare câte un coleg cu care să vorbească. Unul cânta lângă soba rece, cu o mână în buzunar, cu bărbia rezemată în piept. Pe ferestra deschisă priveau trişti câțiva elevi din aristocrațiune. Prin bănci începea frunzăritul caietelor; cei mai sârguitori, ca şi cei avuți în note rele, repetau sau învățau. Marin şi alți câțiva copiau pripit problemele, întrebând deseori pe vecin.
- Cât mai e, mă?
- Patruzeci şi cinci de minute... -M-am ars...
- Cât ai scris?
- De-abia am isprăvit pe prima.
- Lasă şi tu aşa. Spui că celelalte nu le-ai putut face...
Peste câteva clipe intră şi profesorul de matematică, voinic, impunător, încrezut, cu catalogul cartonat în mână.
- Stai jos...
Marin ascunse repede călimara şi înapoie, înfrigurat, caietul după care copiase, unui băiat din fund. Tremură puțin: nici încai nu ştia despre ce era vorba în problemă.

N-avu câtuşi de puțin noroc. După ce cestorul dădu absențiii, profesorul fixă sever câteva clipe pagina şi-l chemă:
- Să iese Popană.
Ajunse la tablă, aproape fără să-şi dea seama că se petrec.cu el lucrurile şi nu cu altul. Aşeză caietul pe catedră, în fața profesorului, şi luă buretele împreună cu un ciot de cretă.
- Câte probleme am avut?
- Trei.
- Unde sunt?
- N-am putut să le fac pe ultimele do'iă.
Profesorul îl privi încruntat şi cu un vădit dispreț. Inconştient, Marin îi rabdă privirea. Parcă era amețit: pierduse noțiunea exactă a situației. Nu putea cuprinde cu nici un chip realitatea. Se încruntă numai şi-şi strânse buzele să nu zâmbească.
- Fă problema. Ştii enunțul? -Da,..
Dar nu-l ştia defel... îşi zbârci fața, îşi frânse degetele, se apucă de haină, ca să vădească adânca chinuire a memoriei. Profesorul însă îl cunoştea; credea că nu-l ajută mintea. Convins că Marin lucrează îndârjit la matematică, dar că nu prea înțelege şi mai ales nu profită întru nimic din hărnicia lui, era întotdeauna mai îngăduitor cu el decât cu alții, începu deci să-i dicteze:
- într-un cerc de rază R, zona născută de un arc, când cercul se învârteşte în jurul unui diametru care trece printr-o extremitate a arcului, are ca bază un cerc, a cărui suprafață este egală cu sfertul zonei. Să se calculeze înălțimea *x* a zonei.
Marin desenă încet un cerc; îşi amintise că şi în caiet făcuse unul, alunecând creionul pe marginea unui capac de călimară. îl şterse într-un colț şi-l îndreptă. Profesorul întorsese scaunul şi, cu brațul rezemat de spetează, aştepta.
- Ei, cum faci?
- Avem un cerc...
îşi dete însă seama de ridicolul formulei repetate stăruitor de toți acei care nu-şi ştiu lecția. Tăcu încruntat şi se mulțumi să privească atent cercul. La răstimpuri strângea pumnii şi încorda grumazul, ca şi cum ar fi căutat aprins dezlegarea. Era tactica lui la matematică. Cum

nu o putea suferi şi cum nu fusese nici o clipă atent la vreo lecție, iar acasă nu-şi copia nici problemele, de câte ori era scos la tablă, căuta să se arate strâmt în deşteptăciune şi fără ținere de minte, iar profesorul îl credea.
- De ce nu ştii, Popană?
- Ştiu, domnule Banciu, dar mă zăpăcesc... Şi fără să vrea, întări cele spuse prin obrajii dogorâți şi bâlbâială vorbelor.
- Te zăpăceşti pentru că n-ai învățat.
- Ba am învățat, domnule Banciu, dar eu pricep greu matematica...
- De ce ai venit atunci la real?
- Credeam că la Chimie industrială se intră numai cu realul... Nu ştiam atunci...
- Eu n-am ce-ți face... La loc.
Se aşeză în bancă liniştit: îi pierise tot necazul. Indiferent, îşi vârî în ghiozdan carnetul albăstrui pe a cărui ultimă pagină scrisă se iscălise magistral I. Banciu sub slovele unui citeț „Insuficient". Fu chemat vecinul lui de catalog. Luându-şi o față atentă, Marin privea cifrele de pe tablă, gândindu-se că corigenta la matematică tinde să se realizeze. Se încruntă brusc, ca să-şi poată urmări firul gândurilor. Copie un sfert de ecuație pe caietul de clasă, apoi îşi aținti vag privirea spre sobă.
...E o nedreptate cele ce i se fac. Nu e răsplătit, nu e încurajat...
începu să-şi vorbească cu patimă.
...La urma urmei, ce-i trebuie lui matematică, germană şi fleacuri d-astea? El e chimist şi naturalist; ce-i umple capul cu lucruri nefolositoare?... Şi în aceeaşi clipă se văzu într-o situație exagerat de nenorocită, glăsuind fraze foarte frumos alcătuite, cu atitudine de martir. El ar fi un geniu neînțeles, persecutat, căruia însă la urmă i se recunosc dăruitele însuşiri. Apoi, repede, imaginea se schimbă într-un Marin victorios asupra lui însuşi, disprețuitor şi înconjurat de glorie. „Are să vadă ei..."
Glasul scăzut, aproape şoptit printre buzele strânse, îl trezi... Vecinul său de catalog, un italian cu ochii mici şi obrajii cărămizii, lucra cu aprindere. Marin îşi clătină capul, apoi voi să rămână iarăşi singur cu el însuşi. Dar gândurile îi erau sugrumate de necazul ce-i creştea necontenit. Căuta să se liniştească în viziunea unui Marin-filozof, dar nu reuşi decât în parte. îl atingea tot mai mult realitatea unui dispreț din partea profesorilor. Voia să i se recunoască meritele pe care era sigur că le are. Gândul unei răzbunări, al unei apoteoze, îl întărâta. Se mişca disprețuitor în bancă, privi rece pe cei din fund şi închise ostentativ caietul de notițe. Dar nimeni nu-l luă în seamă.
Peste puțin, sună de ieşire. Ca întotdeauna, Banciu întârzie aproape toată rec reația pe catedră: nu-şi găsise explicația. Când ieşi, Marin se ridică alene în picioare şi începu să râdă silit, ca nu cumva să bănuiască

ceilalţi că „insuficientul" i-a lăsat urme în suflet. Colegii de la modern aşteptau cu ghiozdanele, afară. îşi făcuseră într-o sală de jos ora de latină şi acum erau grăbiţi să intre în clasă, pentru că aveau chimia.
- Ce dracu v-a ţinut atâta?
- Noi facem *carte,* bă; ce, ca voi?!
începură veşnicele riposte la care nu se lua seama şi care aveau numai menirea de a fi glumeţe.
- „Ante, apud, ad, atversus..."
- Ai greşit: „adversus". *
- Păi ce: eu învăţ ca voi şase ore la latină pe săptămână?
- Te tâmpeşti tu destul cu matematica... -Realişti!!!... insulte!
Câţiva din fund se repeziră peste bănci, râzători.
- Aaaă... aoo... care e ăla?
- Care e nemernicul?
- Săriţi, modernul[1]...
Doi băieţi se strecurară zgomotoşi pe deasupra băncilor, urmăriţi de răzbunătorii realişti.
- Ţine-l, „babo"!
- Băă...ă... Ei! nu fii „scârbos"!
- Dă-i!
- Astâmpără-te, Costandake...
- A insultat menirea sfântă a realului. Să-l crucificăm!
- ...'re dreptate.
- Să-l crucificăm. Să... -Băă... Săriţi!
- ...spălăm insulta cu sânge!
Marin era printre cei mai aprigi. Se învârtea, apuca de picioare, sărea în spatele moderniştilor, pălmuia glumeţ, cânta, se suia pe catedră predicând. Răsufla pripit, cu ochelarii alunecaţi de-a lungul nasului, micşo-rându-şi ochii din pricina prafului. Broboane sărate de sudoare i se prelingeau pe faţă. Cu reputaţia lui de cel mai „zăpăcit" şi nervos băiat de clasă, nu părea însă prea bizar. Numai un modernist mărunt, Bănă-ţeanu, cu nasul mare şi cu coşi pe frunte, făcându-şi loc prin mulţime cu un ghiozdan frumos de piele, îl întrebă:
- Ce te-a apucat, doctore?
- L-a pârlit Vanciu.
Bănăţeanu întrebă, pocind dintr-adins numele:
- Vanciu, Vanciu?... Condoleanţe!
- Păi nu-mi pasă...
Se întoarse în loc, trânti doi colegi care se „întrebau" reciproc la chimie şi se vârî între mulţimea gălăgioasă de lângă catedră. îl răstig-

neau pe unul mic, gras, bondoc, - Galimir -, şi el urla cât îl ţinea gura. Doi realişti îl trăgeau de picioare şi doi de mâini. Marin începu să-l gâdile pe sub vestă. Bondocul se zvârcolea între râs şi răget, iar ceilalţi hohoteau şi făceau glume pe care le ţipau ca să se audă. Moderniştii, după ce se adunară în număr mare, se repeziră la răstignit şi încercară să-l scape. Cu îmbrânciturі, trântă, chiar cu ghionturi, izbutiră să libereze un picior şi o mână. Lupta era în toi, peste bănci, în jurul răstignitului, când de jos se auzi sunând vag clopoţelul anunţând profesorii. Morariu, cestorul de la real, ceru tăcere.
- Domnilor, vă rog... treceţi în bănci. Poate mergem în laborator, şi domnul Voitinovici are să găsească zgomotul ăsta...
Nici silueta mândră a cestorului, - pe care în adevăr îl necăjea onoarea ce i se făcuse -, nici glasul cestorului Brătăşanu de la modern nu potoliră lupta. Galimir izbutise să scape şi alerga acum peste bănci ca să se ascundă în mijlocul moderniştilor. Cestorul îl ameninţă.
- Galimir, te dau pe listă!
- Ce stric eu, mă Brătăşanule.
- Peni, astâmpără-te!
- Ce faci gură acolo?
- Ia vezi, c-acum te răstignim.
Câţiva realişti râseră şi se împărţiră pe la locuri. Mulţi îşi aduseră aminte că nu ştiu nimic la chimie şi că sunt neascultaţi.
- Ce avem, mă?
- Aldehida formică, cetonele şi chinonele...
- Şi chinonele?
- Alea nu le-a explicat, dar trebuia să citim noi...
Trei băieţi lucrau de zor la tablă formule simetrice şi le comparau cu cele din carte. Atomii de carbon se aşezau pripiţi lângă cei de hidrogen şi oxigen, între liniuţe ce se depărtau de la nucleu ca nişte raze. Numiri prelungite şi greu de pronunţat se memorizau cu glas tare, împreună cu formulele substanţelor şi însuşirile lor chimice. Mai

rămaseră puţini afară din bănci; ceilalţi răsfoiau înfriguraţi caietele de note şi consultau prevăzători şi ştiinţa vecinilor.
- Numai de nu ne-ar da extemporal. Bănăţeanu se ridică revoltat, dintr-o bancă din fund.
- Cine a spus extemporal? Ce extemporal? Nu ne-a anunţat.
- Păi ce, mă, extemporalul se anunţă?
- Ce are a face... Voitinovici anunţă întotdeauna mai dinainte: „O să dăm o mică extemporală".
Când auzi străvechea şi mult repetata propoziţie a profesorului de chimie, Marin râse cu poftă. Era liniştit: ora aceasta era una din puţinele la care nu-i era teamă.
Fu neatent până la sfârşitul cursurilor. După chinuitoarea oră de chimie, urmă una de istorie şi una de franceză. Marin visă tot timpul. Spre sfârşitul orei de franceză începu să-l doară capul: aerul stricat şi căldura îl înăbuşiseră. îşi privi colegii: toţi palizi, cu ochii duşi pe fereastră. Nu mai era nimeni atent: obosiţi, dormitau molatec în bănci, aproape tăcuţi, oftând la răstimpuri. Profesorul înţelegea că rezervele s-au sfârşit şi, cuprins el însuşi de oboseală, se resemnase să vorbească, pentru că nu putea face altfel. în fundul clasei, cestorul Brătăşanu lua notiţe şi nu-l privea nimeni cu uimire, apucăturile-i de bucher fiind de multă vreme cunoscute.
Prin fereastra larg deschisă venea la răstimpuri răcoarea relativă a unui aer mai puţin viciat. Marin îşi aduse aminte de mansarda lui, unde căldurile începeau să ajungă de nesuferit şi unde „laboratorul" îl stingherea. Pentru întâia dată încercă o senzaţie de oboseală, de plictiseală scârbită pentru chimie. Fură câteva clipe în timpul cărora nu reuşea a înţelege bucuria ce i-pr putea-o aduce mulţimea ceea de borcămse desperecheate. Simţi un gol în suflet; o deziluzie care i se lămurea cu cât ţintea mai mult nemărginirea albastră de deasupra casei vecine. îi lipsea parcă ceva, şi se gândea cu teamă că în după-amiaza aceea va fi liber să citească orice carte ar vrea. Nu mai simţea nevoia experienţelor, i se părea chiar că e dezgustat de ele. Era dezorientat. Nu-i părea rău de despărţirea aceasta bruscă, dar n-ar fi dorit să se întâmple. Lucrul, de fapt, nu era nou pentru el: se ştia nestatornic şi cu patimă. Suferise până atunci nenumărate alte dragoste: cea a mărcilor poştale, a plantelor, a pietrelor, a bibliotecii şi a insectelor. Fără să vrea, îi trecu repede prin minte toate aceste tovărăşii vechi. Unde îl va duce acum dragostea? Nu ştia, şi aceasta îi nelinişte, căci acum nu se dezgustase de o ştiinţă ca să se apuce de alta, ci şi-o părăsise brusc pe cea de până acum ca să rămână singur...
îşi scutură capul. Nu, mersese prea departe: nu era încă dezgustat de chimie. îi plăcea încă să se gândească la ceasurile de după-amiază, când va isprăvi, cu manualul lui Minovici în faţă, analiza manganului. îşi spunea: „Ce de precipitate minunate şi nestatornice în culorile lor aprinse sau tulburi..." Zâmbea: ce prost era să creadă că nu-i mai place chimia!... Cu toate acestea, entuziasmul îi pierise.
Când sună, coborî scările încet, încet, ca niciodată.
- Te-a moleşit căldura, Herr Doktor. Se mulţumi să răspundă:
- Salutare!...
Şi sfârşind treptele, porni spre casă, fără să aştepte pe Dinu. Ca şi ieri, dar din alte pricini, se simţea mai bine singur. De ce să fie nevoit să râdă şi să spună glume? înţelese că-i e teamă ca să nu i se dezlipească
304
305
masca. Şi zâmbi la gândul că era un prefăcut. Apoi, încruntat, grăbi pasul. Un profesor trecu. îl salută, dar nu fu văzut. îşi îndesă şapca cu necaz pe cap şi începu să bolborosească. Târziu numai, îşi aduse aminte că se întoarce şi astăzi cu un „insuficient".
în odăiţa din mansardă, Marin citea pagini dintr-un caiet gros. Scrisul era pe alocuri neciteţ, şi băiatul îşi supăra ochii, apropiindu-i micşoraţi de caiet. Faţa îi era nemulţumită şi, nervos, sărea din timp în timp pagini întregi. Lectura îl plictisea. Era un manuscris vechi de doi ani, un proiect magnific de roman, intitulat *Jurnalul unui om sucit.* Marin îşi arrrnti melancolic serile d; toamnă din clasa ?. patra, când compunea inspirat frazele acelea lungi şi nemeşteşugite, pătrunse de un suflu romantic şi scrise numai pe jumătate. Un presupus elev îşi însemna zilnic impresiile. Acel elev nu era altul decât el, Marin Popană, a cărui sensibilitate fără margini alcătuia pe aceea a „omului sucit".
Nu mai citise de mult Jurnalul", şi se simţi acum decepţionat. îl deschisese cu gândul să-l continue, să-l sfârşească şi să-l publice, ca să arate celor de la liceu cine e el şi cât a suferit. Şi înţelegea acum cu tristeţe cât de falsă era suferinţa lui şi cât de mincinoase erau paginile , jurnalului", în care, pe ascuns, se idolatriza, batjocorind pe cei care nu-l înţelegeau. închise caietul şi, zmângălind cu creionul coperta, se gândea. Prin ferestruicile deschise, un vuiet învăluit, depărtat, ajungea cu râuriri de vis până la el. Odăiţa începea să se înfierbânte. în adâncul sufletului, Marin era revoltat: împotriva şcoalei, împotriva profesorului de germană, împotriva lui I. Banciu. Simţea crunt nevoia de a se manifesta, de a-şi vădi darurile, de a se răzbuna de umilinţe. Privi măsuţa cu sticluţe; un precipitat galben se adunase în fundul unui pahar cu pereţii subţiri, acoperit cu o foaie de hârtie albă. Fără voie se gândi: bicromat de plumb. Şi i se păru atât de încet drumul lui în tovărăşia bicromatului de plumb...
„Asta trebuie acuma, acuma, cât mai e timp... Are să vadă ei!..."
Dar era sfârşitul lui mai: când să-l scrie, când să-l tipărească?... Abătut, Marin se rezemă cu tot spatele pe scaun.
...Nu mai e timp... Şi corigenta la matematică...
Chipul lui I. Banciu îi trecu prin faţa ochilor, înfiorându-l... Dar poate nu va rămâne... La urma urmei, sunt aţâţi

profesori care îl simpatizează... Au să-l sprijine când va fi conferința de fine de an. Are să
vorbească Nanul, profesor de limba română, are să-l susțină şi Moisescu de la ştiințe naturale, şi Soloveanu, şi Moisil... Dar ce are a face? Matematica e „materie" principală la real. Ş-apoi, Banciu nu-l poate suferi... Nu scapă de corigentă... Nu poate să scape... Ei?! şi ce?!... Cu atât mai mult... Cu atât mai mult?... Păi da, să-l umilească pe el mult, ş-apoi are să vadă ei!
Supărat de-a binelea, stăpânit de gândul tiran al corigentei, se ridică de pe scaun şi se plimbă prin odaie. Era lucru rar pentru el să se plimbe prin odaie: gândea mai bine în fața mesei lunguiețe din fața ferestruicei. Dar acum nu putea sta locului. începu să vorbească singur...
- Nu mai merge!
Şi se trânti pe pat: un pat de lemn vopsit roşu, ce ocupă aproape tot peretele din fund.
- Am să scriu romanul! Trebuie să-l scriu la vară! Nu se poate!... Se văzu într-o vară de prin cărți, într-o vacanță împletită cu grâu, cu
nouri, cu nuci stufoşi, scriind un roman Viziunea se şterse îndată. Amănuntele îi precizară în contururi şi culori vacanța. Are să stea o lună în tabăra cercetăşească din Dumbrava Sibiului, şi restul în Bucureşti. îl va scrie. Şi hotărârea îl îmbucură într-atât, încât zâmbind, încruntându-se, fluierând, săgetând gesturi cu mâinile, coborî scările şi se duse, lucru rar
pentru el, să vadă pe cei de jos.
*
Spre seară, veni Dinu. Bătu în treacăt la uşă şi intră, după ce-şi zvârli o clipă ochii în oglinda rotundă din odaia alăturată.
- Salve, doctore!... Ce citeşti?
Marin îi arătă coperta unui roman francez, apoi îl zvârli, îmbucurat - de venirea prietenului, la capătul mesei.
- Stai jos! Ai să suferi de căldură, dar trebuie să te resemnezi şi ai să-ți scoți haina ca şi mine...
- Nu vine cineva?
- Aa... nimeni!
Apoi, râzând, aducând scaunul din odaia alăturată:
- Cine poate rezista la căldurile astea caniculo-tropico-africane?... Şi schimbând grăbit vorba:
- Ştii c-am recitit azi romanul? -Ei?!
Dinu se aşeză mai bine pe scaun, aşteptându-se să audă o conferință întreagă. Căci, încă din iarna trecută, Marin făgădui c-o să-l recitească şi să-l completeze. Publicarea *Jurnalului unui om sucit* trebuia înde-pli-nită, după socoteala lui, când Marin va împlini cincisprezece ani Ori, de atunci, nu numai *că Jurnalul* nu se publicase, dar nici încai sfârşit nu era. Marin se arăta nehotărât, nestatornic şi nu lucra nimic. Se mulțumea

numai să tipărească în *Ziarul ştiințelor populare* articole asupra insectelor şi câteva fantezii tară greutate. Şi de câte ori îl întrebă Dinu, îşi motiva totul prin chimia şi cărțile care îi luau tot timpul. Crezuse un timp că Marin lucrează în ascuns, dar îşi dăduse repede seama de neadevăr. De data aceasta, curiozitatea îi era satisfăcută.
- E o prostie! -Ce?
- *Jurnalul unui om sucit...*
Celălalt nu pricepu dintr-o dată schimbarea aceasta bruscă de păreri. Ştia că Marin are o idee excelentă de *Jurnal* şi era convins că va pricinui zgomot îndeajuns la apariția lui.
- Da, o prostie... Nimic adevărat, şi ştii... stânjenitor de fals... Şi prea dulceag... şi prost scris... ş-apoi autorul prea se crede. Toată lumea e neghioabă, numai el e geniu, şi geniu neînțeles... Banal... la foc!...
Vorbea precipitat, batjocoritor şi supărat. Se bâlbâia, căutând epitete chinuitoare. Răstignirea ace?.sta P uşura. Şi după ce exdamă, puțin teatral: „La foc!..." se simți mult mai liber. Era sigur că nu va zvârli manuscrisul la foc, dar gândul acesta îi făcea bine.
- Dar când ai văzut tu toate astea?
- Azi... Am vrut să-l sfârşesc şi am... Dar stai să vezi... Ştii că mă las de chimie, de laborator?
Dinu îi strânse, comic, mâna. Râdea, dar bucuria îi era adevărată. Se simțea încurcat ştiindu-şi prietenul singur pe un drum pe care altădată îl bătătoreau împreună,
- Ei, ți-am spus eu? Nu face acum, la Universitate ..
- M-am plictisit, 41 spun drept...
- Târziu, dar în siărşit.
- Dar m-apuc iar de insecte.
- Păi romanul?...
- îl scriu şi p-ăia, dar altfel... Mă gândesc eu... nu-i mai fac jurnal. Un roman realist din viața elevilor. Ştii, cu note. Cinstit. In fiecare zi însemn: **dialoguri** de ia şcoală, portrete, stări sufleteşti. Nu s-a mai scris până acum un roman de felul ăsta...
Dinu asculta mulțumit. întreaga schimbare a prietenului îl bucura. Observase şi el, atunci când, entuziasmat, Marin îi citea zi cu zi paginile scrise în *Jurnal,* că e ceva silit într-Insul, dar nu îndrăznise să-şi spună gândul,

pentru că nu voia să-l supere, ş-apoi, Marin era cunoscător în **literatură** iar ei prea puţin. Acum, când îî asculta vorbind, cu o repeziciune ameţitoare, încâlcind cuvintele, simpiificânuu-le, găsind adjective inedite şi vorbe ironice, începu să aibă mai multă încredere în talentul iui. Era convins câ are talent şi de aceea îl urmărea, curios să vadă ce-o să producă.
Şi Marin vorbea, iar vorbind, vedea noua configuraţie a romanului, vedea personajele, le ghicea gândurile, le ştia cuvintele. Apoi, deodată, tăcu. îi trecu prin minte o îndoială care îl dezarma. Se miră totuşi că nici
0 schimbare nu i se ghicea pe faţă şi că prietenul îl socoteşte încă tot atât de entuziasmat.
Tăcerea îl apăsa pe Dinu.
- Şi când te apuci să-l scrii?
- Diseară...
- Ştii cum să-ncepi[0]
- Asta aflu atunci... Ce-i nevoie să te mai gândeşti?
- Vasăzică, nu mai aduni fişe.
- Ba adun... dar primul capitol din roman se petrece, ştii, la ţară, undeva. E în vacanţă, şi eroul e la munte...
- La munte?
- Da, la murite... cum am fost şi eu anul trecut, la Săcele... Şi acolo se îndrăgosteşte de o fată...
- Pricep...
- Ce pricepi?
- Acum începe povestirea *(ironic)* cuceririlor tale... -Ei?berbantule!...
Dinu socotea adevărate toate scrisorile trimise din Săcele şi povestirile lui Marin asupra dragostelor sale cu domnişoarele frumoase din localitate. Se îndoise puţin la început, ştiindu-şi prietenul prea puţin aplecat asupra celor lumeşti, dar închipuindu-şi contrastul între Marin şi tinerii din Săcele, îi explica, şi numai aşa, succesele erotice. Marin, trăindu-le însă cu mintea atât de aprins, sfârşise prin a le dărui un vestmânt de realitate şi acum, când îl întrerupe Dinu, gândi: „Cum de nu pricepe el că l-am minţit şi î-am minţit pentru a avea şi alţi martori ai visurilor mele, afară de însăşi imaginaţia mea?" Dar răspunse fără codire:
- A... nu, *nu toate.* Numai cea din urmă, cu Liliana...
- Aşa o chema?
- Dar cum?
- Parcă Măria...
- A... nu, aia e alta, aia a fost înainte... Cu Liliana a fost ce-a fost. P-aia am iubit-o.
Şi suna atât de ciudat cuvântul „iubit" pe buzele băiatului adus din umeri, roşcat, cu obrajii pătraţi şi searbezi, cu ochii mărunţi, miopi... încât el însuşi, dându-şi seama de ridicol, roşi. Orişice alt cuvânt, afară de acesta: chimie, insecte, piatră, volum, volum... O umilinţă dureroasă
1 se strecură în suflet.
308
309
Se smulse din gândurile care-i surpau „subiectul" romanului şi răsturnă un şuvoi de vorbe, în timp ce cu pulpele încolăcea nervos picioarele scaunelor.
- Liliana, da... Ei, p-aia o exagerez, îi exagerez caracterul, ştii, o fac zglobie, mai zglobie decât era... Aaa, am uitat să-ţi spun c-avea un păr negru tăiat ştrengăreşte, o frumuseţe... Uu! ce păr!... Păcat că n-a vrut să-mi dea o fotografie.
- Şi de ce nu ţi-a dat?
- N-a vrut ea... *(naiv)* zicea să n-o calomniez... Fată, ce vrei?... Ei! din asta fac geniul rău al eroului meu, îl fac să se îndrăgostească de ea, să fie ţinut în gheare ş-apoi umilit. îţi închipui că ăla, cum l-o chema, o să sufere, o să se zbată, să ţipe ş-apoi să alerge acasă, la Bucureşti. Şi aci, după marea suferinţă, se va arăta acel „om sucit" pe care-l cunoşti, îţi place?
- Frumos.
- Şi să vezi mai înainte... Dar n-am fişe... Apropo, pe eroină am s-o alătur cu firea verişoarei mele, ştii, Anette. E dată dracului.
Dinu tăcea zâmbind. Nu-şi mai înţelegea prietenul. Atâta elocvenţă pentru cauze străine preocupărilor lui...
Tăcu deodată şi Marin. Se întunecase. îşi zâmbiră unul altuia, câtva timp. Marin se gândea: „Cât de mult îl iubesc!" apoi, repede: „Ce stânjenitor cuvânt *iubesc. Iubire:* ce se potriveşte ea cu mine? Eu... adică... la urma urmei, îmi bat joc de proştii care se lasă cuprinşi de pofte animalice (expresia îi plăcea). îi dispreţuiesc, sunt deasupra lor..."
Aprinse lampa, închipuindu-şi un Marin bătrân, învăţat, cu mâinile încrucişate, privind o mulţime fără ochi. Ochi şi lampă... cum i se părea că se aseamănă. Dar de ce se aseamănă?
- Ce-ai spus?
- N-ai auzit?
- Nu fusei atent...
- Cum o să-l sfârşeşti?

- Aa... Romanul? Tot aşa cum ştii. La urmă, eroul - eu adică - fuge la Constanța, pentru că rămăsese repetent Se face hamal în port, apoi ajunge pe un vas care trebuia să plece din zi în zi. Dar într-o dimineață citeşte în *Universul* anunțul dat de Dan, frate-său, prin care îl roagă să se întoarcă, pentru că mama e rău bolnavă, iar ceilalți îngrijați. Acum, o situație, ştii, interesantă. Tipul e într-o luptă sufletească aprigă; ori îşi urmează visul lui de libertate, de călătorii în Orient, - atunci cine ştie ce se întâmplă maică-sii -, ori se întoarce, şi atunci...
- Tu ce zici?
- E prea tânăr şi nestatornic ca să se poată hotărî la sacrificiile pe care i le cerea libertatea. Se întoarce, dară, abătut, fără nici o încredere
în voința sa, trist. însă, cu cât se apropia de Bucureşti, parcă o lumină i se lămurea în suflet. Simțea că e laş să fugă, că suferințele au fost în bună parte numai în capul lui, că lupta e frumoasă. într-un cuvânt, o lume nouă. O idee nouă... o revoluție în sufletul lui... Ce zici?
- Are să fie greu.
- Sigur... Dar am tot timpul trei luni. Ştii că la toamnă trebuie să apară.
- Prea puțin trei luni...
- Fugi, măi!... Când m-oi aşterne pe scris. Unde mai pui că sunt lucruri cunoscute. Doară eu sunt ăla!... Dinu nu răspunse. Privi numai înspre rafturile cu cărți şi-l întrebă:
- N-ai tu cumva *Pere Goriotl*
- Ba da, dar în româneşte...
- Ei, dă-mi-l şi aşa.
Marin scoase cartea dintr-un raft de jos, colbăit.
- Praful e culoarea locală, de bibliotecă imensă. Dinu încercă un răspuns spiritual.
- Aci numai praful e imens.
- Asta aşa e... Dar ce vrei? Trei ferestre: se face un curent de intră tot praful străzii... Canon întreg.
- Ce n-aş da eu să am o odăiță ca a ta...
Dinu cuprinse cei patru pereți spoiți cu var, rafturile sărăcăcioase pe care stau înghesuite cărți, cu o privire zâmbitoare şi dornică. îşi trase haina.
- Nu-i nevoie să mă conduci. Cunosc bine scara. Poți rămâne la *Jurnalul unui om sucit.* Succes şi inspirație.
Marin se porni pe râs din capul întunecat al scării.
- Ha, ha, ha... Mai ales inspirație... Vezi să nu cazi.
Când intră în odăița luminată prietenesc, grăi: „La lucru!" Dar era numai un cuvânt, cum le spunea de atâtea ori, ca să-şi dea curaj. Reluă romanul francez. Citi de câteva ori aceeaşi frază, fără s-o înțeleagă. Gândul capitolului întâi din *Jurnal* îl persecuta. *«Je la revetis pour la premiere...»,* dar cum am să-ncep? La o serbare populară?... *«fois une dimanche, connu...»* prea banal... într-o casă din vecini, să-l roage să declame... *«comme ilconvenait, puisque c 'etait un vtement neuft*>. Ce să declame? *«Oh! quandcejour-lâ...»* Mai bine în pădure, el şi *ea...jour-lăje parrus dans la cour du colege pendant la recrea...»* în pădure, de dimineață, în pădure. Du-te dracului!"
Zvârli romanul pe masă şi, deschizând înfiorat un caiet neînceput, se aşternu să scrie, cu o slovă răsfirată şi de nepriceput:
3*1
Cap. I
UN BĂIAT ŞI O FATĂ I
- Citiți mult?
- Câteodată mai mult, câteodată mai puțin.
- Dar, aşa în mijlociu...
- Hm! Cam opt, nouă ore pe zi.
- Opt, nouă ore pe zi? -Da.
Fata îl privi uimită, ca pe un lucru rar. Niciodată nu i-ar fi trecut prin minte că sunt oameni care citesc până la zece ore pe fiecare zi. Credea că poveştile acestea nu se petrec decât prin romane. Era, de altfel, o observatoare foarte slabă şi niciodată "'i şi-ar fi putut H? seama ce se petrece în afară de mediul ei.
Băiatul plecă ochii în jos, înroşindu-se până în rădăcina urechilor. Apoi, ca să se dezvinovățească:
- Bine, dar nu citesc întruna. Mai scriu, mai lucrez la entomologie, mai traduc... Apoi, am colecție de pietre, ierbar... mă ocup şi cu chimia.
Vorbea repede, neluându-şi ochii din vârful sandalelor, ca şi cum s-ar fi lepădat de o greşeală făptuită în neştiință.
Fata îi privea mereu, Iunecându-şi ochii pe fața arsă de soare şi pătată cu coşi stârpiți de nerăbdarea aceea necăjită caracteristică adolescenților, care din orişice neam şi-ar trage viața şi în orişice mediu şi-ar trăi zilele, în fundul sufletelor lor, doresc întotdeauna să placă.
Radu Giurgea era entomolog şi, după cum mărturisea el însuşi, avea mare ciudă pe oamenii care îşi pierdeau timpul cu dragostele. Umbla întotdeauna cu nasturii tunicii descheieți, cu chipiul prăfuit şi ghetele nefăcute, şi aceasta numai din neglijență şi dispreț pentru eleganța caraghioasă pe care o trâmbițau „aristocrații" clasei. Şi disprețul acesta era departe de a fi fățărnicie. Era ceva involuntar, care-i năpădea sufletul numai când privea

fapta în sine, ceea ce se întâmpla foarte rar, căci Radu nu era mai niciodată cu gândul la lucrurile privite. Şi cu toate acestea se necăjea întotdeauna din pricina coşurilor acelea mici de pe bărbie, care-i întunecau frumuseţea în ochii fetelor.
Căci Radu Giurgea, ca orişice adolescent înclinat spre visare, se socotea frumos. Dar această frumuseţe era un drept al său, de care numai închipuirea-i se putea servi, şi niciodată nu-i trecuse băiatului prin minte că acest dar dumnezeiesc l-ar putea întrebuinţa, cu succes, în viaţa de toate zilele.
încă, în rarele lui ieşiri prin lume, i se părea că, cu cât se apropie de pământ, - pe unde nu-l duceau gândurile? —, cu atât îi scade minunata frumuseţe.
O! şi nu era frumos deloc băiatul!
închipuiţi-vă un copilandru înalt şi deşirat, adus puţin din umeri, cu capul mare şi acoperit cu un păr rar şi gălbejit, fruntea colţuroasă, ochii mici şi miopi, faţa smeadă şi cu un nas lung şi ascuţit, care-i dădea un aer de paiaţă melancolică. îmbrăcaţi acest trup schiţat fugar cu o haină din acelea pe care burghezii le recomandă de purtat „la ţară", cu nişte pantaloni largi, plini de praful muşuroaielor de furnici pe care şezuse entomologul la pândă, cu nişte sandale iarăşi bune de purtat „pe munte", puneţi pe cap o şapcă cu cozorocul reînnoit de patru ori, şi aveţi portretul în creion al tovarăşului domnişoarei Aura. De-ar fi să-l facem în culori, ar trebui să scriem câteva pagini, căci Radu, ca un adevărat naturalist şi visător ce era, nu ştia niciodată cu ce era îmbrăcat. Poate în gândurile sale se creHea neîmbrăcat defH căci nu se sfia nio'nrlată să se culce pe nămolul malurilor ca să „observe" cine ştie ce gânganie ciudată care plutea pe apa pârâului şi iarăşi îi venea foarte lesne să se trântească pe toate grămezile de lut proaspăt, pregătindu-se să întârzie acolo ore întregi ca să-şi întregească cunoştinţele sale asupra industriei casnice la furnici. Din aceste cauze, vestmintele cercetătorului lăsau mult de dorit, atât în privinţa structurii şubrede a ţesăturilor, cât şi esteticei coloritului.
Dar fiţi siguri că Radu nu ştia nimic.
- Orişicât, vorbi fata, jucându-se cu un fir de păiuş ce i se prinsese de rochie, e mult.
- ...De!
Apoi tăcură. Tânărul naturalist era recunoscut ca fiind de o timiditate de care colegii săi se ruşinau. Umblând tot timpul după insecte sau pierzându-şi nopţile în lectura unor cărţi tipărite parcă anume ca să înspăimânte pe amatorii de literatură uşoară, - cărţi care, cu toată erudiţia lor, nu-l învăţau niciodată cum se vorbeşte cu fetele -, Radu avea toarte puţine de spus în faţa ochilor adumbriţi sau uniformelor cu rochie scurtă. îl zăpăcea privirea lor ca fundul unei prăpăstii, iar corpurile lor zvelte aveau ceva necunoscut într-însele, de care el, cercetătorul faptelor celor mai cunoscute, se înspăimânta. E ciudat obiceiul acesta la oamenii savanţi de a dispreţul tot ceea ce nu intră în raza cunoştinţelor lor. Şi pe el, Radu Giurgea, cât de mult îl atrăgea necunoscutul, cu toată groaza întunericului lui... Dar nu ştia care necunoscut. Sunt mai multe, era sigur el că sunt mai multe, şi lui numai unul singur îi plăcea. Dar pe acela unde să-l găsească? în insecte? Apoi le-au studiat savanţii până în vârful aripilor, şi n-a mai rămas mustaţă de ţânţar nereprodusă în cei puţin o duzină de manuale. Ce o să mai descopere şi el?... Şi era atât de

trist când se gândea la lucrul acesta... Dar de femei avea mereu teamă, şi mai ales de fete.
De altfel, Radu îşi însemnase pe hârtie schema întregii lui vieţi, şi, după cum era de aşteptat, nici un rând nu era rezervat dragostelor cu urmări durabile. Neaplicând niciodată principiul conservării speciei la viaţa pe care se pregătea s-o ducă, pasemite pentru că nu-i pricepea încă însemnătatea, numea cu un singur cuvânt pe toate reprezentantele sexului frumos, „femele". Şi într-adevăr că, în ochii lui, femeia se făcea vinovată de mari şi nenumărate greşeli. Aşa cum o cunoscuse din romane, ea nu cerea decât bani şi iar bani, şi în cel mai bun caz ardea de pasiuni pe care liceanul nu le înţelegea, şi ale căror urmări, sfâşietoare pentru alţii, i se păreau ridicole. Şi v-aş putea aduce ca exemplu cele câteva zeci de romane franţuzeşti citite numai pe jumătate şi cu însemnări pe margine: „nu e adevărat!", „stupid", „minte" etc. şi puzderia de semne de întrebare presărate mai la fiecare frază.
TVprinzându-şi apH>i mintea şi obiceiurile, era foarte naturi ns nce-la care clasifică cu atâta uşurinţă toate speciile de himenoptere din Valea Largă să rămână completamente dezarmat în faţa unei viespi tinere, căreia nu-i crescuse încă acul. Şi de aceea, mutra lui zăpăcită şi ochii care parcă tot căutau o cărăruie pe unde să se piardă în tufiş înfaptuiau mare bucurie în sufletul fetei.
Trebuie să ştiţi că nu se află pe lume o mai nevinovată plăcere pentru fetele acelea pe care băieţii le-au numit cu oarecare dreptate „de viaţă" decât o convorbire între patra ochi cu un băiat prostuţ, care se înroşeşte până la rădăcina părului. Şi Radu era unul dintre aceia.
Văzându-l că tace, fata întoarse discret ochii, apoi, parcă aducându-şi aminte de ceva, îl apucă de braţ. Radu se îngălbeni.
- Uite, zise ea, luminându-se de zâmbet... am uitat să mă recomand... Aura, Aurora Onciu, şi dacă doriţi şi vârsta, clasa a şasea, faceţi socoteala!
Şi recomandaţia aceasta avea darul să stârnească adevărat belşug de râs asupra domnişoarei Aurora Onciu.
Radu zâmbea cu inima strânsă şi tot întrebându-se:

- Ce tot are fata asta de râde?...
-Marin! Marin! ...'amasă!
Trânti vesel tocul, închise călimara şi usca cerneala pe ultimele rânduri. Iar, în credinţa măiestriei capitolului *Un băiat şi o fată,* coborârea scărilor a fost cea mai fericită clipă din copilăria lui.

IV

Câteva zile în urmă, Marin părăsi *Jurnalul unui om sucit.* Nu-l mai trăgea inima spre foile acelea desperecheate şi se simţea obosit, scârbit de câte ori se aşeza la masă cu gândul să scrie. în odăiţă, căldura îl ameţea, îi gonea atenţia. Citea cu greu, numai în cămaşă şi cu pumnii apăsaţi pe frunte. O adiere de somn îi legăna la răstimpuri trupul şi arunci îşi lăsa privirile pe ferestruica din faţă, dormitând. încerca să se trezească afundându-şi capul într-un lighean cu apă proaspătă. Ochii se odihneau în răceală, se înviorau, iar luminiţele înnegurate de miopie se aprindeau.
Se despărţi de roman, liniştit, aşa cum se despărţea întotdeauna de luciiuiic care nu-i mai piăucau. Pierduse nădejdea unei reabilitări în u>ut profesorilor prin volumul pe care l-ar fi putut publica. Şi pentru că, deocamdată, nu găsise alt mijloc de a le vădi însuşirile lui, se înciuda, se înroşi de necaz şi îi urî cu gândul.
Adună atent foiţele scrise, fără să le citească, şi le înghesui pe toate într-un plic mare galben, pe care scrise: *încercări pentru „Romanul unui om sucit".* Credea că e mai nimerit noul titlu. Cum nu mai putea fi vorba de Jurnal", trebuia numit *Romanul unui om sucit.* Iar când deschise lădiţa în care-şi păstra hârtiile şi caietele lui, îl cuprinse un entuziasm neaşteptat şi vorbi: „Cât am scris, cât am scris!..." Gândul acesta îi înfiora spinarea de plăcere. Se ridică deodată nervos, desfăcu braţele şi ocoli de câteva ori odăiţa. O nemărginită încredere în sine îl năpădi şi, încordându-şi braţele, adaogă, ameninţător, cu dinţii strânşi: „Am să scriu, să scriu!... ahhh!..."
Tremură. Nu se putea linişti. Deschise lădiţa, luă plicul şi-l zvârli pe masă. Se pregăti să înmoaie tocul, dar se simţi deodată rece, nemişcat, trist, obosit, sătul. Astupă cu luare-aminte călimara. Era atent şi se întrebă: „Ce dracu mi-a venit?..."
Sfârşi prin râs, un râs silit, pe care l-ar fi vrut ironic. Dezamăgit, îşi alese apoi lectura.
*
Nostalgia celor din urmă zile de şcoală.
Bucuria vacanţelor fărâmiţată de prea multă aşteptare. Voluptatea libertăţii secătuită cu mintea în orele lungi, apăsătoare, de la sfârşitul trimestrului. Impresia de searbăd şi inutil ce se strecură în suflet: oboseala nemărginită, simţământul zădărniciei marei bucurii, care se apropia banal, îngrozitor de banal...

Băieţii veneau în dimineţile limpezi cu tunicile descheiate, cu şepci de vară, unii veseli, alţii melancolici. Ochii unora sufereau de lipsa al-bastrului nesfârşit. Erau suflete care visau nemărginirea, călătoriile prin locuri unde omul se contopeşte cu firea. Dar nu ştiau prea bine care vis l-ar dori repede îndeplinit. Căci lângă viziunea unui Orient îndumnezeit cu mintea, se alăturau, geloase, ţarine şi cătune prietenoase, prăpăstii, pâraie, păduri de brazi şi valurile inedite ale unei mări despre care credeau multe... Şi sufletele sufereau în această împărţire. Ele, care voiau să se dea în întregime, sufereau nedreptăţind unele visuri. Şi nu ştiau ce să aleagă: când se hotărau pentru hoinărerile din cărţile de călătorii, se înfiorau în faţa apusului indian, se simţeau deodată întristaţi. începeau să înţeleagă cum sunt ţintuiţi de legăturile pământului.
Pe unul dintre visători, un armean focos, îl cheamă Haig Bracterian. Era înalt, bine legat, avea o faţă negricioasă şi ochii adânci. II iubeau toţi şi îl vorbeau de bine; era ştiut ca cel mai „simpatic" din tot liceul. Marin îi era prWft[1]. dar nu se prea v^itan nu-şi împrumutai p^iduu cărţi, nu-şî încredinţau confidenţe. îi era drag şi lui băiatul, sentimental, îndrăgostit de muzică, cititor pătimaş, dar ştiinţa, pe care o mângâia Marin, îi era indiferentă celuilalt. îl judeca şi el, ca toţi colegii, un viitor „savant". Dar Marin se îndoia; se bucura când visul îl ducea din clasa a treia, dar îşi dete seama cât de fals este, ce mască se nevoise să poarte neîncetat, îl dureau notele rele, mediile proaste mai mult decât arăta şi înţelegea că nu se poate dezlipi cu totul de „prejudecăţile" vârstei şi situaţiei lui de şcolar. Cu toate acestea, se arăta nesimţitor faţă de profesori, de lecţii şi pretindea că dispreţuieşte pe cei supuşi „mărunţişurilor" acestora. Clipa aceea când şî-a dat seama cât de puţin sincer îi este gândul, îi luase toate puterile. îşi ura fiinţa şi minciuna. îşi ura masca pe care, inconştient, o purta cu atâta seninătate. Dar clipa trecu mai repede decât ar fi crezut. Marin îşi spălă voios mâinile la cişmeaua din curte, trecu palmele răcorite peste faţă, apoi alergă spre clasă.
Aceeaşi zăpuşală prăfuită, aceleaşi ferestre deschise prin care se strecura, înăbuşit, zgomotul bulevardului. Cei patruzeci şi opt de colegi se răvăşeau, ca întotdeauna, printre bănci. Mai puţin veseli, mai puţin zgomotoşi. Unii dormitau cu capul plecat pe braţe, alţii îşi dezmorţeau mădularele schimonosindu-şi obrajii, scoţând sunete prelungi şi lovind cu piciorul în podea. Era ora de română, şi mulţi dintr-înşii nu aveau încă notă pe trimestrul al treilea. Răsfoiau cărţile, oprîndu-şi ochii pe vreun vers din *Iliada* sau recitind fără voie rânduri din *Făclia de Paşti.* Pe unii, aşteptarea clipei decisive îi îngălbenise, pe alţii dimpotrivă, răscoliţi atâta vreme de emoţie, clipa supremă îi făcuse nesimţitori.
Marin se rezemase distrat de-a lungul băncii, ascultându-şi la răstimpuri vecinii, care glăsuiau între ei.
- Cald „foarte"...

- Uuuuf... şi ce căldură!... Când s-o mai sfârşi şi asta...
- Rabdă, neică, încă zece zile, cum ai mai răbdat...
- Două sute douăzeci şi două...
- ...până acum. Au trecut...
- Să văd dacă trec şi eu.
- La ce ți-e frică?
- Chimia.
- Te trece conferința.
- Parc-o să vrea Voitinovici?...
- N-are ce face. Aşa e regulamentul...
în spatele lui, Marin auzi pe Brătăşanu, premiantul clasei, învățân-du-şi „lecția".
- Gen epic, gen dramatic, gen liric; ... gen liric... gen liric... ce mai vine? Liric, dramatic, epic!... Elegia. Ce este, domnule, elegia? Elegia este atunci câuu poetul vrea să ue <uate sentimentele lui personale, de dragoste sau nemulțumire, care în acest caz sunt triste... Balada. Ce este balada? Balada este o poezie cu subiect şi de obicei veselă...
Marin se trudea să nu râdă. Intr-un rând voi să se scoale şi să-l întrebe de năzbâtiile ce le cuvântă cu cartea închisă. Se gândi că ar fi o oboseală zadarnică: în minte îi veni nesfârşitele discuții între „intelectualii" clasei şi Brâtăşanu. Bătaia aceea de joc. pe care premiantul nu o înțelegea, i se păru acum o vorbărie goală. Cu necaz, recunoştea fericirea „tocilaaiiui", care va trece clasa cu cunună, şi se gândea la corigenta aproape sigură, îa matematică, care-l aştepta pe el. El, Marin Popană, tocmai ei, *corigent.* Vechea imagine a urgisitului de soartă, a neînțeleşi-lor de plebe, a eroilor de romane şi a personajelor nuvelelor lui Brătes-cu-Voineşti îi răsări ruginită în minte. Pentru întâia dată, imaginea aceasta îl înfurie împotrivă-i. Masca pe care o purta; care era mască? Lăsat în voia gândurilor, Marin simți că-i lipseşte ceva. Ce-i lipsea?...
-Hăuuuu'L.
Sări în sus, speriat. Crezuse că vine profesorul de română. în teama de a nu fi surprins tolănit lenevos pe bancă, văzuse chiar fața rotundă şi ciupită de vărsat a domnului Nanul, cu cioclul coliliu răsărind mărunt în mijlocul bărbiei, cu ochelarii prinşi în şiret negru, călcând măsurat spre catedră. Era însă cu totul altceva: profesorul telefonase la Direcție că, fiind bolnav, va lipsi de la ore două zile. Iar vestea, şoptită discret de profesorul de gimnastică, se răspândise zgomotos în clasă, trâmbițată de câțiva „neaşcultați". înlăturarea pericolului risipise amorțeala ce copleşise băieții. Aprinşi acum de bucuria celor cincizeci de minute libere, pe „teren", săreau peste bănci, se plesneau pe spinările pline, călcau ghioz-

dane, zvârleau râzând cocoloaşe de hârtie şi-şi strigau poreclele din cele patru colțuri ale clasei.
- „Babo"!... „Babo", firi-al dracului!
- Pp... pf... feață... feeeață! pp... p...
- Băă...
- Care a dat?
- Marcălă.
- Unde-i Marcălă?
- „Cocoş".
- Ai fost aseară Bracterian?... Bracterian!
- Ce-i, mă?
- Ai fost? -Noo... O prostie...
■* Nu te lua după ce scrie *Rampa...*
- Bă, pârlitul^'
- Astâmpără-te, Marcălă.
- A fugit al dracului.
- ... a dracului „Babă". Cineva îl ghionti pe Marin.
- Scoală, doctore.
- Matale ce pofteşti?
- Aicea nu se doarme.
- Aicea se țipă.
- Al dracului „Herr Doktor". Ironic, hai? Ia pune mâna, bă Popri-şane. Mai zici? Mai zici?
Marin începu să râdă. Apoi schimbă vorba.
- Ce ne facem ora asta, „Babo"?
„Baba" - vecinul lui de catalog, Perri Ermo Hanibal - se aşeză pe marginea băncii şi vorbi cu o față întristată.
- Nu facem nimic, bă doctore.
- Nu ne dă voie pe teren?
- Am încercat: nu ne lasă directorul. Te usuci aici şi rabzi. Dar bine că n-a venit şi Nanul: ne omora.

Marin tăcea. în clasă, zgomotul începuse să se potolească; cărțile se iviră pe pupitre, băieții se aşezară mai toți prin bănci. Intervenția cesto-rului era de prisos.
- Vă rog... Vă rog, domnilor, nu faceți gălăgie, că se aude jos la cancelarie...
Morariu, cu gura mică, ochii mici, înalt, şi cu tunica curată, lovea liniştit cu creionul în catedră.
- Vă rog... Tăcere... Faceți tăcere...
Perri rămăsese cu ochii pierduți în gol. Marin se tolănise de-a lungul băncii şi privea tavanul.
- Tu mergi la vară în tabără? întrebă cel dintâi.
- Tabăra cercetaşilor? Vasăzică, e sigur că se face?
- Sigur. O organizează Velcicu, Nae, Răducanu... sub comanda lui Georgescu de la Marea legiune. O să fie trai o lună de zile în pădurea Sibiului... Dar cum se face de nu eşti informat mai bine?
- Nu prea mă duc pe la sediu.
- Adică nu te duci deloc.
- Ce vrei, măi, să-ți spun? Nu le pot suferi păpuşeriile ălora de la Marea legiune; costume bălțate, drapele, ordine de zi, parcă ar fi la cazarmă.
Perri vorbi fără convingere, molatec, ca ceva admis fără entuziasm.
- Ei... măi! Au şi ei dreptate. Gândeşte-te că nu eşti numai tu şi eu; sunt o mulțime de „puşti" d-ăia, pe care nu-i poți ține altfel în frâu. Ce poți să faci?
- ...In tabără, însă, am să merg. în august zici că e?
- De la 20 iulie, la 20 august.
- Tocmai bine.

//. PRIMUL DONJUAN
28 mai
M-am apucat serios de *Romanul unui om sucit.* Trebuie să-l scriu. Am modificat mult vechiul plan. Nu mai îl scriu la persoana I; prefer să fie un roman naturalist, cu descrieri multe şi cu dialoguri. Am să pun şi analiză; mie mi-a plăcut întotdeauna să mă analizez pe hârtie. Nu reuşesc întotdeauna să mă găsesc aşa cum sunt, pentru că mă înfierbânt la seri? şi uit realitatea. De aceea petrec ore frumoase când cites' ***Jurnalele*** mele. Mai la fiecare pagină apar altul. Oare să fiu aşa în realitate? Sau toate mărturisirile mele nu sunt decât produsul fanteziei? Eu ştiu că de cele mai multe ori sunt sincer când scriu, când scriu mai ales pentru mine. Dacă nu-mi place, mp totul şi zvârl în foc. Câte „memorii" de-ale mele n-am zvârlit eu în foc...
Un roman naturalist e mai greu de scris, dar pot pune mai mult într-însul. Pot pune analiza celorlalte personaje, care nu pot apărea într-un roman conceput sub forma de .jurnal", cum am făcut până acum. Subiectul îl aveam pregătit în minte, iar cel dintâi capitol l-am şi' scris. Scena se petrece la Săcele, satul de munte unde am fost eu astă-vară. E ciudat cum am început să cred şi eu în realitatea acestui capitol; l-am spus de atâtea ori, încât trebuie să mă gândesc câteva clipe ca să-mi dau seama că nu e decât o minciună. Mă mândresc: învălui cu atâta verosimilitate toate aventurile mele, încât sunt crezute şi de cei mai sceptici dintre prieteni.
Astă-vară, eu am petrecut o lună la Săcele şi tot timpul am umblat după insecte, cu cărțile lui Fabre sub braț. Trebuia să scriu articolele de entomologie pentru *Ziarul ştiințelor, populare* şi mă vâram sub toate tufele şi prin toate şanțurile. Dacă voiam să prind necrofori, mă apropiam, cu batista la gură, de cadavrele găinilor zvârlite de gospodine într-o curte părăsită. Am fost, deci, tot timpul studios. Când mă duceam la Braşov, îmi compuneam o față pedantă, ca să inspir încredere orăşenilor; iar când vizitam hora din Săcele, purtam totdeauna în mână un binoclu, ca să atrag atenția. E drept, gazda mea avea o fată cam de-o vârstă cu mine şi îndestul de frumoasă, dar eu am rămas tot timpul peste măsură de corect.
Când scriam însă prietenilor, procedam altfel. Pe fata gazdei o chema Ana, dar eu le-am comunicat că o cheamă Etta, o drăgălaşă prescurtare de la Violetta. Pe deasupra, am vestit că mai are şi o verişoară, îndrăcită, care se numea Otilia, precum şi nenumărate prietene, care mai de care cu nume mai frumoase. întemeiat pe acest material, am închipuit mai întâi o dragoste cu Etta, apoi una cu Otilia, apoi încă una cu o fată al cărei nume l-airfuitat şi, în sfârşit, cu o minunată şcolăriță din Brăila (de ce tocmai din Brăila?) ce se chema Liliana. Am dat amănunte asupra plimbărilor mele nocturne cu tovarăşele repede schimbate, asupra geloziei dintre cele două verişoare, asupra lipsei mele de scrupule în privința virginității celor două fete, asupra petrecerilor câmpeneşti în care eram ținta tuturor privirilor şi asupra multor altor fantezii. Scriam toate acestea sincer, oprindu-mă la fiecare sfârşit de pagină să se usuce cerneala şi bucurându-mă când întâlneam vreo frază reuşită. Credeam şi eu în ele, şi-apoi întârziam ore întregi ca să continui, numai pentru muie, scenele scrise prietenilor. Mă desfăiain de minune.
Când am venit la Bucureşti, - cu un pachet întreg de „Convorbiri entomologice" în geantă -, prietenii mi-au cerut amănunte. Mai întâi, îmi spuneau ei, s-au minunat citindu-mi scrisorile, deoarece mă ştiau prea puțin aplecat asupra celor lumeşti. Dar gândindu-se mai cu luare-a-minte, au crezut că faptul nu e prea greu de lămurit, date fiind curiozitatea ce o stârneam eu în sat, chipul meu savant şi cunoştințele mele uimitoare pentru domnişoarele din Săcele. Eu regretam un singur lucru; că scornisem atât de multe amănunte asupra tovarăşelor mele din vară, încât nu le mai puteam ține minte şi riscam oricând să fiu dat de gol. Mai multă prudență nu ar fi stricat.

Am povestit de atâtea ori evenimentele, încât păstram aceeaşi ordine şi aceleaşi expresii. începusem chiar să mă fălesc faţă de mine, ca şi cum toate acele tovarăşe ar fi existat şi-ar fi fost cucerite aievea. Din când în când încurcam unele date, unele numiri, fără ca însă - cred - să se bage de seamă. Poate că Dinu bănuieşte ceva, dar nu găseşte un moment prielnic să mi-o mărturisească. Aceasta s-a petrecut ieri. I-am spus că m-am apucat serios de roman. El s-a arătat vesel. Cred că se îndoieşte de talentul meu scriitoricesc, pentru că nu-i dau să citească decât articole entomologice sau nişte amintiri searbăde din cercetăşie. E drept, acum doi ani, luasem obiceiul să-i citesc *Jurnalul,* dar se întâmpla că întâlneam pasaje atât de exagerate, încât roşeam amândoi. Odată, mi-aduc aminte, i-am citit o pagină în care era vorba despre el şi am fost atât de stânjeniţi, încât am întrerupt lectura. L-am ţinut mai întotdeauna la curent cu planurile mele literare, şi el pretinde că toate acestea îl interesează. Dar eu tot cred că se îndoieşte.
320
321
Ieri însă am întârziat mult de vorbă asupra romanului. îi povesteam ordinea evenimentelor şi schiţam analiza personajelor. Când îmi cerea amănunte, le inventam pe loc, rămânând a socoti eu mai pe urmă dacă erau demne sau nu de a fi scrise. Am alunecat însă pe o cale primejdioasă când am început a vorbi despre eroina romanului.
- Am să-i exagerez mult caracterul, i-am spus. Am s-o fac zburdalnică şi răutăcioasă faţă de băieţi. Eu am'să mă îndrăgostesc de ea în timpul unei plimbări în pădure, dar n-am să-i spun, pentru că n-am să îndrăznesc. Ea însă va pricepe... E dată naibii!
Aici am început să încurc lucrurile. Am povestit cucerirea Lilianei în amănuntele cu care povestisem pe cea a Otiliei.
- Ia ascultă, frate, m-a întrebat Dinu bănuitor. Pe care ai iubit-o întâi?
- Pe. Otilia, am răspuns eu sigur, pentru că lucrurile acestea nu se uită niciodată.
- Şi pe carp «' n^oit-o din amânau?"?
- Care amândouă?
- Otilia şi Liliana.
- Şi pe una şi pe alta.
- Până acum îmi spuneai că numai pe Otilia. Pe Liliana, fie că o iubeai prea mult, fie că nu te-au ajutat împrejurările...
- Aşa, ai uitat tu!
Eu însă îmi adusesem foarte bine aminte că lucrurile se întâmplaseră aşa cum susţinea Dinu, iar nu cum pretindeam eu.
- Ia ascultă, doctore, reluă Dinu, hotărându-se poate să mă dea de gol. Nu mi-am spus tu mie că te plimbai cu Liliana prin pădure, că aţi întâlnit un izvor, că tu ai vrut să bei, şi ea ţi-a propus să bei din pumnii ei? Că atunci când ţi-ai apropiat buzele, ea ţi-a zvârlit apa în ochi şi tu ai sărutat-o?
- Chiar aşa s-a întâmplat.
- Cred. Şi nu mi-ai spus tu apoi mie că ea a fugit şi tu ai urmărit-o ore întregi?...
- Nu ore întregi.
- Mă rog. Şi că ai prins-o, în sfârşit, şi că, tocmai când cedase, ai auzit paşi prin apropiere şi te-ai mulţumit numai s-o săruţi? Şi că apoi a plecat în săptămâna aceea?
- Ei, aici confunzi tu lucrurile. în realitate, nu a venit nimeni să ne deranjeze. Cele ce spui s-au întâmplat cu Paula.
- Care Paula?
- Prietena Otiliei.
- Parcă o chema altfel...
- Aşi, iar confunzi!
Dinu nu mai avea ce spune. Doar nu putea şti el mai bine decât mine cele ce s-au petrecut astă-vară la Săcele. Dar cele ce mi-a spus în urmă m-au pus în grea încurcătură.
- Hm! ciudat! făcu el, silindu-se să-mi vorbească indiferent şi cu o mirare puţin naivă. Dacă ţi-aş spune,- n-ai să crezi.
- Spune, nu-ţi fie teamă.
- Foarte ciudat^ dar am citit o nuvelă, de d'Annunzio, îmi pare, în care amănuntele unei dragoste se potrivesc uimitor cu cele întâmplate ţie.
Eu trebuie că m-am îngălbenit puţin. De cum începuse vorba înţelesesem. Dinu citise şi el nuvela din care, fără voie, adunasem şi eu elemente pentru cuceririle mele de astă-vară. Simţeam cum îmi fuge pământul de sub picioare.
- ...Şi acolo, o fată zvârle cu pumnii apă la un izvor şi apoi fuge. Mie mi-a apărut ideea ca o mântuire. M-am arătat vesel.
- Acum înţeleg. A citit şi Liliana nuvela şi a imitat pe eroină. Ţi-am spus că e dată naibii...
Mi s-a părut că Dinu a regretat că am găsit portiţa de scăpare. în orice caz, cred că nu l-am convins.
Mă stânjeneau mult cuvintele de dragoste. Când pronunţ „iubire" şi „iubită" în faţa unui prieten, şi pronunţ

conştient, nu în toiul unei avalanşe de cuvinte din care nu se mai înţelege nimic, roşesc. Mă miră respectul acesta religios faţă de un sentiment pe care nu l-am încercat niciodată. Am minţit întotdeauna şi mi-am făgăduit să mint înainte când se vorbeşte de dragoste. Toţi trebuie să creadă că eu, vara, devin dintr-o dată un Don Juan. în realitate, însă, sunt foarte timid şi mă pricep numai să imaginez scene de dragoste.
Dar eu nu roşesc din timiditate. Roşesc, pentru că atunci când rostesc cuvântul „iubire", eu mă văd într-o atitudine ridicolă sau lângă o duduie prea frumoasă. Nu poate şti nimeni ce văd eu când rostesc cuvântul „iubire" şi nimeni nu poate înţelege ridicolul acelei viziuni. Şi câteodată sufăr de această neînţelegere.
Eu sunt un băiat urât, cu buze subţiri şi veştede, cu sprâncene neestetice, cu părul roşu şi cu nasul gros şi acoperit de păr. în faţa unei dudui nu pot spune trei cuvinte fără să mă bâlbâi şi fără să fac greşeli de fonetică. Iar când mă văd în genunchi la picioarele unei fete peste măsură de frumoase, care mă iubeşte, eu roşesc. Mi-e ciudă că nimeni nu poate vedea atât de exact scena aceasta. Şi cu toate acestea, e atât de reală, atât de caraghioasă în realitatea ei...
322
323
Nu ştiu de ce, dar mă văd întotdeauna cu ochelari lunguieţi, cu cozi de nichel după ureche. Eu nu pot pricepe de ce nu mă văd aşa cum sunt, cu ochelari mari de baga, cu cozi groase, şi cu lentile scumpe?...
Acum, când am obosit şi vreau să mă culc, supărarea tot nu mi-a trecut. Ştiu că am fost ridicol vorbind lui Dinu despre dragoste, eu, despre dragoste. De aceea m-am şi batjocorit, ca să mă liniştesc. Nu vreau să devin romantic ca ceilalţi prieteni. Un băiat ca mine, care studiază chimia şi publică articole ştiinţifice, nu trebuie să-şi piardă timpul cu fleacuri.
Dar eu sunt necăjit, pentru că nu pot înţelege de ce mă văd caraghios atunci când rostesc cuvântul „iubire".
2 iunie
Azi am părăsit romanul.
Faptul ar merita poate mai multă însemnătate decât îi dau. Dar astă-seară sunt plictisit şi abătut. N-am nici o tragere de inimă la scris. Nici nu-mi dau seama ce covârşitoare însemnătate are pentru mine părăsirea romanului. Asta înseamnă că şi anul viitor voi fi socotit de profesori drept acelaşi elev mediocru de până acum. Pentru clasa a şaptea, eu aveam alte gânduri. M-aş fi înscris la laboratorul de chimie de la „Casa Şcoalelor" şi aş fi lucrat cu tragere de inimă. Nu aş mai fi avut teamă de profesori: *Romanul unui om sucit* le-ar fi deschis ochii şi m-ar fi preţuit aşa cum trebuie.
Dar a trebuit să-l părăsesc. Se apropie sfârşitul anului şi trebuie să-mi îndrept nota la germană. Două corigente odată m-ar doborî. Am început de pe acum să-i obişnuiesc pe cei din casă cu corigenta la matematică, dar dacă aş rămâne şi la germană, ar fi un dezastru.
Trebuie să învăţ ceva la germană. Trebuie apoi să învăţ şi la celelalte materii, căci au început tezele.
Poate am să scriu romanul în vacanţă.

X. CAPITOLUL ÎN CARE APAR FECIOARE, CASTELE ŞI BERETE SPANIOLE

Eu cred că m-am înşelat în toate paginile caietului acesta. Cred că acum încep să mă cunosc mai bine. Sunt eu ambiţiosul care îşi sfărâmă pumnii strângându-i şi care ar vrea sâ-muşte cu dinţii din carnea pulpelor fierbinţi ale femeilor de neam mare? Aş vrea eu să-mi văd chipul în toate vitrinele şi să se vorbească de mine, şi să am patru fecioare pe lună, aşa cum am auzit că avea d'Annunzio?...
Poate eram necăjit şi excitat când scriam toate acestea. Acum mă înţeleg altfel. Acum stau în pădure şi mi-e silă de acel eu din Bucureşti, răutăcios, ascuns, mincinos şi profitor de lucruri ce nu se pot căpăta. Aici, in Dumbravă, m-am schimbat, pentru că in Bucureşti stăteam în mansardă şi respiram praf şi dogoare, iar acum stau sub stejari...
Romantic? Nu, scriu foarte sincer. Dar mă întreb: am dorit eu întotdeauna pulpe fierbinţi sau numai mi se părea că doresc? Poate că doream, poate că nu doream. Dar trebuie să aflu ceva sigur, şi bag de seamă că n-am să izbutesc niciodată să ajung la aceasta. Pentru că eu nu mai mă recunosc. Nu trebuie să afle nimeni aceasta, dar aşa e. Nu mă recunosc nici în mansardă, nici la bibliotecă, nici încruntat, nici scrâşnind din dinţi. Nu sunt eu acela; o ştiu sigur. Dar atunci, care sunt eu? Acela care scriu acum? Dar la Bucureşti, cine era?
Nu mi-e necaz că nu pot dezlega problema aceasta. Nu mă interesează. Mă aflu foarte bine aşa cum sunt, fără nici o ambiţie şi fără nici un gând ascuns. Acolo trebuia să port cu grijă o mască, pentru ca nu cumva să-mi zărească cineva, cât de cât, faţa. Aici însă, nu-mi pasă de nimic. Spun ce gândesc şi nu se supără nimeni.
Trebuie că exagerez. Am recitit rândurile de mai sus şi am înţeles: încerc să mă conving că devin angelic. Oare mă schimb eu aici, în Dumbravă? Dacă m-aş schimba, ar băga de seamă ceilalţi, ar băga de seamă Dinu, şi s-ar mira, mi-ar pune întrebări. Dar văd că toţi mă socotesc cel dinainte; simpatic şi „original". Atunci, ce e adevărat din toate acestea? Unde mă *mint* eu, acum? Poate m-am schimbat, dar port încă mască? însă ceea ce era caracteristic la mine până acum era masca, iar dacă m-am schimbat, trebuie să lepăd masca. Şi atunci, dacă m-am schimbat, de ce cred ceilalţi că sunt acelaşi, că port deci masca? Cine mă sileşte s-o port?
Dumneata pricepi ceva din toate astea?
325
Totuşi, sunt convins că m-am schimbat. M-am schimbat mult, deoarece idealul meu din Bucureşti mi se pare aici

searbăd şi josnic. Acum aş vrea altceva. Eu aş mărturisi ce vreau, dar mi-e teamă că am să râd prea mult când mi-oi veni în fire. Pentru că eu tot ştiu că nu m-am schimbat.
A doua zi
E ciudat. Devin din ce în ce mai melancolic. Caut să rămân singur, să mă gândesc la cele ce-mi plac mie. Mie îmi plac acum lucruri foarte curioase. îmi plac fetele din Sibiu, care vin la noi în tabără şi râd de toate nimicurile. Eu n-am cunoscut pe nici una, pentru că mi-e teamă de ele, şi când vin, eu pornesc în pădure. Mi-e teamă ca nu cumva să-mi placă vreuna şi să încep să oftez, să lăcrămez şi să scriu epistole amoroase. Ceilalți le cunosc aproape toți şi se plimbă cu ele, şi le sărută. îmi pare rău că nu le pot săruta şi eu, dar sunt prudent şi mi-e groază de ridicol.
Dar nu-mi plac numai fetele din Sibiu. îmi mai place să visez o prietenă cu părul scurt, cu care să pornesc după insecte prin pădure. Eu ştiu de ce îmi închipui prietena mea pătimaşă după entomologie, ca să cred eu că nu mă leagă de ea decât o tovărăşie ştiințifică. Dar nu e aşa. Pe fata cu părul scurt o iubesc.
Ce?
Ei, parcă mă aude cineva?! O iubesc, şi pace. Nu e nevoie să-mi mai reaminteşti coşii şi miopia, pentru că ai început să devii banal. Şi-apoi n-ai avea nici un succes. Poți să mă zugrăveşti ca o broască purulentă, ca un motan bubos, ca un hoit de bivol în care colcăie viermii, şi tot am să susțin că-mi iubesc tovarăşa cu părul scurt. Recunoaşte-te de data aceasta învins. Dacă vei putea mai târziu să râzi, cu atât mai bine. Deocamdată, lasă-mă să mă plimb cu tovarăşa mea căutând insecte.
Am spus că are părul tăiat. E foarte frumoasă, foarte inteligentă, foarte cultă şi mă iubeşte foarte mult. Mi-a spus-o, iar eu am fost fericit şi am sărutat-o pe gură. Lucrurile s-au petrecut astfel. Găsisem amândoi un cuib de *Bombus terrestris* şi ne aşezarăm pe jos, ca să nu ne scape nici un exemplar. Când ea potrivea batista la gura cuibului, părul îi aluneca peste urechi şi-i flutura obrajii. Are o ceafă foarte frumoasă. Am uitat să spun că are o ceafă foarte frumoasă. Eu i-am spus, fără să roşesc:
- Te iubesc.
Iar ea mi-a răspuns înroşindu-se:
- Şi eu te iubesc.
Şi atunci am sărutat-o pe gură.
Mă întrebi dacă nu s-a întâmplat şi altceva? Nu, pentru că pe aceasta o iubesc. Era în puterea mea, îşi lăsase trupul pe brațele mele şi închi-
sese ochii. Mi se pare că am auzit-o chiar şoptind ceva. Dar, pentru că o iubesc, nu s-a întâmplat nimic. Altminteri, cădea şi ea victimă poftelor mele, cum au căzut acum un an fetele din Săcele.
Şi ceea ce e mai frumos, e că sunt melancolic, încât nici nu pot mânca ca lumea. Am crezut la început că e glumă; dar nu era. Nu mai mi-e foame. Mă simt stingher, simt că-mi lipseşte ceva. Nu râd, şi-mi fixez ochii pe solniță în tot timpul prânzului. Dorm mult, dar nu se poate chema că dorm, pentru că mă trezesc de zeci de ori pe noapte, aşteptând să aud țipetele fetei pe care trebuie s-o salvez. Ştiam de mult că menirea mea e să salvez fete, dar acum lucrul acesta mă împiedică să dorm. Şi când visez, visez castele cu parcuri imense, în care stăpâneşte o desăvârşită melancolie. Perechi, perechi, îndrăgostiții se plimbă pe malurile lacului. Eu fac parte, în acelaşi timp, din fiece pereche. Sunt uimitor de frumos şi port un costum din vremea Renaşterii. Nu mai am părul roşu, ci nişte plete negre, cârlionțate. Mai am o sabie lungă şi o pelerină violetă. Mă cam încurcă ochelarii, care nu prea s-ar potrivi cu bereta mea spaniolă, dar ii îndepărtez cu cea mai mare uşurință, cu toate că sunt şase dioptrii. îmi plac mai ales ochii. Nişte ochi mari, trişti, mai ales trişti, cu genele lungi şi tremurânde, cu pleoapele negre ca la actorii de cinematograf, cu o expresie... Eu, aceasta mă bucură, ochii mei cei trişti mai păstrează încă expresia ochilor din timpul zilei, pe care îi cunosc toți, dar nu-i admiră nimeni. Nu mă întrebați cum se face aceasta; nu datoresc lămuriri.
Pe lac sunt şi lebede, dar nu despre lebede vorbesc eu admiratoarelor mele. Le vorbesc despre lucruri abstracte, metafizice, care le fac multă plăcere. Vorbesc foarte frumos, şi toate fetele din parcul imens se pierd de dorul meu; eu rămân de cele mai multe ori impasibil. Când, însă, una din admiratoarele mele are părul retezat şi citeşte pe Fabre, o sărut pe gură. Aşa sunt eu.
Şi nu mă interesează faptul că parcul imens seamănă cu codrul nostru de stejar, castelul cu tabăra noastră, lacul cu lebede cu lacul din Dumbravă, iar fetele care mă admiră cu fetele din Sibiu, care nu mă cunosc. Plimbările cu prietena mea - de obicei, o cheamă Milly - prin pădure sunt delicioase. Ele îmi lasă în suflet o melancolie nesfârşită, care mă face să cedez porția mea de varză cu carne lui Pake. Pake se miră de binefacerea mea; dar ce-mi pasă mie de Pake? Ar fi în stare, vreodată, să aibe şi Pake o Milly a lui? Nici nu mă întreb dacă tovarăşa mea l-ar putea place pe Pake. Pake = om cu carne şi oase multe. Dar eu, - ah! eu - atât de subtil, atât de trist, atât de chinuit de problemele metafizice. Eu, ființă adorabilă, care cu adevărat pot *iubi* o fată cu părul scurt; eu, care mă mulțumesc să sărut numai pe buze o fată ce-mi şopteşte cuvinte plăcute în timp ce Pake... Eu, melancolic, ca un adevărat înțelept ce iubeşte, eu, care singur din întreaga tinerime română pot

procura fetelor acele clipe sublime de dragoste abstractă, eu... şi Pake! Dar ce-mi pasă mie de Pake?...

Mă duc cu Aura - e mai frumos aşa: Aura - şi în Sibiu. Ea zâmbeşte şi mă soarbe din ochi. Zâmbesc şi eu, şi o țin de mână. E atât de frumoasă Aura! Mergem şi ne cumpărăm cutii pentru insecte, iar lemnarul ne priveşte fericit. E fericit, pentru că i-a fost dat şi lui să admire o pereche atât de potrivită.

Eu nu mai port costumul din Renaştere; acela e rezervat cuceririlor din timpul nopții. Când mă duc în Sibiu, însă, îmi pun un costum de cercetaş, care mă prinde de minune. Am un brâu roşu, care îmi încinge mijlocul şi-mi vădeşte o talie, de-şi sucesc fetele ochii ca să mă vadă. Am o bluză verde şi nişte pantaloni verzi.

Aura e în culmea bucuriei. O duc la cofetărie şi o silesc să mănânce cât mai multe prăjituri. îi dau să ducă şi acasă; pentru că, asta se ştie: Aura locuieşte în Sibiu şi e singură la părinți. Mie ce-mi pasă? Am găsit geanta cu franci francezi şi cheltuiesc cât mă îndeamnă inima. Am de unde.

Dar nu, zău, prea sunt melancolic. îmi dau foarte bine seama că sunt de o melancolie apăsătoare, nițeluş caraghioasă şi direct romantică. Nu numai că îmi dau seama, dar mă şi distrez din pricina aceasta. Dar nu mă pot vindeca. Sunt trist, sunt foarte trist, şi visez pe M.lly (pentru că aşa o cheamă).

Am voit să iau notițe pentru *Romanul unui om sucit.* Mi-a fost peste putință; în loc să însemn aşa cum simt, eram ispitit să batjocoresc puțin. Şi aceasta nu se poate, pentru că *Romanul unui om sucit* va fi un roman obiectiv, unde faptele şi stările sufleteşti vor fi înregistrate fără supărare şi fără batjocură.

Şi de câte ori mă gândesc la *Roman,* mă conving că ar fi foarte bine să-l încep la toamnă, imediat după corigentă. La Crăciun va fi sfârşit, iar după Paşti va apărea.

Are să fie atât de plăcut să pot observa fețele domnilor profesori...

A treia zi ■

Dar asta nu se mai sfârşeşte! Dar am să devin ridicol. Dar sunt. ridicol.

Visez ziua întreagă şi tânjesc. Câteodată uit că mă aflu în Dumbrava Sibiului şi şoptesc cu ochii pe jumătate închişi.

- Vino, Milly! Te aştept, Milly! Sunt atât de trist, Milly... Atât de trist, Milly!...

Ce te-a apucat băiete?

A patra zi Peste putință să-mi vin în fire. Au început să observe şi băieții.

- Ce-i cu tine, doctore? Nu mai prinzi nici o insectă?

- Nu mai prind. Ce am eu cu insectele?

Acum nu mai visez castele şi fete cu părul tuns; acum cred în ele. Melancolia a început să-mi zdruncine şi principiile mele, absolute până deunăzi. Ştiințele şi cărțile mi se par searbăde, iar munca şi ambiția mea inutile. Inutile! Asta mă necăjeşte mai mult: cred în castele şi nu mai cred în munca şi ambiția mea. Asta are să se sfârşească rău. Mă simt lipsit de voință. N-am să pot lua nici o hotărâre. Şi trebuie luată o hotărâre. Dacă rămân luna întreagă în Dumbravă, nu ştiu ce are să se întâmple cu mine. Am să devin altul. Şi eu nu vreau să devin altul, pentru că am socoteli de regulat cu acela care sunt eu astăzi şi am de tras profit după urma necazurilor îndurate.

Dar parcă mai pot voi eu ceva acum? Pot numai pe hârtie. în realitate, aş vrea să mă reixag în fundul unei păduri, să leg o prieteni ou o fată de împărat, să fiu un ascet temut, dar să mă las ispitit de o fată cu părul tuns.

Ce vreau eu astăzi?

Poate nu vreau nimic, ci numai doresc.

Peste trei zile

Azi s-a hotărât; trebuie să mă mântuiesc. Pe mine mă aşteaptă altă viață. Eu n-am nevoie de idile. Trebuie să înțeleg o dată că n-am nevoie de idile. Acestea sunt bune pentru oamenii simpli, burghezi, mărginiți şi supuşi poftelor imediate. Eu sunt de esență superioară. Eu vreau să ajung într-o zi cineva. Eu am să rup cu idilele şi am să părăsesc fetele cu părul scurt.

Am spus comandantului că plec, pentru că trebuie să învăț pentru corigentă. Am spus prietenilor că nu mai pot rămâne, pentru că nu mai am ce citi şi mă doare capul dacă nu citesc. I-am mințit pe toți; că doară nu era să le spun adevărul. Nu-mi intră în obicei.

Iar acum am să plec. în mansarda mea am să devin cel dinainte, omul care-mi trebuie. Cel de acum e trist; e trist, pentru că are să moară. Eu ştiu că are să moară. Cu atât mai bine; în mansarda mea nu primesc nici tineri cu beretă spaniolă, nici fete cu părul tuns. Acolo sunt eu stăpân. Acolo am să mă aşez la masa mea şi, când voi obosi citind, am să strâng pumnii şi am să mă mângâi gândindu-mă la carnea femeilor de neam nobil, din ale căror pulpe fierbinți voi muşca odată şi odată!...

SCRISOARE DIN TABĂRĂ

-l Fragment —

Pregăteşte-te de clipe amare, dragul meu, şi află că sunt hotărât să te informez, cât mai complet posibil, asupra stării sufleteşti şi sociale a-prietenilor tăi din tabără. Chiar dacă lucrul acesta te interesează prea puțin, resemnează-te că porți în mână teancul acesta de hârtii pe care gândesc a ți-l trimite. Pentru că de citit, nu mai încape îndoială că nu vei îndrăzni să-l citeşti, dat fiind pericolul mortal în care te poate aduce lectura acestei epistole prea puțin voltairiene...

Ştii foarte bine că Sibiul e un oraş în Transilvania şi în acelaşi timp capitală de judeţ. Ceea ce nu ştii e că acest Sibiu (în Transilvania, capitală de judeţ) păstrează alături de el un minunat codru de stejari, care poartă pitorescul nume de „Dumbrava Sibiului". Aici am descălecat noi, cincizeci de cercetaşi, plus comandanţii respectivi, ne-am întins optsprezece corturi mici, două corturi mari şi două corturi-magazii, şi ne-am pregătit să petrecem o lună de zile. Nici gând pe mine să-ţi zugrăvesc minunăţiile naturii etc, etc. Aş izbuti să fiu numai mai pedant şi mai plictisitor ca de obicei. De aceea te anunţ numai că am fost primiţi în gară de muzici şi autorităţi, de fete unguroaice şi de meşteri tipografi, de dascăli, de şcolăriţe, de domni cu cioc şi de un cârd de vaci. Am parcurs oraşul cu fanfara în frunte, am dat de copaci şi am început să alergăm. Am alergat pe o alee vreo jumătate de ceas, până ce dădurăm de un pod, de un luminiş cu lumină electrică şi cu nişte corturi neîntinse. Tabăra! Chiotele erau impuse; mai puţin zvârlitul bonetelor în aer.
Entuziasm, orişice s-au spune, a fost din belşug. în a doua zi ne-am deşteptat în ploaie, o ploaie mohorâtă de toamnă. Şi aşa a început viaţa de tabără pe care o duc de o săptămână. Dimineaţa ne sculăm (cum dormim, vezi mai la vale) la şase, în sunetul unei goarne răguşite. Tu nu trebuie să te îndoieşti o clipă de reaua noastră dispoziţie când ne deşteaptă goarna. Mai întâi ne ghiontim tovarăşii de saltea (saltea, vorba vine), apoi blestemăm oleacă în gând gornistul, cercetăşia, tabăra, comandantul, Sibiul, Dumbrava Sibiului, sfârşind a ieşi înfuriaţi afară din cort. In ce mă priveşte, operaţia aceasta e întotdeauna întârziată la mine din pricina ochelarilor, pe care nu-i găsesc. în fiecare noapte, la culcare, eu îi pun la marginea cortului, pe iarbă. Cum însă, datorită unui complex de cauze necunoscute, eu ca şi, de altfel, ceilalţi tovarăşi, descriem în fiece noapte o mişcare curbă de translaţie (aa! tu eşti modernist!), ochelarii mei întârzie întotdeauna să-mi cadă sub degetele
care bâjbâie de-a lungul cortului... Pornim apoi la spălat, la o cişmea afară din tabără. Acolo trebuie să fac coadă, pentru că ceilalţi tovarăşi, neavând ochelari pe care să nu-i găsească dimineaţa, sosesc cu mult mai devreme decât mine. Mă resemnez întotdeauna şi aştept cu ştergarul sub braţ, în timp ce aud de departe, tocmai de la corturile grupei întâia, unde sunt şi eu, ţipetele lui Pake. Te întrebi, desigur, căror pricini se datoresc aceste ţipete care mă distrează în lungile clipe de aşteptare. Află, dragul meu, că Pake e înzestrat cu o lene imensă, cum nici tu, nici un muritor, nu-ţi poţi face idee. Trebuie să te sui cu picioarele pe el până să-l faci atent la îngrozitoarea (pentru Pake) frază informativ-imperativă pe . care i-o spui: „A sunat gornistul! Scoală-te!". După aceea, liniştit, te scoli şi-l dezveleşti de tot ce are pe el, ca să-i risipeşti aburii calzi ai somnului. După cum te-ai aşteptat însă, Pake rămâne nesimţitor şi doarme vârându-şi capul în iarbă. Atunci recurgi la o cană cu apă, apoi la un baston cercetăşesc, apoi îl calci pe mâini (el şi le bagă sub pântec), îi pisezi picioarele cu o pereche de bocanci (el nu simte) şi, la urmă, exasperat că se anunţă ceaiul şi tu nu eşti spălat, ceri ajutorul lui Livbv-ski, al lui Oprişan şi al altor Herculi din grupele vecine şi, apucând câte doi la un picior şi trei de cap, îl târâţi afară din cort, grămădindu-vă toţi cu ciomege şi satâre să apăraţi intrarea acestei cazone locuinţi. în poziţia aceasta, Pake se mulţumeşte să urle cât îl ţine gura, câteva minute, făcând deliciile celorlalţi cercetaşi şi deşteptând pe comandant, pe ţiganul ajutor de bucătar, care doarme sub un car, şi pe madama de la du-gheana de peste drum de tabără, care cu toţii îi seamănă. Apoi se potoleşte, cere sticla de *eau de Cologne* din colţ (pe el nu-l mai lasă să intre), scoate o batistă şi-şi cercetează părticică cu părticică obrajii, bărbia, fruntea, buzele, sprâncenele şi, la urmă, dinţii. Apoi îşi ia o strachină imensă şi aleargă la cazanul cu ceai, strigând „că ce fel de treabă e asta, că el aşteaptă aici de o jumătate de ceas, că asta nu e regulă, că de ce nu-şi fac toţi datoria cum şi-o face el, că ce e întârzierea aceasta, că ne apucă amiaza" etc, şi sfârşeşte întotdeauna bombănind. „Fir'aţi ai dracului de somnoroşi!". De aceea, dragul meu, pricepi acum cum eu -sărmanul de mine - care mă scol cu prea puţină întârziere, îl găsesc întotdeauna pe Pake alimentându-se cu ceai, în timp ce tot eu trebuie să fac coadă la cazan. Când vin şi eu bucuros de lichidul roşu, fierbinte, dulce şi mă pregătesc a-l ironiza pe Pake, care ar trebui să fie cu cana goală, îl găsesc - împotriva tuturor aşteptărilor - cu ea plină.
- *Supliment!* - îmi strigă el, strâmbându-se.
Şi închipuieşte-ţi starea nervilor mei când, obţinând acel rarisim *supliment,* îl văd pe el din nou cu cana plină, aburind. Atunci mă informează cu amănunte:
- I-am spus: „O cană pentru domnul comandant Vulpe". Şi mi-a dat. Acum mănânc.

- Dar comandantul Vulpe?
- Păi el nici nu-i în tabără...

- Şi dacă te prinde?
- Dacă m-o prinde, mă deznoadă în bătaie... şi continuă să-şi înmoaie statornic felii întregi de pâine neagră în cana smălțuită...
Acesta-i planul. Ceea ce urmează e atât de vast, atât de complet, încât ar trebui scrise anale întregi ca să-i redea un palid chip. în fiece zi, o grupă „de servici": mătură tabăra, adună lemne, curăță cartofi, spală vasele, aprinde focul, târguiețte din Sibiu, duce scrisori la poştă şi le aduce pe acelea pe care scrie *Tabăra Sibiu. Poste-Restante* şi, în sfârşit, sarcina cea mai grea, pregăteşte - pe lângă un foc straşnic - şezătoarea pentru seară. Când vine rândul gnipei mele, eu iau o cutie mare, încing curelele curiei de herborizat şi mă prezint la Livovski:
- Plec după insecte şi după plante!
- Păi bine, doctore, tocmai astăzi, când avem atâta treabă?
- Azi e rărwre: se prind himeronterele de minune. îndeosebi *xilo-phega violaceea* nu apare decât până la amiazi şi trebuie neapărat să prind câteva exemplare.
îmi iau un aer savant şi îmi potrivesc pedant ochelarii pe nas. Apoi:
- Dacă însă spui că ai treabă, rămân, cu toate că te anunț că nu mă pricep decât la adusul apei. Când mă va întreba comandantul cum stau cu fauna şi cu flora taberei, eu am să-i spun aşa cum sunt lucrurile; că nu-mi dai voie să umblu după insecte şi că mă pui să aduc apă la bucătărie. Vorbesc foarte serios. Şeful, exasperat de această scenă care se repetă din trei în trei zile, îmi spune:
- Hai, du-te; şi vezi de nu întârzia şi tu atât...
- Eu stau până ce găsesc o *xilophega violaceea.*
Pornesc agale printre copaci. De cele mai multe ori vânez într-adevăr gângănii sau culeg plante caracteristice. Altădată, însă, mă întind la umbră şi dorm până ce mă apucă foamea. Atunci prind repede vreun fluturaş, îmi încarc brațul cu buruieni - dacă găsesc vreo şopârlă moartă, cu atât mai bine - şi pornesc spre tabără, cu un aer preocupat sau mulțumit, după împrejurări.
- Admirabile ranunculacee şi un exemplar de *Roşa vulgara* cum n-am întâlnit până acum. Trebuie să fie o varietate nouă... Dar ia priveşte microlepidopterul acesta (şi-i arăt un fluturaş sărăcăcios, cu aripile scuturate de polen). Hai? Ce zici?
Şeful, băiat cumsecade, dar neinițiat în tainele entomologiei, mă priveşte lung, încurcat şi mulțumit în acelaşi timp că are sub ordinele lui un cercetaş atât de savant.
- Ce să zic? Frumos. Dar, unde dracu l-ai găsit?
- P-ăsta? Dac-ai şti cât am alergat după el... M-am făcut numai apă... Dar nu pot să mă plâng. Microlepidopter ca ăsta n-are nici Muzeul.
332
Şeful, cum nu se poate mai vesel, mă invită să mă cinstească cu ciocolată, în dosul lui, eu, milos, dau drumul fluturaşului.
Mai greu o duc când, după o asemenea zi de lene, mă întâlnesc cu comandantul taberei. îmi face semn cu mâna de departe să vin la el, în fața cortului. încruntat, călcând indiferent, ca un adevărat savant, eu vin cu iarba sub braț şi cu şopârla în mâna dreaptă.
- Cum merge, naturalistule?
- Admirabil! Chiar azi... -Ei?
- Am găsit nişte specii de chinocinocialiaginacee (numele e născocit sub inspirația momentului) rarisim, domnule comandant, jarisim.
-Numai spune!...
- Daa! Mă mir şi eu de atâta noroc...
- Ei! Şi unde sunt acelea de le zice...
- Chinocino...?
- Aşa, aşa[1]
- Uite astea!
Şi eu scot câteva paie verzi sau cine ştie ce soi de urzici şi le întind. Din nefericire, Vulpe, care, nu părăseşte nici o clipă pe comandant, s-a ocupat pe timpuri cu botanica. De aceea se apropie cu un aer de cunoscător şi apucă cu luare-aminte paiele. Eu, care ştiu cu ce s-a ocupat Vulpe pe vremuri, sunt pregătit pentru orice întrebare.
- Păi astea sunt graminee, camarade.
Eu, surâzând îngăduitor față de ignoranța lui Vulpe, îi arăt obişnuitele noduri ale gramineelor.
- Vedeți astea?
- Nodurile astea? Le văd.
- Le vedeți cum sunt?
- Cum sunt?
- Nu distingeți? Nu sunt foioase.
- Cine nu sunt foioase?
- Nodurile. -Ei?!
- Păi cum e?! Astea le deosebeşte de graminee. Şi îl privesc dispreţuitor. Vulpe se încurcă, se preface că priveşte

stăruitor nodurile şi deodată se luminează.
- Aa! da, da, da, da, da... Vezi dumneata? aşa e domnule... Nu sunt foioase!...
Eu privesc în ochi pe comandant, care râde.
- Ai văzut, Vulpe? Ai văzut copilul? Apoi către mine, tainic.
- Dar tot mai ştie Vulpe botanică. Nu se lasă Vulpe, nu se lasă...

Apoi începem să vorbim despre alte lucruri. Eu aduc discuția asupra entomologiei, cu care Vulpe nu s-a ocupat niciodată, şi țin adevărate dizertații. Se mai adună şi alți comandanți şi câțiva cercetaşi mai răsăriți. Toți se minunează de ştiința mea şi îmi cer amănunte.
- Păi viespile cum le prinzi?
- Viespile? Foarte simplu: pun mâna pe ele. Toți, admirativ, mirându-se:
- Pe viespi?
- Daaa... Eu ştiu cum să le apuc... Eu li-s tata lor.
- Şi cum le apuci?
- De cap.
- De cap?! -
- Daa... Şi când vor să mă înțepe, îşi înțeapă capul şi mor.
Aici rămân cu gura căscată. Nu se aşteptau la întorsătura care a luat-o povestirea mea. Eu continui netulburat:
- Iar pe vipere le prind cu şiretul de ghete... _ **9**
- Şi pe şobolani în batistă...
Nici unul nu mai vorbeşte. Eu las ierburile jos, ca să pot gesticula mai în voie.
- Cu fluturii îi mai greu, pentru că disting uşor culoarea roşie (ce legătură are?...). Dar şi pe ei îi prind. Prind şi scorpioni, cu amoniac... Pe coropişnițe le scot cu zahăr ars.
Nu-ți poți închipui admirația tuturor. Comandantul nostru e însă vanitos. M-a silit să pregătesc o colecție a insectelor din tabără, pe care s-o arate vizitatorilor, mândrindu-se cu ştiința cercetăşească. Eu i-am spus:
- Domnule comandant, o colecție nu se face cu una cu două... Şi îmi trebuie cutii mari...
- Las-că faci tu şi fără cutii... mi-a răspuns.
Şi atunci m-am mulțumit să înfig gângăniile în nişte ciuperci uriaşe, pe care le tăiam felii-felii, ca să fac economie. Veneau vizitatorii, admirau -tabăra, stăteau de vorbă cu comandantul, cu cercetaşii. Când se pregăteau să plece, comandantul trimitea să*mă cheme. Mă scoteau anevoie din cort.
- Hai, doctore, c-au venit vizitatorii...
Eu vin bombănind, dar îmi iau de departe o mutră severă de savant.
- Uite, domnii ar dori să le arăți colecția...
- Ah, fac indiferent, sunt numai nişte biete himenoptere, coleoptere şi lepidoptere prost conservate. Specii rare am eu acasă. Câteva exemplare din *Nepa cinerare* de toată frumusețea...
Domnii mă privesc, compătimindu-mă în gând. Comandantul priveşte mândru domnii.
- Ati văzut?... *cinerare!* 7" "~■■"
Wăstarul, an. III, nr. 4-5, decembrie 1425, p. 13-l8.

'J

CUPRINS

vw-

„Mă simţeam superior tuturor colegilor mei, măcar pentru enormul efort pe care-l cheltuiam pentru a-mi lărgi şi adânci cultura [...] Dar eram mai mult decât atât. Mă aflam în plină criză de pubertate, mă descopeream în fiecare dimineaţă mai urât, mai stângaci, descopeream, mai ales la întâlnirile cu fete de vârsta mea, cât sunt de timid şi de neatrăgător, în comparaţie cu unii din prietenii mei. Criza aceasta a mers agravându-se până la sfârşitul liceului. Propabil că datorită ei n-am mai ajuns să termin romanul. La un moment dat, am simţit că nu mai pot scrie decât la persoana I, că orice fel de literatură, în afară de cea direct sau indirect autobiografică, n-avea nici un sens. Aşa am început Romanul adolescentului miop [...]
Mircea Eliade, Memorii

EDITURA CARTEX 2000 ISBN 973-8202-44-2
Timbrul literar se achită la
ARCCA Cont 2511.l-4098.1/ROL
BCR filiala sector 1, Bucureşti